

**INTERNATIONAL RUMELI CONGRESS ON
SOCIAL AND EDUCATIONAL SCIENCES**

**JULY 10-12 ,2023
ISTANBUL, TÜRKİYE**

**PROCEEDINGS
BOOK**

2023

**EDITOR:
DR. ENDER ÖZEREN**

INTERNATIONAL **RUMELI** CONGRESS
ON SOCIAL AND EDUCATIONAL
SCIENCES

July, 10-12 2023
Istanbul, TÜRKİYE

T.C. İSTANBUL
**RUMELİ
ÜNİVERSİTESİ**

PROCEEDINGS BOOK

EDITOR

Dr.Ender ÖZEREN

by
AKADEMİK PAYLAŞIM PLATFORMU PUBLISHING HOUSE®

All rights of this book belong Akademik Paylaşım
Platformu Publishing House
Authors are responsible both ethically and juridically
APP Publications – 2023©
Issued: 10.08.2023

ISBN: 978-625-6997-13-4

CONGRESS ID

CONGRESS TITLE

INTERNATIONAL RUMELİ CONGRESS OF SOCIAL AND EDUCATIONAL
SCIENCES

DATE and PLACE

July 10-12, 2023 / Istanbul, Türkiye

ORGANIZATION

Istanbul Rumeli Universty, Türkiye
UBS-Institute of International Scientific Research and Strategy Development Association, Türkiye

CONGRESS HONORARY BOARD MEMBERS

Prof. Dr. Mustafa KARA

Rector of the Istanbul Rumeli University

Prof. Dr. İbrahim YÜKSEL

Graduate Education Institute Director of
Istanbul Rumeli Universty
Istanbul Rumeli University Dean of the
Faculty of Art, Design and Architecture

Dr. Nadire KANTARCIOĞLU

President of the UBS Institute

CONGRESS CHAIRS

Prof. Dr. İbrahim YÜKSEL

Graduate Education Institute Director of
Istanbul Rumeli Universty
Istanbul Rumeli University Dean of the
Faculty of Art, Design and Architecture

CONGRESS COORDINATOR

Zhulduz SAKHI

Erciyes University, Türkiye

NUMBER of ACCEPTED PAPERS - 40 (Türkiye- 19, Other Countries-21)

NUMBER of REJECTED PAPERS-8

PARTICIPANTS COUNTRY

Türkiye-19, KKTC-2, Kazakistan-2, Indonesia-12, Pakistan-2, Uzbekistan-1, Romania-1,
Nigeria-1

PRESENTATION

Oral presentation

EVALUATION PROCESS

All applications have undergone a double-blind peer review process

SCIENTIFIC BOARD MEMBERS

Prof.Dr.Ainur NOGAYEVA, L.N.Gumilev Eurasian National University (Kazakhstan)-Erzincan Binali University (Turkey)

Prof.Dr.Almaz Ulvi BINNATOVA, Azerbaijan National Academy of Elmer

Prof.Dr.Arzu KARACA, Munzur University

Prof.Dr.Gülizar Sümer ÇAKIR, İnönü University

Prof.Dr.Naci ŞAHİN, Yozgat Bozok University

Prof.Dr.Recep YÜCEL, Kirikkale University

Prof.Dr.Şebnem YÜCEL, Yücel-Selçuk University

Prof. Dr. Selcuk BALI, Selcuk University

Prof.Dr. Sinem SOMUNOĞLU SECOND Bursa Uludag University

Prof. Saber Mohamed Abd-Allah, Reproductive Biology & Genetics Society, Singapore

Prof.(Dr.) Mwafaq M. DANDAN, Aljouf University, Kingdom of Saudi Arabia

Prof.(Dr.)Basim ALHADIDI, Albalkqa Applied University, Jordan

Prof.(Dr.) Ashraf M. A. AHMAD, Princess Sumya University for Technology, Amman

Prof.(Dr.) Raymond KOSALA, The Loseph Wibowo Center for Advanced Learning, Jakarta, Indonesia

Prof.Dr.Yaşar Hamza OCAK, Kütahya Dumlupınar University

Prof.Dr.Wen-Lin YANG, Dean, National University of Tainan, Taiwan

Prof. Dr. Müjdat AVCI, Osmaniye Korkut Ata University

Assoc.Prof.Dr.Ali ARSLANOĞLU, University of Health Sciences

Assoc.Dr.Aytekin ZEYNALOVA, Baku State University

Assoc.Prof.Dr.Fahri ÖZSUNGUR, Mersin University

Assoc.Prof.Dr.Fatma KOPRULU, Near East University

Assoc. Dr. Gizem Erdogan AYDIN, Izmir Democracy University

Assoc.Prof.Dr.Melda Medine SUNAY, Bursa Technical University

Assoc.Prof.Dr. Mesut BULUT Ataturk University

Assoc.Prof.Dr. Abdulkadir KIRBAŞ Ataturk University

Assoc.Prof.Dr. Hilal YILDIRIR KESER Bursa Technical University

Assoc.Prof.Murteza HASANOĞLU, State Administration Academy under the Presidency of the Republic of Azerbaijan

Assoc.Prof.Dr.Mustafa Can SAMIRKAŞ, Mersin University

Assoc.Prof.Dr.Rukiye Mehtap ÖZLÜ, Tokat Gaziosmanpaşa University

Assoc.Prof.Dr.Said Alpagut SENEL, Sivas Cumhuriyet University

Assoc.Prof.Dr.Sevgi SUMERLI SARIGÜL, Kayseri University

Assoc.Prof.Dr.Süleyman Emre ÖZCAN, Celal Bayar University

Assoc.Prof.Dr.Yeşim Üstün AKSOY, Near East University

Assoc.Prof.Dr.Zeliha TEKİN, Muş Alparslan University

Assoc.Prof.Dr.Zeynep KÖSE, Hasan Kalyoncu University

Assoc. Dr. H.Burçin HENDEN ŞOLT Zonguldak Bülent Ecevit University Alaplı Vocational School Department of Architecture and Urban Planning

Dr. Associate Professor Ahmet ERKASAP, Istanbul Gedik University

Dr. Instructor Aydın BAĞDAT, Sakarya University of Applied Sciences

Dr. Lecturer Azamat MAKSÜDÜNOV, Kyrgyzstan - Türkiye Manas University

Dr. Instructor Member Reşit Aldemir, Van Yüzüncü Yıl University

Dr. Pankaj THAKUR, Arba Minch, Ethiopia

Dr. Hoang Anh TUAN, Ho Chi Minh city University of Transport, Vietnam

Dr. Dodo Yakub AMINU, Senior lecturer, University Sains Islam Malaysia

Dr. Sunny JOSEPH, HOD, Dept. of Mathematics, K. E. College, Kottayam, Kerala, India

Dr. Dipti Patra, National Institute of Technology, India

Dr.Volkan KARACAOĞLAN, Zonguldak Bülent Ecevit University Faculty of Pharmacy Pharmaceutical Toxicology

INTERNATIONAL RUMELI CONGRESS ON SOCIAL AND EDUCATIONAL SCIENCES

July, 10-12 2023
Istanbul, TÜRKİYE

T.C. İSTANBUL
**RUMELİ
ÜNİVERSİTESİ**

CONGRESS PROGRAM

Zoom Meeting ID: **817 2655 3490**

Zoom Passcode: **050505**

[https://us06web.zoom.us/j/81726553490?pwd=RWxZZGtGWUJHO
UFRNnN1aCsrK3JXdz09](https://us06web.zoom.us/j/81726553490?pwd=RWxZZGtGWUJHOUFRNnN1aCsrK3JXdz09)

IMPORTANT, PLEASE READ CAREFULLY

- To be able to make a meeting online, login via <https://zoom.us/join> site, enter ID instead of “Meeting ID or Personal Link Name” and solidify the session.
- The presentation will have **15 minutes** (including questions and answers).
- The Zoom application is free and no need to create an account.
- The Zoom application can be used without registration.
- The application works on tablets, phones and PCs.
- Speakers must be connected to the session **10 minutes before** the presentation time.
- All congress participants can connect live and listen to all sessions.
- During the session, your camera should be turned on at least %70 of session period
- Moderator is responsible for the presentation and scientific discussion (question-answer) section of the session.

TECHNICAL INFORMATION

- Make sure your computer has a microphone and is working.
- You should be able to use screen sharing feature in Zoom.
- Attendance certificates will be sent to you as pdf at the end of the congress.
- Moderator is responsible for the presentation and scientific discussion (question-answer) section of the session.

**Before you login to Zoom please indicate your name surname and hall number,
exp. Hall-1, Nadire ERDEM**

ÖNEMLİ, DİKKATLE OKUYUNUZ LÜTFEN

- Kongremizde Yazım Kurallarına uygun gönderilmiş ve bilim kurulundan geçen bildirimler için online (video konferans sistemi üzerinden) sunum imkanı sağlanmıştır.
- Sunumlar için **15 dakika** (soru ve cevaplar dahil) süre ayrılmıştır.
- Online sunum yapabilmek için <https://zoom.us/join> sitesi üzerinden giriş yaparak “Meeting ID or Personal Link Name” yerine ID numarasını girerek oturuma katılabilirsiniz.
- Zoom uygulaması ücretsizdir ve hesap oluşturmaya gerek yoktur.
- Zoom uygulaması kaydolmadan kullanılabilir.
- Uygulama tablet, telefon ve PC’lerde çalışıyor.
- Her oturumdaki sunucular, sunum saatinden **10 dk öncesinde** oturuma bağlanmış olmaları gerekmektedir.
- Tüm kongre katılımcıları canlı bağlanarak tüm oturumları dinleyebilir.
- Moderatör – oturumdaki sunum ve bilimsel tartışma (soru-cevap) kısmından sorumludur.

TEKNİK BİLGİLER

- Bilgisayarınızda mikrofon olduğuna ve çalıştığına emin olun.
- Zoom'da ekran paylaşma özelliğine kullanabilmelisiniz.
- Katılım belgeleri kongre sonunda tarafınıza pdf olarak gönderilecektir
- Kongre programında yer ve saat değişikliği gibi talepler dikkate alınmayacaktır

Zoom'a giriş yaparken önce lütfen adınızı, soyadınızı ve SALON numaranızı yazınız

Opening Ceremony

Date: 12 July 2023

Time: 10.00

National Anthem

Speeches:

Dr Nadire Kantarcioğlu

Chairman of the Organising Committee

Prof. Dr. İbrahim YÜKSEL

Congress President

Prof. Dr. Mustafa KARA

Rector of Istanbul Rumeli University

Congress Honorary President

Opening Panel

Dr. Ender ÖZEREN

*TÜRKİYE'DE YAPAY ZEKÂYI EĞİTİM-ÖĞRETİM BAĞLAMINDA İNCELEYEN
LİSANSÜSTÜ TEZLERİN ANALİZİ*

Aigul SAGİDULLİEVNA NUREKESHOVA

MATHS AND DEVICE TECHNOLOGY

Olbolsun NURLYBAYEVA KHAMZAEVNA

"Efforts to improve students' vocal ability in putting their voices"

Res.Asst. Cansu TUNAHAN

*MOBİL PERAKENDECİLİKTE TÜKETİCİLERİN SATIN ALMA NİYETİNE ETKİ EDEN
FAKTÖRLERİN İNCELENMESİ*

Coffee break 11.00 am

Face to face PRESENTATIONS

12.07.2023

 	ANKARA LOCAL TIME 11 ³⁰ : 13 ⁰⁰	 	ANKARA YEREL SAAT 11 ⁰⁰ : 13 ⁰⁰
--	--	--	--

HEAD OF SESSION: Dr. Ender ÖZEREN

AUTHORS	AFFILIATION	TOPIC TITLE
Dr. Ender ÖZEREN Dr. Veysel GÖÇER	Dicle Üniversitesi, Çermik Meslek Yüksek Okulu Milli Eğitim Bakanlığı	<i>ANALYSIS OF GRADUATE THESIS EXPLAINING ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN TURKEY IN THE CONTEXT OF EDUCATION</i>
Dr. Öğr. Üyesi İbrahim YEMEZ Res.Asst. Cansu TUNAHAN	Sivas Cumhuriyet Üniversitesi İstanbul Rumeli Üniversitesi	<i>INVESTIGATION OF FACTORS AFFECTING CONSUMERS' PURCHASE INTENTION IN MOBILE RETAIL WITH PLS-SEM</i>
Assist. Prof. Dr. İbrahim YEMEZ Res.Asst. Cansu TUNAHAN	Sivas Cumhuriyet Üniversitesi İstanbul Rumeli Üniversitesi, Türkiye	INVESTIGATION OF FACTORS AFFECTING LIFE SATISFACTION
Assist. Prof. Dr. Jale COŞKUN	İstanbul Aydın Üniversitesi, Rusça Mütercim Tercümanlık Bölümü	A.P. ÇEHOV'UN SEÇİLMİŞ HİKAYELERİNDE AŞK, EVLİLİK VE MUTLULUĞUN ÇÖZÜMLENMESİ
Mehmet Reşat GENÇ	İstanbul Rumeli Üniversitesi, Yüksek Lisans Öğrencisi, Türkiye	İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİNDE KANITA DAYALI UYGULAMALAR: GÜNCEL YAKLAŞIMLAR
Mustafa KARACA Assist. Prof. Dr. Behiye AKACAN	LEFKE AVRUPA ÜNİVERSİTESİ / KKTC	ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNİN AKRAN ZORBALIĞI İLE BENLİK SAYGISI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ
Gamze TEKİN Assist. Prof. Dr. Ayşe BENGİSOY	LEFKE AVRUPA ÜNİVERSİTESİ / KKTC	ERGENLERİN RUMİNASYON DÜZEYİNİ AZALTMAYA YÖNELİK PSİKOEĞİTİM PROGRAMININ İNCELENMESİ

ONLINE PRESENTATIONS

11.07.2023 / Session-1, Hall-1

ANKARA LOCAL TIME

10⁰⁰ : 12⁰⁰

ANKARA YEREL SAAT

10⁰⁰ : 12⁰⁰

HEAD OF SESSION: Dr. Mahmut GÜZEL

AUTHORS	AFFILIATION	TOPIC TITLE
Doç. Dr. M. Yüksel ERDOĞDU Bahar ELÇEOĞLU	İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Türkiye	ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİN ZORBALIK EĞİLİMİ İLE MERHMET DÜZEYLERİ
Assoc. Prof. Dr. Reyhan YÜKSEL GEMALMAYAN Elif Kübra ZARARSIZ	Gazi Üniversitesi, Türkiye	GÖRSEL SANATLAR DERSİNDE EDİNİLEN BİLGİNİN SERAMİK UYGULAMA SÜRECİNE TRANSFERİ
Mahmut GÜZEL	Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Türkiye	MADDE BAĞIMLILIĞIYLA MÜCADELEDE SOSYAL BELEDİYEÇİLİK
Dr. Yusuf KÖMÜR	T.C. Ölçeme, Seçme ve Yerleştirme Merkezi Başkanlığı, Türkiye	THE OTTOMAN ÂMİN PROCESSIONS AND THEIR REFLECTIONS IN THE LITERARY FIELD: THE EXAMPLE OF ABDULLAH ZÜHTÜ'S ŞİKESTE BESTE AND AHMET RASİM'S FALAKA
Assoc. Prof. Dr. Metin MENEKŞE	Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Türkiye	ZORUNLU GÖÇLERLE BİRLİKTE RUMELİ'DEN ANADOLU'YA TAŞINAN MADDİ KÜLTÜR ÖGELERİ: "MUHACİR ARABASI"
Ensar SARGIN	İstanbul Üniversitesi, Türkiye	HEİDEGGER VE FİZİK: TEMSİLİ BİR DEĞERLENDİRME
Zohaib Hassan SAIN	Superior University, Pakistan	THE INFLUENCE OF INFORMATION TECHNOLOGY ON HIGHER EDUCATION IN PAKISTAN
Zohaib Hassan SAIN	Superior University, Pakistan	BLENDED LEARNING ADOPTION IN PAKISTANI UNIVERSITIES: CHALLENGES AND RECOMMENDATIONS
Hicret ULU Dr. Mürşet ÇAKMAK	Mardin Artuklu University	TÜRKİYE VE DİĞER ÜLKELERİN ORTAOKUL DÜZEYİNDE YAPILAN KARŞILAŞTIRMALI EĞİTİM PROGRAMLARI KONULU LİSANSÜSTÜ TEZ ÇALIŞMALARININ İÇERİK ANALIZI (2013-2021)

ONLINE PRESENTATIONS

11.07.2023 / Session-1, Hall-2

ANKARA LOCAL TIME

10⁰⁰ : 12⁰⁰

ANKARA YEREL SAAT

10⁰⁰ : 12⁰⁰

HEAD OF SESSION: Dr. Didem GEZMİŞOĞLU ŞEN

AUTHORS	AFFILIATION	TOPIC TITLE
Sıla SEKMAN Rumeysa BEDİROĞLU Ceyda ÇİMEN Rümeysa KAYA	Yıldız Teknik Üniversitesi, Türkiye	SENARYO TEMELLİ STEM ETKİNLİKLERİNİN ÖĞRENCİLERİN YARATICI PROBLEM ÇÖZME BECERİLERİNE ETKİSİ
İşlay GÜREL TAŞ Hasan ES	Gazi Üniversitesi, Türkiye	ARAÇLARIYLA ÖĞRETİMİN 5. SINIF ÖĞRENCİLERİNİN YÜZDELER ALT ÖĞRENME ALANINDA MATEMATİK BAŞARILARINA ETKİSİ
Fadime KOÇAK Assoc. Prof. Dr. Salih ÇAKMAK	Gazi Üniversitesi, Türkiye	GÖRME ENGELLİ ÇOCUKLARIN İHMAL VE İSTİSMAR DÜZEYLERİ
Vahideh LAMEEI Mustafa YÜKSEL ERDOĞDU	İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Türkiye	ÖĞRENCİLER İÇİN SOSYAL BİLİŞ ÖLÇEĞİNİN (SBÖ) TÜRKÇE UYARLAMASI: GEÇERLİK VE GÜVENİRLİK ÇALIŞMASI
İlknur TONGA	İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Türkiye	DİJİTAL OYUN BAĞİMLİLİĞİ VE OKUL BAĞLİLİĞİ ARASINDAKİ İLİŞKİ
Kübra Buket TOSUN Hasan ES	Gazi Üniversitesi, Türkiye	5. SINIF KESİRLER KONUSUNUN ETKİNLİK TEMELLİ ÖĞRETİM YAKLAŞIMI İLE İŞLENMESİNİN ÖĞRENCİLERİN AKADEMİK BAŞARISINA VE KALICILIĞINA ETKİSİ
Usmonov Botir Shukurullayevich Dadabayeva Dilnoza Irkinovna	Taşkent Kimya Teknolojisi Enstitüsü, Uzbekistan	GRAFİK TASARIM ÖĞRENCİLERİNİN TASARIM BECERİLERİNİN GELİŞTİRİLMESİ
Didem GEZMİŞOĞLU ŞEN	İstanbul Rumeli University	THE IMPACT OF E-WOM ON CONSUMER; PURCHASE INTENTIONS IN ONLINE SECOND-HAND MARKETS

ONLINE PRESENTATIONS

11.07.2023 / Session-1, Hall-4

ANKARA LOCAL TIME

ANKARA YEREL SAAT

10⁰⁰ : 12⁰⁰

10⁰⁰ : 12⁰⁰

HEAD OF SESSION: Dr. SKOURI Hassan

AUTHORS	AFFILIATION	TOPIC TITLE
Lala Ratu Khotimah, Muhammad Taufiq Abadi, Happy Sista Devi	State Islamic University K.H. Abdurrahman Wahid Pekalongan Indonesia	Analysis of Business Feasibility at the Saudi Department Store Pemalang District in View from Market and Marketing Aspects
Fifiani Dwi Kurnia, Muhammad Taufiq Abadi, Muhammad Sultan Mubarak	State Islamic University K.H. Abdurrahman Wahid Pekalongan Indonesia	FEASIBILITY STUDY OF BUSINESS DEVELOPMENT BAROKAH COLLECTION SHOP KARANGDADAP PEKALONGAN
Z Aidatul Riskiyah, Muhammad Taufiq Abadi, Muhammad Sultan Mubarak, Wilda Yulia Rusyida	State Islamic University K.H. Abdurrahman Wahid Pekalongan Indonesia	Business Feasibility Study Analysis on Pak Arifin's Tempe Business Jeruksari Village, Tirto Pekalongan District
Dina Lutfiyana	State Islamic University K.H. Abdurrahman Wahid Pekalongan Indonesia	Analisis Studi Kasus Pada Online Shop Omah Santri
Laila Ameliya, Muhammad Taufiq Abadi, Muhammad Sultan Mubarak	State Islamic University K.H. Abdurrahman Wahid Pekalongan Indonesia	FEASIBILITY STUDY ANALYSIS OF PURING FABRIC IN PAKISPUTIH VILLAGE KEDUNGWUNI SUBDISTRICT
Adhi Riza Aulia	UIN K.H. Abdurrahman Wahid Pekalongan, Indonesia	The Importance of Paying Attention to Physical and Mental Well-being / Pentingnya Memperhatikan Kesejahteraan Tubuh dan Pikiran
Erika Dwi Septiani	Faculty of Islamic Economics and Business, UIN KH Abdurrahman Wahid Pekalongan	ANALYSIS OF BUSINESS FEASIBILITY STUDY ON "DASUKI" PATTERN CUTTING SERVICES
Septiana Mufidah, Muhammad Taufiq Abadi, Muhammad Sultan Mubarak, Syamsuddin	State Islamic University K.H. Abdurrahman Wahid Pekalongan Indonesia	Business Feasibility Study Analysis on Tofu MSMEs in Bondansari Village (Case Study of Pak Nur s Tofu Business)

ONLINE PRESENTATIONS

11.07.2023 / Session-1, Hall-3

ANKARA LOCAL TIME

10⁰⁰ : 12⁰⁰

ANKARA YEREL SAAT

10⁰⁰ : 12⁰⁰

HEAD OF SESSION: Dr. Irina-Ana DROBOT

AUTHORS	AFFILIATION	TOPIC TITLE
Irina-Ana DROBOT	Technical University of Civil Engineering Bucharest, Romania	THE REMAINS OF THE DAY BY KAZUO ISHIGURO: FINDING MEANING IN
FIFI MAULANI ELIZATUNNISA,NURUL ISMA AINUS SHOFA,NUR LAELATUL ISA,MUHAMMAD ARIS SYAFI'L,HAPPY SISTA DEVY	State Islamic University K.H Abdurrahman Wahid Pekalongan, Indonesia	DEFINITION OF HALAL AND HARAM IN THE PERSPECTIVE OF ISLAMIC LAW
EKA NUR KHARISMA,ROHAYATUL AKYANI,MUHAMMAD SULTAN MUBAROK	State Islamic University K.H Abdurrahman Wahid Pekalongan, Indonesia	ANALYSIS OF THE RAMPANT CASE OF TOFU WITH FORMALDEHYDE BASED ON ISLAMIC PHILOSOPHY AND SCIENCE
ZULFA AZNI FALAH,AISYAH,MUHAMMAD SULTAN MUBAROK	State Islamic University K.H	PHILOSOPHICAL FOCUS : ISLAMIC ECONOMICS TRILOGY
Tanimu BALA Dr. Surajo Isa GAYA Isyaku Umar RURUM	Kano University of Science and Technology, Kano-Nigeria Kano University of Science and Technology, Kano-Nigeria Kano University of Science and Technology, Kano-Nigeria	THE ROLE OF ICT IN EDUCATIONAL SYSTEM
GHINA JAZILA MUHAMMAD TAUFIQ ABADI MUHAMMAD SULTAN MUBAROK	Faculty of Economics and Islamic Business, State Islamic University K.H Abdurrahman Wahid Pekalongan, Indonesia	ANALYSIS OF BUSINESS KALAYAKAN STUDIES ON FILADAILY HIJAB

PHOTO GALLERY

CONTENT

CONFERENCE ID	I
SCIENTIFIC COMMITTEE	II
PHOTO GALLERY	III
PROGRAM	IV
CONTENT	V

Author	Title	No
Ender Özeren Veysel Göçer	ANALYSIS OF GRADUATE THESIS EXPLAINING ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN TURKEY IN THE CONTEXT OF EDUCATION	1
İbrahim Yemez Cansu Tunahan	INVESTIGATION OF FACTORS AFFECTING CONSUMERS' PURCHASE INTENTION IN MOBILE RETAIL WITH PLS-SEM	14
İbrahim Yemez Cansu Tunahan	INVESTIGATION OF FACTORS AFFECTING LIFE SATISFACTION	26
Jale Coşkun	ANALYSES OF LOVE, MARRIAGE, AND HAPPINESS IN SELECTED WORKS OF A.P. CHEKHOV	35
Mehmet Reşat Genç	EVIDENCE-BASED PRACTICES IN OCCUPATIONAL HEALTH AND SAFETY: CURRENT APPROACHES	37
Mustafa Karaca Behiye Akacan	ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNİN AKRAN ZORBALIĞI İLE BENLİK SAYGISI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ	39
Gamze Tekin Ayşe Bengisoy	AN INVESTIGATION OF THE PSYCHOEDUCATION PROGRAM FOR REDUCING THE RUMINATION LEVEL OF ADOLESCENTS	41
M. Yüksel Erdoğan Bahar Elçoğlu	ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİN ZORBALIK EĞİLİMİ İLE MERHAMET DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ	43
Elif Kübra Zararsız Reyhan Yüksel Gemalmayan	THE TRANSFER OF KNOWLEDGE ACQUIRED IN THE VISUAL ARTS LESSON TO THE CERAMIC APPLICATION PROCESS	60
	SOCIAL MUNICIPALISM IN COMBATING SUBSTANCE ADDICTION	72

International Rumeli Congress On Social And Educational Sciences
July 10-12 ,2023
Istanbul, TÜRKİYE

Yusuf Kömür	THE OTTOMAN ÂMİN PROCESSIONS AND THEIR REFLECTIONS IN THE LITERARY FIELD: THE EXAMPLE OF ABDULLAH ZÜHTÜ'S <i>ŞİKESTE BESTE</i> AND AHMET RASİM'S <i>FALAKA</i>	74
Metin Menekşe	MATERIAL CULTURE ITEMS MOVED FROM RUMELIA TO ANATOLIA WITH FORCED MIGRATIONS: "IMMIGRANT CAR"	85
Ensar Sargin	HEIDEGGER AND PHYSICS: A REPRESENTATIVE ASSESSMENT	107
Zohaib Hassan Sain	THE INFLUENCE OF INFORMATION TECHNOLOGY ON HIGHER EDUCATION IN PAKISTAN	109
Zohaib Hassan Sain	BLENDED LEARNING ADOPTION IN PAKISTANI UNIVERSITIES: CHALLENGES AND RECOMMENDATIONS	110
Hicret Ulu Mürşet Çakmak	TÜRKİYE VE DİĞER ÜLKELERİN ORTAOKUL DÜZEYİNDE YAPILAN KARŞILAŞTIRMALI EĞİTİM PROGRAMLARI KONULU LİSANSÜSTÜ TEZ ÇALIŞMALARININ İÇERİK ANALİZİ (2013-2021)	111
Sıla Sekman Rumeysa Bediroğlu Ceyda Çimen	THE EFFECT OF SCENARIO-BASED STEM ACTIVITIES ON STUDENTS' CREATIVE PROBLEM SOLVING SKILLS	112
Işıl Gay Gürel Taş Hasan Es	THE EFFECT OF TEACHING WITH WEB 2.0 TOOLS ON 5TH GRADE STUDENTS' MATHEMATICS ACHIEVEMENT IN THE SUB-LEARNING AREA OF PERCENTAGES	114
Fadime Koçak Salih Çakmak	GÖRME ENGELLİ ÇOCUKLARIN İHMAL VE İSTİSMAR DÜZEYLERİ	116
Vahideh Lameei Mustafa Yüksel Erdoğdu	THE TURKISH ADAPTATION OF THE SOCIAL COGNITION QUESTIONNAIRE FOR STUDENTS : THE VALIDİTY AND RELİABİLİTY STUDY	118
Ilknur Tonga	THE RELATIONSHIP BETWEEN GAME ADDICTION AND SCHOOL ENGAGEMENT	120
Kübra Buket Tosun Hasan Es	THE EFFECT OF TEACHING THE TOPIC OF FRACTIONS IN 5TH GRADE USING AN ACTİVİTY-BASED TEACHING APPROACH ON STUDENTS' ACADEMIC ACHIEVEMENT AND RETENTION	122

International Rumeli Congress On Social And Educational Sciences
July 10-12, 2023
Istanbul, TÜRKİYE

Usmonov Botir Shukurullayevich Dadabayeva Dilnoza Irkinovna	DEVELOPMENT OF DESIGN SKILLS OF STUDENTS IN THE FIELD OF COMPUTER GRAPHICS	124
Didem Gezmişoğlu Şen	THE IMPACT OF E-WOM ON CONSUMERS' PURCHASE INTENTIONS IN ONLINE SECOND-HAND MARKETS	126
Lala Ratu Khotimah Muhammad Taufiq Abadi Happy Sista Devi	ANALYSIS OF BUSINESS FEASIBILITY AT THE SAUDI DEPARTMENT STORE PEMALANG DISTRICT IN VIEW FROM MARKET AND MARKETING ASPECTS	128
Fifiani Dwi Kurnia Muhammad Taufiq Abadi Muhammad Sultan Mubarak	FEASIBILITY STUDY OF BUSINESS DEVELOPMENT BAROKAH COLLECTION SHOP KARANGDADAP PEKALONGAN	129
Zaidatul Riskiyah Muhammad Taufiq Abadi Muhammad Sultan Mubarak Wilda Yulia Rusyida	BUSINESS FEASIBILITY STUDY ANALYSIS ON PAK ARIFIN'S TEMPE BUSINESS JERUKSARI VILLAGE, TIRTO PEKALONGAN DISTRICT	130
Dina Lutfiyana	ANALISIS STUDI KASUS PADA <i>ONLINE SHOP</i> OMAH SANTRI	134
Laila Ameliya Muhammad Taufiq Abadi Muhammad Sultan Mubarak	FEASIBILITY STUDY ANALYSIS OF PURING FABRIC IN PAKISPUTIH VILLAGE KEDUNGWUNI SUBDISTRICT	138
Adhi Riza Aulia	THE IMPORTANCE OF PAYING ATTENTION TO PHYSICAL AND MENTAL WELL-BEING	143
Erika Dwi Septiani Muhammad Taufiq Abadi	ANALYSIS OF BUSINESS FEASIBILITY STUDY ON “DASUKI” PATTERN CUTTING SERVICES	144
Septiana Mufidah Muhammad Taufiq Abadi Muhammad Sultan Mubarak Syamsuddin	BUSINESS FEASIBILITY STUDY ANALYSIS ON TOFU MSMES IN BONDANSARI VILLAGE (CASE STUDY OF PAK NUR'S TOFU BUSINESS)	149
Irina-Ana Drobot	THE REMAINS OF THE DAY BY KAZUO ISHIGURO:	154

International Rumeli Congress On Social And Educational Sciences
July 10-12 ,2023
Istanbul, TÜRKİYE

	FINDING MEANING IN LIFE	
Fifi Maulani Elizatunnisa Nurul Isma Ainus Shofa Nur Laelatul Isa Muhammad Aris Syafi'i Happy Sista Devy	DEFINITION OF HALAL AND HARAM IN THE PERSPECTIVE OF ISLAMIC LAW	162
Eka Nur Kharisma Rohayatul Akyani Muhammad Sultan Mubarok	ANALYSIS OF THE RAMPANT CASE OF TOFU WITH FORMALDEHYDE BASED ON ISLAMIC PHILOSOPHY AND SCIENCE	163
Zulfa Azni Falah Aisyah Muhammad Sultan Mubarok	PHILOSOPHICAL FOCUS : ISLAMIC ECONOMICS TRILOGY	165
Tanimu Bala Surajo Isa Gaya Isyaku Umar Rurum	THE ROLE OF ICT IN EDUCATIONAL SYSTEM	167
Ghina Jazila Muhammad Taufiq Abadi Muhammad Sultan Mubarok	ANALYSIS OF BUSINESS KALAYAKAN STUDIES ON FILADAILY HIJAB	168
Aigul Sagidullievna Nurekeshova	MATHS AND DEVICE TECHNOLOGY	169
Olbolsun Nurlybayeva Khamzaevna	EFFORTS TO IMPROVE STUDENTS' VOCAL ABILITY IN PUTTING THEIR VOICES	172

**TÜRKİYE’DE YAPAY ZEKÂ Yİ EĞİTİM-ÖĞRETİM BAĞLAMINDA
İNCELEYEN LİSANSÜSTÜ TEZLERİN ANALİZİ**
ANALYSIS OF GRADUATE THESIS EXPLAINING ARTIFICIAL
INTELLIGENCE IN TURKEY IN THE CONTEXT OF EDUCATION

Dr. Ender ÖZEREN

Dicle Üniversitesi, Çermik Meslek Yüksek Okulu,
ORCID ID: 0000-0003-4605-8120

Dr. Veysel GÖÇER

Milli Eğitim Bakanlığı,
ORCID ID: 000-0002-9242-6863

Özet

Bu araştırmada amaç Türkiye’de 2023 yılına kadar yapay zekâ konusunun eğitim-öğretim bağlamında ele alan çalışmaların bir araya getirilerek sunulması ve bu çalışmalardaki genel yönelimlerinin tespiti olarak belirlenmiştir. Bu amaca yönelik çalışmaların yayın türüne, yayın yıllarına, yayımlandıkları üniversiteye, ele aldıkları konuya, çalışmalarda kullanılan araştırma yöntemlerine, veri toplama araçlarının türüne, sonuçlarına ve sunulan önerilere göre dağılımlarının belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırmada yöntem olarak doküman incelemesi tercih edilmiştir. Araştırmanın örneklemini amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekle yöntemi esas alınarak seçilen 15 çalışma oluşturmaktadır. Araştırmanın amacı doğrultusunda uygun yayınlara erişebilmek ve farklı disiplinlerde yayınlanan çalışmaları kapsam dışında tutabilmek için bu yöntemle başvurulmuştur. Bu yöntemde belirlenen ölçütler “yapay zekâ” teriminin yer alması, eğitim-öğretim konu alanında, Türkçe dilinde ve erişim izni olması şeklindedir. Veri toplama sürecinde kolaylık sağlaması açısından incelenen her bir çalışma kodlanmıştır. Kodlanan çalışmalar temalara ayrılarak kategorize edilmiş, her bir alt kategoriye ait frekans ve yüzde değerleri tablolar halinde verilmiştir. Sonuç olarak çalışmalar içerisinde yüksek lisans düzeyinde yapılan çalışmaların fazla olduğu, eğitim-öğretim bağlamında yapay zekânın 2004 yılından sonra ele alındığı ve 11 farklı üniversite bünyesindeki programlarda yapay zekâ ile ilgili lisansüstü çalışma yapıldığı belirlenmiştir. Çeşitli eğitimlerde ve öğrenme ortamlarında yapay zekâ kullanımının lisansüstü tezlerde en fazla değinilen konu olduğu belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Yapay zekâ, Eğitim-öğretim, Doküman incelemesi, İçerik analizi.

Abstract

The aim of this research is to present the studies that deal with the subject of artificial intelligence in the context of education until 2023 in Turkey and to determine the general tendencies in these studies. For this purpose, it is aimed to determine the distribution of the studies according to the type of publication, year of publication, the university in which they are published, the subject they deal with, the research methods used in the studies, the type of data collection tools, the results and the suggestions presented. In the

research, document analysis was preferred as a method. The sample of the research consists of 15 studies selected based on the criterion sampling method, one of the purposeful sampling methods. In line with the purpose of the research, this method was used in order to access appropriate publications and to exclude studies published in different disciplines. The criteria determined in this method are that the term "artificial intelligence" is included, in the subject area of education-teaching, in Turkish language and having permission to access. Each study was coded for convenience in the data collection process. The coded studies were categorized by dividing them into themes, and the frequency and percentage values of each sub-category were given in tables. As a result, it has been determined that there is a lot of work done at the master's level, artificial intelligence has been discussed in the context of education after 2004, and postgraduate studies on artificial intelligence have been carried out in programs within 11 different universities. It has been determined that the use of artificial intelligence in various education and learning environments is the most mentioned subject in postgraduate theses.

Keywords: Artificial intelligence, Education, Document review, Content analysis.

1. GİRİŞ

John McCarthy (1998) yapay zekâyı akıllı makineler ve akıllı bilgisayar programları yapma bilimi ve mühendisliği olarak tanımlamaktadır. Tarih boyunca yapay zekâ ile ilgili tanımlamalar nispeten farklılık göstermektedir (Long ve Magerko, 2020). Slage yapay zekâyı sezgisel programlama şeklinde açıklarken, Axe karmaşık problemlere karşı tepkiler oluşturabilen programlar olarak tanımlamaktadır (Nabiyev, 2012). Nilsson (1990)'a göre ise yapay zekâ insan zekâsının bir taklidini hedefler. Bu bağlamda temel olarak yapay zekâ, insan zekâsının taklidi ve zekâ gerektiren işlemlerin gerçekleştirilmesi temeline dayanmaktadır (Arslan, 2020; Pirim, 2006).

Yapay zekâ teknolojisi günlük hayatımızın ayrılmaz bir parçası haline gelmiş olup, insanlar tarafından günlük olarak kullanılan vazgeçilmez bir araç haline dönüşmüştür. Günlük hayata bakıldığında bu teknolojiler çeşitli araç, gereç ve yazılım uygulamaları ile her platformda hizmet alanlarında yer almaktadır. Sürücüsüz arabalar, akıllı ev cihazları ve akıllı telefon uygulamaları yapay zekâ teknolojisinin en yaygın örnekleridir. Başka bir açıdan bakıldığında, teknolojinin olmazsa olmazı olan uygulama yazılımları ve yapay zekâ kavramlarını çok az kişinin anladığı belirtilmiştir (İşler ve Kılıç, 2021). Yapay zekânın uygulama alanları, siber güvenlik ve savunma sanayi, sanal asistanlar, dil çeviri, arama motorları ve öneri sistemleri, sağlık hizmetleri gibi çeşitli alanlardan çeşitli örneklerle gösterilebilir (Kayabaş, 2010).

Yapay zekâ üzerine yapılan araştırmalar dil öğrenme güçlüğüne ve belli bir yaşta sonra ortaya çıkan öğrenme güçlüğüne doğal dil çevirisini yapay zekâ için çok önemli bir durum haline getirdiğini göstermektedir (Kuşku ve Güzeloğlu, 2015). Antropolojik araştırmalarda insan zekâsı ile dil arasındaki bağlantılar keşfedilmiş ve bu bağlantılar sonucunda dil üzerine yapay zekâ araştırmaları artan ilgi görmüştür. Güncel ve popüler dil çeviri uygulaması olan Google Translate, 2006 yılında Arapça ve İngilizce çeviri ile insanların hayatına girerken, Yandex çeviri uygulaması 2011 yılında insanların hizmetine girmiştir. Bütün bu programlar yapay zekâ temelli çalışmakta ve kendini güncellemektedir.

Birçok alanda kullanılan yapay zekâ eğitime de girmiş ve güzel etkileri görülmüştür. Bu konuda İşler ve Kılıç (2021), hayatımızın her alanına uygulanan yapay zeka teknolojisinin eğitim alanında yaygınlaşması eğitimde büyük değişiklikleri beraberinde getirebilir ve eğitimde yaşanan değişimleri olumlu yönde geliştirebileceğine vurgu yapmıştır. Yapılan bir literatür taramasına göre eğitimde özel ders verme imkânı sağlayan yapay zeka araçlarının öğrenciler için birçok avantajı bulunmaktadır.

Okul öncesi dönemde empati becerisini geliştirir (Barnes, Barnes ve McHugh, 2004).

Öğrenme süreçlerini kolaylaştırır (Erdemir ve İngeç, 2014).

Üstbilişi artırır (Caro, Josyula, Cox ve Jimenez, 2014).

Motivasyon sağlar (Dinçer ve Doğanay, 2016).

Öğrencilerin pratik yeteneklerini, problem çözme ve problem analiz becerilerini geliştirir (Cui ve Wang, 2017).

Planlama, akıl yürütme, algılama ve derin öğrenme becerisi geliştirir (Williams, Park, Oh ve Breazeal, 2019).

Yapay zekâ, daha kişiselleştirilmiş, öğrenci merkezli ve yüksek katılımlı bir öğrenme ortamı sağlayarak yalnızca ne öğrenildiğine odaklanmakla kalmaz, aynı zamanda kullanıcı duygularına ve öğrencilerin nasıl öğrendiğine yanıt veren araçlar da sağlar (Luckin, Holmes, Griffiths ve Forcier, 2016). Bu durumda eğitimde yapay zekâ kullanıldığında, öğretmenler ve öğrenenler arasındaki ilişkide farklı değerlendirme bakış açıları ortaya çıkmaktadır (Kupreko, 2020). Tüm bu durumlar dikkate alındığında yapay zekânın eğitim ortamında farklı durumlara avantaj getirmesi ve eğitim sürecinde farklı rollere etki etmesi beklenmektedir. Bu durum yapılan araştırmada eğitim-öğretim bağlamında yapay zekânın ele alınmasının gerekçesini oluşturmaktadır.

1.1. Amaç

Bu araştırmada amaç Türkiye’de 2023 yılına kadar yapay zekâ konusunun eğitim-öğretim bağlamında ele alan çalışmaların bir araya getirilerek sunulması ve bu çalışmalardaki genel yönelimlerinin tespiti olarak belirlenmiştir. Bu amaca yönelik şu alt problemlere yanıt bulmaya çalışılmıştır:

Çalışmaların yayın türüne göre dağılımı nasıldır?

Çalışmalar yıllara göre nasıl dağılım göstermektedir?

Çalışmalar yayınlandıkları üniversitelere göre nasıl dağılım göstermektedir?

Çalışmaların konulara göre dağılımı nasıldır?

Çalışmaların kullanılan araştırma yöntem ve desenlere göre dağılımı nasıldır?

Çalışmaların kullanılan veri toplama araç türüne göre dağılımı nasıldır?

2. YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırmada yapay zekâ konusunun eğitim-öğretim bağlamında incelenmesi ile ilgili lisansüstü tez çalışmaları, doküman incelemesi yöntemi ile incelenmiştir. Doküman incelemesi bir olayın belli zamanlardaki ya da zaman içerisinde geçirdiği değişimlerin

açıklanmasıyla ilgilidir. Belirli bir amaca hizmet eder, çalışma alanına bilgi sağlar ve belirli olayları açıklar (Best ve Kahn, 2017). Bu araştırmada yapay zekâ konusunun eğitim-öğretim bağlamında ele alan çalışmaların bir araya getirilerek incelenip düzenlenmesi ve bu çalışmalardaki genel eğilimleri ve sonuçları bir bütün olarak değerlendirilmesi amaçlandığından bu yöntem tercih edilmiştir.

2.2. Araştırmanın Veri Kaynakları

Araştırmanın örneklemini amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekle yöntemi esas alınarak seçilen 15 çalışma oluşturmaktadır. Araştırmanın amacı doğrultusunda uygun yayınlara erişebilmek ve farklı disiplinlerde yayınlanan çalışmaları kapsam dışında tutabilmek için bu yöntemde başvurulmuştur. Bu yöntemde belirlenen ölçütler şu şekildedir:

“Yapay zekâ” teriminin yer alması

Eğitim-öğretim konu alanında,

Türkçe dilinde

Erişim izni olması

2.3. Veri Toplama Araçları

Çalışmada veri toplama aracı olarak öncelikle literatür taraması gerçekleştirilmiş. Sonrasında benzer çalışmalardan yararlanarak Microsoft Word dosyasında bu araştırmanın problemlerine göre on bir kategoriden oluşan bir tablo oluşturulmuş. Bu kategoriler: çalışmanın kodu (çalışmaları daha kolay analiz edebilmek için), yayın türü, yayınlanma yılı, yayınlandığı üniversite, konusu, yöntemi, örneklem düzeyi, veri toplama araçları, bulguları, sonuçları ve öneriler şeklindedir.

2.4. Veri Toplama Süreci

Araştırmada incelenecek tezlerin belirlenmesinde ölçüt örnekleme yöntemi ile belirlenmiş olup çalışmalarda şu ölçütler dikkate alınmıştır:

YÖK Tez Merkezi veri tabanında yer alıyor olması,

Yapay zeka içeren çalışmalar olması,

Eğitim-Öğretim konu alanında olması,

Kullanılan tezlerin tam metinlerinin erişim izni olması.

Türkçe veya İngilizce dillerinde yayımlanması,

Son olarak 2023 yılına kadar yayınlanmış olması.

Bu kapsamda son tarama işlemi 2023 yılı Temmuz ayına kadar yapılmış ve araştırma bulguları bu ölçütleri sağlayan 15 lisansüstü tezdten elde edilmiştir.

2.5. Verilerin Analizi ve Yorumlanması

Araştırmada, toplanan verilerin incelenmesinde içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntem ile araştırma sorularına karşılık gelen veriler elde edilmeye çalışılmıştır. Burada gerçekleştirilen olay, benzer verileri belirli terimler ve temalar etrafında bir araya toplamak sonrasında bunları anlaşılır olması için organize edip yorumlamak ve en sonunda okuyucuya sunmak (Yıldırım ve Şimşek, 2006). Elde edilen verilerin

incelenmesinde araştırma sorularına göre oluşturulan kategoriler, sonrasında bu kategorilere göre frekanslar ve yüzdeler hesaplanmış ve en sonunda hesaplanan bu değerlere göre veriler yorumlanmaya çalışılmıştır.

2.5.1. Araştırmanın Geçerlik ve Güvenirliği

Bu çalışmada güvenilirlik kavramı; aktarılabirlik, tutarlılık ve teyit edilebilirlik kriterleriyle yerine getirilmeye çalışılmıştır. Bu kavramlardan ilki olan aktarılabirliği sağlamak için çalışmaya dâhil edilen tezlerin dâhil edilme süreçleri ayrıntılı olarak betimleme yöntemi kullanılarak açıklanmıştır. Diğer bir kavram olan tutarlılık için veriler, çalışmalarda bulunduğu biçimde, herhangi bir yorum katılmadan sunulmuştur. Verilerin analizinde yanlış davranmaktan kaçınmak için literatürdeki benzer çalışmalardan yararlanılmıştır. Teyit edilebilirlik kavramı için ise incelenen araştırmaların listesi oluşturulup sunulmuş ve analizler istenildiğinde gösterilmek üzere arşivlenmiştir. Yapılan analizler sonucu çalışmalardan elde edilen veriler frekans ve yüzde değeri olarak her bir kategori için sayısallaştırılmıştır. Verilerin sayısallaştırılması, çalışmanın tekrar edilmesi durumunda bulgular arasında karşılaştırma olanağı vermesi bakımından önemli olduğu kadar, çalışmanın güvenilirliği bakımından da önem arz etmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2006). Literatürde tavsiye edildiği biçimde analizlere, sürece tam anlamıyla hâkim olmayan, bağımsız bir uzmanı katmaktansa veriler tekrarlı olarak farklı bir zamanda aynı araştırmacı tarafından yeniden incelenmiştir (Taşkın, 2021). Yapılan çalışmada değerlendirmeye alından lisansüstü tezler, farklı bir zamanda ve mekânda yeniden analiz edilmiş ve analiz neticesinde elde edilen verilerle ilgili notlar çıkarılmıştır. Araştırmaların bu çalışmada kullanılacak verileri, önce kategori haline getirilmiş, sonrasında ise ayrı ayrı değerlendirilmiştir.

3. BULGULAR

3.1. Birinci alt probleme yönelik bulgular

Araştırmada birinci alt problem için tasarlanan “Çalışmaların yayın türüne (doktora-yüksek lisans) göre dağılımı nasıldır?” sorusuna yönelik bulgular Çizelge 1’de sunulmuştur.

Çizelge 1. İncelenen araştırmaların yayın türü

Yayın Türü	Araştırma Kodu	f	%
Yüksek Lisans	Tez-1, Tez-2, Tez-4, Tez-5, Tez-6, Tez-8, Tez-9, Tez-11, Tez-12, Tez-14, Tez-15	11	73,33
Doktora	Tez-3, Tez-7, Tez-10, Tez-13	4	26,66

Çizelge 1 incelendiğinde, eğitim-öğretim konu başlığında yapay zekâyı ele alan 15 lisansüstü çalışmadan 4 tanesinin (%26,66) doktora çalışması olduğu geriye kalan çalışmaların (f=11; %73,33) ise yüksek lisans çalışması olduğu belirlenmiştir.

3.2. İkinci alt probleme yönelik bulgular

Araştırmada ikinci alt problemi meydana getiren “Çalışmalar yıllara göre nasıl dağılım göstermektedir?” sorusuna yönelik bulgular Çizelge 2’de verilmiştir.

Çizelge 2. İncelenen araştırmaların yayınlanma yılı

Yıl	Araştırma Kodu	f	%
2023	Tez-1	1	6,66
2022	Tez-2, Tez-3, Tez-4	3	20,00
2021	Tez-5, Tez-6	2	13,33
2020	Tez-7	1	6,66
2019	Tez-8, Tez-9	2	13,33
2014	Tez-10	1	6,66
2010	Tez-11	1	6,66
2008	Tez-12	1	6,66
2007	Tez-13	1	6,66
2004	Tez-14, Tez-15	2	13,33

Çizelge 2’de sunulduğu üzere, en çok çalışmanın (f=3, %20) 2022’de yapıldığı görülmektedir. 2004 yılından sonra yapay zekâ konusunun eğitim-öğretim bağlamında ele alındığı görülmektedir. Daha önceki yıllarda yapay zekânın eğitim-öğretim bağlamında ele alındığı çalışmaya rastlanılmamıştır. Ayrıca yıllar arasında da kopuklukların olduğu görülmektedir. Örneğin, 2010-2014 arası, 2014-2019 arası, 2004-2007 arasında olduğu gibi.

3.3. Üçüncü alt probleme yönelik bulgular

Araştırmada üçüncü alt problemi meydana getiren “Çalışmalar yayımlandıkları üniversitelere göre nasıl dağılım göstermektedir?” sorusuna yönelik bulgular Çizelge 3’te verilmiştir.

Çizelge 3. İncelenen araştırmaların yayımlandıkları üniversiteler

Üniversite	Araştırma Kodu	f	%
------------	----------------	---	---

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi	Tez-1	1	6,66
Atatürk Üniversitesi	Tez-2, Tez-6, Tez-13, Tez-14	4	26,66
Kütahya Dumlupınar Üniversitesi	Tez-3	1	6,66
Trabzon Üniversitesi	Tez-4	1	6,66
Bahçeşehir Üniversitesi	Tez-5	1	6,66
Anadolu Üniversitesi	Tez-7, Tez-11	2	13,33
Afyon Kocatepe Üniversitesi	Tez-8	1	6,66
Ankara Üniversitesi	Tez-9	1	6,66
Karadeniz Teknik Üniversitesi	Tez-10	1	6,66
Marmara Üniversitesi	Tez-12	1	6,66
Çukurova Üniversitesi	Tez-15	1	6,66

Çizelge 3'te yapay zekâ konusunun eğitim-öğretim bağlamında 11 farklı üniversite bünyesindeki programlarda ele alındığı görülmektedir. Bu üniversiteler içerisinde en çok çalışmanın (f=4, %26,66) Atatürk Üniversitesi bünyesinde yapıldığı görülmektedir. Atatürk Üniversitesi'ni Anadolu Üniversitesi (f=2, %13,33) takip etmektedir. Diğer 9 üniversite bünyesinde ise yapay zekânın birer çalışma ile ele alındığı belirlenmiştir.

3.4. Dördüncü alt probleme yönelik bulgular

Araştırmadaki dördüncü alt problemi oluşturan “Çalışmaların konulara göre dağılımı nasıldır?” problemine yönelik bulgular Çizelge 4'te sunulmuştur.

Çizelge 4. İncelenen araştırmaların konu alanına göre dağılımı

Konu	Araştırma Kodu	f	%
Çeşitli eğitimlerde ve öğrenme ortamlarında yapay zekâ kullanımı	Tez-4, Tez-7, Tez-9, Tez-10, Tez-11, Tez-13	6	40,00
Öğretmen eğitimi üzerine yenilikçi etkileri	Tez-1	1	6,66
Yapay zekâ okuryazarlık becerisi	Tez-2	1	6,66
Bir testin doğru sayılarının yapay zekâ yöntemi ile tahmini	Tez-3	1	6,66

Öğretmenler için yapay zekâ farkındalık ölçeği geliştirilmesi	Tez-5	1	6,66
Yapay zekâ sınav sorularının zorluk derecesinin tespiti	Tez-6	1	6,66
Yapay zekâ tabanlı akıllı oyuncaklar	Tez-8	1	6,66
Yapay zekâ perspektifinde eğitime yönelik uzman sistem modellemesi	Tez 12	1	6,66
Fuzzy mantık ve sibernetikin siber toplum ve yapay zekâ üzerindeki etkileri	Tez-14	1	6,66
Bir eğitim yazılımının temelini oluşturan yapay zekâ programı geliştirme	Tez-15	1	6,66

Çalışmalar konulara göre incelendiğinde, en fazla eğilimin “Çeşitli eğitimlerde ve öğrenme ortamlarında yapay zekâ kullanımı” (f=6; %40) olduğu Çizelge 4’te görülmektedir. Bunun haricindeki konularda bir çalışma yapıldığı saptanmıştır.

3.5. Beşinci alt probleme yönelik bulgu ve yorumlar

Araştırmadaki beşinci alt problemini oluşturan “Çalışmaların kullanılan araştırma yöntem ve desenlere göre dağılımı nasıldır?” problemine yönelik bulgular Çizelge 5’te sunulmuştur.

Çizelge 5. İncelenen araştırmalarda kullanılan araştırma yöntemleri

Yöntem	Desen	Araştırma Kodu	f	%
Nicel	Tarama Modeli	Tez-4, Tez-5, Tez-9, Tez-12, Tez-14	5	33,33
	Doküman İncelemesi	Tez-1, Tez-3, Tez-6, Tez-15	4	26,66
Nitel	Durum Çalışması	Tez-2	1	6,66
	Eylem Araştırması	Tez-7	1	6,66
Karma	Tasarım Tabanlı Araştırma Yöntemi	Tez-8	1	6,66
	Eşzamanlı Üçgenleme	Tez-10	1	6,66
	Belirtilmemiş	Tez-11	1	6,66
Belirtilmemiş		Tez-13	1	6,66

Çizelge 5'ten, yapay zekâ konusunun eğitim-öğretim bağlamında kullanıldığı araştırmaların %40'ında (f=6) nitel araştırma yöntemlerin, %33,33'ünde (f=5) nicel araştırma yöntemlerin tercih edildiği görülmektedir. Nicel çalışmaların tamamında tarama modeli kullanılmıştır. Nitel araştırmalarda da doküman incelemesinin yoğun olarak tercih edildiği Çizelge 5'ten anlaşılmaktadır. Çalışmaların %20'sini karma yöntem temelinde yapılan araştırmalar oluşturmaktadır.

3.6. Altıncı alt probleme yönelik bulgular

Araştırmadaki altıncı alt problemi "Çalışmaların kullanılan veri toplama araç türüne göre dağılımı nasıldır?" şeklinde olup Çizelge 6'da bu soruya yönelik bulgular sunulmuştur.

Çizelge 6. İncelenen araştırmaların veri toplama araçları

Veri Toplama Araçları	Araştırma Kodu	f	%
Doküman	Tez-1, Tez-4, Tez-3, Tez-6, Tez-9, Tez-11, Tez-15	7	46,66
Ölçek	Tez-5, Tez-8	2	13,33
Anket	Tez-7, Tez-11	2	13,33
Görüşme Formu	Tez-2, Tez-7, Tez-8, Tez-10	4	26,66
Değerlendirme Formu	Tez-2	1	6,66
Gözlem Formu	Tez-8	1	6,66
Rubrik	Tez-10	1	6,66
Başarı Testi	Tez-10	1	6,66
Kontrol Listesi	Tez-12	1	6,66
Yazılım	Tez-12, Tez-13, Tez-14	3	20

Çizelge 6'ya göre, yapay zekâ konusunun eğitim-öğretim bağlamında kullanılmasına dayanan çalışmalarda verilerin toplanmasında en fazla dokümanlardan (f=7; %46,66) yararlanıldığı anlaşılmaktadır. Dokümanları %26,66 ile görüşmeler ve %20 ile geliştirilen çeşitli yazılımlarla verilerin toplanması oluşturmaktadır. İncelenen çalışmalarda ölçeklerden, anketlerden, kontrol listelerinden, başarı testinden, rubriklerden, gözlem ve değerlendirme formlarından veri toplama aracı olarak yararlanılmıştır.

4. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu araştırmada amaç Türkiye'de 2023 yılına kadar yapay zekâ konusunun eğitim-öğretim bağlamında ele alan çalışmaların bir araya getirilerek sunulması ve bu

çalışmalardaki genel yönelimlerinin tespiti olarak belirlenmiştir. Bu çalışmanın sonunda ele alınan problemlere ve alt problemlere ait sonuçlar sırası aşağıda ifade edilmiştir.

Çalışmanın birinci alt problemi “Çalışmaların yayın türüne (doktora-yüksek lisans) göre dağılımı nasıldır?” şeklindedir. Bu alt probleme yönelik elde edilen bulgulara göre çalışmaların büyük çoğunluğunu yüksek lisans tezleri (11 çalışma) oluşturmaktadır. Buna karşın dört doktora çalışması yapıldığı sonucu elde edilmiştir. Tamamlanan bu tezlerin çoğunlukla yüksek lisans düzeyinde olması durumu, ilk olarak yüksek lisans ve doktora öğrenci sayılarının birbirine denk olmayışlarıyla ifade edilebilir. Elde edilen bu sonuç Yavuz (2016)’un çalışmasında elde edilen sonuçla benzerlik göstermektedir. Yavuz (2016) çalışmasında yapılan çalışmaların çoğunun yüksek lisans tezi olduğunu ifade etmiş ve bu durumun sebebinin öğretmenlerin yüksek lisans sonrası akademik olarak devam etmediklerini dolayısıyla doktora öğrencilerinin bu yüzden yüksek lisans öğrencilerinden çok düşük olduğunu açıklamıştır.

Araştırmanın ikinci alt problemini oluşturan “Çalışmalar yıllara göre nasıl dağılım göstermektedir?” şeklindedir. Elde edilen bulgulara göre en çok çalışmanın 2022’de yapıldığı belirlenmiştir. 2004 yılından sonra yapay zekâ konusunun eğitim-öğretim bağlamında ele alındığı, 2004’ten önceki yıllarda yapay zekânın eğitim-öğretim bağlamında ele alındığı çalışmaya rastlanılmadığı tespit edilmiştir. Ayrıca yıllar arasında da kopuklukların olduğu belirlenmiştir. Örneğin, 2010-2014 arası, 2014-2019 arası, 2004-2007 arasında bu durum tespit edilmiştir. Yapay zekâ konusunun eğitim-öğretim bağlamında ele alan çalışmalarda sürdürülebilir bir yayın durumunun olmadığı söylenebilir.

Araştırmanın üçüncü alt problemini oluşturan “Çalışmalar yayımlandıkları üniversitelere göre nasıl dağılım göstermektedir?” şeklindedir. Elde edilen bulgulara göre yapay zekâ konusunun eğitim-öğretim bağlamında 11 farklı üniversite bünyesindeki programlarda ele alındığı belirlenmiştir. Bu üniversiteler içerisinde en çok çalışmanın (%26,66) Atatürk Üniversitesi bünyesinde yapıldığı saptanmıştır. Atatürk Üniversitesi’ni Anadolu Üniversitesi (%13,33) takip etmektedir. Diğer 9 üniversite bünyesinde ise yapay zekânın birer çalışma ile ele alındığı belirlenmiştir.

Araştırmadaki dördüncü alt problemi “Çalışmaların konulara göre dağılımı nasıldır?” biçiminde olup bu alt probleme yönelik elde edilen bulgulara göre çalışma kapsamında incelenen araştırmalarda en fazla eğilimin “Çeşitli eğitimlerde ve öğrenme ortamlarında yapay zekâ kullanımı” (%40) olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu durumun nedeni olarak ilgili konunun eğitim ortamında kullanılabilirliğinin yeni bir alan olmasından kaynaklandığı söylenebilir.

Araştırmadaki beşinci alt problem “Çalışmaların kullanılan araştırma yöntem ve desenlere göre dağılımı nasıldır?” biçiminde olup bu alt probleme yönelik elde edilen bulgulara göre araştırma kapsamında incelenen çalışmalarda kullanılan yöntem bakımından en çok nitel araştırma türünün tercih edildiği belirlenmiştir. Nitel araştırmaları tercih edilen ölçme araçlarının ve örneklem grubundan elde edilecek verilerin hızlı ve daha basit bir şekilde elde edilebilip çözümlenebilmesine olanak sağlayan nicel araştırma yöntemleri (Ültay ve Comardoğlu, 2021) takip etmektedir. Karma yöntem araştırmaların ise çok az tercih edildiği belirlenmiştir. Yöntem açısından yurt dışındaki çalışmalarda, ilk sırada nitel, ikinci sırada karma yöntemlerin tercih edilmesine (Taşkın, 2021) rağmen, yurt içindeki çalışmalarda eğitim alanında nitel

yöntemlerin çok az kullanıldığı görülmektedir (Arık ve Türkmen, 2009; Göktaş vd., 2012). Belirlenen bu durum, nitel çalışmaların doğal ortamında ve derinlemesine çalışma gerektirmesi ve araştırmacılarının daha uzun süre ve emek vermekten kaçınmaları ile açıklanmaktadır (Alshamrani ve Aldahmash, 2020). Fakat bu durumun yapay zekâ temelindeki araştırmalara yansımadağı söylenebilir.

Araştırmadaki altıncı alt problem “Çalışmaların kullanılan veri toplama araç türüne göre dağılımı nasıldır?” biçiminde olup bu probleme yönelik elde edilen bulgulara göre incelenen çalışmalarda verilerin toplanmasında en fazla dokümanların kullanıldığı ikinci sırada ise görüşme formları yardımıyla verilerin toplandığı sonucu elde edilmiştir. Bu durumun yapılan çalışmaların daha çok nitel olmasından kaynaklandığı söylenebilir.

Araştırmanın sonuçları dikkate alınarak aşağıdaki öneriler sunulmuştur.

Bu araştırmanın sonucunda doktora düzeyinde çok az çalışma olduğu görülmüştür. Bu sonuca göre yapay zekâ konusunun eğitim-öğretim bağlamında doktora düzeyinde daha fazla incelenmesi gerektiği önerilebilir.

Araştırma kapsamında incelenen lisansüstü tezlerde nitel araştırma yöntemlerinin daha fazla kullanıldığı tespit edilmiştir. Nitel araştırma yöntemlerinin kullanımının, nicel çalışmalara nazaran daha derinlemesine bilgi sağlayacak oluşundan dolayı nitel araştırma yöntemlerinin kullanıldığı veya nicel ve nitel araştırmaların birlikte kullanıldığı karma araştırmalara daha fazla yer verilebilir.

Bu araştırmada Türkiye’de 2023 yılına kadar yapay zekâ konusunun eğitim-öğretim bağlamında incelendiği lisansüstü tezler analiz edilmiştir. Araştırmacı(lar) aynı ya da daha değişik anahtar sözcükleri barındıran makale ve tez çalışmalarını betimsel içerik analiz yöntemiyle analiz ederek bu tarz çalışmalar gerçekleştirebilirler. Benzer şekilde bu çalışmada kullanılan tezlere YÖK Tez Merkezi veri tabanından ulaşılmıştır. Araştırmacılar ULAKBİM ve Google Akademik gibi diğer veri taban ve dergileri inceleyerek daha derinlemesine araştırmalar yürütebilir.

Kaynaklar

Alshamrani, S. M., & Aldahmash, A.H. (2020). 2011 ile 2017 arasında ESERA bildirilerinde yayınlanan fen eğitimi araştırma makalelerinin sistematik bir değerlendirmesi. *Eğitim ve Bilim*, 45(202), 1-16.

Arık, R. S. ve Türkmen, M. (2009). Eğitim bilimleri alanında yayınlanan bilimsel dergilerde yer alan makalelerin incelenmesi. 12 Aralık 2021 tarihinde <http://oc.eab.org.tr/egtconf/pdkitap/pdf/488> adresinden erişildi.

Arslan, K. (2020). Eğitimde yapay zekâ ve uygulamaları. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi*, 11(1), 71-80.

Barnes-Holmes, Y., Barnes-Holmes, D., McHugh, L., & Hayes, S.C. (2004). Relational frame theory: Some implications for understanding and treating human psychopathology. *International Journal Of Psychology And Psychological Therapy*, 4, 355-375.

Best, J. W., & Kahn, J. V. (2017). *Eğitimde araştırma yöntemleri*. (Çev. Ed. Köksal, O.). Konya: Eğitim Yayınevi.

- Caro, M. F., Josyula, D. P., Cox, M. T., & Jiménez, J. A. (2014). Design and validation of a metamodel for metacognition support in artificial intelligent systems. *Biologically Inspired Cognitive Architectures*, 9, 82-104.
- Cui, Z., & Wang, J. E. (2017). Research of an intelligent experimental teaching platform based on Internet. *Procedia Computer Science*, 107, 75-79.
- Diñçer, S. ve Doğanay, A. (2016). Bilgisayar destekli öğretimi değerlendirme ölçeği uyarlama çalışması. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 35(1), 45-62.
- Erdemir, M. ve İngeç, S. K. (2016). Investigating Pre-Service Mathematics Teachers' Innovation Awareness and Views Regarding Intelligent Tutoring Systems. *Universal Journal of Educational Research*, 4(12), 2783-2794.
- Göktaş, Y., Hasançebi, F., Varışoğlu, B., Akçay, A., Bayrak, N., Baran, M. ve Sözbilir, M. (2012). Türkiye'deki eğitim araştırmalarında eğilimler: bir içerik analizi. *Kuram ve uygulamada eğitim bilimleri*, 12(1), 443-460.
- İşler, B. ve Kılıç, M. (2021). Eğitimde yapay zekâ kullanımı ve gelişimi. *Yeni Medya Elektronik Dergisi*, 5(1), 1-11.
- Kayabaş, İ. (2010). *Yapay zekâ sohbet ajanlarının uzaktan eğitimde öğrenci destek sistemi olarak kullanılabilirliği*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Kuprenko, V. (2020). Artificial intelligence in education: Benefits, challenges, and use cases. *Retrieved from Medium*.
- Kuşku Özdemir, E. ve Güzeloğlu, E. B. (2015). Akıllı telefonlar ve marka değeri algıları: üniversite öğrencileri üzerine bir araştırma. *Journal of International Social Research*, 8(40), 730-742.
- Long, D., & Magerko, B. (2020). What is AI literacy? competencies and design considerations. *Conference on Human Factors in Computing Systems - Proceedings*, 1-16.
- Luckin, R., Holmes, W., Griffiths, M. & Forcier, L. B. (2016). *Intelligence unleashed: An argument for AI in Education*. London: Pearson Education.
- McCarthy, J. (1998). *What is artificial intelligence?* <http://cogprints.org/412/2/whatisai.ps>, 11.06.2023.
- Nabiyev, V. V. (2012). *Yapay zekâ: insan-bilgisayar etkileşimi*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Nilsson, N. J. (1990). *The mathematical foundations of learning machines*. Morgan Kaufmann Publishers Inc. <https://dl.acm.org/doi/abs/10.5555/87765>, 12.06.2023.
- Pirim, H. (2006). Yapay zekâ. *Journal of Yasar University*, 1(1), 81-93.
- Taşkın, T. (2021). Fen eğitiminde kavram karikatürü ile ilgili çalışmalar üzerine bir içerik analizi. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(1), 622-651.
- Ültay, E. ve Comardoğlu, Ç. (2021). Fen bilimleri dersi kapsamında teknoloji uygulamaları ve tasarımına yönelik yapılan çalışmaların betimsel içerik analizi. *Journal of International Social Research*, 14(77), 804-814.

Williams, R., Park, H. W., Oh, L., & Breazeal, C. (2019, July). *Popbots: Designing an artificial intelligence curriculum for early childhood education*, In Proceedings of the AAAI Conference on Artificial Intelligence, Honolulu, USA. Retrieved from <https://doi.org/10.1609/aaai.v33i01.33019729>

Yavuz, G. (2016). *Fen eğitimi alanında proje tabanlı öğretim ile ilgili tamamlanmış tezler üzerine bir içerik analizi: Türkiye örneği (2002-2014)*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Bülent Ecevit Üniversitesi, Zonguldak.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2006). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (5. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

**MOBİL PERAKENDECİLİKTE TÜKETİCİLERİN SATIN ALMA NİYETİNE
ETKİ EDEN FAKTÖRLERİN PLS-SEM İLE İNCELENMESİ**
INVESTIGATION OF FACTORS AFFECTING CONSUMERS' PURCHASE
INTENTION IN MOBILE RETAIL WITH PLS-SEM

Dr. Öğr. Üyesi İbrahim YEMEZ

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, İletişim Fakültesi,
ORCID ID: 0000-0003-3176-6394

Arş. Gör. Cansu TUNAHAN

İstanbul Rumeli Üniversitesi, İkt. İdr. ve Sos. Bil. Fakültesi,
ORCID ID: 0000-0001-8953-9739

Özet

Perakendecilik doğrudan son kullanıcı olan tüketiciye mal veya hizmet satan ve aynı zamanda dağıtım kanalında önemli bir işlevi olan işletmecilik faaliyetini ifade etmektedir. Geçmişten bugüne perakendecilik sektörü de değişen çevre koşullarına ve yeni teknolojiye uyum sağlamıştır. Önce internet üzerinden faaliyetini sürdüren sektör daha sonra da akıllı telefonların yaygınlaşmasıyla mobil uygulamalar üzerinden de hizmet alanını genişletmiş ve müşteri sayısını arttırmıştır. Günümüzde tüm Türkiye de bilinen ve milyonlarca akıllı telefon kullanıcısı tarafından her gün sürekli olarak kullanılan mobil perakende uygulamaları vardır. Bu uygulamalar günümüzde, yerine getirdikleri hayati işlevlerinden dolayı perakendeciler için vazgeçilemez noktaya gelmişlerdir. Bu bağlamda bu çalışmada Planlı Davranış Teorisine göre tüketicilerin mobil uygulamalar üzerinden ürün satın alma niyetleri üzerinde Algılanan Fayda, Algılanan Kullanım Kolaylığı, Sübjektif Norm, Güven ve Tutum faktörlerinin etkili olup olmadığı incelenmek istenmiştir. Çalışmada ayrıca Algılanan Fayda, Algılanan Kullanım Kolaylığı, Sübjektif Norm ve Güven faktörlerinin tüketicilerin mobil perakendeciliğe yönelik tutumlarına etkisine de bakılmıştır. Çalışma kapsamında 1-31 Mayıs 2023 tarihlerinde online anket metoduyla, 18 yaşından büyük 489 kişiden veriler toplanmıştır. Toplanan verilere Smartpls programıyla ilk olarak Faktör Analizi yapılmış ve kullanılan ölçeğin geçerlilik ve güvenilirliği ortaya konmuştur. Daha sonra araştırma modeli Yol Analizi test edilmiş; Algılanan Fayda, Algılanan Kullanım Kolaylığı, Sübjektif Norm ve Güven faktörlerinin Tutum ve Satın Alma Niyeti üzerinde doğrudan etkilerine bakılmıştır. Elde edilen bulgulara göre Algılanan Fayda ve Sübjektif Normun Satın Alma Niyeti üzerinde ve yine Sübjektif Normun Tutum üzerinde herhangi bir anlamlı etkisi yoktur($p>0,05$). Ancak diğer yolların tamamı anlamlı bulunmuştur ($p<0,05$). Buna göre Algılanan Fayda, Tutumu yaklaşık %50 oranında ve pozitif etkilemektedir. Algılanan Kullanım Kolaylığı, Tutumu yaklaşık %28 oranında ve pozitif etkilemektedir. Güven, Tutumu yaklaşık %19 oranında ve pozitif etkilemektedir. Yine Algılanan Kullanım Kolaylığı, Satın Alma Niyetini yaklaşık %29 oranında ve pozitif etkilemektedir. Güven, Satın Alma Niyetini yaklaşık %31 oranında ve pozitif etkilemektedir. Son olarak Tutum değişkeni ise Satın Alma

Niyetini %27 oranında ve pozitif etkilemektedir. Tüm faktörler ise Satın Alma Niyetini toplu olarak yaklaşık %71 oranında ve pozitif bir şekilde etki etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Mobil Perakende, Satın Alma Niyeti, Tutum, PLS-SEM

Abstract

Retailing refers to the business activity that sells goods or services directly to the consumer, who is the end user, and also has an important function in the distribution channel. From past to present, the retail industry has adapted to changing environmental conditions and new technology. The sector, which first operated on the internet, then expanded its service area through mobile applications and increased the number of customers with the widespread use of smart phones. Today, there are mobile retail applications known all over Turkey and used by millions of smartphone users every day. Today, these applications have become indispensable for retailers due to their vital functions. In this context, in this study, it is aimed to examine whether the Perceived Benefit, Perceived Ease of Use, Subjective Norm, Trust and Attitude factors are effective on consumers' intention to purchase products over mobile applications according to the Planned Behavior Theory. In the study, the effects of Perceived Benefit, Perceived Ease of Use, Subjective Norm and Trust factors on consumers' attitudes towards mobile retailing were also examined. Within the scope of the study, data were collected from 489 people over the age of 18 by online survey method between 1-31 May 2023. First, Factor Analysis was performed on the collected data with the Smartpls program and the validity and reliability of the scale used was revealed. Then the research model Path Analysis was tested; The direct effects of Perceived Benefit, Perceived Ease of Use, Subjective Norm and Trust factors on Attitude and Purchasing Intention were examined. According to the findings, Perceived Benefit and Subjective Norm do not have any significant effect on Purchasing Intention, and again, Subjective Norm has no significant effect on Attitude($p>0,05$). However, all of the other pathways were found to be significant ($p<0.05$). Accordingly, Perceived Benefit affects the Attitude positively and approximately 50%. Perceived Ease of Use has a positive effect on Attitude by approximately 28%. Confidence has a positive effect on Attitude by approximately 19%. Again, Perceived Ease of Use has a positive effect on Purchasing Intent at a rate of 29%. Confidence has a positive effect on the Purchase Intent by approximately 31%. Finally, the Attitude variable affects the Purchase Intent positively by 27%. All factors collectively affect the Purchase Intent positively and approximately 71%.

Keywords: Mobile Retail, Purchasing Intention, Attitude, PLS-SEM

GİRİŞ

İnternet dünyasının hayatımızdaki kullanım alanının artışı ve alışveriş için bir kanal haline gelmesi ile, günümüz tüketicileri istedikleri zaman diliminde ve istedikleri yerde alışveriş yapabilir hale gelmişlerdir. Yapılan çalışmalar, günümüzde özellikle B2C (Business to Consumer-İşletmeden Tüketickiye) alanında mobil cihazlar üzerinden sürdürülen satın alma faaliyetlerinin gün geçtikçe arttığını göstermektedir (Kim, Lee ve

Kim, 2004, s. 28). Bu nedenle, pazarlama uzmanları tarafından tüketicileri yeniden satın alma niyetine iten unsurların tespit edilmesi son derece önemlidir (Mirabi, Akbariyeh ve Tahmasebifard, 2015, s. 267). Zira, mobil perakendecilik faaliyetlerinin başarılı bir şekilde sürdürülmesi noktasında tüketici davranışlarının anlaşılması gerekmektedir (Holmes, Byrne ve Rowley, 2013, s. 26).

Satın alma niyeti, bir nesne üzerindeki belirli bir davranışı gerçekleştirebilmeye yönelik bilişsel planları içeren davranışsal niyetlerin bir parçasıdır (Chu ve Li, 2008, s. 216). Bireyin gelecekte sergilemesi beklenen tutum ve davranışlara yönelik harekete geçme olasılığıdır. Bu bağlamda niyet, işletmeler için son derece önemlidir. Çünkü, birçok işletme, stratejik kararlarını tüketici davranışlarına yönelik öngörülerini referans alarak vermektedir (Sohn ve Kim, 2020, s. 3). Niyet, ürüne ya da markaya bağlı unsurlara, içsel ve dışsal motivasyonlara göre değişebilmektedir (Mirabi, Akbariyeh ve Tahmasebifard, 2015, s. 268). Bu bağlamda, bahsedilen içsel ve dışsal motivasyonların satın alma niyetine ne düzeyde ve ne yönde etki ettiğini tespit etmek, mobil perakende işletmelerinin gelecekte sürdüreceği stratejileri oluşturma noktasında belirleyici bir unsurdur.

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2000'li yılların başından beri yaşantımızda temel bir unsur haline gelen mobil perakendecilik faaliyetleri, birey ve işletmelere sağlamış olduğu büyük kolaylıklar nedeniyle son derece yaygın bir kullanım alanı elde etmiştir (Groß, 2013, s. 221). Mobil perakendecilik kanalının zamansal ve mekânsal bir kısıtlamaya dayanmaksızın sınırsız hizmet sunması, kolay erişilebilirliği ve esnekliği, işletmelere daha evvel karşılanmamış birçok ihtiyacı karşılayabilme gücü vermiştir. Elektronik ticaret faaliyetlerinden farklı olarak mobil perakendecilik sektörü, müşteri grubuna, kişiselleştirilmiş bilgi paylaşımı, doğrudan, canlı ve gerçek bir bilgi akışı yaratma olanağı elde etmiştir (Yang, 2010, s. 262; Yang ve Kim, 2012, s. 778). Wang, Malthouse ve Krishnamurthi (2015)'ye göre, perakendecilik sektöründe sürdürülen her iki satın alma davranışlarının en az biri mobil cihazlardan gerçekleşmektedir (2015, s. 217). Dolayısıyla, mobil perakendecilikte meydana gelen bu büyüme, girişimciler ve pazarlamacılar için geniş bir faaliyet alanı yaratmıştır (Wang, Malthouse ve Krishnamurthi, 2015, s. 217).

Mobil perakendecilik faaliyetlerinin bu denli yoğunlaşması, müşteri davranışlarının anlaşılmasını neredeyse zorunlu kılmıştır. Müşterilerin farklı alışveriş motivasyonları ile satın alma davranışı sergilemesi farklı alışveriş kalıplarını da beraberinde getirmiştir. Dolayısıyla, geleneksel alışveriş kanalları ile mobil perakendecilik kanalları arasındaki yapısal farklılık, halihazırda kabul gören müşteri istek ve ihtiyaçlarına yönelik genel bilgilerin doğruluğunu sorgulatmıştır (Yang ve Kim, 2012, ss. 778-779). Yapılan çalışmalar, tüketicilerin davranışsal niyetlerine etki eden unsurların bilincinde olan işletmelerin müşterileriyle daha uzun ömürlü ve etkili ilişkilere sahip olduğunu göstermiştir. Bu nedenle, tüketicilerin satın alma niyetlerini etki eden etmenlerin bilinmesi işletmeler açısından son derece kıymetlidir (Mirabi, Akbariyeh ve Tahmasebifard, 2015, s. 267).

Müşterilerin mamul ya da hizmete yönelik satın alma tercihlerini kapsayan satın alma niyeti, alışveriş kanalına göre değişkenlik göstermekte ve tüketicinin ilgili kanala yönelik satın alma nedenlerini kapsamaktadır (Younus, Rasheed ve Zia, 2015, s. 9; Yang ve Kim, 2012, s. 779). Literatürde niyetin herhangi bir davranışın sergilenmesinde temel yordayıcı ve insan davranışını tahmin etmede önemli bir güç unsuru olduğu kabul edilmektedir (Fishbein ve Ajzen, 1977, s. 177). Niyet, ürüne ya da markaya bağlı unsurlara; içsel ve dışsal motivasyonlara göre değişebilmektedir (Mirabi, Akbariyeh ve Tahmasebifard, 2015, s. 268). Tüketicinin satın almaya yönelik kararlarını etkileyen birçok etmen bulunmaktadır. Satın alma kararı iç unsurlara ilaveten, dış unsurlar ile birlikte tüketicinin niyetine bağlıdır (Younus, Rasheed ve Zia, 2015, s. 9). Niyet, farklı müşteri grupları arasında mevcut ürünlere yönelik talepleri öngörme noktasında önemli bir unsurdur. Zira niyet bireye, davranışını etkileyebilecek faktörlerin tümünü değerlendirme imkânı vermektedir (Young, DeSarbo ve Morwitz, 1998, s. 189). Bu bağlamda, bireyin niyetine etki eden unsurların tespit edilmesi için birçok çalışma yapılmıştır. Bunların başında, gerekçeli eylem teorisi ve bu teoriden türetilen planlı davranış teorisi gelmektedir.

Gerekçeli eylem teorisi, davranışsal niyetler ile gerçek davranışlar arasında ilişkiyi açıklamaktadır. Teori, bireyin bir eylemi gerçekleştirip gerçekleştiremeyeceğine karar verebilmek için eylemi gerçekleştirmesinden kaynaklanacak rasyonel sonuçları öngörme koşuluna sahiptir. Buradan hareketle, kişi olumlu sonuçların ortaya çıkacağına ne düzeyde inanırsa, eylemi gerçekleştirme olasılığı da o düzeyde artacaktır (Sohn ve Kim, 2020, s. 3). Gerekçeli eylem teorisi, iradeye dayanan davranışlar ile sınırlıdır. Dolayısıyla, beceri, kaynak ya da fırsat gerektiren eylemler gerekçeli eylem teorisinin kapsamına girmemektedir (Conner ve Armitage, 1998, s. 1430).

Bir eylemi gerçekleştirmenin ne derecede kolay ya da zor olduğuna yönelik algıları içeren planlı davranış teorisi ise, bireyin tutumu ile davranışı arasındaki ilişkiyi incelemekte ve tutum değişikliklerinin davranış değişikliklerine zemin hazırlayan bir faktör olduğunu öne sürmektedir (Sohn ve Kim, 2020, s. 3). Planlı davranış teorisi, yalnızca iradeye dayalı boyutları kapsayan gerekçeli eylem teorisinden geliştirilen uzantı bir kuramdır. Bu iki teoride de ortak olan nokta, davranışın gerçekleşmesinde öncül değişkenin niyet olmasıdır (Ajzen, 1991, s. 181).

Bu teoriler ışığında, bu çalışmada bireyin satın alma niyetine etki eden algılanan fayda, algılanan kullanım kolaylığı, subjektif norm, güven ve tutum unsurlarının satın alma niyetine etkisi incelenmiştir. Algılanan fayda unsuru belirli bir eyleme yönelik olumlu sonuçlara odaklanmayı ifade etmektedir (Arora ve Aggarwal, 2017, s. 95). Tüketicinin algılanan faydası, mobil perakendecilik faaliyetlerinde kendini ne kadar iyi hissettiği ile ilgilidir. Bu fayda, fizyolojik, psikolojik, sosyolojik ya da maddi bir fayda olabilmektedir (Bangkit, Tumbuan ve Tielung, 2022, s. 571). Mobil perakendecilik sektöründe tüketicilere sunulan esneklikler, geniş ürün yelpazesi, kıyaslanabilirlik gibi unsurlar tüketicilerin algılanan fayda faktörüne etki eden önemli unsurlardan bazılarıdır (Wani ve Malik, 2013, s. 44).

Algılanan kullanım kolaylığı, bir bireyin bir sistemi kullanımında fiziksel ve zihinsel çabadan kurtulma seviyesini ifade etmektedir. Bir yapının kullanımı ne kadar kolaysa, bireyin o yapıya yönelik özellikleri öğrenme ve kullanımı sürdürme motivasyonu da o kadar yüksek olacaktır (Li, Zhao, Xu ve Pu, 2020, s. 4). Dolayısıyla, mobil perakendecilikte kullanılan bir uygulamanın kolay ve hızlı bir şekilde çalışıyor olması, tüketicinin satın alma davranışını pekiştirebilmektedir (Saoula, Shamim, Suki, vd., 2022, s. 5). Yapılan çalışmalar, algılanan kullanım kolaylığı unsurunun tüketicilerin alışveriş kararlarında olumlu bir etkiye sahip olduğunu göstermiştir (Suleman, Zuniarti ve Sabil, 2019, s. 136; Cho ve Sagynov, 2015, s. 23).

Sübjektif norm boyutu bireyin bir davranışı sergilerken elde edebileceği kazanımların olumlu ve olumsuz yönlerini kıyaslayarak eyleme yönelik geliştirmiş olduğu bakış açısını ifade etmektedir. Sosyal çevrenin normatif beklentileri ile bakış açılarını referans almaktadır (Noor, Noranee, Zakaria, vd., 2020, s. 34). Bu bağlamda, sübjektif normlar, karar alma noktasında önemli bir role sahiptir. Zira, sübjektif norm boyutuna göre, bireyin sosyal çevresi herhangi bir satın alma niyetini desteklediği takdirde, kişinin bu eylemi gerçekleştirme olasılığı artabilmektedir (Pena-Garcia, Gil-Saura, Rodriguez-Orejuela ve Siqueria-Junior, 2020, s. 3).

Karşı tarafın kişisel çıkarları doğrultusunda fırsatçı davranmayacağına ve vaat edileni sağlayacağına yönelik inancı ifade eden güven unsuru, tüketici ile işletme arasındaki ilişkiyi pekiştirmek için son derece önemlidir (Eneizan, Alsaad, Alkhalwaldeh, vd., 2020, s. 2555-2556). Güven, algılanan arayüz kalitesi ve e-WOM gibi unsurlarla yakından ilişkilidir. Yapılan çalışmalar mobil perakendecilikte kullanılan uygulamaların tüketicilerin güven seviyelerini önemli ölçüde etkilediğini göstermiştir. Özellikle siber saldırıların son derece yaygın olduğu günümüz koşullarında güven, tüketici niyeti üzerinde büyük bir etkiye sahiptir (Al-Debei, Akroush ve Ashouri, 2014, 709-711).

Bireyin bir nesne ya da sonucu içeren belirli bir davranışı değerlendirmesini ifade eden tutum unsuru, tüketicinin niyetini doğrudan etkilemektedir (Fishbein ve Ajzen, 1977, s. 179). Tüketici tutumu, bir tüketicinin bazı marka ya ürünlere yönelik duygu ve inançlarını kapsayan davranışsal niyetlerinden oluşmaktadır (Bhatt, 2014, s. 30). Buradan hareketle, tüketicinin zaman içerisinde deneyim ve bilgi kazanması ile tutumlarının da değişkenlik gösterebileceği söylenebilmektedir. Tutum, bireyi davranışa yönlendirmesi nedeniyle son derece güçlü bir unsurdur. Yapılan birçok çalışma, tutum unsurunun bireyin satın alma davranışını etkileyen temel bağımlı değişken olduğunu ortaya koymuştur (Hasan, 2010, s. 598).

ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

Araştırmanın Örneklemi ve Veri Toplama Aracı

Araştırmanın çalışma grubunu 18 yaşından büyük, mobil alışveriş yapan toplam 489 kişi oluşturmaktadır. Çalışmada kullanılan veriler 1-31 Mayıs 2023 tarihlerinde online anket yöntemi ile toplanmıştır.

Çalışmada beşli Likert tipinde (1-Kesinlikle Katılmıyorum...3-Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum...5-Kesinlikle Katılıyorum) toplam 33 adet ifadeden oluşan ölçüm aracı kullanılmıştır. Ölçekte yer alan ifadeler Yaman ve Aydın (2020)'nin çalışmasında kullanılan ölçekten alınmıştır. Yine faktörlerin adlandırılması da aynı ölçekten olduğu gibi alınmıştır. Ayrıca ölçüm aracında katılımcıların demografik özelliklerini ve mobil alışveriş alışkanlıklarını ölçen 5 adet ifade daha vardır.

3.2. Kullanılan İstatistiksel Teknikler

Çalışmada ilk olarak PLS-SEM ile Faktör Analizi yapılmış ve araştırmada kullanılan ölçeğin geçerliliği ve güvenilirliğine bakılmıştır. Daha sonra araştırma modelinin PLS-SEM aracılığıyla Yol Analizi ile test edilmesine geçilmiştir. Bütün analizler Smartpls v4. (Demo) programıyla gerçekleştirilmiştir.

4. SONUÇLAR VE DEĞERLENDİRME

4.1. Demografik Bulgular

Çalışmaya katılanların %49,9'u kadınlardan, %50,1'i erkeklerden oluşmaktadır. Yaşa göre en yüksek katılım %74,4 ile 18-25 yaş aralığında, en az katılım ise %1,6 ile 50 yaş ve üzerindedir. Eğitim durumuna göre bakıldığında en yüksek katılım %50,5 ile lisans mezunlarındayken, en az katılım ise %2,7 ile lisansüstü mezunlarındadır. Çalışılan sektöre/meslek durumuna göre katılımcıların dağılımına bakıldığında en fazla katılım %44,2 ile öğrencilerde, en az katılım ise %3,3 ile esnaf/tüccar mesleğinde işteğal edenlerdedir. Son olarak medeni duruma göre bakıldığında katılımcıların %19,4'ü evlilerden, %80,6'sı ise bekarlardan oluşmaktadır.

4.2. Ölçeğe İlişkin Bulgular

Araştırmada kullanılan 33 adet ifadeden oluşan ölçüm aracının geçerlilik ve güvenilirliğine bakılmıştır. Bunun için Smartpls programında Faktör Analizi yapılmış ve ölçeğe ait tanımlayıcı istatistikler ortaya çıkarılmıştır. Buna göre aşağıdaki Çizelge 1'de ölçek aracında yer alan ve araştırma modelinde kullanılan faktörlere ait CR, AVE ve Cronbach Alfa değerleri verilmiştir.

Çizelge 1: Ölçeğe İlişkin Geçerlilik ve Güvenirlik Skorları

Faktörler	CR	AVE	Cronbach α
Algılanan Fayda	0,910	0,629	0,880
Algılanan Kullanım Kolaylığı	0,907	0,618	0,877
Sübjektif Norm	0,956	0,845	0,939
Güven	0,921	0,795	0,871

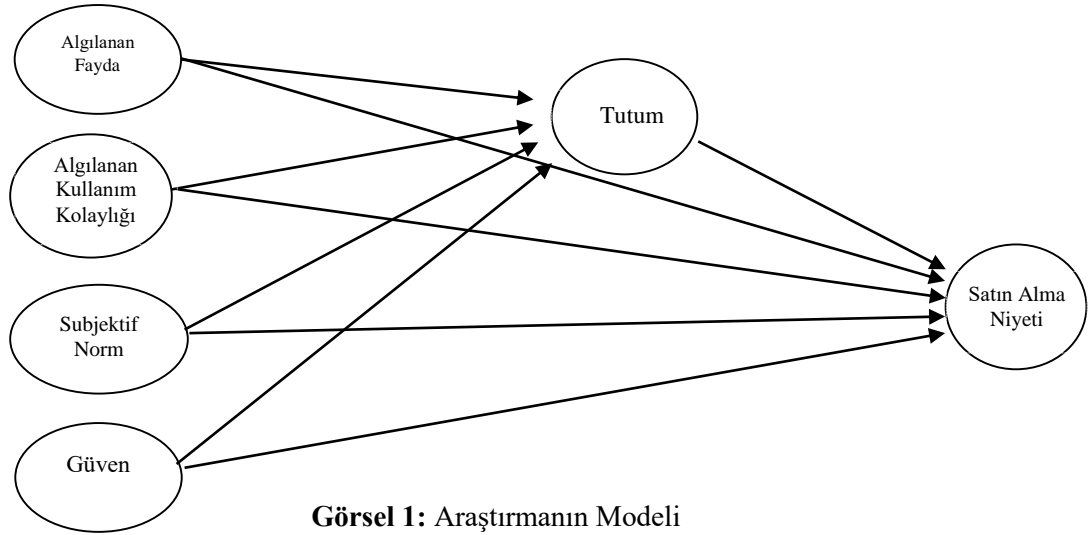
Tutum	0,915	0,644	0,889
Satın Alma Niyeti	0,941	0,800	0,917

Yukarıdaki Çizelge 1’de verilen katsayılara göre faktörlere ait CR değerlerinin 0,900 ($CR > 0,700$) ve üzeri; AVE değerlerinin ise 0,600 ($AVE > 0,500$) ve üzeri olduğu görülmektedir. Buna göre CR ve AVE skorlarının istenilen aralıklarda olduğu ve dolayısıyla ölçeğin uyum ve yakınsak geçerliliğini sağladığı görülmektedir (Yaşlıoğlu, 2017:82). Yine Çizelge 1’de verilen güvenilirlik katsayısı olan Cronbach Alfa skorları da 0,800 ve üzerindedir ve araştırmada kullanılan ölçeğin aynı zamanda yüksek derecede güvenilir ($\alpha > 0,800$) olduğu da görülmektedir (Tavşancıl 2014:29). Başka bir ifadeyle araştırmada kullanılan ölçeğin geçerli ve güvenilir olduğu kanıtlanmıştır.

Araştırma modelinde kullanılan ölçeğin ve araştırma modelinin yapısal olarak geçerli ve anlamlı olduğu ortaya konulduktan sonra modelin Yol Analizi ile test edilmesi aşamasına geçilmiştir.

4.3.Yol Analizine İlişkin Bulgular

Araştırma modeli aşağıdaki Görsel 1’deki gibidir.

Görsel 1’de verilen ve araştırmacılar tarafından tasarlanan modelde yer alan değişkenlerden Algılanan Fayda, Algılanan Kullanım Kolaylığı, Subjektif Norm ve Güven değişkenleri bağımsız değişkenleri; Tutum değişkeni aracı değişkeni ve Satın Alma Niyeti ise bağımlı değişkeni oluşturmaktadır.

Araştırma modeli Smartpls programı aracılığıyla Yol Analizine tabi tutulmuştur. Buna göre modeldeki yol katsayılarının anlamlılığını test etmek için 5000 birimlik bootstrap uygulanmıştır. Modelde yer alan yol katsayılarının anlamlılığı aşağıdaki Çizelge 2’de verilmiştir.

PLS-SEM' de yol katsayılarının anlamlı olabilmesi için %5 anlamlılık düzeyinde t değerlerinin 1,96'dan büyük olması gerekir. Çizelge 2'ye göre Algılanan Fayda-> Satın Alma Niyeti yolu anlamlı değildir ($p>0,05$), Sübjektif Norm-> Satın Alma Niyeti yolu anlamlı değildir ($p>0,05$) ve son olarak Sübjektif Norm-> Tutum yolu da anlamlı değildir ($p>0,05$). Başka bir ifadeyle Algılanan Fayda ve Sübjektif Normun Satın Alma Niyeti üzerinde ve yine Sübjektif Normun Tutum üzerinde herhangi bir anlamlı etkisi yoktur. Ancak diğer yolların tamamı anlamlıdır ($p<0,05$). Buna göre Algılanan Fayda, Tutumu yaklaşık %50 oranında ve pozitif etkilemektedir. Algılanan Kullanım Kolaylığı, Tutumu yaklaşık %28 oranında ve pozitif etkilemektedir. Güven, Tutumu yaklaşık %19 oranında ve pozitif etkilemektedir. Yine Algılanan Kullanım Kolaylığı, Satın Alma Niyetini yaklaşık %29 oranında ve pozitif etkilemektedir. Güven, Satın Alma Niyetini yaklaşık %31 oranında ve pozitif etkilemektedir. Son olarak Tutum değişkeni ise Satın Alma Niyetini %27 oranında ve pozitif etkilemektedir. Tüm faktörler ise Satın Alma Niyetini toplu olarak yaklaşık %71 oranında ve pozitif bir şekilde etki etmektedir.

Çizelge 2: Modelin Yol Analizi Sonuçları

Yollar	Araştırma Örneklemi	Örneklem Ortalaması	Standart Sapma	T İstatistiği	P
Algılanan Fayda-> Tutum	0,499	0,498	0,056	8,895	0,000
Algılanan Fayda-> Satın Alma Niyeti	0,056	0,057	0,058	0,968	0,334
Algılanan Kullanım Kolaylığı-> Tutum	0,276	0,280	0,051	5,431	0,000
Algılanan Kullanım Kolaylığı-> Satın Alma Niyeti	0,288	0,290	0,053	5,452	0,000
Sübjektif Norm-> Satın Alma Niyeti	0,042	0,043	0,035	1,220	0,223
Sübjektif Norm-> Tutum	-0,064	-0,063	0,045	1,424	0,155
Güven-> Tutum	0,189	0,187	0,051	3,717	0,000
Güven-> Satın Alma Niyeti	0,308	0,304	0,054	5,744	0,000
Tutum-> Satın Alma Niyeti	0,270	0,272	0,057	4,710	0,000

GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇLAR

Araştırmada bireylerin mobil uygulamalar üzerinden mal veya hizmet satın alma niyetleri üzerinde algılanan fayda, algılanan kullanım kolaylığı, sübjektif norm, güven ve tutum faktörlerinin etkisinin olup olmadığı incelenmek istenmiştir. Bu kapsamda çevrimiçi örnekleme yöntemiyle, 18 yaşından büyük, mobil alışveriş yapan toplam 581 kişiden veriler toplanmıştır. Veri toplamada 33 adet ifadeden oluşan bir ölçüm aracı kullanılmıştır. Araştırma verilerinin analizinde ise Smartpls v4. (Demo) programı aracılığıyla Faktör Analizi ve Yol Analizi yapılmıştır.

Araştırmada ilk olarak kullanılan ölçeğin geçerliliğine ve güvenilirliğine bakılmıştır. Buna göre ölçekte yer alan algılanan fayda, algılanan kullanım kolaylığı, sübjektif norm, güven, tutum ve satın alma niyeti faktörlerinin AVE ve CR değerlerinin istenilen aralıklarda

skorlara sahip olduğu ve ölçeğin uyum geçerliliğini sağladığı ortaya konmuştur. Daha sonra ölçeğin iç tutarlılık katsayısını hesaplamak için Cronbach Alfa katsayısı kullanılmış ve ölçekte yer alan faktörlerin tamamının yüksek güvenilir olduğu tespit edilmiştir. Dolayısıyla araştırmada kullanılan ölçeğin geçerli ve güvenilir olduğu kanıtlanmıştır. Ayrıca araştırma modelinin verilerle yapısal uyumuna bakılmış ve uyum skorlarının istenilen aralıklarda olduğu görülmüştür. Başka bir ifadeyle araştırma modelinin yapısal olarak anlamlı ve geçerli olduğu da ortaya konulmuştur.

Son aşamada araştırmacılar tarafından tasarlanan araştırma modeli Yol Analizi 'ne tabi tutularak Satın Alma Niyeti üzerine etkili oldukları düşünülen Algılanan Fayda, Algılanan Kullanım Kolaylığı, Subjektif Norm, Güven ve Tutum değişkenlerinin doğrudan etkisi ortaya konulmaya çalışılmıştır. Ayrıca Algılanan Fayda, Algılanan Kullanım Kolaylığı, Subjektif Norm ve Güven faktörlerinin Tutum üzerindeki etkisine de bakılmıştır. Yol Analizi sonucunda araştırma modelindeki yollardan üçü olan Algılanan Fayda-> Satın Alma Niyeti yolu anlamlı, Subjektif Norm-> Satın Alma Niyeti yolu ve son olarak Subjektif Norm-> Tutum yolları anlamlı olmadığı tespit edilmiştir($p>0,05$). Başka bir ifadeyle Algılanan Fayda ve Subjektif Normun Satın Alma Niyeti üzerinde ve yine Subjektif Normun Tutum üzerinde herhangi bir anlamlı etkisinin olmadığı görülmüştür. Ancak modeldeki diğer yolların anlamlı olduğu bulunmuştur($p<0,05$). Buna göre çalışmaya katılan tüketicilerin mobil uygulamaları kullanmaya yönelik tutumları üzerinde Algılanan Faydanın yaklaşık %50 oranında ve pozitif bir etkisi olduğu; Algılanan Kullanım Kolaylığının, yaklaşık %28 oranında ve pozitif etkisi olduğu; Güvenin yaklaşık %19 oranında ve pozitif etkilediği görülmüştür. Yine Algılanan Kullanım Kolaylığı faktörünün, Satın Alma Niyetini yaklaşık %29 oranında ve pozitif etkilediği; Güven faktörünün, Satın Alma Niyetini yaklaşık %31 oranında ve pozitif etkilediği ve son olarak Tutum faktörünün ise Satın Alma Niyetini %27 oranında ve pozitif etkilediği saptanmıştır. Tüm faktörlerin ise Satın Alma Niyetini toplu olarak yaklaşık %71 oranında ve pozitif bir şekilde etkilediği de tespit edilmiştir.

KAYNAKÇA

Ajzen, I. (1991). The Theory of Planned Behavior. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 50(2), 179-211.

Al-Debei, M. M., Akroush, M. N., & Ashouri, M. I. (2015). Consumer Attitudes Towards Online Shopping: The Effects of Trust, Perceived Benefits, and Perceived Web Quality. *Internet Research*, 25(5), 707-733.

Arora, N., & Aggarwal, A. (2018). The Role of Perceived Benefits in Formation of Online Shopping Attitude Among Women Shoppers in India. *South Asian Journal of Business Studies*, 7(1), 91-110.

- Bangkit, J. L., Tumbuan, W. J., & Tielung, M. V. (2022). Analysis of Perceived Risk and Perceived Benefit Influencing Online Shopping Behavior in Manado. *Jurnal EMBA: Jurnal Riset Ekonomi, Manajemen, Bisnis dan Akuntansi*, 10(1), 570-578.
- Bhatt, A. (2014). Consumer Attitude Towards Online Shopping in Selected Regions of Gujarat. *Journal of Marketing Management*, 2(2), 29-56.
- Cho, Y. C., & Sagynov, E. (2015). Exploring Factors that Affect Usefulness, Ease of Use, Trust, and Purchase Intention in the Online Environment. *International Journal of Management & Information Systems*, 19(1), 21-36.
- Chu, K. K., & Li, C. H. (2008). A Study of the Effect of Risk-Reduction Strategies on Purchase Intentions in Online Shopping. *International Journal of Electronic Business Manag.*, 6(4), 213-226.
- Conner, M., & Armitage, C. J. (1998). Extending the Theory of Planned Behavior: A Review and Avenues for Further Research. *Journal of Applied Social Psychology*, 28(15), 1429-1464.
- Eneizan, B. I. L. A. L., Alsaad, A. B. D. A. L. L. A. H., Abdelbaset Alkhawaldeh, H. N., & Rawash, O. E. (2020). E-Wom, Trust, Usefulness, Ease of Use, and Online Shopping via Websites: The Moderating Role of Online Shopping Experience. *Journal of Theoretical and Applied Information Technology*, 98(13), 2554-2565.
- Fishbein, M., & Ajzen, I. (1977). Belief, Attitude, Intention, and Behavior: An Introduction to Theory and Research. *Journal of Business Venturing*. 5, 177-189.
- Groß, M. (2013). Mobile Shopping: A Classification Framework and Literature Review. *International Journal of Retail & Distribution Management*. 43(3), 221-241.
- Hair, J. F., Black, W. C., Babin, B. J., Anderson, R. E., & Tatham, R. L. (2016). *Multivariate Data Analysis*. Pearson Education Limited.
- Hasan, B. (2010). Exploring Gender Differences in Online Shopping Attitude. *Computers in Human Behavior*, 26(4), 597-601.
- Holmes, A., Byrne A., ve Rowley, J. (2013). Mobile Shopping Behaviour: Insights into Attitudes, Shopping Process Involvement and Location. *International Journal of Retail & Distribution Management*. 42(1), 25-39.
- Kim, J. L., Lee, H. C., & Kim, H. J. (2004). Factors Affecting Online Search Intention and Online Purchase Intention. *Seoul Journal of Business*, 10(2), 27-48.
- Li, X., Zhao, X., & Pu, W. (2020). Measuring Ease of Use of Mobile Applications in E-Commerce Retailing from the Perspective of onsumer Online Shopping Behaviour Patterns. *Journal of Retailing and Consumer Services*, 55, 1-12. 102093.

- Mirabi, V., Akbariyeh, H., & Tahmasebifard, H. (2015). A Study of Factors Affecting on Customers Purchase Intention. *Journal of Multidisciplinary Engineering Science and Technology*, (JMEST), 2(1), 267-273.
- Noor, N. M., Noranee, S., Zakaria, M. F., Unin, N., & Suaee, M. A. H. M. (2020, February). Online Shopping: The Influence of Attitude, Subjective Norm and Perceived Behavioral Control on Purchase Intention. In *Proceedings of the 2020 The 6th International Conference on E-Business and Applications*, 33-36.
- Peña-García, N., Gil-Saura, I., Rodríguez-Orejuela, A., & Siqueira-Junior, J. R. (2020). Purchase Intention and Purchase Behavior Online: A Cross-Cultural Approach. *Heliyon*, 6(6), 1-11.
- Saoula, O., Shamim, A., Mohd Suki, N., Ahmad, M. J., Abid, M. F., Patwary, A. K., ve Abbasi, A. Z. (2023). Building E-Trust and E-tention in Online Shopping: The Role of Website Design, Reliability and Perceived Ease of Use. *Spanish Journal of Marketing-ESIC*.
- Sohn, J. W., & Kim, J. K. (2020). Factors that Influence Purchase Intentions in Social Commerce. *Technology in Society*, 63, 1-11. 101365.
- Suleman, D., & Zuniarti, I. (2019). Consumer Decisions toward Fashion Product Shopping in Indonesia: The Effects of Attitude, Perception of Ease of Use, Usefulness, and Trust. *Management Dynamics in the Knowledge Economy*, 7(2), 133-146.
- Tavşancıl, E. (2014). *Tutumların ölçülmesi ve spss ile veri analizi*. Nobel Yayıncılık
- Wang, R.J., Malthouse, E.C., ve Krishnamurthi L. (2015). On the Go: How Mobile Shopping Affects Customer Purchase Behavior. *Journal of Retailing*. 91 (2), 217–234.
- Wani, S. N., & Malik, S. (2013). A Comparative Study of Online Shopping Behaviour: Effects of Perceived Risks and Benefits. *International Journal of Marketing & Business Communication*, 2(4), 41-55.
- Yaman, Y., Aydın, K.(2020). Mobil perakendecilikte satın alma niyetine etki eden faktörlere ilişkin bir araştırma. *International Review of Economics and Management* , 8 (1) , 77-106 . DOI: 10.18825/iremjournal.726053
- Yang, K. (2010). Determinants of US Consumer Mobile Shopping Services Adoption: Implications for Designing Mobile Shopping Services. *Journal of Consumer Marketing*. 27(3), 262-270.
- Yang, K. ve Kim, H. (2012). Mobile Shopping Motivation: An Application of Multiple Discriminant Analysis. *International Journal of Retail & Distribution Management*. 40(10), 778-789.
- Yaşlıoğlu, M.(2017). Sosyal bilimlerde faktör analizi ve geçerlilik: keşfedici ve doğrulayıcı faktör analizlerinin kullanılması. *İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi*

Dergisi, 46 (0), 74-85. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iuisletme/issue/32177/357061>

Young, M. R., DeSarbo, W. S., & Morwitz, V. G. (1998). The Stochastic Modeling of Purchase Intentions and Behavior. *Management Science*, 44(2), 188-202.

Younus, S., Rasheed, F., & Zia, A. (2015). Identifying the factors affecting customer purchase intention. *Global Journal of Management and Business Research*, 15(2), 8-13.

YAŞAM DOYUMUNU ETKİLEYEN FAKTÖRLERİN İNCELENMESİ INVESTIGATION OF FACTORS AFFECTING LIFE SATISFACTION

Dr. Öğr. Üyesi İbrahim YEMEZ

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, İletişim Fakültesi,
ORCID ID: 0000-0003-3176-6394

Arş. Gör. Cansu TUNAHAN

İstanbul Rumeli Üniversitesi, İkt. İdr. ve Sos. Bil. Fakültesi
ORCID ID: 0000-0001-8953-9739

Özet

Yaşam doyumu ilk kez 1961'de Neugarten tarafından literatüre kazandırılan bir kavramdır. Kavram, bir insanın beklentileriyle, elinde olanların karşılaştırılmasıyla elde edilen durum ya da sonucu ifade etmektedir. Bu kavram insanların çoğunluğu için hayatın temeli olan bir olgudur. Başka bir ifadeyle yeryüzünde yaşayan birçok insan için yaşamdan zevk almak, iyi hissetmek, hayattan tatmin olmak gibi duygular yaşamının temel amacını oluşturmaktadır. Bu bağlamda bu çalışmada Dini Bağlılık, Sosyal Karşılaştırma ve Materyalizm faktörlerinin Yaşam Doyumu üzerinde etkili olup olmadığı incelenmek istenmiştir. Çalışma kapsamında 1-30 Nisan 2023 tarihlerinde online anket metoduyla, 18 yaşından büyük 581 kişiden veriler toplanmıştır. Toplanan verilere Smartpls programıyla ilk olarak Faktör Analizi yapılmış ve kullanılan ölçeğin geçerlilik ve güvenilirliği ortaya konmuştur. Daha sonra araştırma modeli Yol Analizi ile test edilmiş; Dini Bağlılık, Sosyal Karşılaştırma ve Materyalizm faktörlerinin Yaşam Doyumu üzerinde doğrudan etkilerine bakılmıştır. Elde edilen bulgulara göre dini bağlılık yaşam doyumunu %38 oranında, pozitif olarak ve sosyal karşılaştırma yaşam doyumunu %10 oranında ve pozitif olarak etkilerken, materyalizmin ise anlamlı bir etkisi yoktur($p>0,05$). Tüm faktörler toplu olarak yaşam doyumu faktörünü ise %20 oranında ve pozitif etkilemektedir. Çalışma sonucunda bireylerin yaşam doyumlarında dini bağlılıklarının yüksek bir etkisi, sosyal karşılaştırmanın düşük bir etkisi olduğu ancak materyalizm faktörünün ise etkili olmadığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Dini Bağlılık, Sosyal Karşılaştırma, Materyalizm, Yaşam Doyumu

Abstract

Life satisfaction is a concept that was first introduced to the literature by Neugarten in 1961. The concept expresses the situation or result obtained by comparing a person's expectations with what he has. This concept is a concept that is the basis of life for the majority of people. In other words, for many people living on earth, the main purpose of living is to enjoy life, to feel good, to be satisfied with life. In this context, in this study, it was aimed to examine whether the factors of Religious Affiliation, Social Comparison and Materialism are effective on Life Satisfaction. Within the scope of the study, data were collected from 581 people over the age of 18 by online survey method on 1-30 April 2023. First, Factor Analysis was performed on the collected data with the Smartpls program, and the validity and reliability of the scale used was revealed. Then the research model Path Analysis was tested; The direct and indirect effects of Religious Affiliation, Social Comparison and Materialism factors on Life Satisfaction were examined.

According to the findings, religious affiliation directly affects life satisfaction by 38%, and social comparison directly affects life satisfaction by 10%, while materialism has no significant effect. All factors collectively affect the life satisfaction factor by 20% and positively. As a result of the study, it has been determined that religious commitment has a high effect on individuals' life satisfaction, social comparison has a low effect, but the materialism factor is not effective.

Keywords: Religious Affiliation, Social Comparison, Materialism, Life Satisfaction

GİRİŞ

Genel anlamda yaşamdan duyulan memnuniyet, tatmin ve mutluluk hissini temsil eden yaşam doyumu, bireyin yaşam kalitesini kişisel kriterleri doğrultusunda olumlu yönde değerlendirmesidir (Perrone ve Civiletto, 2004, s. 107; Suldo, Huebner, Friedrich ve Gilman, 2009, s. 27). Bu bağlamda, yaşam doyumu, bireyin yaşam koşullarını standartlar ile karşılaştırdığı bilişsel bir yaşam yargısıdır (Bibi, Chaudhry ve Awan, 2015, s. 1649). Yaşam doyumu bireyin yaşantısına yönelik tatmin sağlamasında önemli bir unsurdur. Zira, yüksek bir yaşam doyumu bireye yaşama yönelik esenlik, mutluluk ve diğer bireyler ile etkin iletişim kurabilmeyi mümkün kılmaktadır. Ayrıca, yüksek yaşam doyumuna sahip bireylerin yaşantılarındaki sorunları çok daha pratik bir şekilde çözdükleri, daha etkin ve verimli oldukları görülmektedir (Pasupuleti, Allen, Lambert ve Cluse-Tolar, 2009, s. 320). Dolayısıyla, yaşam doyumu, bireyin hayatının nasıl olduğu ve gelecekte ne yönde ilerleyeceği noktasında ne hissettiğini temsil etmektedir (Shahnaz ve Karim, 2014, s. 274).

Bu çalışmada dini bağlılık, sosyal karşılaştırma ve materyalizm faktörlerinin bireylerin yaşam doyumları üzerinde etkisi olup olmadığını ortaya koymak amacı söz konusudur. Bu amaçla araştırmacılar tarafından bir model tasarlanmış ve veriler yapısal eşitlik modellemesiyle test edilmiştir.

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Yaşam Doyumu

Aristoteles döneminden bu yana, mutluluk kavramının insan yaşantısındaki yerine yönelik çalışmalar büyük ilgi görmüştür. Bu bağlamda, mutluluk kavramına yönelik çalışmalar üç fenomen üzerinde şekillenmiştir. Bunlar; duygusal tepkiler, alan doyumu ve yaşam doyumudur (Proctor, Linley ve Maltby, 2009, 583). Yaşam doyumu kavramı, bireysel alanlar çerçevesinde algılanan yaşam kalitesini temsil etmektedir (Goldbeck, Schmitz, Besier, vd., 2007, s. 970).

Öznel iyi oluşun temel göstergesi olarak görülen yaşam doyumu, genellikle yaşama yönelik mutluluğu ve mutsuzluğu nitelendirmek için kullanılmaktadır (Proctor, Linley ve Maltby, 2009, 583). Yaşam doyumu, bireysel, psikolojik, davranışsal ve sosyal açıdan olumlu ruh sağlığı ile ilişkilendirilmektedir (Proctor, Linley ve Maltby, 2017, s. 2165). Bireyin yaşantısının bilişsel değerlendirmesi olarak tanımlanan yaşam doyumuna yönelik sürdürülen ilk çalışmalar 1960'lı yıllara dayanmaktadır. İlgili dönemde ABD'de ruh sağlığına verilen önemin artması ile birlikte yaşam doyumuna yönelik birçok çalışma yapılmaya başlamıştır (Pavot ve Diener, 2008, s. 138; Veenhoven, 1996, s. 4-5). Yaşam doyumunun olumlu yönde olması mutlu bir yaşam ile ilişkilendirilirken, olumsuz yönde olması, depresyon ve mutsuzluk ile ilişkilendirilmektedir (Proctor, Linley ve Maltby, 2009, 584).

Dini Bağlılık

Öznel, bilişsel, davranışsal, sosyal ve kültürel bileşenlerden oluşan dini bağlılık kavramı, ideal bir dünyayı gerçek dünyadan ayırt ederek, olumlu ve olumsuz koşulları kabul etmeyi içeren bir bakış açısıdır (Bergan ve McConatha, 2001, s. 24; Yuen, 2013, s. 777). Dini bağlılığı yüksek bireyler, benliğin benlikten daha büyük bir şey ile ilişkili olduğuna inanarak, davranışlarını topluluğa katkı sağlama amacı doğrultusunda sürdürmektedirler (Jeon ve Choi, 2021, s. 1130). Dini bağlılık kavramı bireye, belirsizlik duygusuyla başa çıkma olanağı sunmaktadır. Böylece, birey olayları kendi için daha anlaşılır kılarak, anlamlandırabilmektedir (Ten Kate, Koster ve Waal, 2017, s. 138). Dini bağlılığın sağlamış olduğu bu faydalar, bireye yaşamı anlamlandırması noktasında yapıcı bir çerçeve sunmakta, bu durum da, bireyin yaşama yönelik olumlu bir perspektif benimsemesine olanak tanımaktadır (Sinnewe, Kortt ve Dollery, 2015, s. 839). Yapılan çalışmalar dini faaliyetler için ayrılan zaman ile yaşam doyumu arasında olumlu bir ilişki olduğunu göstermektedir. Buradan hareketle, dini doyumun yaşam doyumunu yordadığı söylenebilmektedir (Dorahy, Lewis, Schomaker, vd., 2007, s. 38).

Sosyal Karşılaştırma

Sosyal karşılaştırma, bireyin kendi görüş ve yeteneklerini değerlendirebilmek için dış göstergelere başvurmasına yönelik bir dürtüdür (Festinger, 1957, s. 16). Benliğin belirli yönlerini değerlendirmek ve geliştirmek için bireyin kendisini başkalarıyla kıyaslamasına dayanan sosyal karşılaştırma, bireyin nasıl davranması, düşünmesi veya hissetmesi gerektiğine diğer insanları referans alarak karar vermesidir (Suls, Martin ve Wheeler, 2002, s. 159; Verduyn, Gugushvili, Massar, vd., 2020, s. 32). Özellikle sosyal bilimlerde, sosyal anlamda gerçekliğin değerlendirilebilmesi için kıyaslamaların sıkça kullanıldığı ve aynı durumla karşı karşıya kalan iki bireyin sosyal karşılaştırma yaparak içerisinde buldukları durumları daha etkin bir şekilde değerlendirebildiklerini göstermiştir (Buunk ve Gibbons, 2007, s. 3). Bu örnekten de anlaşılacağı üzere, sosyal karşılaştırma vasıtasıyla bireyler, çevrelerinin nasıl olduklarına, neleri sevip sevmediklerine ya da neleri yapıp yapmadıklarına yönelik gözlemleri ile kendilerini başkaları ile ilişkilendirmektedirler (Corcoran, Crusius ve Mussweiler, 2011, s. 119). Yapılan çalışmalar, günlük yaşamda sürdürülen sosyal karşılaştırmalarda bireylerarası sürdürülen ilişkiye ya da karşılaştırmanın kapsamına bakılmaksızın, bireyin aşağı yönlü sosyal karşılaştırmanın ardından kendini daha iyi, tersi durumda ise daha kötü hissettiği kaydedilmiştir. Buradan hareketle, sosyal karşılaştırmanın asimilasyon etkisini de bünyesinde barındırdığı söylenebilmektedir (Bunk, Zurriaga, Peiro, vd., 2005, s. 63).

Materyalizm

Materyalizm kavramı, bireyin dünyevi varlıklara vermiş olduğu önemi temsil etmektedir. Bu tanımlamaya göre, bu mülkler bireyin memnuniyet ya da memnuniyetsizlik seviyesini belirlemektedir (Ger ve Belk, 1996, s. 56). Eski uygarlıklara kadar dayanan kazanım arzuları, günümüzde, materyalizm terimi ile ilişkilendirilmiştir (Ryan ve Dzurawiec, 2000, s. 185). Materyalizme yönelik sürdürülmüş geçmiş çalışmalar, materyalist bakış açısını benimsemiş bireylerin, bir mamulü satın alırken bunu bir başarı olarak görmesinden ötürü satın alma işlemini gerçekleştirdiği ve aslında mamulleri kullanmak ya da edinmek için satın almadığını göstermiştir (Fitzmaurice ve Comegys, 2006, s. 287). Bu bakış açısına göre materyalizm ile ilişkilendirilen özellikler, sahiplenme, cimrilik ve

kıskançlıktır. Buradan hareketle, materyalizm, başlıca yaşam hedeflerine ulaşmak için maddi mamullerin mülkiyetine verilen önem olarak nitelendirilmektedir (Kilbourne ve LaForge, 2010, s. 792).

Materyalizm genellikle bireyin refah seviyesine aykırı bir özellik değişkeni olarak değerlendirilmektedir. Ancak bu bakış açısı, materyalizmin yalnızca olumsuz noktalarına odaklanarak, olumlu yönlerini görmezden gelmekte ve materyalist bakış açısını bireysel bir değişken olarak nitelendirmektedir (Shrum, Ruvio, Gentina vd., 2014, s. 1860). Materyalizme yönelik bakış açısının genel anlamda olumsuz tanımlamalar çerçevesinde ilerlemesinin temel nedeni, bireyselci tüketimin fedakârlık ve sosyal refah kavramlarından uzak olduğu düşüncesidir. Buradan hareketle, materyalizmin bireyi ilişkilerden uzaklaştırdığına, mülkiyet suçlarına ve açgözlülüğe sebebiyet verdiği yönünde inançlar pekişmiştir (Ger ve Belk, 1999, s. 184). Bu faktörlere ek olarak, materyalizmin, doğal kaynakların tüketiminin hızlanmasına neden olduğu düşüncesi, bu bakış açısının çevrecilik kavramına yönelik bir tehdit olarak nitelendirilmesine neden olmuştur (Banerjee ve McKeage, 1994, s. 147). Bu faktörler, materyalist bakış açısına yeni bir boyut kazandırmıştır. Yeni materyalist yaklaşım ile, bireyin tüketim alışkanlıklarını sergilerken doğal dengeyi göz önünde bulundurması ve bu alışkanlıklarını sürdürülebilir bir şekilde gerçekleştirmesi beklenmektedir (Scott, Martin ve Schouten, 2014, s. 286).

ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

Araştırmanın Örneklemi ve Veri Toplama Aracı

Araştırmanın çalışma grubunu 18 yaşından büyük toplam 581 kişi oluşturmaktadır. Çalışmada kullanılan veriler 1-30 Nisan 2023 tarihlerinde online anket yöntemi ile toplanmıştır.

Çalışmada beşli Likert tipinde toplam 28 adet ifadeden oluşan ölçüm aracı kullanılmıştır. Ölçekte yer alan ifadelerden Dini Bağlılık ile ilgili olan altı ifade Hooseini ve ark. (2020)'nin çalışmasından alınmış, diğer ifadeler ise Roy ve ark. (2020)'nin çalışmasından alınmış ve Türkçeye çevrilmiştir. Ayrıca ölçüm aracında katılımcıların demografik özelliklerini ölçen beş adet ifade daha vardır.

4.2. Kullanılan İstatistiksel Teknikler

Çalışmada ilk olarak PLS-SEM ile Faktör Analizi yapılmış ve araştırmada kullanılan ölçeğin geçerliliği ve güvenilirliğine bakılmıştır. Daha sonra araştırma modelinin PLS-SEM aracılığıyla Yol Analizi ile test edilmesine geçilmiştir. Bütün analizler Smartpls v4. (Demo) programıyla gerçekleştirilmiştir.

SONUÇLAR VE DEĞERLENDİRME

Demografik Bulgular

Çalışmaya katılanların %58,7'si kadınlardan, %41,3'ü erkeklerden oluşmaktadır. Yaşa göre en yüksek katılım %76,1 ile 18-25 yaş aralığında, en az katılım ise %2,2 ile 50 yaş ve üzerindedir. Eğitim durumuna göre bakıldığında en yüksek katılım %52 ile lisans mezunlarındayken, en az katılım ise %2,9 ile lisansüstü mezunlarındadır. Çalışılan sektöre-meslek durumuna göre katılımcıların dağılımına bakıldığında en fazla katılım %40,4 ile öğrencilerde, en az katılım ise %3,8 ile serbest meslek çalışanlarındadır. Son

olarak medeni duruma göre bakıldığında katılımcıların %19,6'sı evlilerden, %80,4'ü ise bekarlardan oluşmaktadır.

Ölçeğe İlişkin Bulgular

Araştırmada kullanılan 28 adet ifadeden oluşan ölçüm aracının geçerlilik ve güvenilirliğine bakılmıştır. Bunun için Smartls programında Faktör Analizi yapılmış ve ölçeğe ait tanımlayıcı istatistikler ortaya çıkarılmıştır. Buna göre aşağıdaki Çizelge 1'de ölçek aracında yer alan ve araştırma modelinde kullanılan faktörlere ait CR, AVE ve Cronbach Alfa değerleri verilmiştir.

Çizelge 1: Ölçeğe İlişkin Geçerlilik ve Güvenirlik Skorları

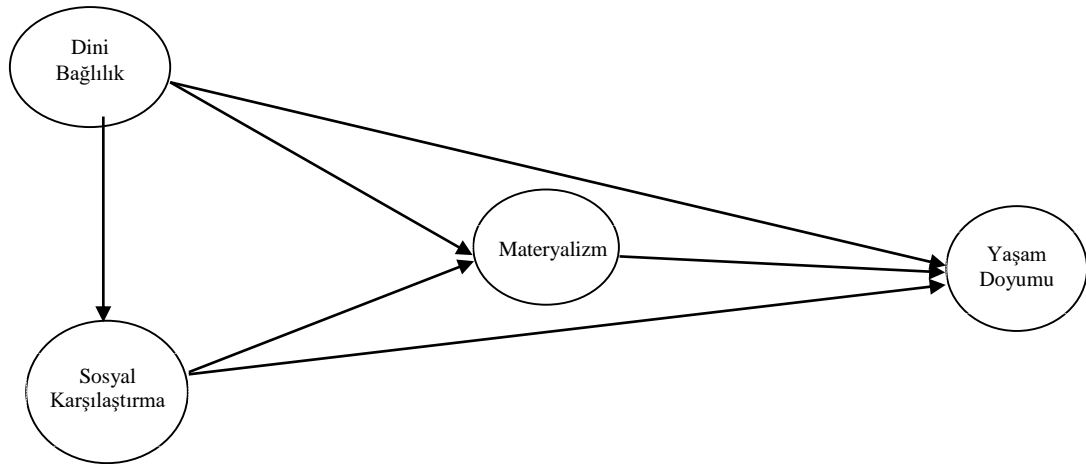
Faktörler	CR	AVE	Cronbach α
Dini Bağlılık	0,921	0,660	0,898
Sosyal Karşılaştırma	0,851	0,596	0,761
Materyalizm	0,860	0,608	0,780
Yaşam Doyumu	0,910	0,717	0,868

Çizelge 1'de verilen skorlara göre faktörlere ait CR ve AVE skorlarının istenilen aralıklarda olduğu ve dolayısıyla ölçeğin uyum ve yakınsak geçerliliğini sağladığı görülmektedir (Yaşlıoğlu, 2017:82). Yine Çizelge 1'de verilen güvenilirlik katsayısı olan Cronbach Alfa skorları da 0,7 ve üzerindedir ve araştırmada kullanılan ölçeğin aynı zamanda güvenilir olduğu da görülmektedir (Tavşancıl 2014:29). Başka bir ifadeyle araştırmada kullanılan ölçeğin geçerli ve güvenilir olduğu tespit edilmiştir.

Araştırma modelinde kullanılan ölçeğin ve araştırma modelinin yapısal olarak geçerli ve anlamlı olduğu ortaya konulduktan sonra modelin Yol Analizi ile test edilmesi aşamasına geçilmiştir.

Yol Analizine İlişkin Bulgular

Araştırma modeli aşağıdaki Görsel 1'deki gibidir.

Görsel 1: Araştırmanın Modeli

Görsel 1’de verilen ve araştırmacılar tarafından tasarlanan modelde yer alan değişkenlerden Dini Bağlılık ve Sosyal Karşılaştırma değişkenleri bağımsız değişkenleri; Materyalizm aracı değişkeni ve Yaşam Doymu ise bağımlı değişkeni oluşturmaktadır.

Araştırma modeli Smartpls programı aracılığıyla Yol Analizine tabi tutulmuştur. Buna göre modeldeki yol katsayılarının anlamlılığını test etmek için 5000 birimlik bootstrap uygulanmıştır. Modelde yer alan yol katsayılarının anlamlılığı aşağıdaki Çizelge 2’de verilmiştir.

PLS-SEM’ de yol katsayılarının anlamlı olabilmesi için %5 anlamlılık düzeyinde t değerlerinin 1,96’dan büyük olması gerekir. Çizelge 2’ye göre Dini Bağlılık-> Materyalizm yolu ile Materyalizm-> Yaşam Doymu yolu anlamlı değildir ($p>0,05$). Ancak diğer yollar anlamlıdır($p<0,05$). Buna göre Dini Bağlılık Sosyal Karşılaştırmayı pozitif olarak ve yaklaşık %39 düzeyinde; Yaşam Doymunu ise pozitif olarak ve %38 düzeyinde etkilemektedir. Yine Sosyal Karşılaştırma Materyalizmi pozitif olarak ve yaklaşık %36 düzeyinde; Yaşam Doymunu ise pozitif olarak ve %10 düzeyinde etkilemektedir. Tüm faktörler toplu olarak yaşam doymu faktörünü ise %20 oranında ve pozitif etkilemektedir.

Çizelge 2: Modelin Yol Analizi Sonuçları

Yollar	Araştırma Örneklemi	Örneklem Ortalaması	Standart Sapma	T İstatistiği	P
Dini Bağlılık-> Sosyal Karşılaştırma	0,389	0,391	0,038	10,284	0,000
Dini Bağlılık-> Materyalizm	0,042	0,041	0,060	0,703	0,482
Dini Bağlılık-> Yaşam Doymu	0,380	0,380	0,045	8,529	0,000
Sosyal Karşılaştırma-> Materyalizm	0,355	0,358	0,047	7,577	0,000
Sosyal Karşılaştırma-> Yaşam Doymu	0,103	0,104	0,047	2,207	0,027
Materyalizm-> Yaşam Doymu	0,048	0,047	0,052	0,908	0,364

PLS-SEM’ de yol katsayılarının anlamlı olabilmesi için %5 anlamlılık düzeyinde t değerlerinin 1,96’dan büyük olması gerekir. Çizelge 2’ye göre Dini Bağlılık-> Materyalizm yolu ile Materyalizm-> Yaşam Doymu yolu anlamlı değildir ($p>0,05$). Ancak diğer yollar anlamlıdır($p<0,05$). Buna göre Dini Bağlılık Sosyal Karşılaştırmayı pozitif olarak ve yaklaşık %39 düzeyinde; Yaşam Doymunu ise pozitif olarak ve %38 düzeyinde etkilemektedir. Yine Sosyal Karşılaştırma Materyalizmi pozitif olarak ve yaklaşık %36 düzeyinde; Yaşam Doymunu ise pozitif olarak ve %10 düzeyinde etkilemektedir. Tüm faktörler toplu olarak yaşam doymu faktörünü ise %20 oranında ve pozitif etkilemektedir.

GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇLAR

Araştırmada bireylerin yaşam doymuları üzerinde dini bağlılığın, sosyal karşılaştırmaların ve materyalizmin etkisinin olup olmadığı incelenmek istenmiştir. Bu kapsamda çevrimiçi örnekleme metoduyla, 18 yaşından büyük 581 kişiden veriler toplanmıştır. Veri toplamada 28 adet ifadeden oluşan ve farklı kaynaklardan alınan, araştırmacılar

tarafından Türkçeye çevrilen bir ölçüm aracı kullanılmıştır. Araştırma verilerinin analizinde ise Smartpls v4. (Demo) programı aracılığıyla Faktör Analizi ve Yol Analizi yapılmıştır.

Araştırmada ilk olarak kullanılan ölçeğin geçerliliğine ve güvenilirliğine bakılmıştır. Buna göre ölçekte yer alan dini bağlılık, sosyal karşılaştırma, materyalizm ve yaşam doyumu faktörlerinin AVE ve CR değerlerinin istenilen aralıklarda skorlara sahip olduğu ve ölçeğin uyum geçerliliğini sağladığı ortaya konmuştur. Daha sonra ölçeğin iç tutarlılık katsayısını hesaplamak için Cronbach Alfa katsayısı kullanılmış ve ölçekte yer alan faktörlerin tamamının oldukça güvenilir ve yüksek güvenilir olduğu tespit edilmiştir. Dolayısıyla araştırmada kullanılan ölçeğin geçerli ve güvenilir olduğu kanıtlanmıştır. Ayrıca araştırma modelinin verilerle yapısal uyumuna bakılmış ve uyum skorlarının istenilen aralıklarda olduğu görülmüştür. Başka bir ifadeyle araştırma modelinin yapısal olarak anlamlı ve geçerli olduğu da ortaya konulmuştur.

Son aşamada araştırmacılar tarafından tasarlanan araştırma modeli Yol Analizi 'ne tabi tutularak Yaşam Doyumu üzerine etkili oldukları düşünülen Dini Bağlılık, Sosyal Karşılaştırma ve Materyalizm değişkenlerinin doğrudan etkisi ortaya konulmaya çalışılmıştır. Yol Analizi sonucunda araştırma modelindeki yollardan ikisi olan Dini Bağlılık-> Materyalizm yolu ile Materyalizm-> Yaşam Doyumu yollarının anlamlı olmadığı görülmüştür ($p>0,05$). Başka bir ifadeyle çalışmaya katılan bireylerin dini bağlılıkları ile materyalizm arasında bir ilişki olmadığı yine materyalizm ile de yaşam doyumları arasında anlamlı bir ilişki olmadığı görülmüştür. Ancak modeldeki diğer yolların anlamlı olduğu bulunmuştur($p<0,05$). Buna göre çalışmaya katılan bireylerin dini bağlılıklarının onların sosyal karşılaştırmaları arasında anlamlı bir ilişki olduğu ve pozitif olarak ve yaklaşık %39 düzeyinde etkilediği görülmüştür. Yine bireylerin dini bağlılıklarının onların yaşam doyumunu ise pozitif olarak ve %38 düzeyinde etkilediği tespit edilmiştir. Bununla birlikte Sosyal Karşılaştırma Materyalizmi pozitif olarak ve yaklaşık %36 düzeyinde etkilerken; Yaşam Doyumunu ise pozitif olarak ve %10 düzeyinde etkilediği görülmüştür. Tüm faktörler ise toplu olarak yaşam doyumu faktörünü yaklaşık olarak %20 oranında ve pozitif etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

Her çalışmanın olduğu gibi bu çalışmanın da kısıtları söz konusudur. İlk olarak verinin çevrimiçi olarak toplanması en önemli kısıt olarak ifade edilebilir. Daha sonra nicel analiz tekniklerinin kullanılması da diğer bir kısıt olarak söylenebilir. Gelecek çalışmalarda yüz yüze olarak verilerin toplanması, nitel araştırma tekniklerinin de kullanılması daha farklı sonuçların elde edilmesine imkân sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

Banerjee, B., & McKeage, K. (1994). How Green is My Value: Exploring the Relationship Between Environmentalism and Materialism. *ACR North American Advances*.

Bergan, A., & McConatha, J. T. (2001). Religiosity and Life Satisfaction. *Activities, Adaptation & Aging*, 24(3), 23-34.

Bibi, F., Chaudhry, A. G., & Awan, E. A. (2015). Impact of Gender, Age and Culture on Life Satisfaction. *Pakistan Association of Anthropology*, 27(2), 1649-1652.

- Buunk, A. P., & Gibbons, F. X. (2007). Social Comparison: The End of a Theory and the Emergence of A Field. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 102(1), 3-21.
- Buunk, B. P., Zurriaga, R., Peiró, J. M., Nauta, A., & Gosalvez, I. (2005). Social Comparisons at Work as Related to A Cooperative Social Climate and to Individual Differences in Social Comparison Orientation. *Applied Psychology*, 54(1), 61-80.
- Cocoran, K., Crusius, J. & Mussweiler, T. (2011). Social Comparison: Motives, Standards, and Mechanisms. *Theories in Social Psychology*, December, 119-139.
- Dorahy, M. J., Lewis, C. A., Schumaker, J. F., Akuamoah-Boateng, R., Duze, M. C., & Sibiya, T. E. (1998). A Cross-Cultural Analysis of Religion and Life Satisfaction. *Mental Health, Religion & Culture*, 1(1), 37-43.
- Festinger, L. (1957). Social Comparison Theory. *Selective Exposure Theory*, 16, 401.
- Fitzmaurice, J., & Comegys, C. (2006). Materialism and Social Consumption. *Journal of Marketing Theory and Practice*, 14(4), 287-299.
- Ger, G.& Belk, R. W. (1999). *Accounting for Materialism in Four Cultures. Journal of Material Culture*, 4(2), 183–204.
- Ger, G., & Belk, R. W. (1996). Cross-Cultural Differences in Materialism. *Journal of Economic Psychology*, 17(1), 55-77.
- Goldbeck, L., Schmitz, T. G., Besier, T., Herschbach, P., & Henrich, G. (2007). Life Satisfaction Decreases During Adolescence. *Quality of Life Research*, 16, 969-979.
- Hair, J. F., Black, W. C., Babin, B. J., Anderson, R. E., & Tatham, R. L. (2016). *Multivariate Data Analysis*. Pearson Education Limited.
- Hosseini, S. Mirzaei, M.&Iranmanesh, M. “ Determinants of Muslims’ willingness to pay for halal certified food:Does religious commitment act as a moderator in the relationships?” *Journal of Islamic Marketing* Vol. 11 No. 6, 2020 pp. 1225-1243.
- Jeon, K. S., & Choi, B. K. (2021). Workplace Spirituality, Organizational Commitment and Life Satisfaction: The Moderating Role of Religious Sffiliation. *Journal of Organizational Change Management*, 34(5), 1125-1143.
- Kilbourne, W. E., & LaForge, M. C. (2010). Materialism and its Relationship to Individual Values. *Psychology & Marketing*, 27(8), 780-798.
- Materialism: The Good, the Bad, and the Ugly. *Journal of Marketing Management*, 30(17-18), 1858-1881.
- Pasupuleti, S., Allen, R. I., Lambert, E. G., & Cluse-Tolar, T. (2009). The Impact of Work Stressors on the Life Satisfaction of Social Service Workers: A Preliminary Study. *Administration in Social Work*, 33(3), 319-339.
- Pavot, W., & Diener, E. (2008). The Satisfaction with Life Scale and the Emerging Construct of Life Satisfaction. *The Journal of Positive Psychology*, 3(2), 137-152.
- Perrone, K. M., & Civiletto, C. L. (2004). The Impact of Life Role Salience on Life atisfaction. *Journal of Employment Counseling*, 41(3), 105-116.

- Proctor, C. L., Linley, P. A., & Maltby, J. (2009). Youth Life Satisfaction: A Review of the Literature. *Journal of Happiness Studies*, 10, 583-630.
- Proctor, C., Linley, P. A., Maltby, J., & Port, G. (2017). Life Satisfaction. *Encyclopedia of Adolescence*, 2(1), 2165-2176.
- Roy, R., Rabbane, F.K., Roy Chaudhuri, H. and Menon, P. (2019), "The karma of consumption: role of materialism in the pursuit of life satisfaction", *European Journal of Marketing*, Vol. 54 No. 1, pp. 168-189. <https://doi.org/10.1108/EJM-02-2018-0134>
- Ryan, L., & Dziurawiec, S. (2001). Materialism and its Relationship to Life Satisfaction. *Social Indicators Research*, 55, 185-197.
- Scott, K., Martin, D. M., & Schouten, J. W. (2014). Marketing and The New Materialism. *Journal of Macromarketing*, 34(3), 282-290.
- Shahnaz, I., & Karim, A. K. M. R. (2014). The Impact of Internet Addiction on Life Satisfaction and Life Engagement in Young Adults. *Universal Journal of Psychology*, 2(9), 273-284.
- Shrum, L. J., Lowrey, T. M., Pandelaere, M., Ruvio, A. A., Gentina, E., Furchheim, P., Herbert, M., Hudders, L., Lens, I., Mandel, N., Nairn, A., Samper, A., Soscia, I. Steinfield, L. (2014).
- Sinnewe, E., Kortt, M. A., & Dollery, B. (2015). Religion and Life Satisfaction: Evidence from Germany. *Social Indicators Research*, 123, 837-855.
- Suldo, S. M., Huebner, E. S., Friedrich, A. A., & Gilman, R. (2009). Life Satisfaction. In *Handbook of Positive Psychology in Schools*. Routledge.
- Suls, J., Martin, R., & Wheeler, L. (2002). Social Comparison: Why, With Whom, and With What Effect?. *Current Directions in Psychological Science*, 11(5), 159-163.
- Tavşancıl, E. (2014). Tutumların ölçülmesi ve spss ile veri analizi. Nobel Yayıncılık
- Ten Kate, J., De Koster, W., & Van Der Waal, J. (2017). The Effect of Religiosity on Life Satisfaction in A Secularized Context: Assessing the Relevance of Believing and Belonging. *Review of Religious Research*, 59, 135-155.
- Veenhoven, R. (1996). *The Study of Life-Satisfaction*. Eötvös University Press.
- Verduyn, P., Gugushvili, N., Massar, K., Täht, K., & Kross, E. (2020). Social Comparison on Social Networking Sites. *Current Opinion in Psychology*, 36, 32-37.
- Yaşlıoğlu, M.(2017). Sosyal bilimlerde faktör analizi ve geçerlilik: keşfedici ve doğrulayıcı faktör analizlerinin kullanılması. İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi, 46 (0), 74-85. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iuisletme/issue/32177/357061>
- Yuen, C. Y. (2013). Ethnicity, Level of Study, Gender, Religious Affiliation and Life Satisfaction of Adolescents from Diverse Cultures in Hong Kong. *Journal of Youth Studies*, 16(6), 776-791.

**A.P. ÇEHOV'UN SEÇİLMİŞ HİKAYELERİNDE AŞK, EVLİLİK VE
MUTLULUĞUN ÇÖZÜMLENMESİ**
ANALYSES OF LOVE, MARRIAGE, AND HAPPINESS IN SELECTED WORKS
OF A.P. CHEKHOV

Dr. Öğretim Üyesi Jale COŞKUN

İstanbul Aydın Üniversitesi, Rusça Mütercim Tercümanlık Bölümü
ORCID:0000-0003-2013-1190

Özet

Realizm akımının temsilcilerinden biri olan A.P. Çehov, Rus toplumunu ve dolayısıyla Rus insanını hikayelerinde çok başarılı biçimde anlatmış bir yazardır. İçinde yaşadığı toplumun olumlu olumsuz bütün sosyal ilişkilerini gözler önüne serer. Toplum, edebiyatın temelidir. Bir toplumu anlamak için o toplumun edebiyatını, edebiyatı anlamak için de o toplumu incelememiz gerekir. Edebiyatta toplum, eserlerin karakterleri tarafından yansıtılır. Diğer bir söyleyişle, dönemin bütün sosyal hareketlerini, tiplerini, hayatın canlı renkleriyle işler ve sanatın gerçek aynasından gösterir.

A.P. Çehov'un hikayelerini incelediğimizde aşk, evlilik ve mutlulukla ilgili birçok konuları göre biliriz. Aşk, insanın yaşamında ve toplumsal eylemlerinde her zaman mevcuttur. Aşk, evlilik ve mutluluk sıklıkla toplum ve edebiyattan gizli özellikler taşır. Çehov'un kaleme aldığı "Aşk Üzerine" hikayesinde aşkı şöyle tanımlar: Bugüne kadar aşk hakkında söylenen tartışılmaz tek gerçek "Onun büyük bir gizem" olduğudur. Mutluluk ve mutsuzluk sıra dışı bir kombinasyon oluşturur. Mutsuzluk olmadan mutluluk olmaz ve bu durum tam tersi içinde geçerlidir. İstiraplar, aşk yüzünden çekilen acılar ve mutsuzluk hep vardır. Eserlerinde insan mutluluğu ve özellikle yaşamın anlamı özgün bir şekilde işlenmiştir. Çehov'a göre mutluluk arayışında aşk büyük rol oynar. Aşkta mutluluk, Çehov'un eserlerinde insan mutluluğunun en önemli göstergelerinden biridir.

Çalışmamızın amacı, Rus yazarı A.P. Çehov'un seçilmiş hikayelerinde aşk, evlilik ve mutluluğun çözümlenmesidir. Aşk, evlilik, mutluluk ve Rus toplum yapısını yansıtan aile bağları ve beraberinde getirdiği sorunlar üzerine yaptığımız incelemede ön plana çıkan Çehov'un seçilmiş eserlerinden "Köpeğiyle Dolaşan Kadın" («Дама с собачкой»), "Boyundaki Anna Nişanı" («Анна на шее»), "Cancağızım" («Душечка»), "Çift" («Он и она»), "Aşk Üzerine" («О любви»), "Kadının Öcü" («Месть женщины») ve "Ariadna" («Ариадна») hikayelerini inceleyeceğiz.

Anahtar Kelimeler: Çehov, Mutluluk, Aşk, Evlilik

Abstract

One of the representatives of the realism movement, A.P. Chekhov is a writer who very successfully depicts Russian society, and therefore Russian people in his stories. He displays all the positive and negative social relations of the society in which he lives. Society is the foundation of literature. To understand a society, we need to examine the literature of that society, and to understand the literature we need to examine the society. In literature, society is represented by the characters of the works. In other words, it

processes all the social movements and types of the period with the vivid colors of life and shows them from the true mirror of art.

When we examine the stories of A.P. Chekhov, we can find many subjects related to love, marriage, and happiness. Love is always present in people's lives and social activities. Love, marriage, and happiness often have features that are hidden from society and literature. Chekhov defines love as follows in his story "On Love": The only indisputable truth ever told about love is that "It's a great mystery". Happiness and unhappiness create an unusual combination. There can be no happiness without unhappiness, and vice versa. Suffering, pain caused by love, and unhappiness are always present. In his works, human happiness and especially the meaning of life are handled originally. According to Chekhov, love plays a major role in the pursuit of happiness. Happiness in love is one of the most important indicators of human happiness in Chekhov's works.

The purpose of our study is to analyze love, marriage, and happiness in the selected stories of the Russian writer A.P. Chekhov. We will examine the "The Lady with the Dog", "Anna on the Neck", "The Darling", "He and She", "About Love", "A Woman's Revenge" and "Ariadna" stories from selected works of Chekhov, which come to the forefront in our analysis of love, marriage, happiness and family ties reflecting the Russian social structure and the problems they bring.

Keywords: Chekhov, Happiness, Love, Marriage

**İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİNDE KANITA DAYALI UYGULAMALAR:
GÜNCEL YAKLAŞIMLAR**
EVIDENCE-BASED PRACTICES IN OCCUPATIONAL HEALTH AND SAFETY:
CURRENT APPROACHES

Mehmet Reşat GENÇ

İstanbul Rumeli Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İş Sağlığı ve Güvenliği Yüksek
Lisans,

ORCID ID-0000-0001-9907-0276

Özet

İş kazaları, meslek hastalıkları ve ölümler dünya çapında yaygınlık göstermektedir. Buna bağlı olarak mesleki maruziyetler ve hastalıklar bireyleri ve toplumları olumsuz etkilemektedir. Çalışma koşullarının iyileştirilmesi ve işyerlerinin daha güvenli hale getirilmesi, ölüm, yaralanma ve meslek hastalığı vakalarının sayısını azaltmak ve psikolojik refahı geliştirmek ve korumak için gerekli olmuştur. İş sağlığı ve güvenliği (İSG) müdahaleleri, mesleki risk faktörlerine maruziyeti azaltarak yaralanmaları ve hastalıkları önlemeyi amaç edinmektedir. Mesleki maruziyet, yaralanmaları ve sakatlanmaları önlemede müdahalelerin etkinliğine yönelik kanıt oluşturmada bilim insanları, üniversiteler ve araştırma enstitüleri bünyesinde çalışmalar yürütmektedir. İSG'ye bağlı müdahalelerde alınan kararlar her zaman mevcut en iyi bilimsel kanıtlar çerçevesinde olmamaktadır. İş sağlığı ve güvenliği (İSG) karar verme sürecinde kanıta dayalı uygulamaların kullanılması, mesleki kaza ve hastalık oranlarının azaltılmasına yardımcı olabilmektedir. Ancak, kanıta dayalı uygulamaların İSG içinde oynadığı rol netleşmemiştir. Bu nedenle, hangi kanıtın kim tarafından üretildiğini, paylaşıldığını ve kullanıldığını dikkate alan İSG karar verme sürecinde kanıtların rolünü araştırmak için bir çalışmalar yürütülmektedir. Bu çalışmanın amacı; uygulayıcıların İSG müdahalelerini uygulama noktasında mevcut en iyi kanıtları sunma ve kullanma hususundaki yaklaşımları değerlendirmektir. Özellikle COVID-19 pandemisi ile birlikte değişen çalışma koşullarının kanıta dayalı yaklaşımlara etkisi bu kapsamda tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kanıta Dayalı Uygulamalar, İş Sağlığı ve Güvenliği, Mesleki Riskler.

Abstract

Accidents at work, occupational diseases and fatalities are common worldwide. Occupational exposures and diseases therefore have a negative impact on individuals and societies. To reduce deaths, injuries and occupational diseases and to promote and maintain mental health, working conditions must be improved and workplaces made safer. Occupational health and safety policies aim to prevent injury and illness by reducing exposure to occupational risk factors. Scientists work at universities and research institutions to generate evidence of the effectiveness of measures to prevent occupational exposures, injuries and illnesses. Decisions about measures related to occupational health and safety are not always based on the best available scientific evidence. The use of evidence-based practices in decision-making related to health and safety at work can help reduce the incidence of work-related accidents and diseases. However, the role of evidence-based practice in OSH remains unclear. Therefore, research is currently being carried out to examine the role of evidence in decision-making

in the area of occupational health and safety, taking into account what evidence is produced, shared and used, and by whom. Objectives of this study: To evaluate the methods by which practitioners propose and use the best available evidence to implement occupational health and safety policies. In this context, we discuss the impact of changing working conditions on evidence-based approaches, especially during the COVID-19 pandemic.

Keywords: Evidence-Based Practices, Occupational Health and Safety, Occupational Risks.

ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNİN AKRAN ZORBALIĞI İLE BENLİK SAYGISI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

Mustafa KARACA

Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık.

ORCID ID; 0009-0002-1079-9840

Yrd.Doç.Dr. Behiye AKACAN

Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık.

ORCID ID;0000-0002-1119-9022

Özet

Bu araştırmada ortaokul öğrencilerinde akran zorbalığı ile benlik saygısı arasındaki ilişkinin belirlenmesi amaçlanmaktadır. Ayrıca belirlenen demografik değişkenlere göre akran zorbalığı ve benlik saygısı düzeylerindeki farklılık durumları incelenmesi amaçlanmaktadır. İlişkisel desenle yürütülen bu araştırmanın evrenini KKTC’de öğrenim gören ortaokul öğrencileri oluştururken, örneklem grubunu ise Güzelyurt ve Lefke’deki ortaokullarda öğrenim gören, uygun örnekleme yöntemi ile belirlenen 314 ortaokul öğrencisi oluşturmaktadır. Eksik veriler ile uç değerler tespit edildikten sonra 11 kişinin verileri analizden çıkartılmış ve analize 303 ortaokul öğrencisinin verileri dahil edilmiştir. Bu araştırmada kişisel bilgi formu, Akran Zorbalığı Belirleme Ölçeği - Ergen Formu ve Coopersmith Benlik Saygısı Ölçeği kullanılmıştır. Verilerin analizi için IBM SPSS 21 Windows paket programı kullanılacaktır. Oluşan verilerin normal dağılıp dağılmadığının tespit edilmesi için “Normallik Testi” gerçekleştirilmiştir. Basıklık ve çarpıklık değerlerinin ise -3 ile +3 değerleri içerisinde olduğu bu nedenle verilerin normal dağılım gösterdiği belirlenmiştir (Brown. 2015). Demografik değişkenlerde 35’ten küçük kişi sayısının olduğu gruplarda Non-Parametrik testler kullanılmıştır. Verilerin normal dağıldığında “Parametrik Testlerden”, “t-testi” ile “One Way Anova” testi kullanılmış, normal dağılmayan verilerde ise “Non-Parametrik” testlerde kullanılan “Mann-Withney U” ve “Kruskal-Wallis” testi kullanılmıştır. Araştırmanın hipotezlerinin incelemek içinse korelasyon analizi gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonucunda zorbalık ve kurban ile benlik saygısı arasında negatif yönlü korelasyon olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Zorbalık, Akran Zorbalığı, Benlik Saygısı

Abstract

In this study, it is aimed to determine the relationship between peer bullying and self-esteem in secondary school students. In addition, it is aimed to examine the differences in peer bullying and self-esteem levels according to the determined demographic variables. The universe of this research, which was conducted with a relational design, consisted of secondary school students studying in the TRNC, while the sample group consisted of 314 secondary school students studying in secondary schools in Güzelyurt and Lefke, determined by convenient sampling method. After the missing data and extreme values were determined, the data of 11 people were excluded from the analysis and the data of 303 secondary school students were included in the analysis. Personal information form, Peer Bullying Scale - Adolescent Form and Coopersmith Self-Esteem

Scale were used in this study. IBM SPSS 21 Windows package program will be used for data analysis. "Normality Test" was carried out to determine whether the resulting data were normally distributed. It was determined that the kurtosis and skewness values were between -3 and +3, therefore the data showed a normal distribution (Brown. 2015). Non-Parametric tests were used in groups with less than 35 people in demographic variables. When the data were normally distributed, "Parametric Tests", "t-test" and "One Way Anova" test were used, and when the data were not normally distributed, "Mann-Withney U" and "Kruskal-Wallis" tests used in "Non-Parametric" tests were used. Correlation analysis was carried out to examine the hypotheses of the research. As a result of the research, it was determined that there is a negative correlation between bullying and victim and self-esteem.

Keywords: Bullying, Peer Bullying, Self-Esteem

**ERGENLERİN RUMİNASYON DÜZEYİNİ AZALTMAYA YÖNELİK
PSİKOEĞİTİM PROGRAMININ İNCELENMESİ**
AN INVESTIGATION OF THE PSYCHOEDUCATION PROGRAM FOR
REDUCING THE RUMINATION LEVEL OF ADOLESCENTS

Uzm. Gamze TEKİN

Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık
ORCID ID; 0009-0009-0072-5400

Yrd. Doç. Dr. Ayşe BENGİSOY

Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık.
ORCID ID; 0000-0002-5269-5719,

Özet

Yetişkinliğe geçiş yapan ergenlerin çevreleriyle ve kendileriyle olan ilişkileri açısından daha sağlıklı bir dönem yaşamaları, kendi sorunlarıyla baş edebilmeleri adına ruminasyon konusu bu dönemde ele alınması gerekli olan bir konu olduğu düşünülmektedir. Yaklaşık 12-14 yaşlarında başlayan 19-21 yaşlarına kadar devam eden çocukluktan yetişkinliğe geçiş olarak bilinen ergenlik evresi hızlı, yoğun duygusal ve fiziksel değişimlerin yaşandığı aynı zamanda kaygı ve stresin arttığı, farklı psikososyal problemlerin de eşlik ettiği bir dönemdir (Derman, 2008). Ergenlerdeki bu değişimlere ilişkin, ergenlik evresinde ruminatif düşünce biçiminde ani artış olabilmektedir (Watkins ve Moulds, 2005). Yukarıda ifade edilen düşüncelerden yola çıkarak gerçekleştirilecek olan bu çalışma ile ruminasyon yaşayan 8. sınıf öğrencilerinin ruminasyon ve mükemmeliyetçilik düzeylerinin bilişsel davranışçı yaklaşıma dayalı psikoeğitim programı ile azaltılabileceği beklenmektedir. Psikoeğitim programı bilişsel davranışçı yaklaşımın ilkeleri ve temel kavramları dikkate alınarak hazırlanmıştır. Her bir oturumun kendine ait hedefi vardır ve bu hedefler doğrultusunda süreç yürütülecektir. Oturumlarda bilişsel davranışçı yaklaşımın tekniklerinden olan sokratik sorgulama, zihinsel canlandırma, yarar-zarar analizleri ve rol oynama gibi tekniklerden faydalanılmıştır. Her oturumun sonunda ev ödevleri verilmesi planlanmıştır. Araştırmada 3x3' lük karışık desen kullanılacaktır. Birinci etmen deneysel işlem gruplarını (deney, plasebo ve kontrol gruplarını) ikinci etmen bağımlı değişkene ilişkin tekrarlı ölçümleri (ön test, son test ve kalıcılık ölçümleri) göstermektedir (Büyüköztürk, 2012).

Bu araştırmada uygulamalardan önce deney, plasebo ve kontrol gruplarına Ruminasyon Ölçeği Kısa Formu (Erdur-Baker ve Bugay 2012) ve Olumlu ve Olumsuz Mükemmeliyetçilik Ölçeği (Kırdök (2004) uygulanacaktır. Ölçeğin uygulanmasından sonra deney grubuna atanan öğrencilere bilişsel davranışçı yaklaşıma dayalı ruminasyon düzeyini azaltmaya yönelik psikoeğitim programı uygulanacak; plasebo grubuna atanan öğrencilere mesleki rehberlik konusunda bilgilendirici çalışmalar yapılacaktır. Kontrol grubundaki öğrencilere ise herhangi bir uygulama yapılmayacaktır. Uygulamalar sonlandırıldıktan sonra gruplardaki tüm öğrencilere Ruminasyon Ölçeği Kısa Formu ile Olumlu ve Olumsuz Mükemmeliyetçilik Ölçeği son test olarak yeniden uygulanacaktır. Son testlerin uygulanmasından 4 hafta sonra ölçekler üç gruba izleme testi olarak yeniden uygulanacaktır. Tüm bu süreç için hazırlanan psikoeğitim programı tamamlanmış ve uzman görüşleri doğrultusunda yeniden düzenlenmiştir.

Abstract

It is thought that the issue of rumination is a subject that needs to be addressed in this period in order for adolescents who have transitioned to adulthood to live a healthier period in terms of their relationships with their environment and themselves, and to cope with their own problems. Adolescence, known as the transition from childhood to adulthood, which starts at the age of about 12-14 and continues until the age of 19-21, is a period in which rapid and intense emotional and physical changes are experienced, as well as increased anxiety and stress, accompanied by different psychosocial problems (Derman, 2008). Regarding these changes in adolescents, there may be a sudden increase in the form of ruminative thinking during adolescence (Watkins & Molds, 2005). With this study, which will be carried out based on the above-mentioned considerations, it is expected that the rumination and perfectionism levels of 8th grade students who experience rumination can be reduced with a psychoeducation program based on cognitive behavioral approach. The psychoeducation program has been prepared by considering the principles and basic concepts of the cognitive behavioral approach. Each session has its own goal and the process will be carried out in line with these goals. 3x3 mixed pattern will be used in the research. The first factor indicates the experimental treatment groups (experimental, placebo, and control groups) and the second factor indicates repeated measures of the dependent variable (pre-test, post-test and retention measures) (Büyüköztürk, 2012).

In this research, before the applications, the Rumination Scale Short Form (Erdur-Baker and Bugay 2012) and the Positive and Negative Perfectionism Scale (Kırdök (2004) will be administered to the experimental, placebo and control groups. A psychoeducation program will be implemented, informative studies will be carried out on vocational guidance for students assigned to the placebo group. No application will be made to students in the control group. After the end of the applications, the Rumination Scale Short Form and the Positive and Negative Perfectionism Scale will be re-administered to all students in the groups as a post-test. After a week, the scales will be re-administered to three groups as a follow-up test. The psychoeducation program prepared for this whole process was completed and rearranged in line with expert opinions.

ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİN ZORBALIK EĞİLİMİ İLE MERHAMET DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

M. Yüksel ERDOĞDU

Doç. Dr, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi,
ORCID ID: 0000-0001-6403-5630

Bahar ELÇOĞLU

Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi
ORCID ID: 0000-0002-4289-4925

Özet

Bu araştırmanın amacı ortaokul öğrencilerin zorbalık eğilimleri ile merhamet düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemektir. Bu nedenle araştırma ilişkisel tarama modeliyle gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın verileri İstanbul ilinin Başakşehir ilçesinin 2022-2023 eğitim-öğretim yılında 7. ve 8.sınıflarda öğrenim görmekte olan 135 (%48,7) kadın, 142 (%51,3) erkek olmak üzere toplamda 277 öğrenciden elde edilmiştir. Araştırmada zorbalık eğilim ölçeği ile merhamet ölçeği kullanılmıştır. Araştırmada elde edilen puanların normallik testi sonuçları doğrultusunda; t testi, tek yönlü varyans analizi ve korelasyon teknikleri ile bağımsız değişkenlerin bağımlı değişken üzerindeki etkilerini yordanması için çoklu regresyon analizi kullanılmıştır. Araştırma bulgularına göre zorbalık eğilim ölçeği puanları ile merhamet ölçek puanları arasında negatif yönde anlamlı ilişki vardır. t testi sonuçlarına göre; erkek öğrencilerin zorbalık eğilim puanları kız öğrencilere göre daha yüksektir. Yaşları 13-14 olan öğrencilerin zorbalık eğilimleri puanları yüksek, merhamet puanları ise düşüktür. Buna paralel olarak 8.sınıf öğrencilerin zorbalık eğilim puanları yüksek merhamet puanları düşüktür. Anne-baba otoriter tutumuna sahip öğrencilerin zorbalık eğilimi en yüksektir. Merhamet alt ölçeklerin zorbalık eğilimi yordayıcı ilişkisi arasında anlamlı ilişki bulunmuştur. Adı geçen altı değişken birlikte zorbalık düzeyindeki varyansın %98'ni açıklamaktadır. Genel olarak bulgular tartışılmış, yorumlanmış ve öneride bulunmuştur.

Anahtar kelimeler: Orta Okul öğrencileri, Zorbalık Eğilimi, Merhamet

Abstract

The aim of this study is to examine the relationship between bullying tendencies and compassion levels of secondary school students. For this reason, the research was carried out with the relational screening model. The data of the research were obtained from a total of 277 students, 135 (48.7%) female and 142 (51.3%) male, studying in the 7th and 8th grades in the 2022-2023 academic year of Başakşehir district of Istanbul province. In the research, bullying tendency scale and compassion scale were used. In line with the results of the normality test of the scores obtained in the research; Multiple regression analysis was used to predict the effects of independent variables on the dependent variable with t-test, one-way analysis of variance and correlation techniques. According to the research findings, there is a negative significant relationship between bullying tendency scale scores and compassion scale scores. According to the t test results; bullying tendency scores of male students are higher than female students. Students aged 13-14 have high bullying tendencies and low compassion scores. In

parallel with this, 8th grade students have high bullying tendency scores and low compassion scores. The bullying tendency of the students with the authoritarian attitude of the parents is the highest. A significant relationship was found between the predictive relationship of the bullying tendency of the compassion subscales. The six variables mentioned together explain 98% of the variance in the level of bullying. In general, the findings were discussed, interpreted and made recommendations.

Keywords: Middle School Students, Bullying Tendency, Compassio

1.Giriş

Günümüzde zorbalık çocuklar ve ergenler arasında yaygın olan olumsuz davranışlar olarak görülmekte ve bu olumsuz davranışların sonucunda ortaya çıkan şiddet, saldırganlık, sosyal karşılaştırmalar gibi sorunlar okul ortamında öğrencileri birçok yönden etkilemektedir. Öğrencilerin başarısını olumsuz etkileyen bu eylemler, toplumsal ve psikolojik etkileri de okulla sınırlı kalmayıp sonraki hayatlarında da etki etmeye devam edecektir. Bu etki zorbalığa maruz kalan, zorbaca eylemleri alışkanlık edinen öğrencilerde olumsuz sonuçlara sebep olabilmektedir (Olweus, 1993; Banks, 1997; Pişkin, 2002). Zorbalığa maruz kalan öğrencileri etkileyen olumsuz sonuçlar evde huzursuzluk, söz dinlemem, düzensizlik ve ebeveynlerinden uzaklaşma, ders başarısında düşüş olarak söylenebilir (Şahin ve Akbaba, 2017).

Zorbalık, birisinin kasıtlı olarak bir başkasına zarar vermesi veya rahatsız etmesi durumundaki olumsuz eylemi, istenmedik davranışlarıyla karşı karşıya kalması (Olweus, 1993), zorbalık iki kişi arasında sürekli meydana gelen saldırgan davranışlar (Farrington, 1993), bireyin kendisinden zayıf bulduğu kişilere yönelik sıkıntı yaratmak amacıyla fiziksel, ruhsal, toplumsal ve sözel olarak devamlı yapmış olduğu saldırı (Besag, 1995), zorbalığı herhangi bir sebep olmadan güçlünün zayıfa yönelik uygulamış olduğu devamlı baskı olarak ifade edilmiştir (Rigby, 2007). Bunun yanı sıra zorbalığı bireyin güç göstergesi yapmak amacıyla karşısındakine istenmedik eylemlerde bulunması olarak da adlandırabiliriz.

Okul ortamında görülen zorbalık çok eskilere dayalı bir olgu ve 1970’li yıllarda okullarda zorbalık hakkında ilk çalışmaları Dan Olweus ortaya koymuştur (Rigby, 2007). Okul ortamında öğrenciler arasında yaşanan zorbalık Japonya, İngiltere, Hollanda, Avustralya ve ABD gibi diğer ülkelerde de 1980 ve 1990’lı yılların başlarında dikkat çekmiş artık dünyanın çeşitli yerlerinde zorbalık/kurban sorunlarına araştırmaların yanı sıra toplumsal ilgiyi de çekmiştir (Olweus, 1993). Türkiye’de zorbalık ve zorba bireyler ilgili araştırmalar 2000’li yılların başından itibaren yapılmaya başlandığı ancak dünyada yapılan çalışmalara kıyasla Türkiye’deki çalışmaların yeterli olduğunu söylemek zordur (Şahin ve Akbaba, 2017).

Zorba davranışlar şu şekilde tanımlanabilir; Birincisi yapılan davranışın istenlik olması, ikincisi zorba ve kurban arasındaki ruhsal ve fiziksel güç ayırımının olması, üçüncüsü ise yapılan davranışın zaman içinde birçok öğrencinin istenmedik davranışlarına maruz kalmasıdır (Olweus, Limber ve Mihalic, 1999). Bu tür olumsuz eylemleri sözlü zorbalık lakap takma, alay etme, küçümseme, ırkçı hareketler, gibi sözlü eylemler, bu eylemler erkek ve kız öğrencileri eşit derecede kullanıldığı zorbalık türüdür, fiziksel zorbalık en yaygın görülen ve en kolay tanımlanabilen tokatlamak, vurmak, boğmak, dürtmek, gibi davranışlardır, son olarak ilişkisel zorbalık zorbalığa

uğrayan öğrencilerin benlik duygusunu yok sayma, dışlama, kaçınma eylemi şeklinde söylenebilir (Coloroso, 2008).

Araştırmanın bir diğer değişkeni olan merhamet, bireyin kendi acısına dokunması ve ona açık olması, ondan kaçmaması ve ondan kopmaması bireyin kendini iyileştirme arzusu, başkalarının acılarına karşı duyarlı olmayı (Neff, 2003) bireylerin başkalarının acılarının farkında olmayı, onların acılarını hafifletme arzusu ve hata yapan insanları yargılamayan bir anlayışa sahip olması (Deniz, 2008), birey veya bir başka canlının uğradığı kötü muameleden dolayı duyulan üzüntü, acıma hissi (Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük, 2020), bir kimsenin acısına tanık olurken ona destek olmayı tetikleyen onu hayatta tutun duygu (Goetz ve Diğerleri, 2010), bununla birlikte merhameti bireylerin yanlışlarına rağmen ona destek olmak sıkıntısına, derdine ortak olmak, onu anlayış ve sabırla kabul etmek olarak ifade edilebilir. Merhamet insanları yanlışlardan koruyabilen, destek olan ve affedebilen karşındakinin yaşadığı acıyı hafifletmek ve mümkünse nefreti önlemek amacı olduğu söylenir (Gilbert, 2014). Doğru gelenekleri merhameti, zihnimizi korku, öfke, kıskançlık ve intikam gibi yıkıcı duyguların gücünden kurtarmanın merkezi olarak görmüşlerdir, Merhamet yalnızca başkalarıyla olumlu sosyal ilişkiler kurmanın temelini oluşturan bir süreç değil, zihinlerimizi ve bedenlerimizi iyileştirmek için büyük bir potansiyele sahiptir (Goleman, 2003). Zorbalık bireyler arasındaki iletişimi ve ilişkiyi bozan, olumsuz etkileyen bir davranışken, merhamet insanlar arasındaki ilişkiyi kolaylaştıran sosyal ortamı iyi yönde geliştiren pozitif bir yapıya sahiptir (Aydemir, Göçen ve Yıldırım, 2021). Toplumda yaşanan zorbalık, şiddet, taciz, suç ve duyarsızlık gibi aile ile okul ortamında ortaya çıkan sorunlar sonucunda merhametsizliğin giderek arttığı görülmektedir (Nas, 2022). Merhametin okul ve eğitim ortamlarında yerleştirilmesi, şiddet ve kötü alışkanlıkların önüne geçilmesi bakımından başka bir alternatif olarak belirtilmektedir (Sayar ve Manisalıgil, 2016).

Literatürde yapılan araştırmalarda merhametin iyileştirici olduğuna ve olumsuz duyguları azalttığına yönelik birçok çalışmaya rastlanmaktadır. Bu çalışmalar bilişsel temeli merhamet eğitimi ergenlerin öfke duygularını kontrol altına alma, başkalarını sevme stresi azalttığına (Reddy ve Diğerleri, 2013), ayrıca okullarda bilişsel temeli merhamet eğitim ile öğrencilerin öfke ve streslerini kontrol etmelerini (Sayar ve Manisalıgil, 2016), sosyal adaleti sağladığı (Williams, 2008), kişinin sorunlarıyla ilişkisini değiştirerek psikolojik sıkıntıyı iyileştirdiği (MacBeth ve Gumley, 2012), merhametin saldırgan davranışları azalttığını (Genç, 2018), olumlu duyguların oluşmasını sağlayan, çatışmayı azaltan, sosyal destek ve güveni artıran (Crocker ve Canevello, 2008), depresyon, kaygıyı azaltan, yaşamdan daha fazla zevk almak (Neff, 2003) gibi yurtiçinde ve yurtdışında yapılan birçok çalışma ortaya konmuştur. Bu çalışmalara istinaden ortaokul öğrencilerinin zorbalık eğilimleri ve merhamet düzeyi arasındaki ilişkiyi ele almaktır, bu yönüyle yapılan çalışma özgün olma özelliğine sahip olması beklenmektedir. Bu çalışmada bulguların yol gösterici olacağı düşünülmekte ve çalışmadan elde edilen sonuçlar doğrultusunda, zorbalık eğilimi azaltma ve merhamet duygusunu arttırmaya yönelik müdahale programları oluşturularak araştırmacılara katkıda bulunacağı düşünülmektedir.

Bu araştırma ile ortaokul öğrencilerini zorbalık eğilimleri ile merhamet düzeyleri arasındaki ilişkinin yaş, cinsiyet, sınıf düzeyi, çocuk sayısı, kardeş ilişkisi, akran

ilişkisi, anne-baba eğitim durumu, sosyoekonomik düzeyi, anne-baba tutumu, akran ilişkisi ile ortaya konulması amaçlanmıştır.

Yöntem

Bu araştırmanın amacı ortaokul öğrencilerin zorbalık eğilimi ile merhamet düzeyleri arasındaki ilişkiyi ortaya koymak amaçladığından araştırma nicel ilişkisel tarama modeliyle ele alınmıştır.

Evren ve Örneklem

Bu araştırmanın 2022-2023 evreni İstanbul ili Başakşehir ilçesinin tüm özel okullarında öğrenim gören gönüllü öğrenciler tarafından oluşmaktadır. Örneklemi ise İstanbul ilinin Başakşehir ilçesi 'deki özel okullardan 7 ve 8 sınıf olarak belirlenen 277 ikinci kademe öğrencisi oluşturmaktadır. Bu çalışma küme örneklem göre düşük orta ve yüksek gelirli öğrencileri kapsamaktadır. Örneklem grubundaki öğrencilerin demografik özellikleri ve frekans yüzdelik verileri 135 (%48,7) kadın, 142 (%51,3) erkek olmak üzere toplamda 277 öğrenciden elde edilmiştir. Öğrencilerin 11-12 yaş aralığında 86 (%31,0) 13-14 yaş aralığında 191 (%69,0) öğrenciden oluşmaktadır. Öğrencileri sınıf düzeyleri 7.sınıf 87 (%31,4), 8.sınıf 190 (%68,6) kişiden oluşmaktadır.

Veri Toplama Araçları

Bu çalışmada örneklemi oluşturan öğrencilerin demografik bilgilerini ortaya koymak ve veri elde etmek için araştırmacı tarafından "Demografik Bilgi Formu" hazırlanmıştır. Formda öğrencinin; cinsiyet, yaş, çocuk sayısı, sınıf düzeyi, ebeveyn tutumu, aile gelir durumu, akran ilişkisi, kardeş ilişkisi, anne-baba eğitim durumuna yer verilmiştir.

Zorbalık Eğilim Ölçeği

Bu çalışmada kullanılan ölçek Dölek (2002) tarafından geliştirilmiş ve ortaokul öğrencilerin zorbalık eğilimlerini ölçmek için "Zorbalık Eğilim Ölçeği" kullanılmıştır. Ölçek 26 maddeden ve 6 alt boyut ve bunun ilk boyut (19, 21, 22, 23, 25) "olumsuz yansıtma", (14, 16, 18, 20, 24, 26) "duygusal paylaşım eksikliği", (1, 3, 4, 6,) "başkalarını üzme", (9, 11, 12, 15) "haklı görme" (2, 5, 7, 8, 13, 17) "güç kullanma" son olarak (10) "rahatsız olma" alt boyutlarından oluşmaktadır. Bu maddelerden "1", "3", "10", "14", "16", "18", "20", "24" ve "26" ters olarak hesaplanmaktadır. 4'lü likert tipidir. Ölçeğin puanlanması "Kesinlikle Katılıyorum" 4 "Katılıyorum" 3 "Katılmıyorum" 2 "Kesinlikle Katılmıyorum" 1 şekilde puanlanmaktadır. Ters maddeler için bunların ters olacak şekilde puanlanmaktadır. Ölçek puanlanması sonucunda alınan puanlar yüksek ise zorbalık eğilimi yüksek, puanlar düşük ise zorbalık eğilimi düşük olduğunu gösterir. Ölçeğin iç tutarlılık güvenilirliğinin Cronbach alfa katsayısı .67 olarak hesaplanmıştır Ölçeğinin geçerlik çalışması için faktör analizi yapılmış, faktörlükleri .40 ile .75 arasında değiştiği gözlemlenmiş ve ölçeğin yaptığı faktör analizinde yedi faktörden oluştuğu görülmüştür (Dölek, 2002). Araştırmada ölçeğin iç tutarlılık katsayısı Cronbach Alpha yeniden hesaplanmış ve bu değer .82 olarak hesaplanmıştır.

Merhamet Ölçeği

Bu ölçeğin orijinali Pommier (2011) tarafından oluşturulmuş ve uyarlamasını Akdeniz ve Deniz (2016) oluşturmuştur. Merhamet ölçeği toplamda 24 madde ve 6 alt boyuttan oluşan ölçeğin alt boyutları sevecenlik, umursamazlık, paylaşımların bilincinde olma, bağlantısızlık, bilinçli farkındalık, ilişki kesme şeklindedir. Bu ölçekten alınan en düşük puan 24 iken en yüksek puan ise 120'dir. Ölçek 5'li likert tipi olup, puanlaması ise 1 "hiçbir zaman", 2 "nadiren", 3 "ara sıra", 4 "sık sık", 5 "her zaman" şeklinde puanlanmaktadır. Ters puanlanan maddeler ise 1, 2, 3, 5, 7, 10, 12, 14,18, 19, 22, 23 şeklinde gösterilmektedir. Ölçeğin tümü için Cronbach Alfa iç tutarlılık güvenilirlik katsayısı .85 olarak hesaplanmıştır. Geçerlilik için ölçeğin uyum indeksi ($X^2=681.10$, $sd=237$, $GFI=.90$, $RMSEA=.061$, $NFI=.91$, $CFI=.94$, $IFI=.94$) olarak bulunmuştur. Ölçüt bağlantı geçerliliği sonuçlarında merhamet ölçeğini yanında duyarlı sevgi ölçeği .48, öz-anlayış ölçeği .25 ve bilinçli farkındalık ölçeği .24 olarak bulunmuştur (Akdeniz ve Deniz). Araştırmada kullanılan ölçeğin tutarlılık katsayısı Cronbach Alpha değeri yeniden hesaplanmış bu değer .84 olarak hesaplanmıştır.

İşlem süreci

Uygulama süreci Kasım- Aralık 2022 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Uygulama yapılabilmesi için özel okul müdürlerinden gereken izinler alınmış olup ölçekler araştırmacı tarafından uygulanmıştır. Öğrencilere ölçeklerin ve demografik bilgileri nasıl uygulanacağı hakkında bilgi verilmiştir. Öğrencilerin ölçekleri ve demografik bilgileri yaklaşık olarak 20-25 dakikada cevapladıkları gözlemlenmiştir.

Verileri Analiz istatistik Yöntemleri

Bu çalışmada elde edilen bulguların istatistiksel analizlerini yapmak için SPSS 22.0 programından faydalanılmıştır. Zorbalık eğilim ölçeği toplam puanları ile alt boyutlardan elde edilen toplam puanların normallik testi yapılmış basıklık değeri .088 ile .292 arasında çarpıklık değeri .104 ile .146 arasında bulunmuştur. Merhamet ölçeği toplam puanları ile alt boyutlardan elde edilen toplam puanların normallik testi yapılmış basıklık değeri-.616 ile .292 arasında çarpıklık değeri -.381 ile .146 arasında bulunmuştur. Bachman (2004) göre normal bir dağılımda basıklık ve çarpıklık değerleri ± 2 arasındaki değerlerin normalliğe uygun olduğunu belirtmiştir. Bu çalışmadaki değerlere bakılarak normal dağılım gösterdiğini söyleyebilir. Bu nedenle ikili değişkenlerin ortalamaları arasında bulunan farkın anlamlılığı için t testi; ikiden fazla değişkenlerin grup ortalamalarından elde edilen değerlerin anlamlılığını test etmek için ise Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) kullanılmıştır.

BULGULAR

Zorbalık eğilimi ile merhamet ölçeğinden elde edilen puanların betimsel istatistikleri tablo 1'de gösterilmiştir.

Tablo 1. Zorbalık eğilimi ve merhamet ölçeği betimsel istatistikleri (N=277)

Ölçek	Minimum	Maksimum	Ortalama	Standart S.
Olumsuz yansıtma	5.00	20.00	8.75	3.11
Duygusal paylaşım eksikliği	6.00	22.00	11.57	2.99

Haklı görme	4.00	16.00	9.75	2.72
Başkalarını üzme	4.00	25.00	7.63	2.43
Güç kullanma	6.00	23.00	11.76	3.42
Rahatsız olma	1.00	4.00	1.70	.854
Zorbalık eğilim	26.00	88.00	51.18	10.44
Merhamet	54.00	116.00	93.16	13.23

Tablo 1'e bakıldığında Zorbalık Eğilim Ölçeğinden elde edilen puanların aritmetik ortalaması 51.18, standart sapmasının 10.44, Zorbalık Eğilim Ölçeği alt boyutlarından Olumsuz yansıtma aritmetik ortalaması 8.75, standart sapması 3.11, Duygusal paylaşım eksikliği aritmetik ortalama 11.57, standart sapma 2.99, Haklı görme aritmetik ortalama 9.75, standart sapma 2.72, Başkalarını üzme aritmetik ortalama 7.63, standart sapma 2.43, Güç kullanma aritmetik ortalama 11.76 standart sapma 3.42, Rahatsız olma aritmetik ortalaması 1.70, standart sapma .854, Merhamet Ölçeğinin aritmetik ortalaması 93.16, standart sapması 13.23 olarak hesaplanmıştır.

Öğrencilerin zorbalık eğilim ölçeği ile merhamet ölçeği puanları arasındaki ilişki sonuçlarına tablo 2'de gösterilmiştir.

Tablo 2. Zorbalık Eğilimi Ölçeği, Zorbalık Ölçeği alt boyutları, Merhamet Ölçeği Korelasyon Sonuçları

Değişkenler	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.
1.Olsz.Yan.	-							
2.Duy.Pay.	.120*	-						
3.Hak.Gör.	.450	.070*	-					
4.Başk.Üz.	.416**	.154*	.399**	-				
5.Güç Kul.	.631**	.120*	.560**	.537**	-			
6.Rahsz.Ol.	.256**	.284**	.052	.167**	.148**	-		
7.Zorb.Eğ. Ö.	.774**	.439**	.695**	.695**	.833**	.341**	-	
8.Merh. Ölç.	-.387**	-.347**	-.274**	-.374**	-.329**	-.256**	-.502**	-

** $p < .01$

Zorbalık eğilim ölçeği ve merhamet ölçeği puan ilişkilerini ortaya koymak üzere yapılan korelasyon analiz sonucunda negatif yönde anlamlı bir ilişki saptanmıştır ($r=0.502$, $p<.01$). Öğrencilerin merhamet ölçeği puanları artıkça zorbalık ölçeği puanları da azalmaktadır. Olumsuz yansıtma alt boyutun, duygusal paylaşım eksikliğe ($r=0.120$, $p<.01$), haklı görme ($r=0.450$, $p<.01$) ve benzer şekilde başkalarını üzme alt boyutlarıyla ($r=0.416$, $p<.01$) pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu gözlemlenmektedir. Duygusal paylaşım alt boyutun, haklı görme alt boyutuyla ($r=0.070$, $p<.01$), başkalarını üzme alt boyutu ($r=0.154$, $p<.01$) arasında pozitif anlamlı ilişkiler olduğu gözlemlenmektedir. Zorbalık Eğilimi Ölçeği, rahatsız olma alt boyutuyla ($r=0.341$, $p<.01$), güç kullanma alt boyutuyla ($r=0.833$, $p<.01$), başkalarını üzme alt boyutuyla ($r=0.695$, $p<.01$), haklı görme alt boyutuyla ($r=0.695$, $p<.01$), duygusal paylaşım alt boyutuyla ($r=0.439$, $p<.01$), ve olumsuz yansıtma alt boyutu ($r=0.774$, $p<.01$) arasında anlamlı pozitif yönde ilişkileri olduğu gözlemlenmektedir. Zorbalık eğilimi ölçeği ve alt boyutları ile merhamet ölçeğinin ikili değişkenlere göre t testi puan sonuçları tablo 3'te yer verilmiştir.

Tablo 3. Zorbalık Eğilimi Ölçeği ve alt boyutları ile Merhamet Ölçeği Puanlarının İkili Değişkenlere Göre t Testi Sonuçları

	Cinsiyet	N	X±S	Sd.	t	P
Olmsz. Yan.	Kadın	135	8,11±2.65	275	-3.4	.001
	Erkek	142	9,37±3.38			
Duy. Pay. Eks.	Kadın	135	11,05±2.94	275	-2.8	.005
	Erkek	142	12,05±2.96			
Hak. Gör.	Kadın	135	9,02±2.62	275	-4.4	.000
	Erkek	142	10,44±2.63			
Başk. Üz.	Kadın	135	7,50±2.74	275	-.87	.328
	Erkek	142	7,76±2.10			
Güç. Kul.	Kadın	135	11,02±3.36	275	-3.5	.000
	Erkek	142	12,45±3.33			
Rahsz. Ol.	Kadın	135	1,57±.72	275	-2.5	.011

	Erkek	142	1,83± .94			
Zorbalık Eğ. Öl.	Kadın	135	48,29±10.38	275	-4.6	.000
	Erkek	142	53,92±9.78			
Merhamet Ölç.	Kadın	135	95,86±12.38	275	3.3	.001
	Erkek	142	90,59±13.54			

Öğrencilerin zorbalık eğilimi ölçek puanları cinsiyet değişkenine bakılarak anlamlı farklılık olduğu görülmektedir [t(277)=-4.6, p<.05]. Erkek öğrencilerin zorbalık eğilimi (\bar{X} =53,92) kız öğrencilere göre (\bar{X} =48,29) anlamlı şekilde yüksek bulunmuştur. Öğrencilerin zorbalık eğilim ölçeği 'Olumsuz Yansıtma' alt puanları cinsiyete göre anlamlı bir şekilde farklılık göstermektedir [t(277)=-3.4, p<.05]. Erkek öğrencilerin olumsuz yansıtma puanları (\bar{X} =9,37) kız öğrencilere göre (\bar{X} = 8,11) daha yüksektir. Zorbalık eğilimi ölçeği alt puanları 'Duygusal Paylaşım Eksikliği' cinsiyete göre farklılık göstermektedir [t(277)= -2.8, p<.05]. Erkek öğrencilerin duygusal paylaşım eksikliği düzeyleri puanlar (\bar{X} =12,05) kız öğrencilere göre (\bar{X} =11,05) daha yüksektir.

Zorbalık eğilim ölçeği alt puanları 'Haklı Görme' cinsiyete göre anlamlı bir farklılık bulunmuştur [t(277)= -4.4, p<.05]. Kız öğrencilere haklı görme puanları (\bar{X} =9,02) erkek öğrencilerin haklı görme puanlarına (\bar{X} =10,44) göre daha düşüktür. Zorbalık eğilim ölçeği alt puanları 'Başkalarını Üzmek' cinsiyete göre anlamlı farklılık göstermemektedir [t(277)=-.87, p>.05].

Zorbalık eğilim ölçeği alt puanları 'Güç kullanma' cinsiyete göre anlamlı farklılık göstermektedir [t(277)=-3.5, p<.05]. Erkek öğrencilerin güç kullanma düzey puanları (\bar{X} =12,45) kız öğrencilere göre (\bar{X} =11,02) daha yüksektir. Zorbalık eğilim ölçeği alt puanları 'Rahatsız olma' cinsiyete göre anlamlı farklılık göstermektedir [t(277)= -2.5, p<.05]. Erkek öğrencilerin rahatsız olma düzey puanları (\bar{X} =1,83) kız öğrencilere göre (\bar{X} =1,57) daha yüksektir. Merhamet ölçek puanları cinsiyeti göre anlamlı farklılık göstermektedir [t(277)=3.3, p<.05]. Kız öğrencilerin merhamet düzeyleri (\bar{X} =95,86) erkek öğrencilere göre (\bar{X} =90,59) daha yüksektir.

Tablo 4. Zorbalık Eğilimi Ölçeği ile Merhamet Ölçeği Puanlarının İkili Değişkenlere Göre t Testi Sonuçları

Değişkenler	Yaş / Sınıf	N	X±S	Sd.	t	P
Zorbalık eğilim ölçeği	Yaş					
	11-12	86	48.79±11.02	275	-2.5	.010
	13-14	191	52.25±10.02			
Sınıf	7sınıf	87	48.81±10.96	275	-2.5	.011

		8sınıf	190	52.26±10.04			
Merhamet ölçeği	Yaş	11-12	86	95.87±12.65	275	2.3	.020
		13-14	191	91.94±13.34			
	Sınıf	7sınıf	87	95.62±12.79	275	2.1	.037
		8sınıf	190	92.04±13.31			

Öğrencilerin zorbalık eğilimleri ölçek puanları yaş değişkenine göre anlamlı farklılık göstermektedir [t(277)=-2.5, p<.05]. 13-14 yaş düzeyindeki öğrencilerin zorbalık eğilim (\bar{X} =52.25), 11-12 yaş düzeyindeki öğrencilere göre (\bar{X} =48.79) daha yüksektir. Öğrencilerin merhamet ölçek puanları yaş değişkenine göre anlamlı farklılık göstermektedir[t(277)= 2.3, p<.05]. 11-12 yaş düzeyindeki öğrencilerin merhamet ölçeği puan (\bar{X} =95.87), 13-14 yaş düzeyindeki öğrencilerin merhamet ölçek puanlarından (\bar{X} =91.94), daha yüksektir.

Öğrencilerin zorbalık eğilimleri ölçek puanları sınıf değişkenine göre anlamlı farklılık göstermektedir[t(277)=-2.5, p<.05]. 8. Sınıf düzeyindeki öğrencilerin zorbalık eğilimi (\bar{X} =52.26), 7.sınıf düzeyindeki öğrencilere göre (\bar{X} = 48.81) daha yüksektir. Öğrencilerin merhamet ölçek puanlarının sınıf düzeyine göre anlamlı farklılıklar göstermektedir [t(277)= 2.1, p<.05]. 7.sınıf düzeyindeki öğrencilerin merhamet puanları (\bar{X} =95.62), 8.sınıf düzeyindeki öğrencilerin merhamet puanlarından (\bar{X} =92.04) daha yüksektir.

Zorbalık eğilim ölçeği ve alt boyutları ile merhamet ölçeklerin ikiden fazla değişkenler için tek yönlü varyans puanların analiz sonuçları tablo 4'te yer verilmiştir.

Tablo 5. Öğrencilerin Zorbalık Eğilimi Ölçeği puanlarının ikiden fazla değişken ortalamalarına göre Anova sonuçları

Zorbalık Eğilim Ölçeği									
Değ.		N	X±S	VK	KT	Sd.	KO	F	p
a. b. tut.	d.	77	50.53±10.30	GA	757.334	2	383.667	3.58	.029
	o.	65	54.16±10.23	Gİ	29361.641	274	107.159		
	k.	135	50.11±10.43	T	30128.975	276			
Akr. İliş.	ç.i.	99	48.94±10.15	GA	804.510	2	402.260	3.75	.025
	i.	118	52.09±10.61	Gİ	20324.455	274	107.024		
	o.	60	53.06±10.11	T	30128.975	276			

Kard. İliş.	ç.i.	93	48.37±10.19	GA	1111.995	2	555.997	5.25	.006
	i.	112	52.79±10.22	Gİ	29016.980	274	105.901		
	o	72	52.29±10.51	T	30128.975	276			
Anne e.d	i.o.	68	51.77±9.21	GA	35.374	2	17.687	.161	.851
	Lise	98	50.85±11.75	Gİ	30093.601	274	109.831		
	l.ü	111	51.09±9.99	T	30128.975	276			
Baba e.d.	i.o.	56	49.46±9.79	GA	304.344	2	152.172		
	Lise	73	52.56±10.03	Gİ	29824.631	274	108.849	1.39	.249
	l.ü	148	51.14±10.84	T	30128.975	276			

Öğrencilerin zorbalık eğilim ölçeği ortalamaları ebeveyn tutumları değişkenine göre anlamlı bir biçimde farklılık olduğu görülmektedir [$f(2-276)=3.58$, $p<.05$]. Ebeveynlerin demokratik ebeveyn tutumuna sahip olduğu düşünen öğrencilerin zorbalık eğilim puanları ($\bar{X}=50.53$), otoriter/baskıcı tutuma sahip olduğunu düşünenlerin ($\bar{X}=54.16$), koruyucu tutuma sahip olduğunu düşünenlerin ($\bar{X}=50.11$) olarak hesaplanmıştır. Zorbalık eğilimi puanlarının gruplar içerisindeki farklılığı belirlemek amacıyla uygulanan Scheffe testi sonuçlarına göre otoriter ebeveyn tutumuna sahip olan ebeveynlerin çocuklarının zorbalık eğilim ortalamaları demokratik, koruyucu ebeveyn tutumuna sahip ebeveynlerin çocuklarına göre anlamlı biçimde yüksek bulunmuştur.

Zorbalık eğilim ölçeğinin öğrenci puanları akran ilişki durumuna göre anlamlı bir biçimde farklılık göstermektedir [$f(2-276)= 3.75$, $p<.05$]. Akran ilişkileri çok iyi olan öğrencilerin zorbalık eğilim ortalamaları ($\bar{X}=48,94$), akran ilişkileri iyi olan öğrencilerin zorbalık eğilim puanları ($\bar{X}=52,09$) akran ilişkileri orta olan öğrencilerin zorbalık eğilimleri ortalaması ($\bar{X}=53.06$) hesaplanmıştır. Zorbalık eğilim puanlarının grup içerisindeki farklılığını belirlemek amacıyla Scheffe test verilerine göre akran ilişkilerinin iyi ve orta olan öğrencilerin zorbalık eğilim puan ortalamaları akran ilişkisi çok iyi olana göre anlamlı biçimde yüksek bulunmuştur.

Zorbalık eğilim ölçeği öğrenci puanları kardeş ilişkisi durumuna göre anlamlı farklılık göstermektedir [$f(2-276)= 5.25$, $p<.05$]. Kardeş ilişkileri çok iyi olan öğrencilerin zorbalık eğilim ortalamaları ($\bar{X}=48.37$), kardeş ilişkileri iyi olan öğrencilerin zorbalık eğilim ortalamaları ($\bar{X}=52.79$), kardeş ilişkileri orta olan öğrencilerin zorbalık eğilim ortalamaları ($\bar{X}=52.29$) hesaplanmıştır. Zorbalık eğilim puanlarının grup içerisindeki farklılığı belirlemek amacıyla Scheffe test verilerine göre kardeş ilişkisi iyi ve orta olan öğrencilerin zorbalık eğilim puanları ortalamaları kardeş ilişkisi çok iyi olana göre yüksek bulunmuştur.

Öğrencilerin zorbalık eğilim ölçeği puanları anne eğitim durumuna göre anlamlı farklılık göstermemektedir [$f(2-276)= .161$, $p>.05$]. Öğrencilerin zorbalık eğilim ölçeği

puanları baba eğitim durumuna göre anlamlı farklılık göstermemektedir[f(2-276)=1.39, p>.05].

Tablo 6. öğrencilerin merhamet ölçeğinden aldığı puanların ikiden fazla değişken ortalamalarına göre Anova sonuçları

Merhamet Ölçeği		Değ.	N	X±S	VK	KT	Sd.	KO	F	p
a. b. tut.	d.	77	91.25±12.68	GA	538.946	2	269.473	174.49	.215	
	o.	65	92.64±14.26	Gİ	47811.415	274	174.494			
	k.	135	94.50±12.97	T	48350.361	276				
Akr. İliş.	ç.i.	99	94.78±13.54	GA	703.067	2	351.534	2.02	.134	
	i.	118	93.18±13.31	Gİ	47647.294	274	173.895			
	o.	60	90.45±12.28	T	48350.361	276				
Kard. İliş.	ç.i.	93	93,96±13.35	GA	91.740	2	45.870	.260	.771	
	i.	112	92.83±13.49	Gİ	48258.621	274	176.126			
	o.	72	92.63±12.80	T	48350.361	276				
Anne e.d	i.o.	68	92.30±13.31	GA	67.279	2	33.640	.191	.826	
	lise	98	93.52±12.91	Gİ	48283.082	274	176.216			
	l.ü	111	93.37±13.55	T	48350.361	276				
Baba e.d.	i.o.	56	92.14±13.40	GA	316.738	2	158.369	.903	.406	
	lise	73	91.93±13.34	Gİ	48033.623	274	175.305			
	l.ü	148	94.16±13.12	T	48350.361	276				

Öğrencilerin merhamet ölçeği puanları ortalamaları ebeveyn tutumları değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir[f(2-276)= 174.49, p>.05]. Öğrencilerin merhamet ölçeği puanları ortalamaları akran ilişki değişkenine göre anlamlı farklılık göstermemektedir[f(2-276)= 2.02, p>.05]. Öğrencilerin merhamet ölçeği puanları ortalamaları kardeş ilişki değişkenine göre anlamlı farklılık göstermemektedir[f(2-276)= .260 p>.05]. Öğrencilerin merhamet ölçeği puanları ortalamaları anne eğitim durumu değişkenine göre bir farklılık göstermemektedir[f(2-276)= .191 p>.05].

Öğrencilerin merhamet ölçeği puanları ortalamaları baba eğitim durumu değişkeni açısından anlamlı bir farklılık bulunmamıştır [$f(2-276) = .903$ $p > .05$].

Tablo 7. Merhamet alt ölçeklerinin zorbalık eğilimi üzerindeki etkisinin yordanmasına dönük çoklu regresyon analizi

Değişken	B	S.H.	β	t	p	İkili r	Kısmi r
Sabit	,999	,434		2,305	,022		
Sevecenlik	1,073	,050	,212	21,661	,000	,704	,797
Umursamazlık	1,001	,050	,187	20,227	,000	,623	,776
Paylaş. Bilinç.ol.	1,186	,041	,274	29,264	,000	,691	,872
Bağısızlık	,959	,040	,228	23,845	,000	,688	,823
Bil.farkın.	1,092	,048	,256	22,794	,000	,799	,811
İliş.kes.	1,087	,053	,222	20,648	,000	,753	,782

R=.99 R²=.98
F(6-276)= 2649.503 P=022

Merhamet alt ölçekleri olan (“sevecenlik”, “umursamazlık”, “paylaşımların bilincinde olma”, “bağlantısızlık”, “bilinçli farkındalık”, “ilişki kesme”) öğrencilerin zorbalık eğilimi ile anlamlı ilişkiler göstermektedir ($R=0.99$ $R^2=0.98$ $p<0.001$). Adı geçen altı değişken birlikte zorbalık eğilim varyansın %98’ni açıklamaktadır.

Standardize edilmiş regresyon katsayısına (β) göre, yordayıcı değişkenlerin zorbalık eğilimi üzerindeki önem sırası; umursamazlık, sevecenlik, ilişki kesme, bağlantısızlık, bilinçli farkındalık, paylaşımların bilincinde olmak şeklindedir. Regresyon katsayılarının anlamlılığına ilişkin t test sonuçları incelendiğinde ise her altı değişkeninde zorbalık üzerinde anlamlı bir yordayıcı olduğu görülmektedir.

Tartışma ve Sonuç

Araştırma bulgularından elde edilen ilk verilere göre erkek öğrencilerin zorbalık eğilim düzeyleri kız öğrencilere göre daha yüksek bulunmuştur. Kaldıran (2019), Kocatürk (2014), Toprak (2019), Güneş (2018), Çayırdağ (2006), Şahin (2015), Boulton, Trueman ve Flemington, (2002), Ang, Chong, Cheong vd., (2018), Ayas ve Pişkin (2011)’in yaptıkları çalışmalar incelendiğinde benzer durum görülmekte erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre zorbalık eğilim puanları daha yüksek olduğu görülmektedir. Zorbalığın Olumsuz yansıtma, duygusal paylaşım eksikliği, haklı görme, güç kullanma, rahatsız olma gibi alt boyutlarında anlamlı farklılık olduğu ama başkalarını üzme alt boyutunda anlamlı bir değişiklik olmadığı göstermektedir. Bu durumda erkek öğrencilerin zorbalık eğilimlerinin kız öğrencilerinden daha yüksek olmasında erkeklerin daha saldırganlık ve şiddet davranışların daha baskın olması şeklinde değerlendirilebilir. Erkeklerin zorbalık eğilimlerinin yüksek olmasında şiddet içeren oyunlara daha fazla ilgi duyması, televizyon dizilerindeki şiddet içeriklere ve

karakterlere yer verilmesi ve erkeklerin şiddet kullanarak başkalarına baskı uygulaması olarak gösterilmektedir.

Araştırmada elde edilen diğer bulgu, zorbalık eğilimi puanları ile merhamet puanları arasında negatif yönde ilişkiler olduğu göstermektedir. Zorbalık eğilimi yüksek bulunan öğrencilerin merhamet puanlarının düşük çıkmıştır. Literatürde yapılan çalışmalara bakıldığında Genç'e (2018) göre merhametin değer sistemi içerisinde sevgi ve şefkate daha yakın bir ilişki olduğu için saldırganlık ve şiddet davranışları azalttığı söylenebilir. Bu bağlamda merhametin iyileştirici olduğu ve okullarda görülen zorbalığı önlemek konusunda yol gösterici olduğu söylenebilir. Nas ve Sak (2020)'a göre yaptıkları çalışmada merhametin korku ve öfke gibi olumsuz duyguları engelleyici ayrıca kişiler arasındaki ilişkilerde yararlı olduğunu belirtmişlerdir.

Araştırma bulgularına baktığımızda yaş değişkeni, zorbalık eğilim ile merhamet puanları arasında anlamlı ilişki bulunmuştur. 13-14 yaş düzeyindeki öğrencilerin zorbalık eğilimleri yüksek merhamet puanları düşüktür. 11-12 yaş düzeyindeki öğrencilerden zorbalık eğilimleri düşük merhamet düzeyleri daha yüksek olduğu göstermektedir. Bektaş'a (2007) göre yaş arttıkça zorbalık düzeyinde arttığını belirtmiştir (Akt., Kaldıran, 2019).

Araştırmada diğer bir değişkenin sınıf düzeyi, zorbalık eğilimi ile merhamet arasında anlamlı ilişki olduğu bulunmuştur. Öğrencilerin zorbalık eğilimleri 8.sınıf düzeylerinde yüksek merhamet puanları düşük olduğu göstermektedir. 7.sınıf öğrencileri zorbalık eğilimleri düşük merhamet puanları yüksek bulunmuştur. Bu çalışmanın sonucunda sınıf düzeylerine bakıldığında 8.sınıf düzeyindeki öğrencilerin 7.sınıf öğrencilerine göre daha fazla zorbalık eğilimi olduğunu göstermektedir. Yapılan araştırmalara bakıldığında orta okul öğrencilerinin daha fazla zorba davranışlar gösterdiği (Erkin, vd., 2021), başka bir çalışmada ise 5. ve 6.sınıf öğrencilerin saldırgan davranışların arttığı yönündedir (Alkaya ve Avşar, 2017).

Bu araştırmada zorbalık eğilimi yordayan bir diğer değişken anne-baba tutumudur. Anne-baba otoriter tutuma sahip olan öğrencilerin, demokratik ve koruyucu anne-baba tutum sahip olan öğrencilere göre zorbalık eğilimi daha yüksek bulunmuştur. Fielder'e (2006) göre otoriter anne-baba tutumu ile zorbalık arasında ilişki olduğunu, otoriter anne-baba tutumuna sahip ebeveynlerin çocukları sosyalleşmeleri üzerinde olumsuz olacağı ve zorbalık olaylara yol açacağını ve bu çalışmalara istinaden zorbalık davranışı uygulayan çocukların ebeveynlerin daha baskıcı ve otoriter olduğu söylenebilir.

Araştırma bulgularına baktığımızda akran ilişkisi değişkeninde zorbalık eğilim puanları anlamlı farklılık olduğu bulunmuştur. Akran ilişkisi orta olan öğrencilerin iyi ve çok iyi olan öğrencilere göre zorbalık eğilimi daha yüksek bulunmuştur. Bu çalışmada akran ilişkisi orta olanların zorbalık eğilimine daha yatkın olduğu göstermektedir. Öztürk (2019)'da yaptığı çalışmada akran ilişkileri ve akran grupları arasında zorbalığın önüne geçilmesinde sosyal ilişkileri geliştirme ayrıca olumlu sosyal destek oluşturmada etkili olabileceğini göstermiştir. Bir diğer çalışma da Akranların olumsuz ilişkiye sahip ergenlerin şiddet ve saldırganlık daha fazla görülmektedir (Yeşil, 2011).

Bu çalışmadaki diğer bir bulgu kardeş ilişkisi değişkeni ile Zorbalık eğilimi arasındaki puanların anlamlı farklılık bulunmuştur. Kardeş ilişkisi iyi ve orta olan öğrencilerin zorbalık eğilim puanları kardeş ilişkisi çok iyi olan öğrencilerin puanlarına göre daha

yüksek bulunmuştur. Bu çalışmaya bakılacak olursak kardeş ilişkisi orta ve iyi olan öğrencilerin daha fazla zorba olduğu söylenebilir. Alkaya ve Avşar'ın (2017) yaptığı çalışmaya bakıldığında kardeş ilişkileri olumlu olan öğrencilerin sosyal ilişkilerinde de olumlu yönde olduğunu belirtmiştir.

Bu çalışmanın diğer değişkenleri anne-baba eğitimi ile zorbalık eğilimi arasındaki ilişkisidir. Öğrencilerin Anne-baba eğitim puanları ile zorbalık puanları arasında anlamlı farklılık göstermemektedir. Kaldıran'ın (2019) yaptığı çalışmada da zorbalık eğiliminin anne-baba eğitim durumuyla anlamlı bir farklılık görülmeyen bir diğer araştırma olarak gösterilebilir.

Zorbalık, okul ortamındaki öğrenciler ve akranlar arasındaki ilişki kurma yönünde bir engel oluşturmaktadır. Bu bağlamda öğrenciler ve akranlar arasında ilişkilerin sağlıklı kurulmamasında zorbalık bir problem olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle zorbalığı etkileyen değişkenlerin belirlenmesinde ve gerekli önlemler alınması önemli görülmektedir. Okullarda zorbalığın önüne geçmek için öğrenciler arasındaki olumlu davranışların ödüllendirmesi, öğrenciler konusunda veli bilgilendirilmeli, gibi yaklaşımlar uygulanabilir. Araştırma bulgularında da görüldüğü gibi merhameti yüksek olanların zorbalık eğilimleri düşüktür. Bu sebeple özellikle okullarda rehberlik servislerinin öğrencilerin merhamet duygularını geliştirici programlar yapmaları, zorbalık yapan öğrencileri rehberlik desteği sunmalı ayrıca bu konuda anne ve babaları bilgilendirilmeli ve zorbalığı önleme programlar uygulanması önerilebilir. Öğrencilerin anne babalarını ve çevrelerindeki kişileri rol model olarak gördükleri için onlara benzemek istemektedirler. Bu nedenler öğrencilerin anne babalarını ve çevrelerindeki kişileri bu konuda bilinçlendirilmesi ve farkındalık çalışmaları yapılması önerilebilir.

Bu araştırma Başakşehir ilçesi özel okullardaki öğrencilerle sınırlıdır. Sonraki çalışmalarda Başakşehir'deki devlet okullarda ve farklı kademelerinde bulunan öğrencilere ulaşılabilir.

KAYNAKÇA

Akdeniz, S., ve Deniz, M. (2016). Merhamet Ölçeği'nin Türkçeye uyarlanması: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *The Journal of Happiness ve Well-Being*, 4(1), 50-61.

Ang, C. S., Chong, C. P., Cheong, S. W., Lee, C. Y., Tang, Z. H., ve Liew, C. Y. (2018). Self-Esteem and Tendency of Bullying among Primary School Children. *Romanian Journal of Psychology*, 20(1). 11-17

Ayas, T., ve Pişkin, M. (2011). Lise Öğrencileri Arasındaki Zorbalık Olaylarının Cinsiyet, Sınıf Düzeyi ve Okul Türü Bakımından İncelenmesi. *İlköğretim Online*, 10(2). 550-568

Ayaz Alkaya, S., ve Avşar, F. (2017). Okul çağı çocuklarının akran zorbalığı durumları ile atılganlık düzeyleri ve ilişkili faktörlerin incelenmesi. *Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi*, 14(3). 185-191

Aydemir, F., Göçen, A., ve Yıldırım, İ. (2021). Ortaokul öğretmenlerinin merhamet ve zorbalık kavramlarına ilişkin algıları. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9(1), 17-31.

Bachman, L. F. (2004). *Statistical analyses for language assessment book*. Cambridge University Press.

Banks, R. (1997). Bullying in schools. (ERIC Document Reproduction Service No. ED407154).

Besag, V. (1995). *Bullies and victims in schools*, Philadelphia: Open University Press

Boulton, M. J., Trueman, M., ve Flemington, I. (2002). Associations between secondary school pupils' definitions of bullying, attitudes towards bullying, and tendencies to engage in bullying: Age and sex differences. *Educational studies*, 28(4), 353-370.

Coloroso, Barbara (2008). *The bully, the bullied, and the bystander*, harper yayınevi New York

Crocker, J., ve Canevello, A. (2008). Creating and undermining social support in communal relationships: the role of compassionate and self-image goals. *Journal of personality and social psychology*, 95(3), 555.

Çayırdağ, N. (2006). *İlköğretim 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin okul kültürünü algılayışları ile zorbalık eğilimleri ve zorbalıkla baş etme düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi.

Deniz, M., Kesici, Ş., ve Sümer, A. S. (2008). The validity and reliability of the Turkish version of the Self-Compassion Scale. *Social Behavior and Personality: an international journal*, 36(9), 1151-1160.

Dölek, N. (2002). *Öğrencilerde zorbaca davranışların araştırılması ve bir önleyici program modeli* (Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi.

Erkin, M., Korkmaz, T., ve Atbaşı, Z. (2021). Akran zorbalığı kavramının lisansüstü tezlerde incelenmesi. *Turkish Special Education Journal: International*, 3(1), 1-19.

Farrington, D. P. (1993). Understanding and preventing bullying. *Crime and justice*, 17, 381-458.

Fielder, R. O. N. (2006). *The perceived parent-child relationship and the effect on the child's pattern of negative peer interactions* (Doctoral dissertation) Capella University.

Genç, M. F. (2018). Merhamet eğitiminin saldırganlık davranışını azaltmadaki rolü. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (45), 61-82.

Gilbert, P. (2014). *Mindful compassion: How the science of compassion can help you understand your emotions, live in the present, and connect deeply with others*. New Harbinger Publications.

Gilbert, P. (Ed.). (2005). *Compassion: Conceptualisations, research and use in psychotherapy*. Routledge.

Goetz, J. L., Keltner, D., ve Simon-Thomas, E. (2010). Compassion: an evolutionary analysis and empirical review. *Psychological bulletin*, 136(3), 351.

Gredler, G. R. ve Olweus, D. (1993). *Bullying at school: What we know and what we can do*. Malden, MA: Blackwell Publishing, 140 pp., \$25.00.

Güneş, E. (2018). *Zorbalık eğilimi, duygusal özerklik ve akıllı telefon bağımlılığı arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi.

<https://sozluk.gov.tr/> (2022)

Kıldırın, Y. (2019). *Lise öğrencilerinin zorbalıkla baş etme düzeyleri ve zorbalık eğilimi düzeyleri ile bilgisayar oyun bağımlılığı arasındaki ilişkinin incelenmesi* (yüksek lisans tezi). Maltepe Üniversitesi.

Kocatürk, M. (2014). *Ortaokul öğrencilerinde akran zorbalığı ile siber zorbalık arasındaki ilişkinin incelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi.

Levin, E., ve Goleman, D. (2003). *Destructive Emotions: How Can We Overcome Them? A Scientific Dialogue with the Dalai Lama [ABRIDGED]*.

MacBeth, A., ve Gumley, A. (2012). Exploring compassion: A meta-analysis of the association between self-compassion and psychopathology. *Clinical psychology review*, 32(6), 545-552.

Nas, E., ve Kardeş, F. (2022). Merhamet Eğitimi ve Eğitimde Merhamet. *Itobiad: Journal of the Human ve Social Science Researches*, 11(1). 316-340

Nas, E., ve Sak, R. (2020). Merhamet ve Merhamet Odaklı Terapi. *Celal Bayar University Journal of Social Sciences/Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(1). 64-84

Neff, K. D. (2003). The development and validation of a scale to measure self-compassion. *Self and identity*, 2(3), 223-250.

Olweus, D. (1993). Acoso escolar, "bullying", en las escuelas: hechos e intervenciones. *Centro de investigación para la Promoción de la Salud, Universidad de Bergen, Noruega*, 2, 1-23.

Olweus, D. (1997). Bully/victim problems in school: Facts and intervention. *European journal of psychology of education*, 12(4), 495-510.

Olweus, D., Limber, S., ve Mihalic, S. F. (1999). Blueprints for violence prevention, book nine: Bullying prevention program. *Boulder, CO: Center for the Study and Prevention of Violence*, 12(6), 256-273.

Öztürk, H. (2019). *Ortaöğretim Öğrencilerinin Akran Zorbalığı İlişkisinde Zorba ve Kurban Olma Durumlarını Etkileyen Faktörler ve Okul Sosyal Hizmeti* (Doktora Tezi). Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi.

Pişkin, M. (2002). Okul zorbalığı: Tanımı, türleri, ilişkili olduğu faktörler ve alınabilecek önlemler. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 2(2), 531-562.

Reddy, S. D., Negi, L. T., Dodson-Lavelle, B., Ozawa-de Silva, B., Pace, T. W., Cole, S. P., ve Craighead, L. W. (2013). Cognitive-based compassion training: A promising prevention strategy for at-risk adolescents. *Journal of Child and Family Studies*, 22(2), 219-230.

Rigby, K. (2007). *Bullying in schools: And what to do about it*. Aust Council for Ed Research.

Sayar, K., ve Manisalıgil, A. (2016). Merhamet Devrimi. *Timaş Yayınları*.

Şahin, M., ve Akbaba, S. (2017). Okulda ve Sanal Ortamda Zorbalık ve Empati. *Nobel Akademik Yayıncılık*.

Toprak, S. (2019). *The predictor roles of perceived perantol monitoring and empathic tendency on bullying tendency of primary school students* (Yüksek Lisans Tezi). Bahçeşehir Üniversitesi.

Williams, C. R. (2008). Compassion, suffering and the self: A moral psychology of social justice. *Current Sociology*, 56(1), 5-24.

Yeşil, S. (2011). Okula Giden ve Tutukevinde Bulunan Ergenlerin Zorbalık Tanımları ve Zorbalık Davranışlarının Zorbalığın Ahlaki Kabulü ile İlişkisi. (Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi.

Yüksel-Şahin, F. (2015). An Examination of Bullying Tendencies and Bullying coping behaviors among adolescents. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 191, 214-221.

**GÖRSEL SANATLAR DERSİNDE EDİNİLEN BİLGİNİN SERAMİK
UYGULAMA SÜRECİNE TRANSFERİ**
THE TRANSFER OF KNOWLEDGE ACQUIRED IN THE VISUAL ARTS LESSON
TO THE CERAMIC APPLICATION PROCESS

Elif Kübra ZARARSIZ

Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Öğrencisi,
ORCID ID: 0000-0002-3093-6411

Doç. Dr. Reyhan Yüksel GEMALMAYAN

Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü
ORCID ID: 0000-0001-7124-852X

Özet

Görsel sanatlar eğitimi, öğrencinin yaratıcı düşünme becerilerini geliştirmeyi amaçlar. Öğrencinin, hayal gücünü geliştirmesini, yeni ve özgün fikirler üretmesini, karşılaştığı problemleri yeni ve farklı yollardan çözebilmesine katkı sağlar. Görsel Sanatlar ortaöğretim müfredatına göre üç boyutlu seramik uygulamalı çalışmalar 10.sınıfın ikinci döneminde; sanat akımları ise 11.sınıfın ilk döneminde öğrenciye verilmektedir. “Öğrencinin, kübizm konusunda ve üç boyutlu seramik tasarımı konusunda önceden edindiği bilgiyi yaratıcı düşünme ve uygulama sürecine aktarma becerisi nasıldır?” sorusu problem cümlesi olarak belirlenmiştir. Görsel Sanatlar dersinde lise 11. sınıf öğrencilerinin Kübizm akımı ve seramik şekillendirme konularında öğrendikleri bilgiler, kodlanan bilgiler olarak varsayılmıştır. Bu araştırmada öğrencilerin, yaratıcı düşünme sürecinde Kübizm konusuna ilişkin transfer becerileri, seramik uygulamalarına ilişkin transfer becerileri ve öğrendiği konuları bütünleştirebilme becerilerini incelemek amaçlanmıştır. Araştırma, Görsel Sanatlar dersinde öğrenilen kuramsal bilgi ve uygulamalı bilgi arasındaki ilişkinin, bilginin aktarılması, aktarılan bilginin bütünleştirilmesinin görülmesi açısından önemlidir. Araştırma, Ankara ili Çankaya ilçesi Ankara Atatürk Lisesi’nde 2022-2023 eğitim öğretim yılında 11. sınıfta eğitim gören toplam 10 öğrenci ve haftada 40 dakika işlenen 8 ders ile sınırlandırılmıştır. Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması kullanılmıştır. Durum çalışmaları nitel ve nicel olarak yapılabilmektedir. Birden fazla veri toplama tekniğinin kullanılmış olması çalışılan konunun derinlemesine araştırılmasına olanak sağlamaktadır. Araştırmanın alt amaçları kapsamında nitel veriler betimsel analiz yöntemiyle, nicel veriler ise SPSS 29 programıyla analiz edilmiştir. Amaçlar yönünde çalışmadan edinilen bulgular, üç boyutlu seramik uygulama sürecine öğrencilerin, önceden edindikleri bilgileri aktarabildiklerini göstermiştir. Öğrenciler transfer becerilerini ve bütünleştirebilme becerilerini yaratıcı düşünme ve uygulama sürecinde etkin olarak kullanabilmişlerdir.

Anahtar Kelimeler: Yaratıcı Düşünme, Transfer Becerileri, Bütünleştirme Becerileri, Görsel Sanatlar

Abstract

Visual arts education aims to develop students' creative thinking skills. It contributes to the student's development of imagination, generating new and original ideas, and being able to solve problems encountered in new and different ways. According to the high school curriculum for Visual Arts, three-dimensional ceramics practical work is taught in the second semester of 10th grade, while art movements are taught in the first semester of 11th grade. The research question 'How well can students transfer the knowledge they have previously acquired about Cubism and three-dimensional ceramic design to the process of creative thinking and application?' is identified as the problem statement. In Visual Arts class, knowledge acquired by 11th-grade students in Cubism and ceramics is assumed as encoded information. This study aims to examine students' transfer skills related to Cubism in process of creative thinking, transfer skills related to ceramic applications, and the ability to integrate learned subjects. The research is important in terms of observing relationship between theoretical knowledge and practical knowledge learned in the Visual Arts class, as well as transfer and integration of the transmitted knowledge. The research was limited to total of 10 students in 11th grade at Ankara Atatürk High School in Çankaya district, in 2022-2023 academic year, with 8 lessons of 40 minutes each. Case study, which is one of the qualitative research methods, was used in the study. Case studies can be conducted qualitatively and quantitatively. Use of multiple data collection techniques allows for in-depth exploration of the topic under study. Qualitative data were analyzed using descriptive analysis method, while quantitative data were analyzed using SPSS 29 program. Findings from the study in line with objectives showed that students were able to transfer their previously acquired knowledge to the process of three-dimensional ceramic application. Students effectively utilized their transfer skills and integration skills in the process of creative thinking and application.

Keywords: Creative Thinking, Transfer Skills, Integration Skills, Visual Arts

1. GİRİŞ

İnsan yaşamının gelişiminde etkili olan eğitim, evrensel olarak da kabul görmüş bir geçektir. Eğitim, insanın yaratıcılık, yetenek, hedeflerine ulaşmadaki potansiyellerine imkân tanımaktadır. Dolayısıyla eğitim sürekli bir devinim içinde gelişim ve değişim halinde olmalıdır (Alkan, 2001). Bu sebeple eğitimin her alanında yapılan programlardan, bireyin değişim ve gelişimi açısından yaratıcılık ve yeteneklerinin gelişimine olanak tanıyan planlamalardan biri de sanat eğitimidir. (Akkurt & Boratav, 2018). Sanat eğitiminin amacı, estetik bilinç kazanmış, kendini ifade edebilen, disiplinlerarası bağ kurabilen, kendi kültürüne ve dünya kültürüne hâkim etik değerleri bilen, uygulayan ve saygı duyabilen bireyler yetiştirmektir (Yurdakal, 2020). Bu kapsamda sanat eğitiminin lüks olmaktan çıkıp bir gereklilik olduğu söylenebilir.

Görsel sanatlar eğitimi, her kademe eğitim için gereklidir. Bireyin her alanda yaratıcı olmasını desteklerken, bireye kendini ifade edebilme imkanı sunar (Erkan, 2019). Bunun yanı sıra Görsel sanatlar eğitimi, zihinde kodlanarak var olan bilgilerin yaratıcı becerilerin kullanımını geliştirdiği bir süreçtir. Dolayısıyla sanat eğitimi, yaratıcı düşünme becerilerini de kapsamakta ve bu becerileri kazandırmak sanat eğitiminin hedefleri arasında yer almaktadır (Ülger, 2015).

Yaratıcı düşünme becerileri, bireyin özgün fikirleri üretebilmesi, fikirleri dönüştürebilmesi, yenilikçi çözüm yolları geliştirebilmesi, olay ve durumlara farklı bakış açıları ile yaklaşabilmesini sağlamaktadır (Wegerif, 2007). Iowa eğitim birimi yaratıcı düşünmeyi, bağımsız bilgileri anlamlı bir şekilde birleştirerek bir bütün oluşturma, yeni ve eski bilgi arasında anlamlı bir bağ kurma ve zihnimize kodlanan bilgiyi dönüştürerek imgeler oluşturma süreci olarak üç boyutta incelemektedir (H. Yılmaz, 2019). Yaratıcı düşünme sürecinde zihnimize var olan bilgiler kodlanır, dönüştürülür, transfer edilir ve bütünleştirilir. Bu bağlamda birey anlamlandırdığı bilgileri önce kazanır sonra kazanımını gerçekleştirdiği bilgiyi transfer eder (Yüksel, 2005).

Görsel Sanatlar eğitimi sürecinde eğitimcilerin, motivasyonu yüksek tutarak, yaratıcı düşünme becerileri geliştirecek yöntem ve teknikleri kullanmaları gerekmektedir (Kuyubaşoğlu, 2009). Geleneksel eğitimde, öğrencilerin kişisel gelişimine yönelik çağdaş ihtiyaçlar karşılanmadığı için etkili öğrenme gerçekleşemez. Öğrencilerin merkeze alındığı, yaratıcı düşünme becerilerinin gelişimine yönelik yöntem ve teknikler kullanılmalıdır (Jagodzinski, 2009).

“İki ve üç boyutlu çalışmalar arasında belirgin farklar vardır. Resimde lüks sayılan boşluğun, üç boyutlu sanatta ihtiyaç olduğu bir gerçektir. Sanat olarak, rölyef ve mimarinin özelliği uzayda üç boyutlu bir nesne oluşturmaktır. İki boyutlu bir düzlemde derinlik perspektifle yanılısama olarak verilir oysa üç boyutlu çalışmalarda derinlik gerçektir” (Üst, Hızal, Candaş, & Pehlivan, 2012, s. 7).

Öğrenme deneyiminin artması ile bilginin transferinin gerçekleşmesi de artmaktadır. Probleme yönelik olan bilgiler, benzer problemlerle ilişki kurma, farkına varma transfer becerilerinin gelişimine etki etmektedir (Tok, 2008). Öğrenilen bilginin transferi gerçekleşirken, bilgiyi dönüştürebilmesi ve yeni bir duruma aktarabilmesi ile öğrenmenin transferi gerçekleşmiş olur (Salomon & Perkins, 1992). Öğrencilere verilen bilgilerin farklı durumlarda ortaya çıkarak ilişki kurlmaları, bilginin kalıcılığını arttırmaktadır (Özmen, 2003).

Bu bilgilerden hareketle çalışmada, Görsel Sanatlar dersinde lise 11.sınıf öğrencilerinin üç boyutlu yaratıcı düşünme sürecinde transfer becerisinin yerini incelemek amaçlamıştır. Bu kapsamda aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır;

Edinilmiş bilginin transferine ilişkin öğrencinin hazırbulunuşluk durumu nasıldır?
Yaratıcı düşünme sürecinde Kübizm bilgilerine yönelik transfer becerileri nasıldır?
Yaratıcı düşünme sürecinde seramik şekillendirme bilgilerine yönelik transfer becerileri nasıldır?

Yaratıcı düşünme sürecinde öğrencinin öğrendiği konuları bütünleştirme becerileri nasıldır?

2. YÖNTEM

2.1.Araştırma Modeli

Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden var olan durumu derinlemesine inceleyebilmek için “Durum Çalışması” yöntemi kullanılmıştır. Durum çalışması, araştırmanın nicel ve/veya nitel olarak yapılabilmesine olanak sağlamaktadır. Yöntem, bir ya da birden fazla olayın derinlemesine araştırılabilmesine imkân tanır. Bu yöntemde gözlem, görüşme, günlükler gibi birçok veri toplama tekniği bir arada kullanılabilir (Yıldırım & Şimşek, 2016).

2.2.Çalışma Grubu

Çalışma grubunu Ankara Atatürk Lisesinin 11. sınıf öğrencileri arasından 10 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmanın örnekleme, uygun ve elverişli örnekleme olarak belirlenmiştir. Kolay ve hızlı bir şekilde ulaşılabilirliği sağlayan örnekleme uygun örnekleme olarak tanımlanabilir (Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz, & Demirel, 2019).

2.3.Veri Toplama Araçları ve Verilerin Analizi

Durum çalışmalarında bir duruma yönelik detaylı ve kesin veriler elde edebilmek için genellikle doküman analizi ile beraber gözlem ve görüşme yapılmaktadır (Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz, & Demirel, 2019). Nitel çalışmalarda çokça rastlanılan gözlem formu, olay ya da durum ile ilgili olarak araştırmacıya ayrıntılı ve kapsamlı veriler sunar (Yıldırım & Şimşek, 2016). Bunun yanı sıra Sanat Benlik Kavramı Ölçeği (SBKÖ), Yaratıcılık Rubriği ve Hazırbulunuşluk Adına Ölçme Aracı araştırmanın veri toplama araçları arasında yer almaktadır. Araştırmada, öğrencilerin yaptığı sanatsal çalışmalar fotoğraf ile kayıt altına alınmıştır. Elde edilen veriler doküman olarak incelenmiştir. Araştırmada kullanılan veri toplama araçları şu şekildedir:

Hazırbulunuşluk Adına Ölçme Aracı: Öğrencilerin konu ile ilgili hazırbulunuşluk düzeylerini belirleyebilmek adına araştırmacı tarafından hazırlanmış ve üç uzman görüşü alınarak son şekli verilmiştir. İlk derste öğrencilere uygulanmıştır. Elde edilen verilerin istatistiksel analizi SPSS 29 programı aracılığı ile yapılmıştır.

Sanat Benlik Kavramı Ölçeği: Duran Oğuz ve Tezer, (2005) tarafından geliştirilen bu ölçek öğrencilerin sanat alanında kendilerine yönelik algılarını ölçmek amacıyla hazırlanmıştır. Öğrencilere ilk derste uygulanmıştır. Elde edilen bulguların istatistiksel analizi SPSS 29 programı aracılığı ile yapılmıştır.

Gözlem Formu: Araştırmada probleme yönelik belirlenen davranışları gözlemleyebilmek amacıyla araştırmacı tarafından oluşturulmuştur. Uzman görüşleri alınmış SPSS 29 programı aracılığıyla normal dağılıma sahip olduğu belirlenmiştir. Her uygulama süresince araştırmacı ve uygulayıcı olan öğretmen tarafından doldurulmuştur. Elde edilen bulguların istatistiksel analizi SPSS 29 programı aracılığı ile yapılmıştır.

Öğrenci Günlüğü: Öğrencilerin uygulama süresince hissettikleri kendi duygu ve düşüncelerini; o gün işlenen derse ilişkin görüşlerini yazabilecekleri dört sorudan oluşturulmuştur. Her hafta işlenen ders sonrasında öğrenciler tarafından doldurulmuştur.

Yaratıcılık Rubriği: Baş ve Kaptan (2018), tarafından geliştirilmiştir. Araştırmada, öğrenci uygulamalarının -çalışmalarının- değerlendirilmesinde araştırmacı-uygulayıcı öğretmenle birlikte iki Görsel Sanatlar Öğretmeni tarafından da kullanılmıştır. Araştırmaya ilişkin 8 haftalık ders bittikten sonra öğrenci uygulamaları toplamda üç öğretmen tarafından puanlanarak ortalamaları alınmıştır.

Yarı-Yapılandırılmış Görüşme Soruları: Uzman görüşleri alınmış ve açık uçlu toplam 14 soru oluşturularak hazırlanmıştır. Her hafta uygulama sonrasında öğrencilere uygulanmış ve o günkü derse ilişkin görüşleri alınmıştır.

Öğrenci Çalışmaları: Öğrencilerin uygulama sürecinde yaptıkları sanatsal çalışmalar fotoğraflanmış ve veri toplama aracı olarak kullanılmıştır. Tüm uygulamalar bittikten sonra fotoğraflanan işler değerlendirmeye alınmıştır:

3. BULGULAR

1. Birinci alt amaç sorusuna yönelik bulgular: “Edinilmiş bilginin transferine ilişkin öğrencinin hazırbulunuşluk durumu nasıldır?”

Çizelge 1- Hazırbulunuşluk Adına Ölçme Aracı Bulguları-Kübizm Bilgileri-

	Doğru Cevap (f)	Yüzde (%)
1.Soruya Yönelik Bulgular	6	60
2.Soruya Yönelik Bulgular	9	90
3.Soruya Yönelik Bulgular	4	40
4.Soruya Yönelik Bulgular	5	50
6.Soruya Yönelik Bulgular	6	60
7.Soruya Yönelik Bulgular	6	60
8.Soruya Yönelik Bulgular	10	100
9.Soruya Yönelik Bulgular	10	100
10.Soruya Yönelik Bulgular	9	90

Hazırbulunuşluk Adına Ölçme Aracı değerlendirildiğinde Kübizm bilgilerini ölçmek için sorulan sorular, katılımcıların çoğunluğu tarafından doğru cevaplanmıştır. Buna göre öğrencilerin Kübizm akımına ait bilgilerinin var olduğu tanımlanabilir.

Çizelge 2- Hazırbulunuşluk Adına Ölçme Aracı Bulguları-Seramik Bilgileri-

	Doğru Cevap (f)	Yüzde (%)
1.Soruya Yönelik Bulgular	5	50
2.Soruya Yönelik Bulgular	5	50
3.Soruya Yönelik Bulgular	6	60
4.Soruya Yönelik Bulgular	5	50
7.Soruya Yönelik Bulgular	6	60
8.Soruya Yönelik Bulgular	4	40

Hazırbulunuşluk Adına Ölçme Aracının seramik ile ilgili sorularından elde edilen bulgular incelendiğinde öğrencilere sorulan soruların yarısına, çoğunluk olarak doğru cevap verdikleri bulgulanmıştır.

İkinci alt amaç sorusuna yönelik bulgular: “Yaratıcı düşünme sürecinde Kübizm konusuna ilişkin transfer becerisi nasıldır?”

Araştırmada ilgili soruya cevap aranmak amacıyla öğrenci günlükleri ve görüşme sorularından toplanan veriler, çözümlenerek “Transfer Beceriler” temasına ulaşılmıştır. Bu tema altında “Kübizm Bilgilerini Aktarabilme”, “Seramik Bilgilerini Aktarabilme”, kategorileri yer almaktadır.

Çizelge 3- Kübizm Bilgilerini Aktarabilme Kategorisi

Katılımcılar	Kodlanan İfadeler
K4.	“...geometrik şekilleri kullandım”
K6.	“...bir hayvanı geometrik şekiller kullanarak yeniden çizdim”
K8.	“...yuvarlak, kare ve yarım daire şekilleri yaptım”
K5.	“...Kübizm teknikleri ile basit bir çizim yapmayı seçtim”
K7.	“...Kübizm teknikleriyle yapabileceğim bir tasarım olduğu için...”
K7.	“...“Rölyef uygulamasını yaparken daha önce öğrendiğim kübizm bilgilerimi kullandım”

Çizelge 4- Gözlem Formu- Kübizm Bilgilerini Aktarabilme Kategorisi

		f	Yüzde (%)
“Kübizmin Temel Özelliklerini Hatırlar”	Genellikle	3	30
Kübizmin Temel Özelliklerine Uygun Taslak Çizimi Yapabilir	Genellikle	3	30
Düşündüklerini Eskiz Çizimine Aktarabilir	Genellikle	5	50

Öğrenciler Kübizm akımını, geometrik şekillerle ilişkilendirebildiklerini, öğrenciler Kübizm’e ilişkin bilgilerinin, Kübizm teknik bilgilerini de içerdiğini öğrencilerin, geçmiş deneyimlerinden yararlanarak edindikleri bilgileri kodladıkları ve uygulamalar esnasında bu bilgileri kullanarak uygulamalara aktarabildiklerini ifade etmişlerdir. Gözlem formunun, ilgili alt amaca ilişkin bulguları incelendiğinde öğrencilerin, Kübizm Bilgilerini Aktarabilmede başarılı oldukları tanımlanabilir.

Üçüncü alt amaç sorusuna yönelik bulgular: “Yaratıcı düşünme sürecinde seramik uygulamalarına ilişkin transfer becerisi nasıldır?”

Araştırmada “Yaratıcı düşünme sürecinde seramik uygulamalarına ilişkin transfer becerisi nasıldır?” sorusuna cevap aranmak amacıyla toplanan veriler, çözümlenerek “Transfer Beceriler” temasına ulaşılmıştır. Bu tema altındaki “Seramik Bilgilerini Aktarabilme” kategorisi, bu kategori altında da “Kil Şekillendirme Bilgilerini

Kullanabilme”, “Kil Rölyef Tekniklerini Kullanabilme”, “Kil Heykel Tekniklerini Kullanabilme” ve “Geçmiş Deneyimlerden Yararlanma” kodları oluşturulmuştur.

Çizelge 5- Seramik Bilgilerini Aktarabilme Kategorisi

Katılımcılar	Kodlanan İfadeler
K1.	“...kil şekillendirdim...”
K3.	“...kille oynadım, şekillendirdim”
K9.	“...kabartma ve oyma işlemlerini kullanarak kili şekillendirdim”
K2.	“...kile şekil vermeyi ve rölyef yapmayı...”
K9.	“...kübizmle rölyef yapmayı...”
K1.	“...kilden kübist heykel yapmayı...”
K4.	“...kilde kübizm tekniklerini kullanmayı ve kübist heykel yapmayı...”

Çizelge 6- Gözlem Formu- Seramik Bilgilerini Aktarabilme Kategorisi

		f	Yüzde (%)
“Seramik şekillendirme konusunda edindiği bilgileri uygulama aşamasına aktarabilir”	Genellikle	4	40
“Uygulamaya yönelik teknik ve yöntemleri kullanabilir”	Genellikle	3	30
Düşündüklerini Rölyef Çalışmasına Aktarabilir	Genellikle	6	60
“Düşündüklerini heykel çalışmasına aktarabilir”	Genellikle	5	50

Kil şekillendirme konusunda bilgilerinin var olduğu, bu bilgileri uygulama sürecine yansıtılabildikleri, öğrencilerin çoğunda rölyef bilgilerinin var olduğu, uygulama sırasında bunu geliştirebildikleri ve bu bilgileri aktarabildiklerini ve bu uygulamayı keyif alarak yaptıkları ifade edilebilir. Öğrencilerin çoğu daha önce hiç rölyef ve heykel uygulaması yapmadığını, öğrendikleri bilgileri teorik olarak bildikleri, bu bilgilerinin uygulama sürecine yansıtarken zorlandıklarını ama bunu başarabildiklerini ifade etmişlerdir gözlem formundan elde edilen bulgular incelendiğinde ilgili alt amaç kapsamında sorulan sorulardan yola çıkıldığında öğrencilerin seramik bilgilerinin transferini gerçekleştirdikleri, tanımlanabilir.

Dördüncü alt amaç sorusuna yönelik bulgular: “Yaratıcı düşünme sürecinde öğrencinin önceden öğrendiği konuları bütünleştirme becerileri nasıldır?”

Araştırmada ilgili soruya cevap aranmak amacıyla toplanan veriler, çözümlenerek “Bütünleştirme Becerileri” temasına ulaşılmıştır. Bu tema altındaki “Konuyu Uygulamaya Yansıtabilme” kategorisi ve bu kategori altında “Kübizmi Eskize Yansıtabilme”, “Kübizmi Rölyefe Yansıtabilme” ve “Kübizmi Heykele Yansıtabilme” kodların oluşturulmuştur.

Çizelge 7- Konuyu Uygulamaya Yansıtabilme Kategorisi

Katılımcılar	Kodlanan İfadeler
K5.	“...kübizm ile alakalı kendi istediğim çizimi yaptım”
K4.	“...kübizm sanatında kullanılan bilgileri ...”
K9.	“...konuyu yansıtmaya yönelik bir çalışma seçtiğim için, evet...”
K7.	“...kil ile kübik şekiller yaptım”
K1.	“...kil şekillendirme ve kübizm akımını ...”
K4.	“...kilde kübizm tekniklerini kullanmayı ve kübist heykel yapmayı...”

Çizelge 8- Yaratıcılık Rubriği

	K1	K2	K3	K4	K5	K6	K7	K8	K9	K10
Eskiz	15	15	14	18	36	36	36	18	14	26
Seramik Rölyef	15	15	14	27	18	36	27	27	14	26
Soyut Heykel	24	12	27	36	27	27	18	34	27	32
Toplam	54	42	55	81	81	99	81	79	55	84
Ortalama	18	14	18,3	27	27	33	27	26,3	18,3	28
Nitelik	Geliştirilebilir	Geliştirilebilir	İyi	İyi	İyi	Çok iyi	İyi	İyi	İyi	Çok iyi

Çizelge 9- Dereceli Puanlama Anahtarının Dağılımı

Toplam Puan Aralığı	Nitel İfade	Yüzelik Puan Karşılığı
0-9	Zayıf	3-25

10-18	Geliştirilebilir	28-50
19-27	İyi	53-75
28-36	Çok İyi	78-100

Öğrencilerin Kübizm konusunu yaptıkları eskiz çalışmalarına, kil ile yaptıkları rölyef çalışmasına, kil ile yaptıkları heykel çalışmasına yansıtılabildiklerini ve her uygulamada bulunan konuları bütünleştirebildikleri ifade edilebilir. Gözlem formundan elde edilen bulgular incelendiğinde öğrencilerin Kübizm bilgilerini, temel sanat bilgilerini ve seramik bilgilerini bütünleştirebildikleri bu kapsamda başarılı bir uygulama aşaması sergiledikleri şeklinde tanımlanabilir. Öğrencilerin yapmış olduğu sanatsal çalışmalar, Yaratıcılık Rubriği kullanılarak üç uzman ve araştırmacı tarafından puanlanmış, ortalamaları alınarak değerlendirilmiştir. Ortaya çıkan sonuç kapsamında öğrenci çalışmalarının “iyi” seviyesinde başarılı olduğu ifade edilebilir.

Genel amaç bağlamında bulgular: “Öğrencinin uygulama sürecinde yaratıcı düşünme becerileri nasıldır?”

Araştırmada yaratıcı düşünme becerilerine yönelik elde edilen bulgulardan “Yaratıcı Düşünme Becerileri” temasına ulaşılmıştır. Bu tema altında “Bilişsel Becerilerin Kullanımı” kategorisi, bu kategori altında “İmgelem Kullanımı”, “Problem Çözme” ve “Eleştirel Düşünebilme” kodları, ve “Duyuşsal Becerilerin Kullanımı” kodları, “Duyuşsal Becerilerin Kullanımı” kategorisi altında ise “Motivasyon” kodu oluşturulmuştur.

Çizelge 10- Bilişsel Becerilerin Kullanımı Kategorisi

Katılımcılar	Kodlanan İfadeler
K10.	“... daha önce yaptığım çizimler ilham oldu”
K3.	“...hoşuma giden bir resimden ilham aldım”
K1.	“...şekillendirmede bazı sıkıntılar yaşadım...”
K6.	“...boyutları aktarmakta sorun yaşadım...”
K18.	“... hayal gücüm gelişti...”
K5.	“... farklı düşünme becerilerim gelişti...”

Çizelge 11- Gözlem Formu- Bilişsel Becerilerin Kullanımı Kategorisi

		f	Yüzde (%)
“Tasarım Problemlerini Çözebilir”	Genellikle	3	30

“Özgün Tasarım Yapabilir”	Bazen	5	50
: “Eleştirel Düşündüğünü Gösteren Sorular Sorar”	Bazen	4	40
“Uygulamaya aşamasında karşılaştığı problemleri çözebilir”	Genellikle	6	60

Çizelge 12- Duyuşsal Becerilerin Kullanımı Kategorisi

Katılımcılar	Kodlanan İfadeler
K7.	“...tasarım yapmak keyifliydi... ”
K10.	“...bana iyi gelen bir dersti”
K1.	“... eğlendim ve stres attım... ”
K5.	“...çok verimli bir dersti uzun zamandır görsel sanatlar dersinin bu kadar verimli ve eğlenceli olduğunu hissetmemiştim...”
K2.	“... çok mutlu hissettim, kile şekil vermek güzel hissettirdi... ”
K4.	“...heykeli yaparken çok huzurlu hissettim, sadece işe odaklanmak çok rahatlatıcıydı... ”

Öğrenciler zihinlerindeki imgelerin birleşimiyle oluşan imgelemlerini kullandıklarını, bu durumun uygulama süreçlerine yansıdığını, öğrenciler karşılaştıkları problemlere yönelik geliştirdikleri çözüm yolları ile çalışmalarını bitirebildiklerini, eleştirel düşünme becerilerinin de oldukça gelişmiş olduğu ve bunu uygulama sürecine yansıtabildikleri söylenebilir. Öğrenciler farklı deneyimlerinin de, kendilerinde yüksek motivasyon sağladığını ifade etmişlerdir. Gözlem formundan elde edilen bulgular incelendiğinde öğrencilerin uygulamalar esnasında bilişsel becerilerini etkili biçimde kullanabildikleri, karşılaştıkları problemlere ürettikleri çözüm yolları ile çalışmalarını sonlandırabildikleri, eleştirel düşünebildikleri, hayal gücü ve yaratıcılıklarını kullanma konusunda kendilerini geliştirebildikleri şeklinde tanımlanabilir.

4. SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Öğrencilerin hazırbulunuşluk düzeylerini ölçmek için uygulanan ölçekten elde edilen bulgular neticesinde öğrencilerin, Kübizm akımına yönelik bilgilerinin ve seramik sanatıyla ilgili bilgilerinin yeterli düzeyde olduğu saptanmıştır. Öğrencilerin Kübizm bilgilerinin uygulama aşamalarına transfer edebildikleri; öğrencilerin seramik bilgilerinin yaratıcı düşünme sürecine ve uygulamalara transferini gerçekleştirebildikleri sonucuna ulaşılmıştır. Kübizm bilgilerinin Eskiz uygulamasına transfer edebildikleri ve iki konuyu bütünleştirebildikleri, Kübizm bilgilerinin Seramik Rölyef uygulamasına transfer edebildikleri ve bütünleştirmeyi gerçekleştirdikleri, Kübizm bilgilerinin Soyut Heykel uygulamasına transfer edebildikleri ve iki konuyu bütünleştirebildikleri sonucuna ulaşılmıştır.

Sonuç olarak, araştırmada uygulamalar esnasında öğrencinin yaratıcı düşünme becerileri kapsamında olaylara farklı bakış açısı ile bakabildiği, özgün fikirler üretebildiği, kendini üç boyutlu uygulama ile de ifade edebileceğini fark ettiği, karşılaştığı problemlere yaratıcı çözümler sunabildiği, bilgiyi aktarabildiği, dönüştürebildiği, birleştirebildiği görülmüştür. Öğrencilerin transfer ve bütünleştirme becerilerini yaratıcı düşünme sürecinde etkin olarak kullanabildikleri yargısına varılmıştır.

Sonuçlar bağlamında öneriler;

Alandaki kazanımların devamlılığı kuşkusuz memnuniyet vericidir. Kübizm akımının geometrik form anlayışının seramik uygulamaya aktarımı ve bütünlük içinde sunumu öğrenciler için kolay anlaşılır olmuş olabilir ya da Atatürk Anadolu Lisesi öğrencilerinin LGS başarısında ilk yüzdeler dilimlerde yer alması; bu sonucu vermiş olabilir. Bu bağlamda çalışmanın farklı lise türlerinde denenmesi önerilebilir. LGS başarısı ile bilginin transferi ve entegrasyonu arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığı araştırılabilir.

Eğitimde transfer becerilerinin kriterleri öğrencilerin bireysel yetileri bağlamında ele alınabilir; bu bağlamda bilginin transferine ilişkin Görsel sanatlar eğitimi ile transfer becerilerinin geliştirilmesi konusu ayrıca bir araştırma konusu olabilir.

Farklı bir sanat akımının seramik uygulamalara transferi Güzel Sanatlar Liseleri ve farklı lise türleri arasında karşılaştırılarak çalışılabilir.

Üç boyutlu kil uygulamaların liselerde çalışılmasındaki temel sorun mekan ve zaman sorunudur. Üç boyutlu çalışmaların uzamsal zeka ve yaratıcı düşünme sürecine katkısı düşünülünce MEB okullarında kil ile üç boyutlu çalışmaların uygulanabilirliğini sağlayan ortamlar oluşturulmalıdır.

21. yüzyıl insanı tanımlanırken bilginin transferi, eleştirel düşünme becerileri vb. tanımlarla karşılaşılmaktadır. Eğitim bilimlerinde bu alanda yapılmış çalışmalar istenilen yeterlikte değildir. Bu konunun genellenebilir evren-örneklem düzleminde çalışılması araştırmaya yeni bir boyut kazandırabilir.

KAYNAKÇA

Akkurt, S., & Boratav, O. Neden Sanat Eğitimi? *Uluslararası Eğitim Araştırmacıları*, 54-60, 2018.

Alkan, C. Türk Milli Eğitim Sisteminin 2000'li yıllarda Yeniden Yapılanmasının Temel Esasları Eğitimde Yansımalar VI. *H.H. Tekişik Eğitim Araştırma Geliştirme Merkezi*, 397-398, 2001.

Baş, Ş., & Kaptan, A. Resim Çalışmalarında Yaratıcılığın Değerlendirilmesine Yönelik Bir Analitik Rubrik Çalışması. *Akdeniz Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 53-79, 2018.

Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. *Eğitimde Bilimsel Araştırma Yöntemleri* (26 b.). Ankara: Pegem Akademi, 2019.

Duran Oğuz, N., & Tezer, E. Sanat Benlik- Kavramı Ölçeği'nin Geçerliliği ve Güvenirliği Üzerine Bir Çalışma. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 47-55, 2005.

Erkan, D. *Görsel sanatlar eğitimi alan öğretmen adaylarının kişiliklerine göre eleştirel düşünme becerilerinin incelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Trabzon Üniversitesi / Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Trabzon, 2019.

Jagodzinski, J. Beyond Aesthetics: Returning Force and Truth to Art and Its Education. *Studies in Art Education*, 338-351, 2009.

Kuyubaşioğlu, B. *İlköğretim sosyal bilgiler dersinde yaratıcı düşünme becerilerinin kazandırılması ile ilgili öğretmen ve öğrenci görüşleri*. Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin, 2009.

Özmen, H. Kimya Öğretmen Adaylarının Asit ve Baz Kavramlarıyla İlgili Bilgilerini Günlük Olaylarla İlişkilendirebilme Düzeyleri. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 317-324, 2003.

Salomon, G., & Perkins, D. *Transfer of Learning. The International Encyclopedia of Education*. Oxford, İngiltere: Pergamon, 1992.

Tok, E. *Düşünme Becerileri Eğitimi Programının Okul Öncesi Öğretmen Adaylarının Eleştirel, Yaratıcı Düşünme ve Problem Çözme Becerilerine Etkisinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 2008.

Ülger, K. Sanat Eğitiminin Düşünme Becerileri Üzerine Etkisi. *Milli Eğitim*, 135-147, 2015.

Üst, Ş., Hızal, A., Candaş, C., & Pehlivan, A. *Üç Boyutlu Sanat Atölye*. Ankara: Ders Aletleri Yapım Merkezi. 2012.

Wegerif, R. *Dialogic Education and Technology: Expanding the space of learning*. Springer, 2007

Yıldırım, A., & Şimşek, H. *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin, 2016.

Yılmaz, H. *Yaratıcı Düşünme Eğilimi ve Girişimcilik: Okul Öncesi Öğretmenleri Üzerine Bir Araştırma*. 5. Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Kongresi. Balıkesir, 2019.

Yurdakal, İ. H. 2018 Görsel Sanatlar Öğretim Programındaki Kazanımların Uygulanabilirliğinin İncelenmesi, *Milli Eğitim Dergisi*, 231-243, 2020.

Yüksel, R. *Drama Destekli Öğretim Modeli'nin Plastik Sanatlar Temel Tasarım Edinimlerinin Transferine Etkisi*. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2005.

MADDE BAĞIMLILIĞIYLA MÜCADELEDE SOSYAL BELEDİYECİLİK SOCIAL MUNICIPALISM IN COMBATING SUBSTANCE ADDICTION

Mahmut GÜZEL

Yüksek lisans Öğrencisi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Bilimler
Enstitüsü, Sosyal Politikalar Anabilim Dalı,
ORCID ID: 0009-0009-1728-2984

Özet

Madde Bağımlılığı hem ülkemizde hem de dünyanın birçok ülkesinde mücadele edilmesi gereken önemli bir sorun olarak görülmektedir. Türkiye’de madde bağımlılığı ile mücadelede devlet kurumları, belediyeler ve sivil toplum örgütleri gibi birçok kurum ve kuruluş çeşitli çalışmalar yürütmektedirler. Koruyucu ve önleyici hizmetlerinin öneminin anlaşılması ile genel müdahale programları bu alana yönelmiş olsa da henüz yeterli düzeyde oldukları söylenememektedir. Madde bağımlılıkla mücadele eden bireyler için tedavi süreçlerini olumlu bitirmeleri adına tedavi ve rehabilitasyon hizmetleri önemli işlev görmektedir. Madde bağımlılıkla mücadele içinde olan kurum ve kuruluşlar genellikle bağımsız çalışmalar yürütmekte olup, olumlu gelişmelerin yaşanması adına birlikte mücadele etmeleri önemli görülmektedir. Bu çalışma, Madde bağımlılığı ile mücadelede sosyal belediyeçilik çerçevesinde kurulan derneklerin mücadele sürecindeki hizmet programlarını, koruyucu, önleyici çalışmaları ve rehabilitasyon hizmetlerinin madde bağımlılığı mücadelesindeki etkililiğini araştırmayı amaçlamıştır. Çalışma sosyal belediyeçilik kapsamında madde bağımlılığı ile mücadele etmek amacıyla kurulmuş olan 17 derneğin verdikleri hizmetlerinin araştırılması ve analizi üzerinde durulmuştur. Araştırma neticesinde dikkate alınması gereken en önemli yer, madde bağımlılığıyla mücadelenin ortak bir bağlamda ele alınması, bağımlılığının önlenmesi ve tedavi süreçlerinde yerel yönetimlerin, sivil toplum örgütlerinin, kamu kurumlarının ve bu alanda hizmet veren diğer kurum ve kuruluşların birlikte hareket etmesi önemli görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal belediyeçilik, sivil toplum, Madde bağımlılığı, Tedavi

Abstract

Substance addiction is seen as an important issue that needs to be addressed in both our country and many countries around the world. In Turkey, various institutions and organizations such as government agencies, municipalities, and civil society organizations are conducting numerous efforts to combat substance addiction. Although general intervention programs have focused on the importance of preventive and protective services, they are not yet at a sufficient level. Treatment and rehabilitation services are also crucial for individuals fighting substance addiction to successfully complete their recovery process. It is considered important for institutions and organizations involved in the fight against substance addiction to work together instead of conducting independent efforts in order to achieve positive developments. This study aims to investigate the service programs, preventive and protective efforts, and the effectiveness of rehabilitation services in the fight against substance addiction within the framework of social municipality established associations. The focus of the study is on examining and analyzing the services provided by 17 associations established to combat

substance addiction within the scope of Social Municipality. The most important point that should be taken into consideration according to the research is the need for a collective approach to addressing substance addiction, preventing addiction, and the collaboration of local governments, civil society organizations, public institutions, and other institutions involved in providing services in this field.

Keywords: Social municipality, civil society, substance addiction, treatment.

**OSMANLI ÂMİN ALAYLARI VE EDEBÎ SAHADAKİ YANSIMALARINDAN
ABDULLAH ZÜHTÜ'NÜN *ŞİKESTE BESTE*'Sİ İLE AHMET RASİM'İN
FALAKA ÖRNEĞİ**

THE OTTOMAN ÂMİN PROCESSIONS AND THEIR REFLECTIONS IN THE
LITERARY FIELD: THE EXAMPLE OF ABDULLAH ZÜHTÜ'S *ŞİKESTE BESTE*
AND AHMET RASİM'S *FALAKA*

Dr. Yusuf KÖMÜR

T.C. Ölçeme, Seçme ve Yerleştirme Merkezi Başkanlığı,
ORCID ID: 0000-0002-7350-9313

Özet

Halk arasında “âmin alayı” şeklinde adlandırılan mektebe başlama töreninin ilk olarak ne zaman ve nasıl başladığı hususunda kesin bir bilgi bulunmamaktadır. “Bed’-i besmele cemiyeti” adıyla da bilinen bu tören genellikle kandil günleri ile pazartesi veya perşembe günleri gerçekleştirilmiştir. Bu törenlere özellikle maddi güç sahibi aileler büyük önem vermektedir. Okula başlamanın belirli bir zaman dilimiyle sınırlanmadığı bu törenlerde ailenin maddi imkânlarına göre de farklı uygulamaların olduğu görülmektedir. Aile fakir ise çocuğu ebeveynlerinden/akrabasından biri mektebe götürerek kaydettirir. Orta hâlli bir ailenin çocuğu ise çocuk süslenerek mektebe götürülüp kaydedilir, buradaki çocuklara ve görevlilere bahşiş verilir. Zengin bir ailenin çocuğu mektebe başlayacağı zaman ise çocuğun ailesi bir gün önce mektep hocasına haber gönderir, tören yapılacağı gün mektepteki çocuklar sıraya dizilir, ilahiler ve “âmin”lerle mektebe başlayacak çocuğun evine gidilir. Ailenin tanınırlığına göre farklı mektepten hoca ve öğrenciler de törene katılır, âmin alayı çocuğun evine gelir ve ilk ders evde gerçekleştirilir. Tören, ailenin hazırladığı yemeklerle devam eder ve törene katılan mektep mensupları ile çocuklara hediyeler, bahşişler verilir. Bu gelenek Abdullah Zühtü’nün *Şikeste Beste* romanında ve Ahmet Rasim’in *Falaka* adıyla yayımlanan hatıralarında da görülmektedir. Biri roman diğeri hatıra olan iki eserden hareketle âmin alaylarının nasıl ve ne şartlarda gerçekleştirildiği konuyla ilgili tarihî bilgilerle mukayese edilerek verilmeye çalışılmıştır. *Şikeste Beste* romanında Ali Bey’in, Dürdane’yi beş yaşına bastıktan sonra mektebe kaydettirme isteğiyle başlayan süreç, âmin alayı/mektebe başlama töreni ile devam eder. Ali Bey’in mektepteki eğitim öğretim süreçlerine yönelik eleştirel tavrıyla Dürdane’ye özel hoca tutması, romanda dikkat çeken eğitim meselelerindedir. *Falaka*’da ise Ahmet Rasim’in bizzat şahit olduğu âmin alayı/mektebe başlama süreci tüm ayrıntılarıyla yer alır. Ayrıca eserde; mahalle mektepleri ve burada görevli şahıslar, eğitim anlayışı, mektepte düzenlenen aktiviteler ve ceza şekilleri de üzerinde durulan hususlardandır.

Anahtar Kelimeler: Âmin alayı, Ahmet Rasim, Abdullah Zühtü, eğitim, çocuk gelişimi.

Abstract

There is no definite information about when and how the school initiation ceremony, which is known as the "amen procession" among the people, started for the first time. This ceremony, also known as the "Bed'-i basmala society", was usually held on candle days [religious day considered sacred] and on Mondays or Thursdays. Families with financial power attach great importance to these ceremonies. It is seen that there are

different practices according to the financial possibilities of the family in these ceremonies where starting school is not limited to a certain time period. If the family is poor, one of the parents/relatives takes the child to school and enrolls him. If the child of a middle class family is decorated, the child is taken to the school and registered, and the children and staff here are given a tip. When the child of a rich family starts school, the child's family sends a message to the school teacher the day before, on the day of the ceremony, the children in the school are lined up in line, and they go to the house of the child who will start the school with chants and "amen". Depending on the recognition of the family, teachers and students from different schools also attend the ceremony, the amen procession comes to the child's house and the first lesson is held at home. The ceremony continues with the meals prepared by the family, and gifts and tips are given to the school members and children participating in the ceremony. This tradition is also seen in Abdullah Zühtü's novel *Şikeste Beste* and Ahmet Rasim's memoirs published under the name *Falaka*. Based on two works, one of which is a novel and the other a memento, how and under what conditions the amen processions were carried out, it was tried to be compared with the historical information on the subject. In the novel *Şikeste Beste*, the process that started with Ali Bey's request to enroll Dürdane in school after he turned five years old, continues with the amen procession/school initiation ceremony. The fact that Ali Bey hired a private tutor for Dürdane with his critical attitude towards the education and training processes in the school is one of the educational issues that draw attention in the novel. In *Falaka*, the amen procession/starting school process, witnessed by Ahmet Rasim, takes place in all details. Also in this work; Neighborhood schools and the people working there, the understanding of education, the activities organized in the school and the forms of punishment are among the issues that are emphasized.

Keywords: Amen procession, Ahmet Rasim, Abdullah Zühtü, education, child development.

GİRİŞ

Osmanlı Devleti'nde ne zaman ortaya çıktığı tam olarak bilinmeyen “âmin alayı” ve “bed'i besmele cemiyeti” olarak bilinen gelenek, beş altı yaşlarındaki çocukların mektebe başlama merasimlerine verilen bir adlandırmadır. Bu törenlere özellikle varlıklı/zengin aileler ayrı bir önem vermektedir. Tıpkı bir düğün veya sünnet merasimi gibi algılanan bu gelenek, çocuğun mektebe kaydedilmesi için belirlenmiş bir zaman dilimi olmadığı için yılın herhangi bir gününde gerçekleştirilebilmekteydi. Bu günün pazartesi, perşembe veya kandil günlerinden birine denk getirilmesi ise ayrıca dikkat edilen hususlardandır. Törenler ailenin ekonomik durumuna göre farklı şekillerde icra edilir. Aile fakir ise çocuk ebeveynlerden biri veya velisi ile en yakın mektebe götürülerek mektep hocasının eli öptürülür, okutulması için ricada bulunulur. Orta hâlli bir aileye mensup ise süslü kıyafetler giydirilir; çocuk erkekse fesine, kız ise saçlarına elmas, inci gibi ziynetler, boynuna özel olarak yaptırılmış bir cüz kesesi takılarak çocuk mektebe götürülür. Mektepte hoca dua ettikten sonra, buradaki çocuklara birkaç kuruş, hoca ve kalfalara da ayrı yağlıklarla (mendil) birkaç mecdiye ayrıca hoca ve kalfaya durumlarına göre paranın yanında cübbelik çuha veya mintanlık kumaş verilirdi. Zengin ailelere mensup çocukların mektebe başlama törenleri biraz daha gösterişli ve geniş kapsamlı gerçekleştirilir. Zengin aile, yaşadığı mahallede fakir aileler varsa onların da çocuklarının mektebe başlatılması

için teşebbüste bulunur, merasim günü için yemekler hazırlar, eğlenceler tertip ettirir. Törenin yapılacağı gün mektebe başlayacak çocuğa yeni ve süslü elbiseler giydirilir, fesine/saçına mücevherler takılır, boynuna değerli bir şal ve sırmalı cüz kesesi takılır. Ev halkı hazır bir hâlde âmin alayının gelmesini bekler. Alayın gelmesiyle birlikte çocuk tören için hazırlanmış arabalardan en öndekine, yanında bir akrabası veya mektebe başlayacak bir başka çocukla, oturtulur. Âmin alayında ilahi okuyan bir grup mektep talebesi ve yine arkalarında ilahi duraklarında “âmin” diye bağırarak bir başka grup talebe yer alır. Âmin alayı, yaptıkları tören yürüyüşünün ardından tekrar mektebe başlayacak çocuğun evine gelir. Burada da ilahi ve gülbenk adı verilen dua okunur ve tören evine girilir. Çocuk, hocanın karşısındaki seccade veya mindere oturtulur, cüz kesesinden elifbasını çıkarır, rahlesinin üzerine koyarak ilk sayfayı açar, hocanın talimatlarına uyarak besmele çeker ve ilk dersi olan “elif”i öğrenir. Kur’an tilaveti ve ilahiler okunur, ardından yemek ve eğlence faslına geçilir (Koçu, 1959; Şehsuvaroğlu, 1979; Birinci, 1982; Öcal, 1991; Ergin, 1999; Gelişli, 2002).

Bu törenler gerek edebî metinlerde gerekse görsel sanat ürünlerinde işlenmiş¹, en ince ayrıntısına kadar ele alınmıştır. Nitekim “*Sanat eseri, yaratılış bakımından bireysel (ferdi) de olsa, sanatın kendisi oluşumu bakımından toplumsaldır. Başka bir deyişle, doğduğu toplumun yapısı, yasa ve koşullarıyla ilintilidir. Ondan ayrı, onun üstünde, soyut ve bağımsız bir varlık değildir. (...) sanatsal ürün ve olayları toplumun maddesel ve düşünsel koşullarından, sınıfsal ve siyasal ilişkilerinden ayıramayız*” (Ayvazoğlu, 1991, s. 9). Toplumun en dinamik bileşenlerinden biri olan eğitim ve uygulamaları konusunda da benzer bir durumdan söz edilebilir. Değişme ve gelişmenin izleri/etkileri ve geleneksel uygulamalar eğitime yansımakta, bu yansımaların neticesinde toplumun bir ferdi olan yazarların eserlerinde takip edilebilir hâle gelmektedir. Ahmet Rasim ve Abdullah Zühtü gibi devrinin önde gelen şahsiyetlerinin eserlerinde de söz konusu manzaraları bulmak mümkündür. Bu yazarların eserleri incelendiğinde her iki yazarın da özgün üsluplarıyla çevrelerinde gerçekleşen hadiselerle kayıtsız kalmadıkları anlaşılmaktadır. Ahmet Rasim; “*Şehir Mektupları, Muharrir Bu Ya, Falaka, Eşkâl-i Zaman, Cidd ü Mizah, Gülüp Ağladıklarım, Gecelerim, Fuş-ı Atik ve benzeri eserlerinde bir araya getirdiği yazılarında, XIX. yüzyılın ikinci yansından Cumhuriyetin ilk yıllarına kadar geçen zaman içinde İstanbul’da sürdürülen hayat tarzını, insani ilişkileri gizli ve açık yönleriyle; sesi, rengi, şekli ve kokusuyla gözler önüne serer*” (Aktaş, 2004, s. 75). Abdullah Zühtü’nün ise *Güller, Dikenler, Şanlı Asker, Bir Gece, Sara, Çamurlar İçinde, Şikeste Beste* romanlarında ve yazdığı pek çok hikâyesinde; yaşadığı devrin İstanbul’undaki hayat tarzı, toplum düzeni ve insan ilişkilerinin yansımalarını bulmak mümkündür (Kömür, 2022).

Ahmet Rasim’in *Falaka* adıyla yayımlanan anılarında sunduğu canlı mektep manzaraları ve “âmin alayı” hakkında verdiği bilgilere büyük ölçüde benzer bir sunum ve anlatım Abdullah Zühtü’nün *Şikeste Beste* adlı romanında vardır. Yaşadıkları dönemde bizzat tanıklık ettikleri toplumsal bir durumdan söz eden her iki yazarın da âmin alayına dair anlatımlarında dikkat çeken hususlar; samimiyet, duygu hâlinin okura hissettirilebilmesi ve bugün uygulamadan kalkmış bir geleneği tüm ayrıntısıyla kayıt altına almak gibi dikkate değer hususlardır. Ahmet Rasim okula başlayacak yaşa geldikten sonra annesiyle

¹ Bu konuda Mehmet Üstünipek ve Şeyda Üstünipek’in “Âmin Alayı ve Resimlerde Ele Alınışı”, (ART-SANAT 2014/1, s.35-45) başlıklı makalesi incelenebilir.

aralarında geçen bir konuşmada annesine okula başlayacağına dair söz verir. Daha sonra âmin alayı ve mektebe başlama merasimini ayrıntılı şekilde ele aldığı hatıratını aktarır:

Okula başlayacağıma söz verdim ya, evde bir derece yükselir gibi oldum. Annemin, sütinemin, evin kiler, mutfak ortalık işlerine bakan Dilfeza Kalfa'nın bana karşı davranışları değişti. Şu bir iki güne kadar birinden biri bana eliyle yemek yedirirken elimle yemeğe başladım. Yemekten sonra her zamanki gibi elimi silecekler, artık: Gel buraya! Buyruğu kalktı. Kim silecekse, elinde sabunlu el bezi, bir tarafıyla, sini kenarında, boynunda sıkı sıkı boğazıma sarılı havlu, sanki biri: Teslim ol! demiş de ben de olmuş olduğumu göstermek için yukarıya kaldırmış gibi havalandırdığım ellerimi, birer birer bileklerinden tutup siler, öbür tarafıyla da ağzımı, burnumu, çenemi iyice temizlerdi. Şimdi gençler bu iyi davranışın anlamını anlamazlar (Ahmet Rasim, 2005, s. 50).

Ahmet Rasim'in anılarının bu bölümünde en dikkat çeken husus, mektebe başlama kararının ilan edilmesinin bile çocuğun hane halkının nazarında büyümesi, saygınlık kazanması şeklinde yorumlanmasıdır. Emir cümlelerinin yerini nazik davranışlar alır ve yazar anılarını kaleme aldığı dönemdeki “gençler” için bu “iyi davranışın” bir anlam ifade etmediğini dile getirmektedir. Ahmet Rasim'e törene hazırlık hususunda yalnızca bayram günleri giydiği elbiseleri giydirilir. Oldukça değerli bir lâhor şal²; boynundan ve koltuğunun altından geçirerek belinin üstüne, geleneklere uygun şekilde bağlanır. Alındığından beri bir kez giydiği fesine de “armut biçiminde altın bir nazarlık” takılır, “galoş” kunduraları ve beyaz çorapları da giydirilerek hane halkının da hazırlanmasıyla “cici babam” ve “cici annem” diye hitap ettiği büyükbabası ve büyükannesinin elini öpmeye götürülür. “Recep ayının ilk kandili hürmetine” bir “perşembe” günü Ahmet Rasim'in mektebe başlama merasiminin gerçekleştirilmesine karar verilir. Konağın zenci haremağası, Ahmet Rasim'e tören sırasında onu midilliye bindireceğini söyler. Bu aşamadan itibaren Ahmet Rasim daha önce başka bir çocuğun mektebe başlama töreninde şahit olduğu midilliye bindirilme hadisesini hatırlayarak bu hususun kendisinde uyandırdığı motivasyon ve ilgiden söz eder:

Zihnim gecedan beri midilli ile ilgilendiği için pek farkında olamıyordum. Araba hanımefendiyi konağa bıraktı. Sütinemi, Dilfeza'yı evimize götürdü. Annem, galiba rengi rengine uyduğu için sütineme diyordu ki:

Yarın başağa gelecek, sen birlikte gider, okulda hoca efendiyi gösterirsin... Başağa gelecek ama acaba midilli de gelecek mi? Midillinin aklımdan çıkmayışı, pek beynimin hevesinden ileri gelmemişti. Her bayram, Felek derler bir kambur sürücü vardı. Öğleye doğru midillisiyle birlikte gelir, beni gezdirirdi. O günlerden pek çok önce annemle bir âmin alayı görmüştük. Okula başlayan bir çocuğu midilliye bindirmişlerdi. Ben de pek beğenmiştim. Çocukluğa özgü, saf bir rekabet duygusu, beni durmadan bu hayvanla uğraştırıyor, biricik arzu gibi henüz yürümesini bilmeyen ruhumu dört nala koşturuyordu. Gerçekten, ertesi gün başağa geldi. Sütinemle birlikte okula gitti. Biz de Sofular Hamamı'na gittik. Akşamüstü çıktık. Ben yemeği yer yemez, aygın baygın yatağa düştüm... Gözümü açtım ki herkes ayakta.

Bugün ne?

² Lahor- Lahurî: Pakistan'ın Lahor kentinde dokunan atkı ve çözüleri el eğermesi yün ipliklerden yapılan, önü ve arkası aynı desende olan süslü bir tül şal kumaş. Lahor şalı: Bu şalın yerli tezgâhlarda dokunan taklitlerine verilen isim (Ötügen Türkçe Sözlük, 2007, s.2929).

Perşembe!

Biraz kahvaltı, silinti, haydi küçük odaya, tuvalet odasına. Annem bohçayı, paketleri açtı. Hiç unutmam, birinden koyu kahverengi elbiselerimi çıkardı. Yakası ayı andıran yeni bir gömlek üstüne ipekli bir mintan, yine beyaz, sakız gibi çoraplar... Yepyeni galoş potin... Ama fes, hiç görmediğim bir fes. Tablası firdolayı dolu, ne? Büyücük, takımı ile bir nazarlık. Sağlı sollu, başları taşlı iğneler. Fesin yan tarafında incili bir ay.

Boynuma yine o değerli Lâhor geçti. Bu görkemle sofaya çıktım. Herkes bana bakakaldı. Şehzade misin mübarek? Beni doğruca arabaya götürdüler. Araba da doğruca konağa gitti. Biz vardık varmadık, okul da sükün etti. Meğer bizim okul Tezgâhçılar Okulunun ilahici takımını tutmuş. Cici babam öyle istemiş.

Seven, öpen, ağlayan, dua eden, maşallah diyenler arasından beni süzdüler. Konağın selamlık avlusuna inen iki taraflı merdivenlerden indirdiler ki iğne atılsa yere düşmez. Belki yüz kişi var... Ne dersiniz, ben bu yüz kişiden hiçbirini görmeyeyim de dizgini Büyük Ağa'nın elinde duran midilliyi göreyim!

Beni birdenbire bindirmediler. İlahiciler bir fasıl geçtiler, âminciler bir gürültü kopardılar. Cübbesinin boy yenleri kalkık bir hoca dua okudu, bir âmin koşturdu. Biraz sonra kendimi midillinin üzerinde, kırmızı bir kolan³ geçmiş, yeşil ince altlıklı eyeri üzerinde buldum. Gerçekten başağa, midilliyi yedeğine almış, iki ağalardan ikisi de birer tarafına geçmişti. Arş, efendim arş!..

Alayın ta önünde uzunca birinin başı üzerinde iri bir şey gidiyordu. Mavi atlaslı kabarık bir minder takımı, rahle ile. Meğer sırmalı kitap kesemle alfabem daha önde imiş... (Ahmet Rasim, 2005, s. 52-54).

Ahmet Rasim bu aşamanın ardından mektebe hareket eden tören alayının çok çabuk bir şekilde oraya vardığını kaydeder. Zamanın çabuk geçmesi hususunda Einstein'ın Görelilik Kuramı'na gönderimde bulunarak törenin ilerleyişini anlatmaya devam eder. İlahiciler "kad fetehallah" okurlar, her durakta âmin sedaları yükselir. Okula vardikten sonra kalfanın nezaretinde üst kata çıkarlar. Herkesin son derece özenli giyindiği günde Ahmet Rasim besmele çekme ve ilk dersini alma faslından şöyle söz eder:

Doğruca hocanın, hani bizim komşu hoca efendinin karşısına götürdüler. Minderim konmuştu. Hocam, şeyhülislamlık dairesine gittiği giysilerle, diğer günlere oranla en gösterişli, en resmî bir biçimde giyinmişti. Kutlu elini öptüm, karşısında diz çöküp oturdum. Başağa, elifba cüzünü açtı. Hoca bir besmele çektikten sonra tırnakları gül gibi temiz iki parmağı ile tuttuğu yazı izleme çubuğunu üzerine koyarak: Elif, dedi. Ben de dedim. - Bugünlük dersin bu kadar... demekle birlikte yine o pek gülen gözleriyle bana bakarak elini, çekecekmiş gibi kulağıma değdirdi: Sakın unutma ha! Söyle bakayım, dersin ne? Elif. Aferin! (...) Bu sırada başağının, hocanın yanına kırmızı bir çıkın bıraktığını gördüm. Diğer iki ağa da derin bir sessizliğe dalmış olan okulun rahleleri arasında geziniyorlar, kâğıtlara sarılı bir şeyler dağıtıyorlardı. Bunlardan biri başağaya fısıldayarak sordu:

İlahicilere kaç?

O da pek yavaş bir sesle:

³ Arabaya koşulmuş atları arabaya bağlamak için araba koluna ve atın karnına bağlanan kayış (Ötügen Türkçe Sözlük, 2007, s.2715).

İlahicibaşıya üç, ötekilere iki... Kalfanın çıkımı bende, buraya verin, dedi (Ahmet Rasim, 2005, s. 54-55).

Ahmet Rasim'in hatıralarına bakıldığında âmin alayının küçük bir çocuğun hisleriyle algılanışı ve çocuğun ruh ve düşünce dünyasındaki önemi belirginleşmektedir. Tören boyunca gerçekleştirilen her teamül, mektebe başlayacak çocuk üzerinde eğitimle ilgili bir şevk ve arzu uyandırır. Aileden başlamak üzere çevrenin mektebe başlayan çocuğa bakışı ise olumlu anlamda değişir ve çocuk artık daha çok saygınlık ve itibar görür bir konuma gelir. Bu durum toplumun eğitime bakışını da belirginleştiren bir değer olarak yorumlanabilir. Abdullah Zühtü'nün *Şikeste Beste*⁴ adlı romanında ise hâkim anlatıcı ve bakış açısının sunduğu imkânlar ile olaya müdahil tüm roman şahıslarının duygu ve düşünce durumları hakkında bilgi edinmek, devrin tanıdığı bir yazarın anlatımıyla insanların mektebe başlama merasimine yüklediği değeri görmek mümkündür. Romanda Ali Bey'in, evlatlık olarak yanına aldığı Dürdane'yi mektebe başlatmak istediği sahnede yapılacak tören ve törenin mahiyetiyle ilgili ayrıntılı anlatım; bugün "âmin alayı"na dair bilinenlerin uygulamalı bir örneğini teşkil eder. Abdullah Zühtü mektebe başlama merasiminin toplum nezdinde algılanışından başlayarak merasimin her detayını açıkça gözler önüne serer:

Osmanlılar nezdinde minel-kadim maarifin ne derece mazhar-ı tebci olduğu [saygı gördüğüne] en parlak bir burhan teşekkül eden şu "mektebe başlatmak" usulünün kavait-i muahedesini [gerçekleştirilme kuralları] Ali Bey bilahare anlamaya başlamıştı. Henüz elifba demeye, besmele çeken etfale bu kadar parlak ve mükemmel bir merasimle Kadr-i Celil-i Marifeti tanıttırmak, çocuklarda büyük bir şevk ve heves uyandırmak sayesinde ne ulvi neticeler hasıl olacağı bedihi değil mi idi?.. Âbâ ve ecdadımızın her türlü merasimi müsimmeye tercih eyledikleri şu resm-i âliyenin günden güne -Garbın tesirat-i adiyeye ve menhusası cümlesinden olarak evvelki ehemmiyetini kaybetmesi cidden şayan-ı teessüftür. Nitekim bu teessüfü en çok hissedenlerden biri de Ali Bey olduğu için Dürdane'yi pek parlak bir surette mektebe başlatmaya karar vermişti (Abdullah Zühtü, *Sabah*, nr. 3118, s.2).

Bu ifadelerden açıkça anlaşılmaktadır ki çocuğun mektebe başlaması toplum nazarında son derece önem verilen bir durumdur. Pedagojik yönden çocuğun motive edilmesi ve çocukta okuma/öğrenme arzusu uyandırılması âmin alaylarının en temel işlevlerinden biri olarak belirginleşmektedir. Ayrıca Abdullah Zühtü bir kültür kıyasına da girilerek Batı'nın "adi ve uğursuz" bulduğu uygulamalarının Türk toplum yapısıyla örtüşmediği ancak bu uygulamaların tesirini göstererek Türklerin de bunları tercih etmeye başladığını dile getirmektedir. Ali Bey'in, Dürdane'yi mektebe başlatmaya karar vermeye teşvik eden hususlardan biri de konakta yaşayanların uzun süre sevinçli bir hadise ile karşılaşmamış olmalarıdır. Dürdane'nin mektebe başlaması konakta bir düğün havasında gerçekleşeceği için burada yaşayanlara da büyük bir mutluluk sağlayacaktır:

Artık sonbahar takrip ediyordu. Bir sabah Ali Bey bütün konaktakilere: İnşallah bu ayın on üçüncü pençşembe [perşembe] günü Dürdane'yi mektebe başlatacağım. dedi. Herkeste fevkalade bir sevinç husule geldi. Hele Dürdane artık meserretten bir yerde oturup oturamaz olmuştu. O gün Beyefendi arabayı hazırlatıp Beyoğlu'na gitti. En

⁴ Abdullah Zühtü bu eserini *Sabah* gazetesinde tefrika olarak yayımlamış, kitap şeklinde basımı yapılmamıştır. Bu nedenle yapılacak atıflarda yazarın adı, gazete ismi, gazetenin numarası/sayısı ve sayfa numarası belirtilmiştir. Kaynaklar bölümünde ise tam tarih bilgisine yer verilmiştir.

meşhur mağazalardan birçok kumaşlar intihap edip getirdi: Alınız kızlarım bunlardan beğendiğiniz bana söyleyiniz. Hepinize esvaplar yaptıracağım. dedi (Abdullah Zühtü, *Sabah*, nr. 3118, s.2).

Tıpkı bir “dügün tertibatı”nı andıran bu gelişmelerin ardından Ali Bey, konaktakilerin tüm hazırlıklarına hamilik yapar. Seçilen kumaşlarla yaptırılan elbiseler de alaturka tarzda olup Türk kültür ve geleneklerine uygun mahiyettedir. Dürdane’nin tören kıyafeti ise ayrıca bir önem ve özenle yaptırılır:

Ali Bey kalfaların hepsine kumaşlar aldığı gibi Dürdane’ye de gayet güzel bir elbise yaptırdı. Bu elbisenin alafranga olmaktan ziyade şark çocuklarına mahsus bir tarzda yapılmasını gönlü arzu etmişti. Yine kendi kendine bir kıyafet tertip ederek işlendi. Bu meyandan cüz kesesi de gayet ağır ve nazar-ruba bir tarzda yaptırılmış, kuyumculara bir de altın hilal sipariş edilmişti (Abdullah Zühtü, *Sabah*, nr. 3118, s.2).

Hazırlıklar tüm hızıyla devam ederken törenden bir hafta önce mahallenin imamı ve muhtarını konağa davet edilir. Ali Bey, Dürdane’yi mektebe başlatmak niyetini dile getirdikten sonra onunla birlikte “fukara-yı evlattan” -mahallede- kim varsa onları da mektebe başlatmak istediğinden söz eder. İmamdan ve muhtardan kaç çocuğun bu durumda olduğunu öğrenmelerini rica eder. Ertesi gün mahalle imamı, on altı çocuğun ismini Ali Bey’e ulaştırır. Ali Bey bazısı kız, bazısı erkek olan bu çocukların hepsine “gayet güzel” elbise ve cüz keseleri, şilteler, rahleler yaptırır. Ailelerine de haber göndererek merasimin yapılacağı “perşembe” günü için konağa davet eder.

Pazarertesi günü alessabah Dürdane’yi dadısı giydirdi. Hazırladı... Göğsüne cüz kesesini ve başına da elmaslarını taktı. Usul-i mütehassisaneye ittibâ-en Ali Bey çocukla beraber Eyüp’te izzetli Hazreti Hâlid’i ziyaret etti. Orada Dürdane’nin feyz ve saadetini Hudayü’l-bezl’den temenni etti. Dürdanecik de mini minicik ellerini açarak bir lisan-ı mahsusa ile:

Zihin açıklığı ver Yarabbi. dedi (Abdullah Zühtü, *Sabah*, nr. 3119, s.2).

Bu bölümde de mektebe başlama töreninin Eyüp’e giderek gerçekleştirilen “dua etme” teamülüne yer verildiği görülmektedir. Gerçekleştirilen her teamülle birlikte Ali Bey’in duygu yoğunluğu artmakta ve hakiki saadeti tattığı dile getirilmektedir. Ali Bey zamanın hızla geçtiğinin farkında olamamakta, sevinçten ne yapacağını bilemez bir hâlde buradaki ihtiyaç sahibi kişilere “avuç avuç” çil kuruşlar dağıtır, kurban kestirir. Ardından Dürdane’yi oyuncakçıya götürerek “hep usul ve âdete uygun” hediyeler alır. Anlatımın bu şekilde devam ettiği satırlarda özellikle Ali Bey’in hissiyatı üzerinde yoğun şekilde durulması mektebe başlama törenini gerçekleştirecek aile büyüklerinin de duyduğu motivasyon ve gösterdiği özenin anlaşılmasına imkân tanımaktadır. Abdullah Zühtü, Dürdane’nin okumaya karşı düşünce ve hissiyatı üzerinde de detaylı bir anlatıma girilerek çocukta eğitime, okuma yazma öğrenmeye olan isteğin derecesini görünür kılar:

Dürdane bu oyuncakları beğenmekle beraber onlarla artık hiç oynamaya niyeti yok idi. Şimdi dünyada en büyük emel ve arzusu okumak, okumayı öğrenmek idi. Birkaç günden beri temadi eden sevinçleri asabı üzerinde garip bir tesir hâsıl etmiş, o bile onu bir dereceye kadar yormuştu. Gezip eğlenmekten ziyade oturup da tatlı tatlı görüşmek, hep o güne dair söz açmak istiyordu. Pazartesi günü akşamı geç vakitlere kadar uyuyamadı. Hep dadısıyla mektebe başlamaya dair sözler açtı. Nihayet uyuduktan sonra da sabaha kadar rüyasında onu gördü. Okumak nazarında gittikçe kesb-i ehemmiyet eyliyordu. Okumakla, çember çevirmek yahut bir bebek yapmak arasında ne büyük bir fark

olduğunu hissediyordu. Konağın içi düğün evi gibi idi. Bütün kalfalar fevkalade hazırlıklar görüyorlar, her tarafı derleyip toparlıyorlardı. Nihayet çarşamba günü akşamüzeri -tıpkı düğün evine gelir gibi- aşçılar geldi. Konağın içinde gürültü çoğaldı. Hazırlığa bir kat daha germi [hız/kuvvet/hararet] verildi (Abdullah Zühtü, *Sabah*, nr. 3119, s.2).

Törenin yapılacağı sabah Ali Bey, Dürdane'ye fakir ailelerin çocuklarını da mektebe başlatacağını ve onların da törene katılacağını söyler. Törenin yapılacağı gün (perşembe) geldiğinde de törenin bir başka teamülü olan davetlileri ve âmin alayını “selamlıkta, sokağı gören bir noktada bekleme” faslına geçilir. Dürdane ile birlikte mektebe başlayacak on altı çocuk ve aileler ile mahalleden davetli kimseler konağa gelirler Türk geleneklerine uygun şekilde karşılanan misafirlere “kahveler, sigaralar ikram edilir ve mütebessim sözler” söylenir. Mektep alayının gelmesiyle başlayacak olan törenden önce çocuklar “dolaşınlar” denilerek gezmeleri sağlanır. Ardından merasime devam edilir:

[Ali Bey] Şimdi çocuklar dolaşınlar sonra hep beraber buraya avdet edilsin. Burada besmeleyi çeksinler. Sonra hep birlikte taam ederiz. Ben fazlaca hokkabazlara haber verdim. Gündüz hokkabaz oynayacak, çalgı çalınacak akşam da Karagöz. Gece geç vakte kadar evladınızla beraber hepiniz misafirimsiniz. Lütfen kabul ediniz. Şimdi mektebe bir haber daha gönderelim. Nerede ise gelirler.

dedi. Filhakika biraz sonra yüz kadar kız ve erkek çocuk önlerinde muallim efendi bulunduğu, yanlarında kalfaları olduğu hâlde ikişer ikişer ilahiler okuyarak, âmin-i hûn olarak geldiler. Kapının önünde sıra sıra arabalar dizili idi. En öndeki arabaya Dürdane ile bir diğer kız çocuk ve ağalardan biri bindi. Diğerleri de öteki arabalara yerleştiler. Kalfalar mahalle bekçileri ve birkaç hamail hepsi rahle ve şilteleri başlarına aldı. Mükemmel bir alay tertip edildi. Arabalar ağır ağır yürümeye başlar başlamaz ilahiler yükseldi. Masumane âmin sedaları her tarafı kapladı. Konağın içinde pencerelerden bakan pederlerle valideler dua ediyorlardı. Ali Bey kendini zapt edemeyerek ağlamaya başladı. Yarabbi sana binlerce şükür ve hamdolsun bana bu mürüvveti gösterdin. diye yana yakıla Cenab-ı Hakk'a arz-ı muhâmât eyliyordu. Bu sırada mini mini yavrucuklar kendilerine mahsus bir aheng-i latif ve masumiyetle:

“Çıkmış İslam bülbülleri

Öter Allah diye, diye”

İlahisini tekrar eyliyorlardı. Ali Bey ne yapacağını şaşırıldı. Yerinde duramıyordu: -Ah ben bu İslam bülbüllerine kurban olayım. diye haykırdı. O zaman kalbinde İslamiyeti bütün ulviyetiyle, bütün ihtisat-ı ruhaniyesiyle ve bütün neşe-i cavidanesiyle tahayyül eyledi. Ali Bey bu hâli ömründe ilk defa hisseyliyordu. Bu zevk-i deruninin şimdiye kadar bildiği, hissettiği ezvakın kafasına müreccah olduğunu anlıyordu. Çocuklar uzaklaşıp gittiği hâlde hâlâ kulağında ilahinin bu beyit-i celili tanin-endaz (Abdullah Zühtü, *Sabah*, nr. 3119, s.2).

Ali Bey yaşadığı atmosferin yoğunluğu ile büyük bir mutluluk duyar, konağın geniş avlusunda kurduduğu sofralarla misafirlere ikramlarda bulunur. Bu uğurda tüm servetini harcamayı da isteyecek bir hâle bürünür. Bir müddet sonra âmin alayı tekrar konağa dönmeye başlar. Abdullah Zühtü çocukların gittikleri yere ve burada yaptıklarına dair bir anlatım gerçekleştirmez. Ahmet Rasim'in katıldığı törenle kıyaslandığında çocukların mektebe götürüldüğü düşünülebilir. Ancak Dürdane'nin ilk dersini evde aldığı dikkate alındığında bunun bir gezi olduğu da söylenebilir. Çocuklar konağa tekrar ilahi ve

âminlerle dönerler. Törenin bir başka teamülü olan “el öpme” gerçekleştirilir. Dürdane önce Ali Bey’in, daha sonra imamın ve kalfanın elini öper. Aynı vazife mektebe başlayacak diğer çocuklar tarafından da gerçekleştirilir. Yemek yeme faslından önce törenin asıl amacının hâsıl olduğu aşamaya geçilir:

Dürdane ile mektebe başlayan çocuklar da kapının önüne dizildiler.

Sonra Ali Bey muallim efendiye:

Yukarı buyurunuz da efendim, çocuklar bir kere besmele çeksinler. Sonra taam ederiz. dedi. Muallim efendi bir eser-i ihtiram olmak üzere:

Buyurunuz efendim.

diye Ali Bey’e yol verirken Beyefendi:

Estağfurullah efendim. Siz bir muallim sıfatını haizsiniz. Sizin himmet ve gayretinizle evlad-ı memleket sahib-i ilim ve irfan olacak rica ederim buyurunuz.

diye bir muallime layık olan tazimde kusur etmedi. Kalfa usul-i veçhesiyle Dürdane’nin elinden tutup yukarıya çıkardı. Muallim efendi evvelce hazırlanmış ve üzerine kıymettar bir şal örtülmüş bulunan geniş rahlenin önüne oturdu. Dürdane ile çocuklar da karşısına diz çöktüler. Sırmalı keselerinden cüzlerini ve hilallerini çıkarıp hazırladılar. Koca salonda derin bir sükûn ve sukut hükümferma oluyordu. Evliya’yı etfal en amik bir hiss-i tazim ile mütehasis bulunuyordu. Muallimin vaz-ı mütevazianesi masum yavrucakların diz çöküp oturuşu, salonun hâli o kadar ulvi bir manzara vücuda getirdi ki (elifbaya başlarken) namı altında yapılacak fevkalade bir tabloya en muvaffak, en hoş bir zemin teşkil edebilirdi. Ali Bey gayriihtiyari bir heyecan ile bulunduğu yerde titriyor, kalbinde pek derin bir rikkat ve itila hisseyliyordu.

Muallim efendi tilavet-i Kur’an-ı azimu’şşana muvafık bir tavr-ı tazimkârane ile besmelehun olarak bir sure-i şerife okuduktan sonra karşısında diz çöküp tahsil-i ilme talip olan masumların temenniyat-ı halâsatasını teeyyüden bir dua kıraat eyledi. Sonra en evvel Dürdane’ye hitaben:

Haydi, yavrum başlayalım.

dedi. Dürdane titreyen elleriyle cüzü açtı. Muallim efendi en evvel besmeleyi öğreterek sonra ders verdi ah bu sırada mümkün olsaydı bu mini minicik sevimli yavrucağın ihtisat-ı kalbiyesi şerh edilse, tecessüm edilseydi o zaman ne ulvi, ne şayan-ı mukaddes bir emel vücuda gelirdi. Muallim-efendi ne derse muhtiz, mahcup, mütereddit bir savt-ile tekrar eyliyordu. Sonra nevbet öteki çocuklara geldi. Hepsi de aynı hâlde tekrar eylediler. Nihayet kalfalardan en hoş elhan olan zat Kur’an’a başladığı gibi yine bir dua kıraat olunarak bu resim de nihayet verilince çocuklar birer birer muallimin, kalfaların ve bütün huzzar ellerinden öptüler (Abdullah Zühtü, *Sabah*, nr. 3120-3121, s.2).

Mektebe başlamanın ilk aşaması bu şekilde tamamlandıktan sonra “lokma döktürme” gibi Türk geleneksel yaşamından izlerin görüldüğü yeme içme faslına geçilir. Tıpkı bir düğün ziyafetini andıran bu aşamadan sonra sıra, fakir çocuklara para verilmesine gelir. Ahmet Rasim anılarında çocuklara “iki kuruş” dağıtıldığını kaydederken Şikeste Beste’de bu miktar “beş çil kuruş”tur. Muallim ve kalfalara da önceden hazırlanan “paralar” takdim edilir. Ardından mektepten gelen merasim alayı ikişerli sıra hâlinde ilahiler okuyarak sevinçli bir şekilde mektebe dönerler. Konakta mektebe yeni başlayan çocuklar ve onların aileleri kalır. Bu kişiler için ayrıca hediyeler verilir ve tüm gece konak “dügün evi” gibi

eğlencelerle şenlenir. Hokkabazlar, Karagöz oynatanlar konukları eğlendirir. Çalgılar çalınır, yemekler yenir: Bu manzara karşısında ise mektebe yeni başlamış Dürdane son derece sevinerek okuma öğrenme arzusuyla yoğun hissiyata kapılır.

Abdullah Zühtü mektebe başlama merasimini ele alırken öncelikle Osmanlıların bu geleneğe yüklediği değer ve bakış açısını kaydetmekte ve ardından, yapılacak hazırlıklardan söz etmektedir. Bu durum romanın sosyolojik veri sunma konusunda önemli bir kaynak olduğu gerçeğini doğrulamakla birlikte, Türk toplumunda uzun süre uygulanmış bir geleneğin en ince ayrıntısına varıncaya dek kayıt almasına da imkân tanımaktadır.

Ahmet Rasim ve Abdullah Zühtü'nün âmin alayının safhalarının ilerleyişine dair anlatımlarında dikkat çeken yönlerden biri de Ahmet Rasim'in bizzat mektebe götürülüp "ilk dersini" burada alması iken *Şikeste Beste* kahramanı Dürdane'nin, konakta "ilk dersini" almasıdır. Tören sırasında yapılan uygulamalar, töreni gerçekleştiren ailenin ekonomik durumunu da yansıttığı için her iki uygulama da okurlar için uygulama açısından farklılıklara ilişkin ayrı örnekler teşkil etmekte, toplumun sosyoekonomik durumuna dair ipuçları sunmaktadır. Abdullah Zühtü'nün roman kahramanı ile ulaşabildiğimiz diğer eserlerin kahramanları/özneleri kıyaslandığında ilk defa *Şikeste Beste* ile bir "kız çocuğunun" mektebe başlama töreninde başkışı olarak anlatıldığı dikkat çekmektedir. Abdullah Zühtü'nün diğer eserlerinde de çocuklara ve özellikle kız çocuklarına yer vermesi, onların eğitimiyle ilgili anlatım gerçekleştirmesi önemli hususlardandır.

Sonuç

Bir toplumun şuurunu anlamak için o toplumun tarihî, sosyal ve kültürel pek çok unsurunu incelemek gerekir. Bu sayede toplum hakkında kanaat ve yorumlarda bulunmak, başarılı ve başarısız olduğu hususları değerlendirmek mümkün olabilmektedir. Türk toplumunda eğitime verilen önemi anlamak için de bu alanda gerçekleştirilen uygulamalara bakılmalıdır. Âmin alayı, Türk toplumu için mektebe başlama törenlerinde önemli bir uygulama olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu törenler yalnızca çocuklar açısından değil, aynı zamanda yetişkinler açısından da son derece önemlidir. Mektebe başlama merasiminin; törene katılan insanlar arasındaki bağı kuvvetlendirme, ihtiyaç sahibi ailelerin çocuklarının da unutulmayıp değerli olduklarının hissettirilme ve geleneksel bir uygulamanın yaşatılması gibi toplumsal faydaları vardır. Mektebe başlama merasimlerinin aşamalarının tespitinde çeşitli kaynaklarda bilgiler bulunmaktadır. Bunlar merasim sırasında yapılan uygulamaları aşama aşama kaydetseler de duygu yönü ve insanlar tarafından algılanışına dair sınırlı bilgiler barındırmakta hatta çoğunlukla kitabi bilgiler kaydetmektedir. Ancak toplumun bir parçası olan yazarların eserlerinde hem merasimin hemen her aşamasına hem de merasim sırasında insanların duygu ve düşüncelerine dair kayıtlar yer almaktadır. Ahmet Rasim ve Abdullah Zühtü gibi eserlerinde yaşadığı dönemin toplumuna ilişkin izlenimlerini kaydeden yazarların eserleri incelendiğinde ele aldıkları meseleler canlı bir tanığın dikkatleriyle ve çeşitli yönleriyle sonraki dönemlere aktarılır. Âmin alayı uygulaması da bu yazarların eserlerinde hemen her yönüyle ele alınmış önemli kayıtlar barındıran bir merasim olarak karşımıza çıkmaktadır. Mektebe başlayacak çocukta öğrenme şevki uyandırmak, çocuğu okula ısındırmak ve geleneksel değerleri yaşatmak gibi son derece önemli işlevleri olan âmin alaylarının -her ne kadar *Falaka* bilinen bir eser olsa da- *Şikeste Beste* gibi bugün

“bilinmeyen, keşfedilmemiş” nice eserde işlenmiş olması muhtemeldir. Bu nedenle gerek âmin alayları gerekse diğer eğitim uygulamaları ile kültürel öğeler üzerine devrinin tanığı kalem sahiplerinin yazdıkları incelenerek bugün unutulmuş, geri planda kalmış pek çok uygulama gün yüzüne çıkarılabilir. Eğitim öğretim faaliyetlerinde isteksiz davranan çocuklara yönelik yapılacak “okula ısındırma, sevdirme” çalışmalarında âmin alayına benzer “şevk ve istek” uyandıracak uygulamalar tercih edilebilir. Araştırmamızın konusu olan yazarların eserlerinde bu hususların ele alındığı ve çocuğun eğitim öğretim faaliyetlerinde daha istekli tavır sergilediği neticesine ulaşılmaktadır.

KAYNAKÇA

Abdullah Zühtü. *Şikeste Beste, Sabah*, nr. 3118-3119-3120-3122, 6 Rebiyülevvel 1316/13 Temmuz 1314/25 Temmuz 1898–9 Rebiyülevvel 1316/16 Temmuz 1314/28 Temmuz 1898.

Ahmet Rasim., *Falaka*, İstanbul, Altın Kitapları, 2004.

Aktaş, Ş., *Ahmet Rasim*, Ankara, Akçağ Yayınları, 2004.

Ayvazoğlu, B., *Abdülhak Hamit*, İstanbul, Altın Kitap Basımevi, 1991.

Birinci, A., *Mahalle Mektebine Başlama Merâsimi ve Mekteb İlâhileri*, II. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi, Bildiriler IV, 37-57, Ankara, 1982.

Ergin, O. N., *Türkiye Maarif Tarihi*, İstanbul: Eser Matbaası, 1991.

Gelişli, Y., *Osmanlı İlköğretim Kurumlarından Sıbyan Mektepleri (Kuruluşu, Gelişimi ve Dönüşümü)*, *Türkler*, C 15, 45-63. Ankara, Yeni Türkiye Yayınları.

Koçu, R. E., *Âmin Alayı* İstanbul Ansiklopedisi, C. II, 783-790, İstanbul, 1959.

Kömür, Y., Abdullah Zühtü'nün Türk Kültür ve Sanat Hayatına Katkıları, Doktora Tezi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Ankara, 2022.

Moran, B., *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış I*, İstanbul, İletişim Yayınları, 2012.

Öcal, M., *Âmin Alayı*, Ankara, TDV İslam Ansiklopedisi C. 3, .63, 1991.

Ötüken Türkçe Sözlük. İstanbul, Ötüken Neşriyat A.Ş., 2007.

Şehsuvaroğlu, H. Y., *Eski İlk Mektepler ve Mektebe Başlama Merasimleri*, Asırlar Boyunca İstanbul, *Cumhuriyet* gazetesi eki Atatürk Kitaplığı, 9.1. 1979.

Üstünipek, M.; Üstünipek, Ş., *Âmin Alayı ve Resimlerde Ele Alınışı*, ART-SANAT, 35-45, 2014/1.

**ZORUNLU GÖÇLERLE BİRLİKTE RUMELİ'DEN ANADOLU'YA TAŞINAN
MADDİ KÜLTÜR ÖGELERİ: "MUHACİR ARABASI"
MATERIAL CULTURE ITEMS MOVED FROM RUMELIA TO ANATOLIA WITH
FORCED MIGRATIONS: "IMMIGRANT CAR"**

Doç. Dr. Metin MENEKŞE

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, Muğla/Türkiye
ORCID ID: 0000-0003-1192-3161

Özet

İnsan topluluğunun yer değiştirmesiyle birlikte sahip olunan maddi ve manevi kültürel öğeler de onlarla birlikte yer değiştirmiş ve ulaşılan bu yeni yerdeki toplumların yaşamlarında sosyal, kültürel ve ekonomik anlamda zamanla önemli değişiklikler meydana gelmiştir. Nitekim Osmanlı döneminde 19. yüzyılda zorunlu göçlerle birlikte Anadolu'ya yerleştirilen muhacir kitleleri, pek çok kültürel öğeyi de bu coğrafyaya aktararak yeni mesleklerin, yeni üretim biçimlerinin ve tekniklerin tanıtılmasında rol oynamışlardır. Dolayısıyla göçmenler sadece bedenlerini değil, örf ve adetlerini, yaşayış biçimlerini, masallarını, destanlarını, atasözlerini, yemeklerini, topraktan yararlanma biçimlerini, kısacası maddi ve manevi pek çok kültür ögesini yanlarında getirmişlerdir. Örneğin, "muhacir arabası" olarak bilinen ulaşım aracı, Rumeli'den gelen muhacirlerin yanlarında getirdikleri önemli bir maddi kültür ögesidir.

Muhacir akınlarının yoğunluk kazandığı bir dönemde İstanbul sokakları muhacir arabaları ile dolup taşmıştır. Geleneksel iki tekerlekli kağrı arabalarından farklı olarak, daha seri hareket etme ve daha fazla yük taşıma özelliğine sahip bu arabalar, kağrı kullanan yerlilerin de ilgisini çekmiş ve zamanla kağrıların yerini almaya başlamıştır. Neticede bu çalışmada, göçlerle birlikte gelen ve "muhacir arabası" olarak adlandırılan araçların özellikleri ve Anadolu'nun sosyal, kültürel ve ekonomik hayatındaki yeri üzerinde durulacaktır. Bunu yaparken de arşiv vesikaları, kaynak eserler, gazeteler, hatırat ve günlüklerden istifade edilecektir.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Devleti, Zorunlu Göçler, Göçlerin Sonuçları, Maddi Kültür Öğeleri, Muhacir Arabası

Abstract

With the displacement of the human community, the material and spiritual cultural elements possessed have also changed places with them, and in the lives of the societies in this new place, significant changes have occurred in the social, cultural and economic sense over time. As a matter of fact, the immigrant masses who were settled in Anatolia with the forced migrations in the 19th century during the Ottoman period played a role in the introduction of new professions, new production forms and techniques by transferring many cultural elements to this geography. Therefore, the immigrants brought not only their bodies, but also their customs and traditions, their way of life, their tales, epics, proverbs, foods, ways of using the land, in short, many material and spiritual cultural elements. For example, the means of transportation known as the "immigrant car" is an important material culture item that the immigrants from Rumelia brought with them.

At a time when the influx of immigrants gained intensity, the streets of Istanbul were full of these cars. Unlike traditional two-wheeled ox carts, these cars, which have the ability to move faster and carry more loads, also attracted the attention of the locals who used the oxcart and started to replace the oxcarts in time. As a result, in this study, the characteristics of the vehicles called "immigrant cars" and their place in the social, cultural and economic life of Anatolia will be emphasized. While doing this, archive documents, source works, newspapers, memoirs and diaries will be used.

Keywords: Ottoman State, Forced Migration, Consequences of Migration, Material Culture Items, Immigrant Car

Giriş

*Büyülü kızılığıyla şafak sökerken,
Yine bir sabah erken erken,
Konuverdi armut ağacına kumru.
Bir hüznü bir hüznü öttü ki sormayın...
Henüz dağılmadan tedirginliği,
Kumrunun ötüşündeki hüznü,
Geldi dayandı kapıya/ yelesi pırıl pırıl,
Yağz atın şartduğu **araba**.
Belliydi, son haddini bulmuştu,
Kaç gündür evde süregelen telâş.
Çeyiz sandığı, konsol, sofras,
Döşekler, yorganlar, halılar,
Dört sandalye, baba yadigârı masa,
Ve bir şeyler daha yüklendi **arabaya**
Apar topar.
Kucaklaşıldı, helâllaşıldı sonra,
Sonra deh dedi sürdü **arabayı arabacı**.
Ardından yürüdüler ağır ağır, ezginlikle,
Ninem, babam, annem, halam ve oğlu...⁵*

Osmanlı Dönemi Zorunlu Göç ve Göçmenler

Göç olgusu, Türk tarihinin hemen her döneminde güncelliğini korumuştur. Türkler, Türk tarihinin bilinen en eski dönemlerinden itibaren çeşitli sebeplerle farklı coğrafyalara göç etmişlerdir. Orta Asya'dan Batı'ya doğru başlayan bu göç hareketi, yüzyıllar boyunca dünyanın farklı bölgelerine doğru devam etmiştir. Tarihsel süreçte farklı din, dil ve kültür özelliklerine sahip milletlerle karşılaşmış ve zamanla bir etkileşim söz konusu olmuştur.

⁵ Üsküp doğumlu şair Suat Engüllü, göç yollarına revan oluşu bu dizelerle anlatmıştır. İsen vd., 2001: 123-124.

Bu etkileşimin bir sonucu olarak da siyasi, sosyal, kültürel ve ekonomik alanlarda önemli gelişmeler yaşanmıştır.

Dolayısıyla göç olgusu, sadece istatistiki verilerden ya da bir mekândan diğerine yapılan yer değiştirme hareketinden ibaret değildir. Göç hareketi ile birlikte insanın yanında pek çok şey de ulaşılan yeni sahaya taşınmaktadır. Bu haliyle de göç; sermayenin, bilginin, deneyimin, işgücünün, kültürün, üretim ve tüketim kalıplarının, hayat tarzının, kısaca yaşamın her alanına dair bir değişimin ve hareketin adı olarak karşımıza çıkmaktadır (Yakar, 2009: 40). Kaya ve Erdoğan'ın da belirttiği gibi göç, bir coğrafi yer değiştirme hareketi olmasının yanı sıra *dinamizm ve farklılıkların bir aradalığıdır*. Etno-kültürel ve dinsel farklılıkların birbirleriyle iletişim kurmasını ve böylelikle üçüncü alanların ortaya çıkmasını sağlamaktadır. Kısacası, *ayrışmayı değil, birleşmeyi mümkün kılmaktadır* (Kaya ve Erdoğan 2015: 5).

Tarihsel süreçte meydana gelen göç hareketleri hiç şüphesiz siyasi, sosyal ve ekonomik hayat açısından geçmişte ve günümüzde oldukça önemli bir yer işgal etmektedir. Nitekim Karpat'a göre, *"yeni ırklar, yeni kültürler, yeni idare ve yaşam biçimleri göçlerin etkisiyle ortaya çıkmış ve göçler günümüz toplumlarının oluşumuna zemin hazırlamıştır"* (Karpat, 2010: 9). Karpat, bunu Türkiye özelinde ifade ederken, *"Türkiye, göçler sayesinde kurulmuş, değişmiş ve bugün milli devlet haline gelmiştir"* (Karpat, 2015: XXXIX) şeklinde bir değerlendirmede bulunmuştur. Ortaylı'ya göre ise, *"Uygurlukların ortaya çıkması ve birbirleriyle etkileşmesi de göçler sayesinde olmuştur. Göç olgusunun yaşanmadığı ve tamamen durduğu yerde genellikle statik bir toplum yapısı ortaya çıkmış ve bu durum toplumun gelişmesine çoğu zaman engel teşkil etmiştir."* (Ortaylı 2006: 19).

Anadolu ve onun üzerinde kurulup genişleyen Osmanlı Devleti toprakları, önemli bir Türk yerleşim alanını teşkil etmektedir. Osmanlı Devleti, klasik dönem iskân siyaseti gereği Türk-Müslüman nüfusu yeni fethettiği yerlere nakletmiş ve "dışa dönük" bir iskân politikası takip etmiştir. Nitekim Rumeli topraklarını kendisi ve tebaası için kalıcı bir yurt yapmak istemiş ve bu yerlerin iskân, imar ve ihyasına büyük önem vermiştir (Doğru 1999: 165-176). 17. yüzyıla gelindiğinde ise, devletin uzun süren savaşlar yaşadığı ve memleket içinde asayişsizliğin, vergi adaletsizliğinin arttığı bir dönem söz konusu olmuştur. Bu dönemde, meskûn yerlerin boşaltılması sonucunda, *"harap ve sahipsiz yerlere aşiretlerin yerleştirilerek şen ve âbâdan edilmesi"* gibi bir zihniyet oluşmuştur. Yani, bir "iç iskân meselesi" ortaya çıkmıştır. 19. yüzyılda ise iskân meselesi yeni bir boyut kazanmış ve kaybedilen topraklardan gelen göçmenlerin Anadolu'da yerleştirilmesi meselesine ağırlık verilmiştir. Bu dönemde, siyasal coğrafyanın küçüldüğü ve dışarıdan içeriye dönük göçlerin yaşandığı görülmektedir (Halaçoğlu 1999: 581; Çelik, 1999/1: 71; İpek 1996: 15-16).

Kırım, Kafkasya ve Rumeli göçlerinin yaşandığı dönemde göçmenler için yeni iskân sahaları belirlenirken birtakım hususların esas alındığı görülmektedir. Nitekim II. Abdülhamit döneminde, Rusya hududundan Basra'ya kadar göçmen iskânında, *"muhacirin iskânı nüfus-ı İslamiye'nin tezyidiyle imar-ı memleket ve terakki-i varidat-ı devlete ve takviye-i sunuf-ı askeriyeye medar olacağına binaen nüfus-ı İslamiye'nin teksiri ve akvam-ı saireye rüçhanlarının (üstünlük) muhafazası"* ilkesi göz önüne alınmıştır. Dikkate alınan diğer bir husus ise, iskân için düşünülen arazilerin *"fenn-i harb nokta-i nazarından"* hareketle belirlenmesidir. Göçmenlere ilişkin meseleye, sanat ve

ziraat erbabı insanların ithali olarak sadece iktisadi açıdan değil, “*potansiyel asker tedariki*” olarak da bakılmıştır (Deringil 1991: 436).

17. yüzyılın sonlarından itibaren Osmanlı'nın her toprak kaybedişinde, Türkler ve diğer Müslüman gruplar göçe zorlanmıştır. Özellikle Balkanlar âdeta bu grupların sürekli göç dalgalarıyla çalkalanmıştır (Popovic 1995, 186). Netice itibariyle, Osmanlı Devleti'nin girdiği savaşları kaybetmesi ve çeşitli siyasal nedenlerle 1783-1914 yılları arasında Kırım, Kafkasya ve Balkanlar'da yaşayan 7 milyondan fazla kişi yerlerinden edilmiş ve etnik temizliğe maruz kalmıştır (Karpat, 2010: 20). Karpat'ın 1783-1914 yılları arasında göç edenlerle ilgili verdiği tablo aşağıda olduğu gibidir (Bkz. Tablo 1; Karpat 2014: 129).

Çizelge 1: 1783-1914 Yılları Arasında Osmanlı Devleti'ne Yönelik Göçler		
Göç Edilen Yer	Yıllar	Sayılar
Kırım	1783-1856	1.000.000
Kırım ve Kuban	1856-1862	450.000
Kırım ve Kuban	1867-1914	350.000
Kafkaslar	1862-1865	1.500.000
Kafkaslar	1865-1900	1.000.000
Kafkaslar	1874-1877	125.000
Balkanlar	1877-1878	800.000
Balkanlar	1878-1914	2.200.000
Toplam		7.475.000

Osmanlı döneminde meskûn olduğu bölgede değerlerini yaşatamayan ve değerlerini yaşatabileceği yere göç edenler, *kahırzede* ve *zulmdide* Müslümanlardır (İpek 2014: 16-17). Osmanlı'nın kaybettiği topraklardan ayrılmak zorunda kalan bu insanların göçleri hiç kolay olmamıştır. İnsanlar çıplak ayaklarla onlarca yolu gitmek zorunda kalmış; öküz arabalarının çektiği onlarca insan kafilesi çamurlara bata çıka göç yoluna düşmüştür. Örneğin Balkan Savaşları (1912-1913) yıllarında, Osmanlı Devleti'nin her yanını kaplayan göç kafilelerini gören *Şevket Süreyya Aydemir*, Rumeli muhacirlerinin durumunu şöyle ifade etmiştir:

“Evet, Rumeli göçüyordu. Rumeli boşalıyordu. Rumeli Türkleri akıp geliyorlardı. Rumeli'yi asırlarca evvel alan, Rumeli'de asırlardır yaşayan son Türkler, XX. yüzyılın başında alevlenen bu yangının alevleri içinde yanarak, çamurlar içinde eriyerek, her sürünüşte biraz daha azalarak, biraz daha kaybolarak, her an daha koyulaşan bir Karanlığın içinde, sonu bilinmez geleceklere doğru akıyorlardı.” (Şevket Süreyya Aydemir, 1976, 322-323).

Fatih Kerimî'nin “İstanbul Mektupları” kitabında muhacirlerle ilgili notları da yürek yakıcıdır. Onun en dokunaklı ifadesi ise şudur: “*Bu muhacirlerin hâli o kadar acıklı ve*

dehşetlidir ki yazmak için kaç defa elime kalemi aldığım hâlde yazmaya kalbim dayanamadı. Gözümden yaşlar boşandı, kalemi bıraktım.” (Fatih Kerimî, 2001: 172).

Cumhuriyet Dönemi Göçler: Türk-Yunan Nüfus Mübadelesi

Osmanlı Devleti'nin son döneminde yaşandığı gibi Cumhuriyet'in ilk yıllarında da göçler yaşanmaya devam etmiştir. Bu süreçte yeni kurulan Türk Devleti'nin toplumsal yapısı da fazlasıyla etkilenmiştir. Cumhuriyetin kurulmasının hemen akabinde zorunlu ve kitlesel bir göç hareketi olarak ortaya çıkan mübadele, Türk siyasetinin en önemli gündem maddelerinden biri olmuştur. Nihayetinde, Lozan Konferansı kesintiye uğramadan önce Türk ve Yunan delegeleri tarafından 30 Ocak 1923 tarihinde Lozan'da “*Türk ve Rum Ahali Nüfus Mübadelesine İlişkin Sözleşme ve Protokol*”⁶ imzalanmıştır (Antlaşmanın tam metni için bkz. Soysal, 1983: 177-183).

Anlaşma gereğince, İstanbul ve Batı Trakya hariç olmak kaydıyla Türk topraklarında yerleşmiş Ortodoks dinine mensup Rumlar ile Yunan topraklarına yerleşmiş Türkler 1 Mayıs 1923 tarihinden itibaren zorunlu mübadeleye tabi tutulacaklardır. Bu kimselerden hiçbiri Türk Hükümeti'nin izni olmadan Türkiye'ye ya da Yunan Hükümeti'nin izni olmadan Yunanistan'a dönüp yerleşemeyecektir. Sözleşme, 18 Ekim 1912 tarihinden itibaren göç eden ve göç etmesi gereken gerçek ve tüzel kişileri kapsamıştır (Arı, 1995: 18-19).

1923 Türk-Yunan Nüfus Mübadelesi'nin de eklenmesiyle 1923 yılından itibaren iskân meselesi, devletin halletmesi gereken problemler arasında ilk sıralarda yer almıştır. Mübadiller de dâhil olmak üzere 1923-1930 yılları arasında gelen nüfus, resmi bir istatistikte aşağıdaki tabloda olduğu gibi gösterilmiştir (Bkz. Tablo 1; Menekşe, 2021: 11).

Çizelge 2: 1923–1930 Arasında Ülke Genelinde İskâna Tâbi Tutulan Nüfus	
SIFAT	NÜFUS
Mübadil	499.239
Gayri mübadil	172.029
Harikzede	14.312
Mülteci	35.936
Yerli ahali	18.430
Şarktan garbe nakledilenler	2.774
Toplam	742.720

BULGULAR

1. Göçlerle Birlikte Anadolu'ya Taşınan Maddî Kültür Öğeleri

⁶ Antlaşmanın tam metni için bkz. Soysal, 1983: 177-183.

Tarihsel süreçte göçlerden etkilenen en önemli yerler Avrupa ve Anadolu olmuştur (Bahadır, 2008: 13). Nitekim 10.000 yıllık yerleşme tarihi olan Anadolu toprakları, farklı özelliklerde olan birçok göç deneyimini yaşamıştır. Bu deneyimler sonunda bugünkü kültürel çeşitlilik meydana gelmiştir (Tekeli, 2013: 42).

Memleketin her yöresinde giyim, kuşam, anane, yemek, eğlence, müzik ve sanat farklı alanlarındaki çeşitlilik kendini göstererek, "Anadolu'yu kültür mozaiği haline getirmiştir." (Terzioğlu, 2016: 110). Bahsi geçen kültür mozaiğinin ortaya çıkışı, kabulü ve yükselişinde "kimi zaman yoğunlaşan, kimi zaman da durulan göç dalgalarının" (Çiftçioğlu, 2008: 146) rolü hemen bütün araştırmacıların dikkatini çekmiştir.

Literatürde göçmenlerin bilgi, beceri ve teknoloji aktarımında uluslararası bir köprü rolü oynadıkları belirtilmektedir. Nitekim 19. yüzyılda zorunlu göçlerle birlikte Anadolu'ya yerleştirilen kitleler, pek çok becerilerini de başka coğrafyalara aktararak oralarda yeni mesleklerin, yeni üretim biçimlerinin ve tekniklerin tanıtılmasında rol oynadılar. Sürekli göç alan yerler, başka coğrafyalardan taşınan kültürel özelliklerin ve etkilerin bileşiminde yeni bir kültür kaynaşmasına ve çeşitlenmesine tanıklık etmiştir (Arı, 2014: 298). Dolayısıyla göçmenler sadece bedenlerini değil, kültürlerini, ananelerini, yaşayış biçimlerini, masallarını, destanlarını, atasözlerini, yemeklerini, topraktan yararlanma biçimlerini, kısacası maddi ve manevi her şeylerini yanlarında getirmişlerdir (Aydın, 2012: 160-170).

Anadolu'ya gelen göçmenlerin yeniliklere daha yatkın olmaları durumu, ayrılmak zorunda kaldıkları bölgenin teknoloji seviyesiyle ilgilidir. Nitekim özellikle Balkanlar, Anadolu'ya nispeten daha fazla sanayileşmiş olan ya da sanayi devrimini daha önce yakalamış olan bir bölgedir ve bu bölgede teknoloji daha üst düzeyde olmuştur. Üretim teknolojisinin daha ilerde ve ürün çeşitliliğinin daha fazla olduğu bu bölgeden gelen göçmenler, beraberlerinde olumlu üretim vasıtalarını da taşımışlardır. Örneğin, Eskişehir'in gerek tarım gerekse sanayi sektörlerindeki erken gelişmenin kaynağını göçmenler oluşturmuştur (Altuğ ve Yılmaz, 2022: 324; Kırılı, 2001: 262-264). Yine, kendisiyle görüşme gerçekleştirilen bir göçmen, bu konuyla alakalı şu ifadelerle yer vermiştir:

"Balkanlardan gelenlerin kahir ekseriyetinin ruhunda yatan müteşebbis ruh, Avrupa'daki sanayiye, teknolojiyi biliyor olması. Buraya geldiklerinde en azından çekiç sallamayı biliyor, tornayı biliyor... Dolayısıyla oradan gelenler bakıyorlar ki burada bir şey yok. Para da kazanmak lazım, tamamı böyle teknolojik işlere girmiş... Gücü yeten kendi çapında küçük imalathaneler kurmuştur."

Rumeli'den gelen göçmenlerin birtakım yeni değerleri Anadolu'ya kazandırdıklarına dair dönemin seyyahlarından da bilgi edinilebilmektedir. Nitekim 1913'te Anadolu'ya seyahat eden Macar asıllı seyyah *Horvath*'ın notlarında, göçmenlerin gelişinin yurda sağladığı yararlar şöyle anlatılmıştır:

"Muhacirlerin gelmesi Anadolu için son derece yararlı bir gelişme. Bir yandan düşük olan nüfus yoğunluğu, öte yandan çalışkan ve kültürel olarak kalkınmış katmanlar ülkenin zenginleşmesini sağlıyor. Muhacirler geldikleri ülkelerden kendileriyle beraber Anadolu'dakinden kesinlikle daha gelişmiş iş araçları ve kaliteli tohumluk getiriyorlar. Ülkeye her gelen göçmen ailesine 25 dönüm ve her çocuk için 5 dönüm daha ilave olunuyor. Bu ekilen arazinin fazlalaşmasına da imkân veriyor ve ülke zenginleşiyor."

Cumhuriyet döneminde gelen mübadiller de yerleştikleri bölgenin kültürünü etkilemişlerdir. Yük taşımak için pratik araçlar, fırınlar mübadiller ile gelmiştir Yine günlük yaşamın parçaları olan giyim, kuşam ve beslenme alışkanlıkları ile bölgenin kültürüne; estetik anlayışları ile mimari ve peyzaja katkıda bulunmuşlardır (Çapa, 2001, s. 131).

Mübadiller, kendilerine özgü bazı adet, gelenek ve görenekleriyle beraber yaşam tarzlarını da taşımışlardır. Yerli halkın yüzyıllardan beri geleneksel olarak kullandıkları yöntemleri göçmenlerin aktardıklarıyla kıyasladıktan sonra kendi metotlarının daha geri olması veya pratik olmaması gibi nedenlerle yeni tanıştıkları kültürel öğeleri gündelik hayatlarında kullanmaya başlamışlardır. Mübadele öncesinde Edirne yöresinde çift sürerken inek, öküz veya manda koşuluyordu. Mübadillerin Edirne'ye iskânın ardından tarla sürerken ve ekerken atların da kullanılmaya başlandığı görülmektedir (Mazlum,2013:166).

1.1. Osmanlı Ulaşımında Arabalar ve “Muhacir Arabası”

Araba, Türkler ve Moğollar'ın yaşadığı Orta Asya bozkırlarında eskiden beri kullanılan bir vasıta. Nitekim Orta Asya'da iki türlü arabanın bulunduğu bilinmektedir. Biri sürücünün arkaya oturup dizginle idare ettiği *Hârizm ve Kaşgar arabası*, diğeri ise sürücünün at üzerine binip kısa gem ile idare ettiği *Türkistan ve Hokand arabasıdır* (İpşirli 1991: 242).

Osmanlı Devleti'nde karayollarında daha yüksek taşıma kapasitesi olmasına rağmen araba yerine deve, at, katır gibi yük hayvanları daha çok tercih edilmiştir. Bunun önemli bir nedeni yolların elverişli olmamasıdır. Zira hayvanlar, tekerlekli trafiğe büyük oranda geçit vermeyen karlı ve çamurlu yollarda arabalara göre daha kolay yol alabilmekte, yolun dışına çıkmak gerektiğinde de aynı rahatlıkla yürüyüşlerine devam edebilmektedir. Fakat arabanın bu şartlarda yola devam etmesi mümkün değildir (Ekin, 2017: 389). Nitekim bu konuyla alakalı olarak *Moltke*, şu gözlemlerine yer vermiştir:

“...Küçük kervanımız takriben otuz attan mürekkepti ve yollarla havanın müsaade ettiği nispette hızlı ilerliyordu; yollar çok defa sadece patikadan ibaretti; bunlar dik tepelere tırmanıyor ve coşmuş derelerden geçiyordu. Arabalar hiç işleyemezdi ya da ancak öküzlere çektirilebilirdi. Fakat atla gidiş güç oluyordu...” (Helmuth von Moltke, 1969: 144).

Osmanlı Devleti'nde çok eski tarihlerden itibaren arabanın kullanıldığı görülmektedir. Nitekim Anadolu ve Rumeli'de yük taşımacılığında genellikle uzun mesafeler için deve, kısa mesafeler için araba tercih edilmiştir (Uzunçarşılı, 1944: 197; İpşirli 1991: 242). Kırsal kesimde kullanılan arabanın öküzle çekilen kağrı olduğu bilinmektedir. Kent içinde araba kullanımının başlangıcı ise belirsizdir. Araba daha çok ülkenin Avrupa yakasında kullanılmıştır. Bu arabalar çoğunlukla öküz ve mandalar tarafından çekilmiştir. Ordu mühimmatının taşınmasında ve köylüler tarafından yapılan kısa mesafeli taşımalarda araba (daha çok kağrı) kullanılmıştır. Örneğin, 16. yüzyılda Vize ve Sirem'de araba yapımında uzmanlaşmış kimselerin olduğu tespit edilmiştir. İmparatorluk dâhilindeki araba kullanımı 17. yüzyıldan itibaren yaygınlaşmaya başlamıştır. Örneğin, bu yüzyılda İstanbul'daki Saraçhane Senti'nde “Koçu” arabası imal edilen bir atölye bulunmaktadır. 18. yüzyıldan sonra ise şehirlerarası yollarda arabayla seyahat eden yolcuların sayısı artmaya başlamıştır (Ekin, 2022: 45).

Osmanlı dönemi İstanbul'unun hayvan koşulu ilk arabası, iki öküzün çektiği *koçu* olmuştur. 18. yüzyılda Avrupa ile beraber Osmanlı Devleti'nde de genel bir aydınlanma yaşanması sonucunda taşıma araçlarında çizgileri daha rafine, renkleri ve süslemeleri daha zengin bir araba tipi olan *Katipodası* toplumda kullanılmaya başlanmıştır. 19.yüzyılın son çeyreğinde de Avrupa'dan ithal, iki yanı açık, üstü arkadan körüklü iki kişilik *faytonlar*⁷; onların dört kişilik, karşılıklı iki kanepeli ve ön ile arkadan iki körüklü, üstü kapanan tipi olanlar *landonlar* ve her yanı ahşap yapım, kapalı, yan pencereleri camlı, kutu biçiminde dik, iki kişilik atlı arabalar olan *kupalar* sosyal hayata girmiştir (Gülersoy 1993: 289-290).

Görsel 1: Koçu, Arabası 1865 (Nas, 2021: 54)

Osmanlı Devleti'nde değişimin sembolü niteliğindeki at⁸ arabaları, masa, sandalye, sehpa, fabrika, tarım aletleri gibi unsurlar kullanılmaya başlanmış ve hatta bunlar duvar resimlerinde yerini almıştır. Nitekim fayton, II. Mahmud döneminden önce sadece padişahların bindiği bir araç iken 1825'lerde devlet memurlarının da binilmesine izin verilen bir araç olmuştur (Renda, 1977: 118).

Görsel 2: Çift Atlı Yaylı Düz Araba (Eyice, 1959: 910)

⁷ 19. yüzyılın son çeyreğinde "körüklü, açık binek arabası" anlamına gelen Fransızca kökenli fayton kelimesi ile anılan faytonlar, Avrupa'dan ithal edilerek sosyal hayata girmiştir. Faytonlar dört veya iki atla çekilen ön tekerlekleri küçük, arka tekerlekleri büyük, tek oklu ve çift at koşulu taşıtlardır. Bkz. Nas, 2021: 55.

⁸ At, konar-göçer bir topluluğun yükselmesinde (siyasî ve iktisadi), onların bir yerden başka bir yere göç etmeleri ve yurt edinmelerinde önemli bir işleve sahip olmuştur. Bu bağlamda konar-göçer hayatta insanoğlu at ile bütünleşerek bozkırlının ayrılmaz bir kardeşi hâline gelmiştir. Kâşgarlı Mahmud'un *Dîvân-ı Lugâti't-Türk* adlı eserinde, "At Türkün kanadıdır" sözünden anlaşılacağı üzere, konar-göçer Türklerin yaşamının ayrılmaz bir parçası olmuştur. Bkz. Sümer 1983: 1-2.

Osmanlı Devleti'nde kullanılan arabalara dair seyahatnamelerden bilgi edinmek mümkündür. Nitekim Avusturya sefiri olarak Türkiye'ye gelmiş ve 1554'den 1562'ye kadar süren sefirliği sırasındaki bilgi ve müşahedelerini dört uzun mektup halinde üniversiteden arkadaşı *Nicholas Michault*'a yazmış olan *Ghiselin de Busbecq*, hayvancılıkla uğraşanların yük taşırken araba kullandıklarını, hatta araba içinde barındıklarını yazmıştır:

“...bir cins koyundan size bahsetmeme değer. Gayet yağlı kuyruklarının ağırlığı üç-dört, bazan yedi-sekiz-on «pound» gelen bu koyunlarda, bilhassa yaşlılarında, kuyruk o kadar ağır oluyor ki hayvan artık taşıyamadığından bunları iki tekerlekli bir araba üzerine koyarak öylece taşıyorlar. Size belki mübalâğa gibi gelecek ama inanın bu söylediklerim gerçektir...” (Ghiselin de Busbecq, t.y.: 54).

Busbecq, Niş'te konakladığı bir kervansarayda yükler ve arabalar için özel bir bölüm olduğundan bahsetmiştir:

“Niş'te umumî misafirhanede kaldım. Türkler bunlara kervansaray diyorlar. Bu taraflarda yolculuk yapanlar için kalınacak yerler kervansaraylardır. Bunlar uzunca bir binadan ibarettirler. Dört tarafı üç kadem yükseklikte duvarlarla çevrili olup ortada yükler, yük hayvanları ve arabaların konulduğu üstü açık bir kısım vardır.” (Ghiselin de Busbecq, t.y.: 27).

Kanuni devrinde, 1552 yılında, Türklere esir düşen ve üç yıl boyunca Kaptan-ı Derya Sinan Paşa'nın yanında kölelik yapan İspanyol entelektüel *Pedro*, zorunlu ikameti boyunca, dönemin İstanbul'una dair edindiği bilgileri anlatırken, kadınların kullandıkları arabalara dair şu bilgiye yer vermiştir:

“Juan- Ata binen hanımlar var mıdır?”

Pedro- Çoğu, tahtıravan biçiminde kapalı arabalara biner; ata da binerler; katura binmezler. Ata, yan oturarak değil, erkek gibi apış ayırarak binerler.” (Pedro'nun Zorunlu İstanbul Seyahati, 1996: 89).

İstanbul'u görmek, Osmanlı Devletini tanımak isteğiyle 1553 yılında Alman imparatoru I. Ferdinand'ın Kanuni Sultan Süleyman'a gönderdiği elçilik heyetinde yer alan *Dernschwam*, kendi özel hizmetkâr, arabacı ve seyisleriyle heyete katılmıştır. Bu uzun yolculuğu kendi hesabına yaptığını belirtirken, “Bu seyahati kendi hesabıma yaptım. Gidiş ve dönüşte hizmetkârlarımın, at ve arabalarımın bütün giderlerini ben ödedim.” (Dernschwam 1992: 372) ifadesinde bulunmuştur.

18. yüzyılın başlarında bir süre Osmanlı topraklarında bulunan *Lady Montagu*, kendisinin de bindiği atla çekilen arabaları ayrıntılarıyla betimlemiştir. Dört kişinin rahatlıkla binebileceği bu arabaların pencere ve kafeslerinin bulunduğunu, üstlerinin ağır işlemeli kırmızı çuha ile örtüldüğünü belirterek şu ifadelere yer vermiştir:

“...Bir gün Sofya'da hamamları görmek için kaldım. Tanınmamak için bir Türk arabasıyla gittim. Bu arabalar bizimkilerden farklı ama burada yolculuk etmek için çok müsait. Çünkü kışın buzların tesirine, yazın da sıcağa tahammül etmek çok zor. Bu arabalar tıpkı Almanlarınki gibi. İçlerine bilmece tarzında, şiirlerle karışık çiçek sepetleri çizilmiş, boyalı ve yaldızlı kafesleri var. Üzerlerinde ipek astarlı, ağır işlemeli kırmızı çuha örtü, kenarlarında da gayet ince saçaklar var. Bu örtü arabada oturanları gizliyor. Pencereden bakmak gerektiği zaman örtü kaldırılabilir. Dört kişinin rahatlıkla oturabildiği bu arabaların oturma yerleri yastıklardan ibaret.” (Lady Montagu, 1973: 35-36).

1802’de Doğu seyahatine çıkan Alman seyyah *Ulrich Jasper Seetzen*, karadan araba ile İstanbul’a gelmiştir. Fakat seyyah, İstanbul’da araba azlığına vurgu yapmıştır (Ulrich Jasper Seetzen, 2017: 22). Kadınların azlığı, tekerlekli arabaların yokluğu, sahipsiz köpekler ve derin bir sessizlik Fransız yazarı şaşırtmıştır. Seyyah, arabalara az rastlanmasıyla ilgili olarak düşüncelerini şu şekilde aktarmıştır:

“Burada arabalara çok sık rastlanmıyor. Erkekler atla dolaşmayı tercih ediyorlar. Arabaya yalnızca kadınlar biniyor. Türklerin arabaları, sadece dört tekerleği olan üstü yuvarlak çatılı ve her iki yanında birer kapı bulunan çok hafif ama bol süslü araçlar. İstanbul’da (Pera dışında) bugüne kadar bir tek Avrupa tipi araba görmedim ve sanırım ilerde de görmeyeceğim. Elbette ki burada araba başka kentlerdeki kadar kullanışlı bir araç değil, çünkü bazı sokaklar çok dar ve üstelik inişli yokuşlu. Ama gene de arabalar için müsait pek çok cadde var. Türkler, Fransa, İngiltere veya Almanya’da yaşayan bir zengin için şık bir fayton satın almak için ödeyeceği parayı, gösterişli eyer takımlarına, örtülere ve atlara harcamayı tercih ediyorlar. Nitekim Avrupa’nın hiçbir ülkesinde buradaki kadar güzel at ve eyer takımları bulmak mümkün değildir.” (Ulrich Jasper Seetzen, 2017: 72).

Helmuth von Moltke, 1836-1839 yılları arasında Osmanlı Devleti’nde askeri danışmanlık yaptığı dönemde aile ve dostlarına mektuplar yazmıştır. Bu mektuplarında İstanbul ile ilgili gözlemlerine yer verirken, araba ve arabacılara da değinmiştir. İstanbul’da kullanılan arabalara ve bu arabalarla yapılan gezintilere dair şunları aktarmıştır:

“...Kadınlar araba ile yani Silezya’daki tenteli arabalara pek benzeyen bir taşıyla gezmeye çıkarlar, fakat bu arabalar yaysızdır ve alaca boyalıdır. Arabanın ağır okunun ucu bir ejder başı şeklindedir, dingiller ve yatakları demirden yapılmaz... Böyle bir arabaya iki öküz yahut manda koşulur, bu hayvanların boz renkli derileri üzerine sarı aşı boyasıyla muhteşem güneşler çizilmiştir. Kuyrukları yukarı kaldırılarak renk renk kurdeleler ve püsküllerle süslü, yay şeklinde değneklere bağlanır; böylece aheste aheste dolaşırlar. Kibar hanımlar bir çeşit kapalı arabada, perdeler ve kafesler arkasında otururlar; mevki sahibi erkekler ata biner...” (Helmuth von Moltke, 1969: 83-84).

Georgina Max Müller ve ünlü İngiliz oryantalist ve dilbilimci eşi *Friedrich Max Müller*, 1893 yılında İstanbul’da İngiltere Elçiliği Sekreteri olan oğullarını ziyarete gitmişler, aynı yılda Georgina Max Müller, İstanbul’daki gözlemlerine dair mektuplar kaleme almıştır. Müller, Galata Köprüsü’nden bahsederken, at ve araba gürültüleri ile köprünün âdetâ sallandığını belirtmiş ve şu ifadelerle yer vermiştir:

“...Galata Köprüsü muazzam bir faaliyet içinde... Vapurlar durmadan düdük çalıyor, isli kara buharlarını etrafa saçıyorlar. Eski Köprü, at ve araba gürültüleri altında sallanıyor ve inliyor. Yayalar 20 para, arabalar ise 5 kuruş köprü parası ödüyorlar. Günde toplanan para 400 Türk Lirasını buluyormuş...” (Müller, 1978: 21).

Arabalarda kullanılan beygirlerin, zaman zaman Avrupalı Devletler’den temin edildiği görülmektedir. Örneğin, 1885 yılında Von Hobe Paşa’nın⁹, 10 çift araba beygiri satın almak üzere posta vapuruyla Macaristan’a hareket ettiği, kendisine önceki satış işleminden arta kalan ve uhdesinde bulunan 850 liranın üzerine hazineden 3.250 Lira daha verileceği ifade edilmiştir (*BOA, Y.PRK.HH. 15/27, 8 Cemaziyelahir 1302/25 Mart 1885*).¹⁰ Hediye yolu ile Avrupalı Devletler’den araba beygiri geldiği görülmektedir. Örneğin, 1885 yılında Almanya İmparatoru tarafından dört adet araba beygiri hediye

⁹ Von Hobe Paşa için bkz. Gümüşsoy, 2020: 423-448.

¹⁰ *BOA, Y.PRK.HH. 15/27, 8 Cemaziyelahir 1302/25 Mart 1885.*

edilmesinden dolayı Padişahın Almanya imparatoruna teşekkür ettiği tespit edilmiştir (BOA, Y.PRK.NMH. 3/18, 29 Şevval 1302/ 11 Ağustos 1885).¹¹

1.2. “Muhacir Arabası”

Bir zamanlar üç kıtaya yayılmış olan Osmanlı Devleti'nin, eski yurtları terk ederek Anadolu'ya çekilmesi ile birlikte hazin bir muhaceret hadisesi ortaya çıkmıştır. Tarifi imkânsız zulümlere maruz kalıp, bu zulümlerden canını sağ olarak kurtaranlar aç, çıplak ve sefil olarak Anadolu'ya sığınmışlardır. Bazı muhacirler, yanlarında sadece yükte hafif eşyalarını getirebilmiştir.

Görsel 3: Balkanlardan Yola Çıkan Muhacirler (*Illustration Mecmuası*, Paris 1912)

Düşman devletlerin saldırısına uğrayan Müslümanlar, karayolu, denizyolu ve demiryolu ile göç etmişlerdir. Muhacirler, at ve öküz arabaları ve yaya olarak karayolunu; vapurlarla denizyolunu ve Trakya'da demiryolunu kullanmışlardır (Halaçoğlu, 1995: 47, 50; Ağanoğlu, 2001: 162). Dört tekerlekli at ve manda arabaları ile yola çıkan muhacirlerden bir kısmı Anadolu'ya, bir kısmı da İstanbul'a ulaşmıştır. Bir dönem İstanbul sokakları manda arabaları ile dolup taşmıştır. Rumeli muhacereti ile İstanbul'a gelen Zağra Müftüsü Hüseyin Raci Efendi, İstanbul'daki göçmen manzarasını şu ifadelerle anlatmıştır:

“Rumeli'den boşanan yüz binlerce ahali, araba, hayvan, şimendiferlerle veya yaya olarak gece ve gündüz demeyip İstanbul'a döküldüler. Son nefesteki canlarını emin diyar ve dertliler sığınağı olan Payitaht-ı Saltanata ve Dersaadet ahalisinin Agu-u merhametlerine attılar.” (Hüseyin Râci Efendi, 1975: 108-110).

Aram Andonyan, Sırpların Müslümanlara yapmış olduğu eziyetleri, zulümleri ve yola düşen göçmenleri şu ifadelerle anlatmıştır:

“Bir hafta sonra Belgrad'dan Üsküp'e gelen yüz elli Sırp memuru belediye yönetimini yeniden teşkilatlandırdılar. Müslüman sakinler şehirde kalmak veya göç etmekte serbest bırakıldılar. Çokları göçü tercih etti, varını yoğunu **manda ve öküz arabalarına** yükleyip yollara düştü. Kadınlar ve çok sayıda yalınayak çocuklar, galiplerin boyunduruğuna girmek için bu hazin kervanlara katılıp Selanik'e doğru inmeye başladılar...” (Andonyan, 1999: 337).

¹¹ BOA, Y.PRK.NMH. 3/18, 29 Şevval 1302/ 11 Ağustos 1885.

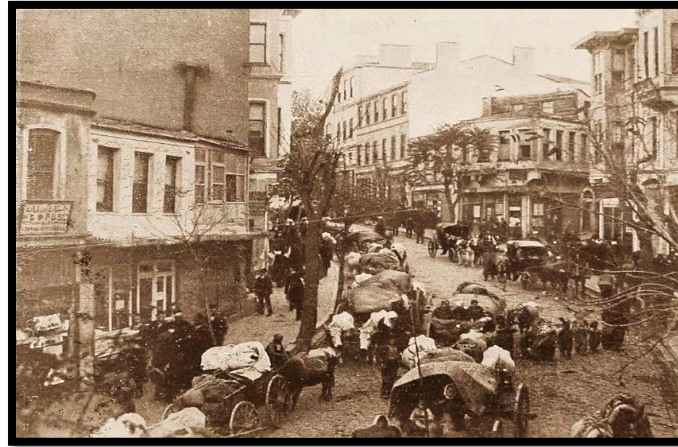
Görsel 4: Anadolu'da Dört Tekerlekli Muhacir Arabaları

Aram Andonyan, İstanbul'daki göçmenlerin durumuna dair de şu ifadelerle yer vermiştir:

*“Osmanlı ordusunun kötü şartlar altında geri çekildiğini gösteren bir başka delil de Rumeli göçmenlerinin İstanbul'a doluşmasıydı. Sirkeci'de, Üsküdar'da, Haydarpaşa'da ve genellikle İstanbul'un bütün büyük meydanlarında, ardi arkası kesilmeyen **manda arabalarının** geçidi korkunç sefalet manzaraları sergiliyordu. Çocukları, özellikle kadın ve çocuklar, belediyenin çöp arabalarına doluşmuşlardı...”*(Andonyan, 1999: 467).

İlhan Bardakçı ise, İstanbul'daki göçmen manzarasını şu ifadelerle anlatmıştır:

*“Binlerce, onbinlerce kişilik muhacir kabileleri Sirkeci garından itibaren şehri tamamen doldurmuşlardı, **öküzlerin çektiği kağrı arabaları** köprüden yukarılara, tâ Beyoğlu'na kadar uzanıyorlardı. Rumeli'den ölülerini bile getirenler vardı. Onlar gâvur toprağından kalmasınlar, burada yatsınlar”* diyorlardı. İstanbul akın akın gelen göçmenlerle doluydu...”

Görsel 5: İstanbul'da Göçmenler

Balkan Savaşı sırasında Babaeski'de bulunan Alman Binbaşı *Hochwaechter*, göçmenlere dair gördüklerini şu şekilde anlatır:

*“İstasyonda korkunç bir hava esiyor. Yerli halkın hepsi kaçmış. Kadın ve çocuklar **manda arabalarıyla** uzun kollar halinde demiryolu boyunca ya da kestirmeden Tekirdağ'a gidiyorlar. Köyleri yanmış, yersiz yurtsuz günlerce oradan oraya ya dolaşıyorlar. Karışıklık gittikçe artıyor,*

manzara tam sefalet ve perişanlık. Çocuklar yarı çıplak, kadınlar çamurda çıplak ayak...”(Artuç, 1988: 132).

Görsel 6: 20. Yüzyıl Başlarında İstanbul'da Bir Manda Arabası

Fransız gazeteci *Stephane Lauzanne* ise, Balkan Savaşı sırasında yaşanan göç olaylarını anlatırken şu ifadelerle yer vermiştir:

“İlk kafiye İstanbul'un 20 kilometre ötesinde rastladım. Ondan sonra ardı arkası kesilmedi. Bazı fakirler, ihtiyarlar, kadınlar ve çocuklar ufuktan bize doğru; kendilerini kovalayan görünmeyen güçten korkarak, şaşkın ve telaşlı kaçıyor, kaçıyorlardı. Hepsinin iki üç parça ıvır zıvırı vardı. Kimi eşyasını omuzunda, kimi el arabasında taşıyor, götürüyordu. Bazısı da eski bir **manda arabasına doldurmuş**, sürüp gidiyordu. Hepsinin yüzünde korku izleri, hepsinin halinde şaşkınlık vardı...” (Lauzanne, 1990:47-48).

Arabalarla hareket eden muhacirlerin ne kadar zamanda ne kadar mesafe kat ettiklerine dair bilgiye de erişilebilmektedir. Örneğin, Kırklareli'nden karayolu ile yola çıkan bir grup Muhacir (yaklaşık 400 hane), manda arabalarıyla ancak 17-18 günde İstanbul'a ulaşabilmişlerdir (Halaçoğlu, 1995: 48-49).

1890'lı yıllarda Bilecik, Söğüt, İnönü, Eskişehir, Kütahya, Çavdarhisar, Afyon, Çay, Akşehir, Konya, Dinar ve İzmir'e seyahat eden *Clement Huart*, buralara dair edindiği izlenimlerini 1897'de basılan eserinde aktarmıştır. *Huart*, Anadolu'da demiryolundan önce, daha rahat bir ulaşım aracı olarak Rumeli göçmenlerinin sokmuş oldukları “muhacir arabası” denilen dört tekerlekli hafif arabadan yararlandığını belirtmiş, “muhacir arabası” ile ilgili olarak şunları aktarmıştır:

“ muhacir arabası hafiftir, yaylı değildir, sadece dört tekerlek üzerine oturtulmuştur. Bizdeki eski arabalara benzemektedir. İki tahta alta, iki tahta da kenarlara uzatılmıştır ve üzeri tentelidir. Ne oturağı ne de ayak basmağı vardır. Geriye çekilir, yorgana sarılır ve yatarsınız. Arabacının da oturağı yoktur, neden olsun? En önde bir yere ilişir ve ayaklarını aşağı sallar, lâkin bu araba bütün ilkeğine rağmen çok faydalıdır.” (Huart, 1978: 19; Kaplanoğlu, 2014: 18).

Clement Huart, Bursa'da tatar, posta arabası ve muhacir arabası adıyla değişik arabaların olduğunu belirtmiştir. Yine, “Briçka” adı verilen ve tek atlı özel arabaların Rumeli göçmenleri tarafından Bursa'ya getirildiğini, *Bursa Ticaret Odası* kayıtlarına göre de bu tür araba sahibi olanların ve üretim yerlerinin göçmen mahallelerinde olduğunu ifade etmiştir (Huart, 1978: 19; Kaplanoğlu, 2014: 18).

Görsel 7: Göçmenler (Kaplanoğlu, 2014: 15)

İhtifalci Mehmet Ziya, 20. yüzyıl başlarında Bursa'dan Konya'ya yaptığı seyahatinde, göçmen arabalarına değinmiş ve Rumeli'den gelen göçmenlerin Anadolu'daki ulaşımı rahatlattığını belirtmiştir (İhtifalci Mehmet Ziya, 2010: 28). Aynı şekilde *Ömer Subhi Bey* de 1890 yılında Bursa'ya yaptığı seyahatte, Rumeli göçmenlerinin arabacılık yaptığına dikkat çekmiştir (Ömer Subhi Bey, 2007: 59).

Bursa'ya gelen göçmenler, araba sektörünü de beraberlerinde getirmişlerdir. Nitekim *Mehmet Ziya Bey*'e göre, "*Bursa'ya arabacılığı göçmenler geliştirmiştir. Göçmenler çok hoş fayton arabaları yapmaya başlamışlardır. Eskiden Anadolu içlerine giden arabalar Edirne'den ya da dışarıdan gelirken şimdi bu gereksinimi Bursa karşılamaya başlamıştır.*" (İhtifalci Mehmet Ziya, 2010: 238).

Mübadiller de geldikleri bölgelerden kültürlerini yanlarında getirmişlerdir. Bu kültür ile zamanla yerli kültür kaynaşmış, böylelikle yeni kültürel durumlar ortaya çıkmıştır. Mübadillerle birlikte gelen yenilikler arasında "muhacir arabası" da yer almıştır. Bu araç, Rumeli'den gelen bir at arabasıdır. Bu at arabası, kağnı kullanan yerlilerin de ilgisini çekerek zamanla kağnıların yerini almıştır. İki tekerlekli kağnıyla mukayese edildiğinde daha seri hareket kabiliyetine sahip olarak önemli bir katkı sağlamıştır.

Görsel 8: Göçmenler (Kaplanoğlu, 2014: 16)

Havza'ya yerleştirilen İnebosu mübadillerinden bazı aileler, vapura sığdırabildikleri atlarını ve arabalarını da yanlarında getirmişlerdir. Mübadillerin memleketlerinden getirdikleri bu arabalar, daha sonra yaygınlaşmıştır. Öküzlerin çektiği iki tekerlekli arabalardan başka aracın bulunmadığı Anadolu'da muhacirlerin dört tekerlekli atlı arabaları büyük bir yenilik olmuştur. Bu türden at arabaları daha sonra “muhacir arabası” olarak isimlendirilmeye başlanmıştır. Bu arabalar beygir gücüyle hareket ettikleri için daha hızlı gidebilmiştir. Derin kenar tahtaları sayesinde kasasına daha çok yük sığdırılabilmektedir (Özyürek, 2003: 146; Balcı, 2014, 47-48). Muhacir arabaları, her çeşit yolda kullanılabilen geleneksel iki tekerlekli kağnı arabalarından farklı olarak daha iyi yollara gereksinimi ortaya çıkarmıştır. Özellikle seri hareket etmesi, bu arabanın, yerliler tarafından da kağnyaya tercih edilmesi sonucunu doğurmuştur (Arı, 170: 1995).

At arabalarının halk tarafından taşımacılıkta kullanılan türleri 19. ve 20. yüzyıllarda Balkan muhacirlerinden öğrenilen bir halk mesleği olarak devam etmiş olup paralel olarak marangozluk, demircilik, nalbantlık, semercilik, saraçlık, boyacılık gibi zanaat dallarının de gelişmesine katkıda bulunmuştur (Nas, 2021: 55).

Yakın bir tarihte, yani 1963 yılında 3 yaşındayken Makedonya'dan Türkiye'ye gelen bir göçmen, karşılaştığı manzara ile ilgili olarak şu ifadelerle yer vermiştir:

“Biz geldiğimizde Türkiye'ye ayakkabı pençesi yoktu, toplu iğne yoktu, dışarıdan ithal ediliyordu. Ama orada vardı. Mesela buradaki at arabacıların, faytoncuların tamamı balkan kökenlidir. Yok, adam eşek sırtında gidiyor..”

1.3. Anadolu'ya Gelen Göçmenlerin İskân Alanlarına Naklinde Kullanılan Arabalar ve Ücretleri

Muhacirlerin toplanma ve dağıtım merkezlerinde farklı ulaşım ağlarından istifade edilmiştir. Tren ve vapurlar nakliye araçlarının en önemlileri olup nehirlerde işletilen küçük gemi ve vapurlar ikinci derecede; kira arabaları, beygirler ve develer üçüncü derecede öneme sahip olmuştur. Nakliye araçları aynı zamanda kara ve deniz olmak üzere iki esas kısma ayrılmıştır. Kara nakliye araçları da tren ve yük hayvanları olmak üzere iki şekilde görülmektedir.

Demiryollarının kullanıma girmesinden önce Osmanlı kentlerinde kara taşımacılığı genellikle deve kervanlarıyla gerçekleştirilmiştir. Nitekim bu kentlerden birisi de İzmir'dir. İzmir'de eşya nakliyatında da develer kullanılırken yolcu taşımacılığında ise at ve eşek arabaları kullanılmıştır (Atilla, 2002: 44). Bu kapsamda binek arabalarına büyük iş düşmüştür. İzmir'de üç çeşit binek aracı bulunmaktadır. Bunlardan birisi, Rumeli muhacirlerinin Anadolu'ya getirdikleri “muhacir arabası”dır. Hafif ve kullanışlı bir nakil vasıtası olarak karşımıza çıkmaktadır. Gidecekleri yere en emin ve en çabuk şekilde ulaşmak isteyenler bu araçlardan faydalanmıştır. İngilizlerin getirdiği “landon” ya da “viktorya” adı verilen arabalar ile Rumların kullandığı “karoça”lar da diğer tür binek arabalarıdır. Bunlardan landonlar “körüklü” olup en rahat, en uzun yol gidebilen araçlardır. Binek arabası sayısı 1891 yılında 100 civarındayken bu sayı 1914'te 365'e ulaşacaktır (Atilla, 2002: ss. 53-54).

Muhacirlerin taşınması, belli bir ücret dâhilinde gerçekleşmiştir. Bununla ilgili olarak Yüksek Muhacirin Komisyonu nizamnamesinde; *muhacirlerin daimi iskân bölgelerine*

nakilleri için gerekli olan tren, vapur ve araba ücretlerinin mahalli idarelerden temin edileceği¹² ibaresi yer almaktadır.

Arabalar, daha çok iskele ile iskân mahalleri, iskele ile demiryolu istasyonları, istasyonlar ile iskân mahalleri arasındaki kısa mesafelerde kullanılmıştır. Örneğin, mesafe kısa olduğu için Aydın vilayetinin Hamidiye kazasına iki kafil halinde gönderilen muhacirlerin sevkiyatında Tablo 3’de göüleceği üzere arabalar kullanılmıştır. Arabacıbaşı tarafından tedarik edilen bu arabaların ücreti ise İzmir mal sandığından tahsil edilmiştir.¹³

Çizelge 3: Muhacirlerin Hamidiye Kazasına Naklinde Kullanılan Araba Sayısı ve Ücreti				
Güzergâh	Muhacir Sayısı	Araba Adedi	Adet Fiyatı (kuruş)	Taşıma Ücreti (kuruş)
İzmir’den Hamidiye Kazasına ¹⁴	29 Nüfus	9	66,20	598,20
İzmir’den Hamidiye Kazasına ¹⁵	38 Nüfus	12	66,20	798
Toplam		21		1.396,20

Develer de arabalarda olduğu gibi daha çok yakın mesafelerde kullanılmıştır. Örneğin, 25 Eylül 1899 tarihli bir arşiv kaydı, Milas-Güllük arasındaki muhacir naklinin develerle yapıldığını göstermektedir (Bkz. Tablo 4).

Çizelge 4: Milas-İzmir Arasında Muhacirlerin Sevkiyatında Kullanılan Nakil Araçları ve Ortaya Çıkan Masraf¹⁶								
Herbir Nüfus İçin Alınan (Kuruş)	Ekmek ve Katık Parası	Milas’tan Güllük’e Nakil Masrafı	Güllükten İzmir’e Nakil Masrafı	Kayık Parası	Nüfus	Hane Sayısı	Hane Reisi İsmi	Milas’tan Güllük’e Kullanılan Deve Adedi
92	12	30	40	10	2	1	Mehmed Cemalaki	3
113	18	20	60	15	3	1	Ali bin İsmailaki	2
123	18	30	60	15	3	1	Hasan bin Orhanaki	3
349	54	70	180	45	10	1	Selim bin Abdülbakaki	7
215	30	60	100	25	5	1	Nuri bin Abdullah	6
72	12	10	40	10	2	1	Ahmed bin Hasan	1

¹² BOA., İ. HUS. 73/120, 17 Mart 1315/29 Mart 1899; *Düstur*, I. Tertip, Cilt: VIII, Başvekalet Devlet Matbaası, Ankara 1943, s. 311.

¹³ Örneğin, Hamidiye kazasında Arabacıbaşı İbrahim adlı kimse nakliye parasını tahsil etmiştir. Bkz. BOA., DH. MHC. 20/46, 10 Eylül 1315/ 22 Eylül 1899.

¹⁴ BOA., DH. MHC. 20/46, 25 Eylül 1315/7 Ekim 1899.

¹⁵ BOA., DH. MHC. 20/46, 10 Eylül 1315/ 22 Eylül 1899.

¹⁶ BOA., DH. MHC. 27/84, Lef: 5-1, 13 Eylül 1315/25 Eylül 1899.

72	12	10	40	10	2	1	Ömer bin Mustafa	1
216	36	30	120	30	6	1	Seyid bin Ahmed Halilaki	3
82	12	20	40	10	2	1	Hasan bin Ahmed Halilaki	2
82	12	20	40	10	2	1	Ali bin Ahmed Halilaki	2
82	12	20	40	10	2	1	Ahmed Halilaki	2
132	12	20	80	20	4	1	İbrahim Ağaki	2
82	12	20	40	10	2	1	Ahmed Ağa	2
123	18	30	60	15	3	1	Ali bin Ağagaki	3
1.835	270	390	940	235	48	14		39

Tablo 4’de görüldüğü gibi 48 kişiden oluşan 14 muhacir hanesinin Milas’tan İzmir’e nakli için; ekmek ve katık bahası, Milas-Güllük arası deve nakil ücreti, Güllük-İzmir vapur ücreti, Güllük ve İzmir’de kayık ücreti olarak Milas mal sandığından toplam 1.835 kuruş harcanmıştır. Bunun içerisinde, Milas’tan Güllük’e kadar kullanılan 39 adet deve için 390 kuruş nakil ücreti ödenmiştir.¹⁷

4 Nisan 1899 tarihinde Suriye’den gönderilen başka bir telgrafta ise, Humus’ta iskân olunmak üzere Şam’dan yola çıkarılan Girit muhacirlerinden bir kısmının arabaları ile Beyrut’a firar eyledikleri bildirilmiştir. Ayrıca bu yönde Yüksek Muhacirin Komisyonu’na da bilgi verildiği ve muhacirlerin istedikleri yere gitmekte serbest oldukları belirtilmiştir. Nihayetinde bu muhacirler de Beyrut’a ulaşmışlar ve yine diğerleri gibi hükümetçe nakillerini talep etmişlerdir. Dolayısıyla muhacirlerin, bu şekilde iskân için sevk olundukları mahallerinden başka yerlere nakillerinin ve özellikle böyle başıboş bırakılmalarının diğerlerini olumsuz etkileyeceği ve iskân emrini ihlal edeceği Beyrut valisince ifade edilmiştir.¹⁸

Adana vilayeti dâhilinde bulunan muhacirlerin nakillerinde kullanılan en önemli vasıtalarından biri arabalar olmuştur. Örneğin, Nimet-i Hüdâ vapuru ile Mersin İskelesi’ne gelen muhacirlerden bazılarının eşyaları iskeleden meskene; Mersin merkezinden iskeleye ve medreseden istasyona olmak üzere manda arabalarıyla nakledilmiştir. Bu nakliyat işlemi neticesinde 61 kuruşluk bir masraf ortaya çıkmıştır. Bu hizmeti veren Tarsuslu Hamdi oğlu Tarsuslu Mustafa, ilgili parayı Mersin mal sandığından tahsil etmiştir.¹⁹

Çizelge 5: Mersin İskelesine Gelen Bir Grup Muhacirin Eşya Nakil Ücretleri²⁰

¹⁷ BOA., DH. MHC. 27/84, Lef: 5-1, 13 Eylül 1315/25 Eylül 1899.

¹⁸ BOA, DH. MHC., 26/3, Lef: 1-1, 23 Mart 1316/5 Nisan 1900.

¹⁹ BOA, DH. MHC., 21/105, Lef: 18-1, 16 Temmuz 1315/ 28 Temmuz 1899.

²⁰ BOA, DH. MHC., 21/105, Lef: 18-1, 16 Temmuz 1315/ 28 Temmuz 1899.

Ödenen Toplam Miktar (krş.)	Araba Adedi	Her bir Araba İçin Ödenen (krş.)	Yer
16	8	2	İskeleden Meskene
3	1	3	Mersin'den İskeleye
42	7	6	Mersin'den İstasyona
61	16		

Başka bir nakliyat işleminde muhacirlerin Mersin'den Adana'ya gitmek için hareket ettirildikleri tespit edilmiştir. Muhacirlerin eşyaları medreseden ve meskenlerden istasyona taşınmıştır. Bu taşıma işlemi esnasında 12 adet manda arabası kullanılmıştır. 8 araba 6 kuruştan ve 4 araba 3 kuruştan olmak üzere toplam 60 kuruş masraf ortaya çıkmıştır.²¹

22 Ağustos 1899 tarihinde, Hamidiye kazasına yapılacak nakil işlemi için Arabacı İbrahim tarafından 12 araba hazırlanmıştır. Bu arabaların taşıma ücreti toplam 798 kuruştur.²² Yine Hamidiye kazasına sevk edilecek olan 29 nüfus muhacir için 9 araba tahsis edilmiştir. Her bir arabanın taşıma ücreti 66,20 kuruş olup bu sevkiyattan ortaya çıkan toplam masraf 598,20 kuruş olarak hesaplanmıştır.²³

SONUÇ

Farklı özelliklere, deneyimlere sahip göçmenlerden yeni iskân sahalarında faydalanma yolunda önemli bir gayret sarf edilmiştir. Bu yönde göçmenler de hem kendi imkânları hem de devletin desteğiyle farklı alanlarda önemli gelişmelere önayak olmuşlardır. Sosyal, kültürel, ekonomik alanlarda Anadolu'ya bir canlılık ve yenilik getirmişlerdir.

Muhacirlerin ve mübadillerin hedef bölgelerine olan etkisi birbirinden farklılık göstermektedir. Muhacirlerin bölgelerine etkisi mübadillere göre daha belirgindir. Bu durum her iki göçmen grubunun nitelik farkından kaynaklanmıştır. Ayrıca kaynak bölgelerin gelişmişlik düzeyi, göçmenlerin adaptasyon süreci, hedef bölgelerin yerel özellikleri ve bölgelerdeki tarihsel ve tesadüfi olaylar gibi dışsal faktörlerin de göçmenlerin bölgelerine etkisini şekillendirmiştir.

KAYNAKÇA

Arşiv Belgeleri

BOA, DH. MHC. 20/46, 10 Eylül 1315/ 22 Eylül 1899.

BOA, DH. MHC. 20/46, 25 Eylül 1315/7 Ekim 1899.

BOA, DH. MHC. 27/84, Lef: 5-1, 13 Eylül 1315/25 Eylül 1899.

BOA, DH. MHC., 20/46, Lef: 5-1, 25 Ağustos 1315/6 Eylül 1899.

BOA, DH. MHC., 20/46, Lef: 6-2, 10 Ağustos 1315/22 Ağustos 1899.

²¹ *BOA, DH. MHC., 21/105, Lef: 19-1, 15 Temmuz 1315/27 Temmuz 1899.*

²² *BOA, DH. MHC., 20/46, Lef: 6-2, 10 Ağustos 1315/22 Ağustos 1899.*

²³ *BOA, DH. MHC., 20/46, Lef: 5-1, 25 Ağustos 1315/6 Eylül 1899.*

BOA, DH. MHC., 21/105, Lef: 18-1, 16 Temmuz 1315/ 28 Temmuz 1899.

BOA, DH. MHC., 21/105, Lef: 19-1, 15 Temmuz 1315/27 Temmuz 1899.

BOA, DH. MHC., 26/3, Lef: 1-1, 23 Mart 1316/5 Nisan 1900.

BOA, İ. HUS. 73/120, 17 Mart 1315/29 Mart 1899;

BOA, Y.PRK.HH. 15/27, 8 Cemaziyelahir 1302/25 Mart 1885.

BOA, Y.PRK.NMH. 3/18, 29 Şevval 1302/ 11 Ağustos 1885.

Diğer Kaynaklar

Ağanoğlu, H. Y., *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Balkanların Makûs Talihi Göç*, İstanbul 2001.

Altuğ, F. -Mutlu Yılmaz, "İki Şehir İki Hikâye: Muhacir ve Mübadillerin Bilgi ve İnovasyonun Yayılmasına Etkisi ve Bölgelerin Ekonomik Gelişimine Katkıları", *İdealkent Kent Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 35, Cilt: 13, 2022-1, s. 306-342.

Andonyan, Aram, *Balkan Savaşı*, (Çev. Zaven Biberyan), Aras Yayınları, İstanbul 1999.

Arı, K. *Büyük Mübadele Türkiye'ye Zorunlu Göç (1923-1925)*, İstanbul 1995.

Arı, K., "XIX. Yüzyıldan XX. Yüzyıla Uzanan Süreçte Balkanlardan Türkiye'ye Yönelik Göçlerin Nitelik ve Boyutlarını Belirleyen Temel Etkenler", *On Dördüncü Askerî Tarih Kongresi Bildirileri I (XIV. Yüzyıldan Günümüze Balkanlar ve Balkan Tarihi)*, Genel Kurmay Başkanlığı Askerî Tarih ve Stratejik Etüt (ATASE) Daire Başkanlığı Yayınları, Ankara 2014.

Artuç, İ., *Balkan Savaşı*, Kastaş Yayıncılık, İstanbul 1988.

Aydemir, Ş. S., *Makedonya'dan Asya'ya Enver Paşa*, Remzi Yayınları, İstanbul 1976.

Aydın, İ., "Artvin Borçkaya'dan Balıkesir'e Göçle Kurulan Kültür Köprüsü", *Halk Kültüründe Göç Uluslararası Sempozyumu Bildiriler*, İstanbul 2012, s. 158-172.

Bahadır, Y., *Anadolu'ya Göçler Tarih-Toplum-Kimlik*, Trabzon Belediyesi Kültür Yayınları, Trabzon 2008.

Balcı, Serdal, "1923 Tarihli Türk-Rum Nüfus Mübadelesinin Amasya'nın Demografik Yapısına Etkisi", *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 4 (10) , s. 40-49.

Bardakçı, İ. *İmparatorluğa Veda*, Alioğlu Yayınevi, İstanbul 2002.

Busbecg, Ogier Ghiselin de, *Türkiye'yi Böyle Gördüm*, (Çev. Aysel Kurutluoğlu), İstanbul: Tercüman 1001 Temel Eser, t.y..

Çapa, M., "Mübadele'de Kızılay (Hilâl-i Ahmer) Cemiyetinin rolü", *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(10), 2001, 29-60.

Çelik G., "Osmanlı Devleti'nin Nüfus ve İskân Politikası", *Divan*, 1999/1, s. 49-110.

Çiftçioğlu, İ., "Orta-Asya'da İlim ve Kültür Köprüsü (XI-XVI. Yüzyıllar)", *Bilig*, 44, Kış 2008.

- Deringil, S., “19. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu’nda Göç Olgusu Üzerine Bazı Düşünceler”, *İÜEF Tarih Araştırma Merkezi-Prof. Bekir Kütükoğlu’na Armağan’dan Ayrı Basım*, İstanbul 1991, s. 435-442.
- Dernschwam, H. *İstanbul ve Anadolu’ya Seyahat Günlüğü*, (Çev. Yaşar Önen), Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1992.
- Doğru, H., “Rumeli’de Fetih ve İskân Siyaseti”, *Türkler Ansiklopedisi*, Cilt: IX, Ankara 1999, s. 165-176.
- Düstur*, I. Tertip, Cilt: VIII, Başvekâlet Devlet Matbaası, Ankara 1943.
- Ekin, Ü. “Klasik Dönemde Osmanlı İmparatorluğu’nda Karayolu Ulaşımını ve Nakliyatı Etkileyen Faktörler (1500-1800)”, *Belleten*, 81 (2017), s. 387-418.
- Ekin, Ü., *XVII.-XVIII. Yüzyıllarda Osmanlı İmparatorluğu’nda Ulaşım ve İletişim Örgütlenmesi Üzerine Bir Araştırma*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2002.
- Ekin, Ü. “Osmanlı İmparatorluğu’nda Ulaşım ve İletim Örgütlenmesi”, *Kadim*, 3 (Nisan 2022), 31-52.
- Eyice, S. “Araba, Arabacı”, *İstanbul Ansiklopedisi*, C. II, Nurgök Matbaası, İstanbul 1959, s. 902-918.
- Fatih Kerimî, *İstanbul Mektupları*, (Haz. Dr. Fazıl Gökçek), İstanbul 2001.
- Georgina Max Müller, *İstanbul’dan Mektuplar*, (Çev. Afife Buğra), Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul 1978.
- Gülersoy, Ç., “Arabalar”, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, İstanbul: Kültür Bakanlığı/Tarih Vakfı, 1993, s. 1/289-290.
- Gümüşsoy, E., “İstabl-ı Âmire’de Bir Alman Mirahur: Von Hobe Paşa”, *Tarih ve Gelecek Dergisi*, 6/2 (Haziran 2020), s. 423-448.
- Günsel, R., *Batılılaşma Döneminde Türk Resim Sanatı 1700-1850*, Ankara 1977.
- Halaçoğlu, A., *Balkan Harbi Sırasında Rumeli’den Türk Göçleri (1912-1913)*, Ankara 1995.
- Halaçoğlu, Y., “Kolonizasyon ve Şenlendirme”, *Osmanlı*, Cilt: IV, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 1999, s. 581-586.
- Helmuth von Moltke, *Moltke’nin Türkiye Mektupları*, (Çev. Hayrullah Örs), Remzi Kitabevi, İstanbul 2015.
- Horvath, B., *Anadolu 1913*, İstanbul 1997.
- Huart, C. *Mevleviler Beldesi Konya*, (Çev: Nezih Uzel), Tercüman 1001 Eser, İstanbul 1978.
- Hüseyin Râci Efendi, *Zağra Müftüsünün Hatıraları, Tarihçe-i Vak’a-i Zağra*, Baskıya Haz. Ertuğrul Düzdağ, Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul 1975.
- İhtifalci Mehmet Ziya, *Bursa’dan Konya’ya Seyahat*, (Yayına Haz. Mehmet Fatih Birgül-Levent Ali Çanaklı), Bursa İl Özel İdaresi Yayınları, Ankara 2010.

- İpek, N., “Göçmen Köylerine Dair”, *Tarih ve Toplum*, Cilt: 25, Sayı: 150, İstanbul 1996, s. 15-16.
- İpek, N., “Kaynakların Dilinde Göç Kavramı”, *Karadeniz İncelemeleri Dergisi*. Yıl: 9, Sayı: 17, Güz, s. 9-20.
- İpşirli, M. “Araba”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 3, İstanbul 1991, s. 242-245.
- İsen, M. vd., *Balkanlar’da Türk Çocuk Şiiri Antolojisi*, Ankara 2001.
- Kaplanoğlu, R. “Göçlerle Kurulan Şehir”, *Bursa’da Zaman*, S. 12, Ekim 2014, s. 14-19.
- Karpat, K. H., “Önsöz”, *Türkiye’nin Göç Tarihi 14. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Türkiye’ye Göçler* içinde, (Der. M. M. Erdoğan ve A. Kaya), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2015, s. XXIII-XL.
- Karpat, K. H., *Osmanlı Modernleşmesi: Toplum, Kurumsal Değişim ve Nüfus*, (Çev. Ceren Elitez), Timaş Yayınları, İstanbul 2014.
- Karpat, K. H., *Osmanlı’dan Günümüze Etnik Yapılanma ve Göçler*, (Çev. Bahar Tırnakçı), Timaş Yayınları, İstanbul 2010.
- Kaya, A. ve Erdoğan, M. M., “Giriş Kısmı”, *Türkiye’nin Göç Tarihi, 14. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Türkiye’ye Göçler*, (Derleyenler: M. Murat Erdoğan-Ayhan Kaya), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2015.
- Kırlı, E., *19. ve 20. Yüzyılda Eskişehir’e Yapılan Göçler*, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir 2001.
- Lady Montagu, *Türkiye Mektupları, 1717-1718*, (Çev. Aysel Kurutluoğlu), İstanbul: Tercüman 1001 Temel Eser, 1973.
- Lauzanne, S., *Balkan Acıları*, Kastaş Yayınları, İstanbul 1990.
- Mazlum, G., “Mübadil Kent: Edirne”; Pekin, Müfide, “*Mübadil Kentler: Türkiye*”, Lozan Mübadilleri Vakfı Yayınları, İstanbul, Ocak 2013.
- Menekşe, M. “Girit Müslümanlarının İskân Yerlerinde Karşılaştıkları Kültürel Uyum ve Toplumsal Kabul Sorunu: Ana Dilde Yabancılık”, *Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı*, 19(30), (2021), s. 1-50.
- Nas, E. “At Arabası, Fayton Yapımı”, *Geleneksel Meslekler Ansiklopedisi*, T.C. Ticaret Bakanlığı Yayını, Ankara 2021, 51-62.
- Ortaylı, İ., “Genel Göç Olgusu”, *Uluslararası Göç Sempozyumu Bildiriler, 8-11 Aralık 2005*, Zeytinburnu Belediyesi Yayınları, İstanbul 2006, s. 19-22.
- Ömer Subhi Bey, *Ömer Subhi Bey’in Bursa Seyahati, Hüdevendigar Vilayeti’nde Bir Hafta Seyahat*, (Çev. Nezaket Özdemir), Sentez Yayıncılık, Bursa 2007.
- Özyürek, A. E., *Muhacirler (Bitmeyen Göç)*, Kekeme Yayınları, İstanbul 2003.
- Pedro’nun Zorunlu İstanbul Seyahati. 16. Yüzyıl’da Türkler’e Esir Düşen Bir İspanyol’un Anıları*. (Çev. Fuad Carım), İstanbul: Güncel Yayıncılık, 1996.
- Seetzen, Ulrich Jasper, *İstanbul Günlükleri, 12 Aralık 1802-22 Haziran 1803, I*, (Çev. Selma Türkis Noyan), Kitap Yayınevi, İstanbul 2017.

Soysal, İ. *Tarihçeleri ve Açıklamaları İle Birlikte Türkiye'nin Siyasal Andlaşmaları I (1920-1945)*, Ankara 1983.

Sümer, F., *Türk'lerdi Atçılık ve Binicilik*, Ankara 1983.

Tekeli, İ., *Göç ve Ötesi*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2013.

Tekeli, İ.-Selim İlkin, "Osmanlı İmparatorluğu'nda On Dokuzuncu Yüzyılda Araba Teknolojisinde ve Karayolu Yapımındaki Gelişmeler", *Çağını Yakalayan Osmanlı, Osmanlı Devleti'nde Modern Haberleşme ve Ulaştırma Teknikleri*, (Haz. E. İhsanoğlu - M. Kaçar), İstanbul: IRCICA, 1995, 409-412.

Terzioğlu, A. M., "Müzik Sanatında Kültürel Etkileşim ve Gelenek (Erzurum İli Örneği)", *Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, II/1, Haziran, 2016.

Uzunçarşılı, İ. H., *Osmanlı Devleti Teşkilatından Kapıkulu Ocakları, II. Cebeci, Topçu, Top Arabacıları, Humbaracı, Lağımçı Ocakları ve Kapıkulu Süvarileri*, TTK Basımevi, Ankara 1944.

Yakar, M., *Emirdağ İlçesi Kırsalında Göçün Etkileri, Sorunları ve Çözüm Önerileri*, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Afyonkarahisar 2009.

HEIDEGGER VE FİZİK: TEMSİLİ BİR DEĞERLENDİRME HEIDEGGER AND PHYSICS: A REPRESENTATIVE ASSESSMENT

Ensar SARGIN

İstanbul Üniversitesi, Felsefe Bölümü

ORCID ID: 0009-0004-5939-7417

Özet

Fiziksel dünyayı keşfetme sürecinde kuramlar modeller üzerinden anlamlandırıldığında, nesnel dünyaya bir açıklık getirmekle birlikte örtük nesnelere de oluşmaktadır. Bu da fiziğin doğasının yanlış anlaşılmasına sebep olmaktadır. Hakikat arayışında deneyden çok ispatların önemli oluşu, fiziğin özünün hakikatle ilişkisinde fiziğin ayırt ediciliğinin anlamlandırılmasına yardımcı olmaktadır. Bu noktada Heidegger’ci bakış hakikat yoluyla elde edilen gerçeklikte insanın etkisiz eleman olmasında yatmaktadır.

Bu çalışma fiziğe yeni bir bakış kazandırmak için Heidegger’in bilim felsefesinden edindiği kavramları kullanmaktadır. Heidegger’in bilim felsefesini, toplumsal bakışı içeren diğer modern bilim açıklamalarından ayıran, gerçeğin çıplak bir şekilde müdahil oluşudur. Heidegger’in bakışında fizikte yer alan kavramlara erişim, hakikatin temellendirilmesi yoluyla ortaya çıkarılmaktadır. Burada hakikat, zihinsel veya dilsel temsiller arasındaki sözleşme olarak anlaşılabilir. Fizikte ise hakikat, ampirik olarak doğrulanabilirliği içeren, bir iddianın bir gerçeğe uygunluğu olarak ifade edilebilen kavramdır. Varlıkların maddi dünyada görünür olmasında, zorunlu olarak bu hakikat biçimini içermesi Heidegger ile fiziğin kavşak noktasını oluşturmaktadır. Dış dünya ile ilgili gerçekliği ise Heidegger, gerçekliği neyin meydana getirdiğine göre ontolojik bir soru şeklinde yorumlamaktadır. Klasik fizikte ister örtük ister açık olan gerçeklik kavramı olsun, modern fizik yasaları ile birlikte metafizik gerçeklikten sıyrılmıştır. Heidegger’in bu yaklaşımında nesnel dünyanın ve olguların gerçekliği mutlak anlamda özneye bağlı olmayıp; öznenen tamamen kopmuş ya da onun karşısında durmayı becerebilmiştir. Heidegger bu gerçeği ontolojik bir temsil yoluyla öğretirken bir anlamda gerçeklikle yüz yüze konumlandırmış ve onu teorik olarak fiziğin penceresine yansıtmıştır. Burada kullanılan kavramlar, uygulamalarının sonucunun her zaman önceden belirlenmiş olması anlamında klasik tipteki kavramlardır. Kartezyen sistemler, momentum kavramları gibi kullanılan fizik dünyayı ayıklayan kavramların Heidegger’in dil yolu ile yapmaya çalıştığı temellendirmeye uyum sağlaması ve örtüşmesi açısından da önemlidir. Çalışmada Heidegger’in bilimsel felsefesinden fiziğe bakışın modern fizik açısından önemi ve özellikle Heidegger’in dil felsefesi açısından kuramların farklı bir değerlendirmesi ele alınmıştır. Ayrıca bu çalışmada klasik metafizikteki gerçeklik kavramı, kuantum mekaniğinin argümanları çerçevesinde bir tür çürümeye maruz bırakılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Heidegger, Fizik, Doğa Bilimleri.

Abstract

In the process of discovering the physical world, when interpreting theories through models, implicit objects are formed and the objective world is clarified. This leads to a misunderstanding about the nature of physics. The fact that evidence is more important than experiment in the search for truth helps to understand the specificity of physics in

the relation of the essence of physics to truth. At this point the Heideggerian view lies in the fact that man is an ineffective element in the reality obtained through truth.

This study uses concepts from Heidegger's philosophy of science to bring a new perspective to physics. What distinguishes Heidegger's philosophy of science from other modern explanations of science that include the social perspective is its sheer inclusion of the real. According to Heidegger's view, access to physical concepts opens up through the justification of truth. Here truth can be understood as a contract between mental or verbal representations. In physics, on the other hand, truth is a concept that includes empirical testability and can be expressed as the agreement of a claim with a truth. The fact that beings necessarily include this form of truth in their visibility in the material world forms the interface between Heidegger and physics. Heidegger interprets reality about the outside world as an ontological question about what constitutes reality. In classical physics, the notion of reality, whether implicit or explicit, was freed from metaphysical reality by the laws of modern physics. In Heidegger's approach, the reality of the objective world and facts does not necessarily depend on the subject; he is completely cut off from the topic or could stand in front of it. While Heidegger taught this truth through an ontological account, in a sense he juxtaposed it with reality and reflected it theoretically in the window of physics. The concepts used here are of the classical type in the sense that the result of their application is always predetermined. It is also important that the concepts separating the physical world, such as Cartesian systems and momentum concepts, adapt and overlap with the reasoning Heidegger was attempting to create through language. The study discusses the importance of the view of physics from Heidegger's philosophy of science with regard to modern physics and a different evaluation of the theories, especially with regard to Heidegger's philosophy of language. Furthermore, in this study, the concept of reality of classical metaphysics is exposed to a kind of decay in the context of the arguments of quantum mechanics.

Keywords: Heidegger, Physics, Natural Sciences.

THE INFLUENCE OF INFORMATION TECHNOLOGY ON HIGHER EDUCATION IN PAKISTAN

Zohaib Hassan SAIN

Superior University, Faculty of Business & Management Sciences, Pakistan

ORCID ID: 0000-0001-6567-5963

Abstract

The world is undergoing continuous changes in all aspects of life. Smart Cities offer a solution to various challenges, such as socio-economic development and improving quality of life. Just as information technology has transformed urban development by changing the way production, consumption, and distribution are connected, it is also revolutionizing the field of education. The introduction of technology has improved communication between instructors and students, providing them with new opportunities. Recognizing the popularity of Facebook among students, researchers suggest its potential for educational purposes. A research study was conducted in Pakistan to examine students' attitudes towards using Facebook for educational purposes within educational institutions. 350 questionnaires were distributed to graduate and undergraduate students, with 290 completed responses received. The questionnaire was designed based on three variables: Student's opinion, Academic Support, and Student-Faculty Relationship. The results indicate that students are willing to utilize Facebook and other social media platforms for educational purposes, in addition to their use for social interaction. Strengthening the connection between students and faculty can contribute to enhanced collaboration and interaction, benefiting people's connectivity, urban ecosystem development, and the advancement of Smart Cities.

Keywords: Facebook; Higher Education Commission; Smart Cities; Social Media.

BLENDED LEARNING ADOPTION IN PAKISTANI UNIVERSITIES: CHALLENGES AND RECOMMENDATIONS

Zohaib Hassan SAIN

Superior University, Faculty of Business & Management Sciences, Pakistan

ORCID ID: 0000-0001-6567-5963

Abstract

The aim of this study was to examine the standpoints of BS 4 years program (BSCS) students in Pakistani universities regarding the issues and challenges they face. The study utilized a descriptive survey method with a quantitative approach to quantify and measure students' perceptions and issues related to blended learning in education. The study collected data from 219 students out of 482 enrolled in the BS 4 years program (BSCS) at three public universities in Pakistan in the 2022 academic year. A questionnaire with a three-point Likert scale was used to gather data, which was then analyzed using frequencies, percentages, and diagrams. The findings showed that most students had a positive view of blended learning, but they also encountered various issues, such as lack of time, insufficient skills and support for proper use, lack of training, and unavailability of Learning Management Software (LMS) for technological learning tools. The study suggests the need for the development of institutional policies for the effective use of blended learning in universities and the implementation of training and skill development programs for teachers to integrate technology in their teaching.

Keywords: Blended Learning, Challenges, Standpoints, Teacher Education.

TÜRKİYE VE DİĞER ÜLKELERİN ORTAOKUL DÜZEYİNDE YAPILAN KARŞILAŞTIRMALI EĞİTİM PROGRAMLARI KONULU LİSANSÜSTÜ TEZ ÇALIŞMALARININ İÇERİK ANALİZİ (2013-2021)

Hicret ULU

MEB, Matematik Öğretmeni, İzmir. Mardin Artuklu Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Eğitim Programları ve Öğretim Bilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Öğrencisi

Mürşet ÇAKMAK

Dr. Öğr. Üyesi, Mardin Artuklu Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü Eğitim Programları ve Öğretim Anabilim Dalı

Özet

Bu çalışmada 2013-2021 yılları arasında Türkiye ve diğer ülkelerin ortaokul düzeyinde yapılan karşılaştırmalı eğitim programları konulu lisansüstü tez çalışmalarının içerik analizini araştırmayı amaçlanmaktadır. Çalışma nitel araştırma yöntemlerinden doküman inceleme yoluyla gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda YÖK Ulusal Tez Merkezi'nde "karşılaştırmalı eğitim, eğitim programı" sözcükleri kullanılarak yapılan tarama sonucu, çalışmaya 39 adet tez dahil edilmiştir. Araştırma sonunda şu bulgulara ulaşılmıştır: İncelenen çalışmaların yaklaşık üçte ikisi yüksek lisans, üçte biri doktora düzeyindedir. En çok Marmara Üniversitesi ve Gazi Üniversitesi'nin karşılaştırmalı eğitim tez çalışması gerçekleştirilen yerler olduğu ve 2021 yılında en fazla karşılaştırmalı eğitim çalışmalarının gerçekleştiği görülmektedir. En çok karşılaştırmalı eğitim lisansüstü çalışması gerçekleştirilen eğitim dalı Fen Bilimleri'dir. Tez danışmanlarından unvanı doçent doktor öğretim elemanı olanların sayısı en fazladır. En çok karşılaştırma yapılan konu öğretim programlarıdır. Lisansüstü çalışmalarda; sırasıyla Kore, Singapur, Çin ve Kanada'nın en çok karşılaştırma yapılan ülkelerdir. Çalışmaların çoğunun başlığından karşılaştırmalı eğitim çalışması olduğu anlaşılmaktadır. Çalışmaların çoğunda karşılaştırma yapılan ülke başlıkta verilirken; tamamında karşılaştırma yapılan konu başlıkta ifade edilmiştir. Çalışmaların yaklaşık yarısında karşılaştırmalı eğitim olduğu belirtilmiş olmasına rağmen yaklaşım türünün ne olduğu belirtilmemiştir. Karşılaştırmalı eğitim yaklaşımı belirtilen tezlerde en çok yatay yaklaşım kullanılmıştır. Çalışmalarının hepsinde tezin amacı belirtilmiştir. Çalışmaların hemen hemen hepsinde alt amaçların olduğu ve alt amaçların yer aldığı çalışmaların tamamında amaçların alt amaçlarla ilişkili olduğu saptanmıştır. Karşılaştırmalı eğitim lisansüstü çalışmalarının çoğu tarama modelinde ve nitel olarak desenlemiştir. Tezlerin çoğunluğunda güvenilirlikle ilgili bilgiye yer verirken; hemen hemen aynı sayıda tez geçerlik ile ilgili bilgiye yer vermiştir. Tezlerin tamamında veri toplama tekniği belirtilmiştir. Veri toplama tekniği olarak en çok dokümanlardan yararlanılmıştır. Veri analiz yöntemi olarak en çok betimsel analiz kullanılmıştır. Karşılaştırmalı eğitim tezlerinin hemen hemen hepsinde bulgular bölümü bulunmaktadır. Bulgular bölümünün yer aldığı çalışmaların neredeyse tamamında bulgular amaçlara göre düzenlenmiştir. Tezlerin hepsi sonuç ve öneriler bölümünü içermektedir. Çalışmaların yarısından fazlasında sonuçların amaçlar doğrultusunda düzenlendiği görülmekte ve çalışmaların yarısından fazlasında ise öneriler başlığı uygulamaya dönük, uzmana ya da araştırmacılara dönük ayrımı yapılmadan sadece öneriler olarak yer almıştır.

Anahtar Kelimeler: Karşılaştırmalı eğitim, eğitim programı, ortaokul, lisansüstü tezleri.

**SENARYO TEMELLİ STEM ETKİNLİKLERİNİN ÖĞRENCİLERİN
YARATICI PROBLEM ÇÖZME BECERİLERİNE ETKİSİ**
THE EFFECT OF SCENARIO-BASED STEM ACTIVITIES ON STUDENTS'
CREATIVE PROBLEM SOLVING SKILLS

Sıla SEKMAN

Öğrenci, Yıldız Teknik Üniversitesi, Eğitim Fakültesi,
ORCID ID:0009-0009-5618-4973

Rumeysa BEDİROĞLU

Araştırma Görevlisi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Eğitim Fakültesi,
ORCID ID:0000-0002-9995-8002

Ceyda ÇİMEN

Öğrenci, Yıldız Teknik Üniversitesi, Eğitim Fakültesi,
ORCID ID:0009-0006-0197-6410

Rümeysa KAYA

Öğrenci, Yıldız Teknik Üniversitesi, Eğitim Fakültesi,
ORCID ID:0009-0006-9701-4522

Özet

Doğal dengenin bozulması, salgın hastalıklar, iklim değişikliği, yoksulluğun artması ve diğer çok sayıda küresel sorun insanoğlunu ciddi bir tehdit altında bırakmaktadır. Tehditleri azaltma hususunda ve sürdürülebilir kalkınmanın sağlanmasında STEM eğitiminin rolü önemlidir. Araştırmanın amacı “Sürdürülebilir Kalkınma” konusu kapsamında yapılan senaryo temelli STEM eğitiminin ortaokul öğrencilerinin yaratıcı problem çözme becerilerine etkisi olup olmadığını incelemektir. Araştırmada ön test-son test kontrol gruplu yarı deneysel desen kullanılmıştır. Örneklem seçiminde uygun örneklem yöntemi kullanılmıştır. Örneklem 58 sekizinci sınıf öğrencisinden oluşmaktadır. Deney ve kontrol grubu olarak iki sınıf şubesi belirlenmiştir. “Sürdürülebilir Kalkınma” konusu; kontrol grubu olarak belirlenen sınıfta Fen Bilimleri Öğretim Programı’na uygun olarak anlatılırken, deney grubu olarak belirlenen sınıfta ise senaryo temelli STEM etkinlikleriyle desteklenerek anlatılmıştır. Verilerin analizi yapılırken normallik testleri, bağımlı t testi ve bağımsız t testi kullanılmıştır. Sonuçlara göre deney grubundaki öğrencilerin yaratıcı problem çözme becerileri, kontrol grubundaki öğrencilere göre daha fazla artış göstermiştir. Araştırma sonucunun, STEM etkinlikleriyle sürdürülebilir kalkınma konusunun anlatılması kapsamında gelecekte yapılacak çalışmalara ışık tutacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Sürdürülebilir kalkınma, STEM, yaratıcılık, ortaokul öğrencileri, problem çözme

Abstract

The deterioration of the natural balance, epidemics, climate change, increasing poverty and many other global problems pose a serious threat to human. The role of STEM education is important in reducing threats and ensuring sustainable development. The aim

of the study is to examine whether scenario-based STEM education within the scope of "Sustainable Development" has an effect on the creative problem solving skills of middle school students. A quasi-experimental design with pre test-post test control group was used in the study. Convenient sampling method was used in sample selection. The sample consisted of 58 eighth grade students. Two class were determined as experimental and control groups. The subject of "Sustainable Development" was taught in accordance with the Science Curriculum in the class designated as the control group, while it was taught in the class designated as the experimental group by supporting it with scenario-based STEM activities. Normality tests, dependent t test and independent t test were used to analyze the data. According to the results, the creative problem solving skills of the students in the experimental group increased more than the students in the control group. It is thought that the results of the research will shed light on future studies within the scope of explaining the subject of sustainable development with STEM activities.

Keywords: Sustainable development, STEM, creativity, middle school students, problem solving

**WEB 2.0 ARAÇLARIYLA ÖĞRETİMİN 5. SINIF ÖĞRENCİLERİNİN
YÜZDELER ALT ÖĞRENME ALANINDA MATEMATİK BAŞARILARINA
ETKİSİ**

**THE EFFECT OF TEACHING WITH WEB 2.0 TOOLS ON 5TH GRADE
STUDENTS' MATHEMATICS ACHIEVEMENT IN THE SUB-LEARNING AREA
OF PERCENTAGES**

Işıl GÜREL TAŞ

Yüksek Lisans Öğrencisi, Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Bilimleri Enstitüsü,
ORCID ID: 0000-0002-9545-0201

Hasan ES

Dr. Öğr.Üyesi, Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi
ORCID ID: 0000-0002-7732-8173

Özet

Bu araştırmanın amacı, 5.sınıf yüzdeler konusunun web 2.0 araçlar ile öğretiminin akademik başarı ve kalıcılığa etkisini incelemektir. Araştırmada nicel araştırma yöntemlerinden ön test- son test kontrol gruplu yarı deneysel desen kullanılmıştır. Araştırmanın katılımcıları kolay ulaşılabilir örnekleme yöntemiyle belirlenmiştir. Araştırmanın amacı doğrultusunda araştırmacı tarafından 'Yüzdeler Başarı Testi' hazırlanmıştır. Başarı testi yüzdeler konusuna yönelik 4 kazanımı içeren 15 adet çoktan seçmeli sorudan oluşmuştur. Araştırma 2022-2023 eğitim öğretim yılında Ankara ilinin Kızılcahamam ilçesinde bulunan bir devlet okulunun 5.sınıfında öğrenim gören 20' si deney grubu, 20'si kontrol grubu olmak üzere toplam 40 öğrenci ile gerçekleştirilmiştir. Deney grubuna web 2.0 araçlarıyla öğretim uygulanmış kontrol grubuna ise MEB tarafından belirlenen matematik dersi öğretim programına uygun olarak öğretim yapılmıştır. Araştırmanın verileri başarı testi ile toplanmıştır. Verilerin analizinde SPSS 22.0 programı kullanılmıştır. Araştırmada elde edilen bulgulara göre deney ve kontrol grubu öğrencileri arasında son test puanlarının istatistiksel olarak anlamlı bir fark göstermediği, kalıcılık testi puanlarının ise deney grubu lehine istatistiksel olarak anlamlı bir fark gösterdiği sonucuna varılmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre web 2.0 araçlarıyla öğretim yönteminin öğrencilerin akademik başarılarına ve bilgilerin kalıcılığı üzerine olumlu katkısı olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Yüzdeler, Web 2.0 araçlarıyla öğretim, 5.sınıf yüzdeler

Abstract

The aim of this study is to examine the effect of teaching the 5th grade percentages subject with web 2.0 tools on academic achievement and retention. In the study, a quasi-experimental design with pre-test-post-test control group was used among quantitative research methods. The participants of the study were determined by convenience sampling method. 'Percentages Achievement Test' was prepared by the researcher in line with the aim of the study. The achievement test consisted of 15 multiple-choice questions including 4 acquisitions related to the subject of percentages. The research was carried out with a total of 40 students, 20 in the experimental group and 20 in the control group, studying in the 5th grade of a state school in Kızılcahamam district of Ankara province

in the 2022-2023 academic year. The experimental group was taught with web 2.0 tools and the control group was taught in accordance with the mathematics curriculum determined by the Ministry of National Education. The data of the study were collected with achievement test. SPSS 22.0 programme was used for data analysis. According to the findings obtained in the study, it was concluded that the post-test scores of the experimental and control group students did not show a statistically significant difference, while the retention test scores showed a statistically significant difference in favour of the experimental group. According to the results of the research, it was determined that the teaching method with web 2.0 tools had a positive contribution to the academic achievement of the students and the retention of the information.

Keywords: Percentages, Teaching with Web 2.0 tools, 5th grade percentages

GÖRME ENGELLİ ÇOCUKLARIN İHMAL VE İSTİSMAR DÜZEYLERİ

Fadime KOÇAK
Gazi Üniversitesi

Doç. Dr. Salih ÇAKMAK
Gazi Üniversitesi
ORCID ID: 0009-0007-2071-7753

Özet

Problem Durum: Çocuk kavramı tarihte toplumun yapılarına, kültürlerine, inançlarına ve ekonomilerine göre değişen bir kavramdır (Kurtay, 2004). Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne göre "ulusal yasalarca daha genç bir yaşta reşit sayılma dışında, 18 yaşın altındaki her birey çocuktur." Bu yaş dönemi boyunca çocuk ancak ailesinin ilgisi ve rehberliği ile sağlıklı bir şekilde gelişir ve büyür (UNICEF, 2004).

Çocukların özellikle bedenen zayıf olmaları, kendini güçlü gören kişiler tarafından suiistimal edilmesine sebep olmaktadır. Genel olarak güçlü olan zayıf olana hükmetmek istemektedir. Engellilik de toplumlarda zayıflık olarak görülmekte ve engelli çocuklar da aynı suiistimale uğramaktadır (Toydemir, 2019). Bundan dolayı toplumun her kesimi tarafından ihmal ve istismarın tanınması, önlenmesi ve müdahalelerde bulunulması gerekmektedir (Bahar vd., 2009).

Özel gereksinimli bireyler; özellikleri ve yeterlilikleri bakımından akranlarından anlamlı düzeyde farklılık gösteren bireyler olarak ifade edilir. Özel gereksinimli çocuk tanımının içerisinde yer alan görme engelli çocuklar ise kendilerine dokunan kişinin kim olduğunu ve kendisine ne amaçla yaklaştığını anlamlandırmakta görme duyularındaki eksiklik nedeniyle zorluk yaşamaktadır. Bu nedenle istismara açık oldukları bilinmektedir. Bu grubun tehlike altında olmasının diğer bir sebebi de istismarcının çocuğun görme engelli olduğunun farkına varması ve ona fiziksel açıdan kolayca yaklaşabileceğini bilmesi olarak ifade edilmektedir. İstismarcı, kendini başka biri olarak tanıtarak kendi açısından avantajlı bir durum sağlamaktadır (S. Çakmak & Çakmak, 2014). Konuyla ilgili olarak yapılan alan yazın taramasında görme engelli çocukların ihmal ve istismar düzeyine yönelik çalışmaların sınırlı olduğu görülmektedir. Kültürün içerisinde gizlenen ve gölgesinde kalan görme engelli çocukların ihmal ve istismar düzeylerinin belirlenmesine yönelik yapılan bu çalışmanın ülkemizde eksik kalan bu alana katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Araştırmanın Amacı: Bu araştırmanın genel amacı, görme engelli çocukların ihmal ve istismar düzeylerini belirlemektir.

Bu genel amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranacaktır:

1. İhmal ve istismara maruz kalan görme engelli çocukların engel düzeyleri ile maruz kaldıkları ihmal ve istismar düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
2. İhmal ve istismara maruz kalan görme engelli çocukların yaşları ile maruz kaldıkları ihmal ve istismar düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

3. İhmal ve İstismara maruz kalan görme engelli çocukların cinsiyetleri ile maruz kaldıkları ihmal ve istismar düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

Araştırmanın Yöntemi: Bu amaçlar doğrultusunda konuyu incelemek için ilişkisel tarama yöntemi kullanılmıştır. İlişkisel tarama yöntemi nicel araştırma yöntemlerinden biridir. Nicel araştırmalarda verilerin analiz edilmesi için istatistiksel ve matematiğe dayalı modeller kullanılmaktadır. Araştırma sonucunda elde edilen bulgular objektif, yansız ve kişisel çıkarımlardan uzaktır (Johnson & Christensen, 2008). Bu araştırmalardan elde edilen sayısal veriler anlamsal açıdan dönüştürülerek yorumlanabilir hale getirilir (Coyne, 1997). Nicel araştırmalar kullanılırken genel tarama modellerinden de yararlanılmaktadır. Genel tarama modelleri; çok sayıda elemandan oluşan bir evrende, evren hakkında genel bir yargıya ulaşmak için evrenin tamamı ya da evrenden alınacak bir grup, örnek ya da örneklem üzerinde yapılan taramalardır (Karasar, 2017). Genel tarama modellerinde tekil ya da ilişkisel taramalar yapılabilir. İlişkisel tarama yöntemleri iki ya da daha fazla değişken arasındaki değişimi ve bu değişimin derecesini belirlemek amacı ile kullanılır. İlişkisel tarama iki şekilde yapılmaktadır. Bunlar korelasyon türü ilişki ve karşılaştırma yolu ile yapılan ilişkilerdir. Bu şekilde tutumların ve eğilimlerin belirlenmesine katkı sağlanmaktadır (Creswell, 2017; Karasar, 2005). Bu çalışma doğrultusunda iki farklı veri arasındaki ilişkiyi tanımlamak ve etkisini incelemek için ilişkisel tarama yöntemi kullanılmıştır. İlişkisel tarama yöntemi, iki farklı nicel değişken arasındaki ilişkinin veya etkinin bir korelasyon katsayısı aracılığıyla ortaya çıkarılmasıdır. Bu araştırma yönteminin bağımlı ve bağımsız olmak üzere iki temel değişkeni vardır (Fraenkel, Wallen & Hyun, 2012). Araştırmanın bağımsız değişkeni görme engelli çocukların engel düzeyleri, yaşları ve cinsiyetleridir. Araştırmanın bağımlı değişkeni ise ihmal ve istismardır. Korelasyon türü ilişkide hedeflenen amaç değişkenlerin bir arada değişip değişmediği ya da değişim gerçekleşti ise bunun ne şekilde olduğunu irdelemektir. Değişkenler arasındaki ilişkiyi belirlemek için yapılan araştırmalarda üç farklı ilişki ortaya çıkmaktadır. Bu ilişkilerden birincisi iki değişken arasında sistemli bir ilişkinin olmasıdır. İkincisi iki değişkenin aynı yönde değişim göstermesidir. Üçüncüsü ise iki değişkenin zıt yönde değişim göstermesidir (Karasar, 2005).

Veri Toplama Araçları: Verilerin toplanmasında Çocuk İstismarı Tarama Anketi kullanılmıştır. Çocuk İstismarı Tarama Anketi, 2004 yılında Oral ve Akdaş tarafından geliştirilmiştir. Anket; 7-9 yaş grubu, 10-11 yaş grubu ve 12-15 yaş grubu olmak üzere üç farklı şekilde düzenlenmiştir. Bu araştırmada kullanılan form 10-11 yaş grubu için oluşturulan ölçektir. Ölçeğin giriş kısmında anket no, engel düzeyi, okul, yaş ve cinsiyet bilgilerine yer verilmiştir. Diğer kısımda ise “hiçbir zaman, zaman zaman, her zaman” biçimindeki üçlü likert seçeneğe sahip olan 39 soru bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Özel gereksinimli çocuk, İstismarcı, Engellilik

**ÖĞRENCİLER İÇİN SOSYAL BİLİŞ ÖLÇEĞİNİN (SBÖ) TÜRKÇE
UYARLAMASI: GEÇERLİK VE GÜVENİRLİK ÇALIŞMASI**
THE TURKISH ADAPTATION OF THE SOCIAL COGNITION QUESTIONNAIRE
FOR STUDENTS : THE VALIDİTY AND RELİABİLİTY STUDY

Vahideh LAMEEI

Doktora Öğrencisi, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü,
Psikoloji bölümü, ORCID ID:0000-0002-5772-4136

Mustafa YÜKSEL ERDOĞDU

Doç. Dr., İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Rehberlik
Ve Psikolojik Danışmanlık, ORCID ID:0000-0001-6403-5630

Özet

Bu araştırmada Öğrenciler için Sosyal Biliş Ölçeği'nin (SBÖ) Türkiye örnekleminde geçerlik ve güvenirlik çalışmasının yapılması amaçlanmıştır. SBÖ Nejati ve arkadaşları (2018) tarafından geliştirilmiştir. Toplamda 19 maddeden oluşan ölçme aracı, öğrencilerin kendi ve başkalarının davranışlarını ve zihinsel durumlarını değerlendirmesi için kullanılmaktadır. Ölçek maddeleri 4 alt boyuttan oluşmakta, ölçeğin puanlanması, derecelendirilmiş 5'li likert seçeneklerinin yanıtlanması üzerinden yapılmaktadır. Çalışmanın örneklemi 2022-2023 Öğretim Yılı bahar Dönemi'nde İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesinin öğrencilerinden olmak üzere 400 kişiden oluşmaktadır. 400 kişilik katılımcı SPSS'te rasgele ikiye bölünmüş, oluşan 200 kişilik veri setlerine Açıklayıcı Faktör Analizi (AFA) ve Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA) ayrı ayrı uygulanmıştır. SBÖ'nin Türkçe'ye uyarlanması sürecinde öncelikle ölçeğin uyarlanması için geçiltirenlerinden izin alınmıştır. Ölçeğin orijinal dil olan Farsça'dan hedef dil olan Türkçe'ye çevirisi, çeviri- tekrar çeviri yöntemiyle yapılmıştır. Madde ayırt ediciliği için madde-toplam puan korelasyonları incelenmiş olup, 17. Maddenin toplam puan korelasyon değeri .20'nin altında olması görülmüş ve o değere ait olan madde analizden çıkarılmıştır. Temel bileşenler boyutlandırması ve varimax rotasyon yönteminin kullanıldığı AFA aşamasında 12. ve 19. maddeler çift yüklendiği için analizden çıkarılmıştır. Ardından geriye kalan 16 madde ile analizler gerçekleştirilmiştir. AFA analizi ile ölçeğin kendini tanıma, zihin okuma, eğitim tehditlerini anlama ve eğitim ortamını anlama olarak adlandırılan 4 alt ölçekten oluştuğu gözlenmiş bu 4 alt ölçeğin kuramsal yapısı DFA analizi ile doğrulanmıştır. Tüm ölçek maddelerinin açıkladığı varyans da %58.34 olarak ölçülmüştür. Ölçeğin uyum indeksleri incelendiğinde [$\chi^2/df=1.66$, RMSEA=.05 SRMR=.06, CFI=.93, GFI=.92, AGFI=.87] uyum değerlerinin yüksek olduğu ifade edilebilir. Ölçeğin tüm maddelerinin ayırt edicilik değerleri t testi ile test edilmiş ve maddelerin ayırt edicilikleri anlamlı bulunmuştur. Alt ölçek maddelerinin birbirleri ile korelasyonu .14 ile .33 arasında değişmektedir. Ölçeğin tüm alt faktörleri ile testin toplam ölçek puanlarının Cronbach alpha değerleri hesaplanmış ve güvenirlik değerlerinin .50 ile .82 arasında değiştiği gözlenmiştir. Yapılan analizler sonucunda Öğrenciler için SBÖ'nin güçlü psikometrik kanıtlara sahip olduğu ortaya konmuştur.

Anahtar Kelimeler : Sosyal biliş, geçerlik, güvenirlik

Abstract

The purpose of the research is to investigate the validity and reliability of the student social cognition questionnaire in a sample of the Turkish community. Nejati et al. (2018) created a questionnaire for students called the social cognition questionnaire. Students utilize the 19-item measuring tool to assess their own behavior and mental states as well as those of others. The four sub-dimensions which make up the questionnaire's items are scored using graded 5-point Likert choices. 400 students who were enrolled at Istanbul Sabahattin Zaim University during the spring semester of the 2022–2023 academic year make up the study's sample. In SPSS, 400 participants were randomly split into two groups. For both the exploratory factor analysis (EFA) and the confirmatory factor analysis (CFA), 200 participants per were used. The initial consent from the SCQ's creators to adapt it was requested before beginning the translation into Turkish. The translation-retranslation approach was used to translate the questionnaire from its original Persian into its target language of Turkish. When item-total correlations were looked at, it was found that item number 17's total correlation coefficient was less than .20, hence that item was removed from the analysis. Items 12 and 19 in the EFA phase, which used the principal component approach and varimax rotation, were omitted from the analysis since they had two loads. The remaining 16 items were then analyzed after that. The questionnaire contains four subscales, referred to as cognition of self, mindreading, detection of educational threat, and knowledge of the educational environment, according to the EFA analysis, which was supported by the CFA analysis. These four factors accounted for 58.34% of the variance total. According to an analysis of the questionnaire's fit indices [$\chi^2/df=1.66$, RMSEA=.05, SRMR=.06, CFI=.93, GFI=.92, and AGFI=.87], the fit indices are high. The discriminant validity result showed that the SCQ and its factors could accurately separate people who scored highly from those who scored poorly on a questionnaire. The correlation of subscale with each other varies between .14 and .33. Cronbach alpha coefficient of all sub-factors of the questionnaire was calculated, and it was observed that the reliability coefficient ranged between .50 and .82. Generally, the results showed that the social cognition questionnaire has appropriate reliability and validity and it can be used as a useful tool to assessment student's social cognition.

Keywords: Social cognition, reliability, validity

DİJİTAL OYUN BAĞIMLILIĞI VE OKUL BAĞLILIĞI ARASINDAKİ İLİŞKİ THE RELATIONSHIP BETWEEN GAME ADDICTION AND SCHOOL ENGAGEMENT

İlknur TONGA

Yüksek Lisans Öğrencisi, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Eğitim Bilimleri
Enstitüsü, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı,
ORCID ID: 0000-0003-0769-3092

Özet

Bu araştırmanın amacı ortaokul öğrencilerinde dijital oyun bağımlılığı ile okul bağlılığı düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Araştırmanın verileri 2021-2022 eğitim-öğretim yılında 8. Sınıfta öğrenim görmekte olan 104'ü (%29,1) kız, 253'ü (%70,9) erkek olmak üzere toplam 357 öğrenciden elde edilmiştir. Araştırmada Dijital Oyun Bağımlılığı Ölçeği ile Okula Bağlılık Ölçeği kullanılmıştır. Araştırmada elde edilen puanların normallik testi sonuçları doğrultusunda; t Testi, tek yönlü varyans analizi ve korelasyon teknikleri ile bağımsız değişkenlerin bağımlı değişken üzerinde ki etkilerin yordanması için çoklu regresyon analizi kullanılmıştır. Araştırma bulgularına göre, öğrencilerin Okul Bağlılığı Ölçeği puanları ile Dijital Oyun Bağımlılığı Ölçeği puanları arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki vardır. Genel olarak; erkek öğrencilerin oyun bağımlılığı puanları, kız öğrencilere göre daha yüksektir. Savaş\dövüş türünde ve günde 4 saat ile üzeri oyun oynayan öğrencilerin okul bağlılığı puanları gruplar arasında en düşük, oyun bağımlılığı puanları gruplar arasında en yüksektir. Derslerinde başarılı olduğunu düşünen öğrencilerin dijital oyun bağımlılığı puanları grup içinde en düşük, okul bağlılığı puanları grup içinde en yüksek olarak bulunmuştur. Ailesinin yüksek ve orta düzey ekonomik gelire ve ebeveyninin demokratik tutuma sahip olduğunu düşünen öğrencilerin okul bağlılığı puanları grup içerisinde en yüksek olarak bulunmuştur. Dijital oyun bağımlılığı alt ölçeklerinin okul bağlılığını yordam gücü incelendiğinde sadece dijital oyun oynamaya yönelik aşırı odaklanma ve çatışma alt boyutunun negatif yönde anlamlı bir yordayıcı olduğu görülmekte ve bu da okul bağlılığındaki varyansın yüzde 11'ini açıkladığı görülmüştür. Genel olarak bulgular tartışılmış yorumlanmış ve önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Dijital Oyun Bağımlılığı, Okul Bağlılığı, Ergen

Abstract

The aim of this research is to examine the relationship between digital game addiction and school engagement levels in secondary school students. The data of the study were obtained from a total of 357 students, 104 (29.1%) girls and 253 (70.9%) boys, studying in the 8th grade in the 2021-2022 academic year. Digital Game Addiction Scale and School Engagement Scale were used in the research. In line with the results of the normality test of the scores obtained in the research; Multiple regression analysis was used to predict the effects of independent variables on the dependent variable with t-test, one-way analysis of variance and correlation techniques. According to the research findings, there is a negative significant relationship between students' School Engagement Scale scores and Game Addiction Scale scores. In general, male students' game addiction

scores are higher than female students. School engagement scores of students who play games in the war/fight type and for more than 4 hours a day are the lowest among the groups, and the game addiction scores are the highest among the groups. The game addiction scores of the students who think that they are successful in their classes were found to be the lowest in the group, and the school engagement scores were the highest in the group. The school engagement scores of the students who thought that their families had high and medium economic income and their parents had a democratic attitude were found to be the highest in the group. When the predictive power of the game addiction subscales is examined, it is seen that only the excessive focus on digital game playing and the conflict sub-dimension are negative and significant predictors, and this explains 11 percent of the variance in school engagement. In general, the findings were discussed, interpreted and suggestions were made.

Keywords: Digital Game Addiction, School Engagement, Adolescent

**5. SINIF KESİRLER KONUSUNUN ETKİNLİK TEMELLİ ÖĞRETİM
YAKLAŞIMI İLE İŞLENMESİNİN ÖĞRENCİLERİN AKADEMİK
BAŞARISINA VE KALICILIĞINA ETKİSİ**
THE EFFECT OF TEACHING THE TOPIC OF FRACTIONS IN 5TH GRADE
USING AN ACTIVITY-BASED TEACHING APPROACH ON STUDENTS'
ACADEMIC ACHIEVEMENT AND RETENTION

Kübra Buket TOSUN

Yüksek Lisans Öğrencisi, Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Bilimleri Enstitüsü,
ORCID ID: 0000-0002-4606-8575

Dr. Öğr. Üyesi Hasan ES

Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi,
ORCID ID: 0000-0002-7732-8173

Özet

Bu araştırmanın amacı, 5.sınıf kesirler konusunun etkinlik temelli öğretim yaklaşımı ile öğretiminin akademik başarı ve kalıcılığa etkisini incelemektir. Araştırmada nicel araştırma yöntemlerinden ön test- son test kontrol gruplu yarı deneysel desen kullanılmıştır. Araştırmanın amacı doğrultusunda araştırmacı tarafından 'Kesirler Başarı Testi' hazırlanmıştır. Başarı testi kesirler konusuna yönelik 6 kazanımı içeren 23 adet çoktan seçmeli sorudan oluşmuştur. Araştırma 2022-2023 eğitim öğretim yılında Ankara ilinin Altındağ ilçesinde bulunan bir devlet okulunun 5.sınıfında öğrenim gören 24' ü deney grubu, 26' sı kontrol grubu olmak üzere toplam 50 öğrenci ile gerçekleştirilmiştir. Deney grubuna etkinlik temelli öğretim yöntemi uygulanmış kontrol grubuna ise MEB tarafından belirlenen matematik dersi öğretim programına uygun olarak öğretim yapılmıştır. Araştırmanın verileri başarı testi ile toplanmıştır. Başarı testi çalışma öncesi ön test, çalışma sonrası son test ve çalışmadan 14 hafta sonra kalıcılık testi olarak uygulanmıştır. Verilerin analizinde SPSS 22.0 programı kullanılmıştır. Araştırmada elde edilen bulgulara göre deney ve kontrol grubu öğrencileri arasında son test puanlarının istatistiksel olarak anlamlı bir fark göstermediği, kalıcılık testi puanlarının ise deney grubu lehine istatistiksel olarak anlamlı bir fark gösterdiği sonucuna varılmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre etkinlik temelli öğretim yönteminin öğrencilerin akademik başarılarına ve bilgilerin kalıcılığı üzerine olumlu katkısı olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kesir, etkinlik temelli öğretim, 5.sınıf kesirler

Abstract

This study examines the effect of teaching fractions in 5th grade using an activity-based instructional approach on academic achievement and knowledge retention. The research employed a quantitative method with a pre-test/post-test control group design. In line with the research objective, the "Fraction Achievement Test" was prepared by the researcher. The achievement test consisted of 23 multiple-choice questions, encompassing 6 learning outcomes related to fractions. The study was conducted with 50 students, including 24 in the experimental group and 26 in the control group, who were studying in the 5th grade of a public school in the Altındağ district of Ankara during the 2022-2023 academic year. The experimental group received instruction using the activity-based instructional

method, while the control group received instruction in accordance with the mathematics curriculum determined by MEB. The data for the research were collected using the achievement test. The achievement test was administered as a pre-test before the study, a post-test after the study and a retention test 14 weeks after the study and analyzed using the SPSS 22.0 software. According to the research findings, there was no statistically significant difference in the post-test scores between the experimental and control groups, but the retention test scores showed a statistically significant difference in favor of the experimental group. The research results indicate that the activity-based instructional method positively contributes to students' academic achievement and knowledge retention.

Keywords: Fraction, activity- based learning, fractions in 5th grade

**GRAFİK TASARIM ÖĞRENCİLERİNİN TASARIM BECERİLERİNİN
GELİŞTİRİLMESİ**
DEVELOPMENT OF DESIGN SKILLS OF STUDENTS IN THE FIELD OF
COMPUTER GRAPHICS

Usmonov Botir Shukurullayevich
Dadabayeva Dilnoza Irkinovna
Taşkent Kimya Teknolojisi Enstitüsü

Özet

Bu araştırmanın amacı üniversite öğrencilerinin grafik tasarım becerilerini geliştirmeyi sağlayacak ilke ve yöntemler ile olası yenilikçi temel ve fikirleri ortaya koyan yeni bir metodolojik yaklaşım geliştirilmesidir.

Çalışma sırasında, grafik tasarımı öğretiminde öğrencilerin yeterliklerini geliştirmeye yönelik genel bir konsept belirlenmiş ve uygulanmıştır. Bu konseptin odak noktasında sosyokültürel yaklaşım, kişisel yeterliklerin dikkate alınması, uygulama odaklı, sistem, yenilikçilik ve yeterliğe dayalı tasarım yaklaşımlarını yer almaktadır. Sosyokültürel yaklaşım, kültürün etkisinin bir sonucu olarak entelektüel yeteneklerin gelişimini, bir bütün olarak sosyalleşme süreci kapsamında ele almaktadır. Kişisel gelişim yaklaşımı bir kişinin genel gelişimi için bir öncelik olarak bireysel yeteneklerin gelişimini, amaçlı öğrenmenin bir ürünü olarak bilgisayar grafiklerinin yapılmasını ifade etmektedir. Uygulama odaklı yaklaşım ise üniversitedeki grafik tasarımı öğretiminde araştırma, üretim ve eğitim faaliyetlerinin bir kombinasyon olarak gerçekleştirilmesi şeklinde ifade edilirken, yeterliğe dayalı sistem yaklaşımı, öğrencilerin entelektüel yeteneklerini geliştirme sürecini bir sistem organizasyonu olarak görülmesini, yenilikçi yaklaşım, teknolojik bilgi sisteminin büyümesini sağlayan mekanizmalara odaklanılmasını, yeterliliğe dayalı yaklaşım ise bilişsel yeterliliği, entelektüel yeteneklerin gelişim sürecinin bir kriter-gösterge bileşeni olarak ortaya koymayı ifade etmektedir. Bu kapsamda grafik tasarımı öğretiminde tasarım yeteneklerinin gelişiminde çok sayıda kaynağın dikkate alınması önerilmektedir. Bu kaynaklardan ilki, üst düzey tasarım yeteneklerine sahip nitelikli uzmanların eğitimi için gerçekçi gereksinimleri kapsayan sosyal düzendir. İkinci kaynak, tasarım yeteneklerinin yalnızca üniversite eğitimi ile sınırlı kalmasının ötesinde endüstriyel bir işletmede tasarım faaliyetleri gerçekleştirmeyi sağlayan staj odaklı bir öğrencidir. Üçüncü kaynak ise öğrencilerin tasarım yeteneklerinin üst düzeye çıkarılabilmesi için işverenin mesleki acıdan kurduğu sistematik düzendir.

Anahtar kelimeler: Grafik tasarım, tasarım yeterlikleri, yaklaşım.

Abstract

A collection of methodological approaches, principles, methods, innovative foundations, ideas aimed at activating the process of developing the intellectual capabilities of students, which are a priority in teaching computer graphics in a technological university.

In the course of the study, a general concept of the process of developing the intellectual abilities of students in teaching computer graphics at a technological university was developed, reflecting the use of a set of methodological approaches. The sociocultural approach considers the development of intellectual abilities as a result of the influence of

culture, the process of socialization as a whole. The personal development approach is aimed at studying the development of intellectual abilities as a priority for the overall development of a person, computer graphics as a product of purposeful learning. The system approach allows us to consider the process of developing the intellectual abilities of students as a system organization. The innovative approach focuses on the mechanisms that ensure the growth of the technological knowledge system. The competence-based approach reveals cognitive competence as a criterion-indicator component of the process of development of intellectual abilities. The practice-oriented approach is expressed in the active combination of research, production and educational activities in teaching computer graphics in a technological university. The development of intellectual capabilities has many sources of goal setting.

The first source is the social order, expressed in the objective requirements for the training of qualified specialists with a high level of development of intellectual capabilities. The second resource is a student whose intellectual capabilities are independent not only while studying at a technological university, but also during his further labor activity at an industrial enterprise. Student age is a universal source of development of the intellectual abilities of each student. The third source is the professional order of the employer for a high level of development of the intellectual abilities of students.

Keywords: design, intellectual, innovative, competence.

**E-WOM'UN TÜKETİCİLERİN ÇEVİRİMİÇİ İKİNCİ EL PAZARLARDA
SATIN ALMA NİYETİNE ETKİSİ**
**THE IMPACT OF E-WOM ON CONSUMERS' PURCHASE INTENTIONS IN
ONLINE SECOND-HAND MARKETS**

Dr. Didem GEZMİŞOĞLU ŞEN

Istanbul Rumeli Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İşletme Ana Bilim Dalı,
ORCID ID: 0000-0002-3043-1114

Özet

Tüketiciler deneyimlerini, bilgi birikimlerini ve görüşlerini diğer tüketicilerin faydalanması için paylaşımına açmaktadırlar. Mevcut müşterilerin veya eski müşterilerin çevrimiçi ortamda ürün, marka veya hizmet hakkında olumlu veya olumsuz geri bildirimler yaparak tüketicilerin satın alma kararını etkilemeleri Elektronik Ağızdan Ağıza İletişim (E-WOM) olarak adlandırılmaktadır. Tüketicilerin alternatif ürünler karşısında E-WOM'u bir aracı olarak görülmesini sağlayan unsurlar ise; güvenilirlik, nitelik ve niceliktir.

E-WOM günümüzde tüketicilerin satın alma karar sürecini etkileyen en önemli bilgi kaynaklarından biri haline gelmiştir. Tüketiciler karar verme sürecinde riskten olabildiğince uzak durmak istemektedirler. Çevrimiçi alışverişin bile hala riskli görüldüğü bir ortamda ikinci el çevrimiçi alışverişin oldukça riskli görüldüğü, hızlı bir şekilde yaygınlaşmasına rağmen birtakım önyargıların devam ettiği düşünülmektedir.

Bu nedenle, bu çalışma Türkiye'de E-WOM'un tüketicilerin ikinci el satın alma niyetlerine etkisini araştırmak üzere tasarlanmıştır. Bu doğrultuda Türkiye'de yaşayan 18 yaşından büyük ve daha önce mutlaka çevrimiçi alışveriş yapmış kişiler seçilerek, çevrimiçi anket yöntemi ile 420 kişiye ulaşılmıştır. 27 kişinin çevrimiçi alışveriş yapmadığı tespit edildiğinden dolayı anket formundan çıkarılmışlardır. Böylelikle 393 kişi ile anket tamamlanmıştır. Toplanan veri için SPSS Amos 22 kullanılarak YEM (Yapısal Eşitlik Modellemesi) yöntemiyle analiz edilmiştir. Değişkenler arası varsayımsal ilişkileri ölçen yol analizinin sonucunda ise E-WOM unsurlarından güvenlik, nitelik ve nicelik ile ikinci el satın alma niyeti arasında pozitif yönde bir etkiye rastlanılmamıştır. Dolayısıyla belirlenen 3 hipotezinde desteklenmediği sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Elektronik Ağızdan Ağıza İletişim, İkinci El, Çevrimiçi Satın Alma Niyeti

Abstract

Consumers share their experiences, knowledge and opinions for the benefit of other consumers. Existing customers or former customers influencing consumers' purchasing decision by giving positive or negative feedback about the product, brand or service online is called E-WOM. The factors that enable consumers to see E-WOM as an intermediary against alternative products are credibility, quality and quantity.

Nowadays, E-WOM has become one of the most important information sources affecting the purchasing decision process of consumers. Consumers want to stay away from risk as much as possible in the decision-making process. In an environment where even online

shopping is still considered risky, it is thought that second-hand online shopping is considered quite risky and some prejudices continue despite its rapid spread.

Therefore, this study is designed to investigate the impact of E-WOM on consumers' second-hand purchase intentions in Turkiye. In this direction, 420 people living in Turkiye who are over 18 years old and who have definitely shopped online before were selected and 420 people were reached by online survey method. Since it was determined that 27 people did not shop online, they were excluded from the survey form. Thus, the survey was completed with 393 people. The collected data were analysed with SEM (Structural Equation Modelling) method using SPSS Amos 22. As a result of the path analysis measuring the hypothetical relationships between variables, no positive impact was found between the E-WOM elements of credibility, quality and quantity and second-hand purchase intention. Therefore, it was concluded that the 3 hypotheses were not supported.

Keywords: E-WOM, Second-hand shopping, Online Purchase Intention

ANALYSIS OF BUSINESS FEASIBILITY AT THE SAUDI DEPARTMENT STORE PEMALANG DISTRICT IN VIEW FROM MARKET AND MARKETING ASPECTS

Lala Ratu Khotimah

Faculty of Economics and Islamic Business, State Islamic University K.H.
Abdurrahman Wahid Pekalongan Indonesia
ORCID ID:0000-0003-1820-9526

Muhammad Taufiq Abadi

Faculty of Economics and Islamic Business, State Islamic University K.H.
Abdurrahman Wahid Pekalongan Indonesia
ORCID ID:0000-0001-9705-7756

Happy Sista Devi

Faculty of Economics and Islamic Business, State Islamic University K.H.
Abdurrahman Wahid Pekalongan Indonesia
ORCID ID:0000-0002-2966-6389

Abstract

Doing business can be an opportunity to get a better life and business activities can be carried out by anyone who intends to do it. To be able to survive entering the business world, an entrepreneur needs to conduct a business feasibility study to measure the sustainability of the business in the long term. Studying the feasibility of this business is very useful for business people in seeing estimates of how their business will change in the future. The data analysis method used is a qualitative analysis of the Business Feasibility Study in terms of market and marketing aspects, the setting of this research is located at the Saudi Department Store branch of Pamutih village, Ulujami sub-district, Pemalang district. The purpose of this study is so that researchers can broadly determine the feasibility of existing businesses in the Saudi department store branch of Pamutih village, Ulujami sub-district, seen from the market and marketing aspects. The results and discussion include the 4Ps namely Product, Price, Place, and Promotion. As well as the conclusion that the Saudi department store branch of Pamutih village, Ulujami sub-district, is feasible when viewed from the market and marketing aspects. A. Products: The products offered by the Saudi Department Store are to meet household needs from primary to secondary needs, b. Price: Prices applied in Saudi department stores can compete with other minimarkets, c. Place: The business location of the Saudi Department Store is very strategic because it is on the main road so that many people pass it and right in the middle of a residential area for residents of Pamutih Village, Ulujami District, making it easier for people to meet their daily needs and is superior to the surrounding minimarkets, d. Promotions: Promotions carried out by the Saudi Department Store are by giving coupons at the start of the store's opening and membership programs that are useful for getting price discounts as well as providing direct gift programs and lottery programs and distributing or giving brochures regarding the prices of goods sold.

Keywords: Business Feasibility Study, Business Economics & Marketing Aspects

**FEASIBILITY STUDY OF BUSINESS DEVELOPMENT BAROKAH COLLECTION
SHOP KARANGDADAP PEKALONGAN**

Fifiani Dwi Kurnia

Faculty of Economics and Islamic Business, State Islamic University K.H. Abdurrahman
Wahid Pekalongan Indonesia
ORCID ID : 0009-0004-7165-6207

Muhammad Taufiq Abadi

Faculty of Economics and Islamic Business, State Islamic University K.H. Abdurrahman
Wahid Pekalongan Indonesia
ORCID ID : 0000-0001-9705-7756

Muhammad Sultan Mubarak

Faculty of Economics and Islamic Business, State Islamic University K.H. Abdurrahman
Wahid Pekalongan Indonesia
ORCID ID: 0000-0002-6168-0439

Abstract

The purpose of this research is to find out whether the Barokah Collection Shop business is feasible to be developed. The research methodology used is a type of descriptive qualitative research and for data collection techniques using interviews, observation, and documentation. The results of this study indicate that in developing the business at the Barokah Collection Store, several analyzes must be carried out such as analysis of Economic Growth Aspects, Demographic Aspect Analysis, Legal Aspect Analysis, HR Aspect Analysis, Operational Aspect Analysis, Marketing Aspect Analysis, and Profit Analysis. From the results of this study it can be concluded that the Berkah Collection Shop business must continue to be developed in order to meet the welfare of life and consumption of the community.

Keywords: Business Feasibility, Barokah Collection Stores, Karangdadap Pekalongan

**BUSINESS FEASIBILITY STUDY ANALYSIS ON PAK ARIFIN'S TEMPE
BUSINESS
JERUKSARI VILLAGE, TIRTO PEKALONGAN DISTRICT**

Zaidatul RISKIYAH

Faculty of Islamic Economics and Business, State Islamic University K.H Abdurrahman
Wahid Pekalongan, Indonesia
ORCID ID: 0000-0002-7045-920X

Muhammad TAUFIQ ABADI

Faculty of Economics and Islamic Business, State Islamic University K.H Abdurrahman
Wahid Pekalongan, Indonesia
ORCID ID: 0000-0001-9705-7756

Muhammad SULTAN MUBAROK

Faculty of Economics and Islamic Business, State Islamic University K.H. Abdurrahman
Wahid Pekalongan Indonesia
ORCID ID: 0000-0002-6168-0439

Wilda YULIA RUSYIDA

Faculty of Economics and Islamic Business, State Islamic University K.H Abdurrahman
Wahid Pekalongan, Indonesia
ORCID ID: 0000-0001-9756-2197

Abstract

The culinary business is the biggest business choice because the demand is large, everyone needs to eat and drink, so this sector continues to experience increasingly rapid development. This study aims to determine the business feasibility of the Tempe Pak Arifin Jeruksari village, Tirto sub-district, Pekalongan business, from the production aspect, marketing aspect. The results showed that based on the production and marketing aspects, this Tempe business was said to be feasible.

Keywords : business, production aspect, marketing aspect.

1. INTRODUCTION

The culinary business in any country always dominates over other businesses. Indonesia is a culinary storehouse, rich with a variety of traditional foods from Sabang to Merauke. The culinary business is the biggest business choice because the demand is big, everyone needs to eat and drink.

Performance improvement has always been the goal of business activities whose performance is in a financial and non-financial perspective. By increasing the performance of a business, it is expected to increase the competitiveness and profits of the company. Intense competition among MSME businesses in the culinary field makes it so important to continuously improve company performance which includes increasing creativity, expanding capital, expanding markets, or adding technology. In reality, improving performance through switching shopping facilities from traditional to digital media is not as easy as turning the palm of the hand. This is caused by a lack of skills and limitations in technological knowledge of the workforce.

For example, in a company where the authors are careful, namely Pak Arifin's Tempe business in Jeruksari Village, Tirto District, Pekalongan Regency. This business has a workforce that has an educational background only up to elementary school, so it is rather difficult to get to know the world of technology, moreover Pak Arifin's Tempe Company does not yet have a trademark in its business which makes it difficult for customers to find tempeh

produced by Pak Arifin. Then the price of soybeans, which is the main raw material in the production of tempeh, has increased, causing the price of tempeh to rise, but unfortunately interest in purchasing power has also decreased, resulting in a lot of tempeh being unsold and becoming rotten. This has a significant impact on losses for a company if it does not immediately innovate in selling.

2. RESULTS AND DISCUSSION

2.1 Research results

Feasibility Study Results from Various Aspects

1. Production Aspect

The product produced by Pak Arifin's Tempe Business Company is raw tempeh, which is a food product made from soybeans and tempeh yeast. Product efficiency level is quite good, reaching 100%. The production process takes quite a long time, which is about 3 days. Even though they already have a peanut grinding machine, the other equipment used by the company is still simple. The location of the company is very strategic because it is on the side of the road and close to raw material suppliers.

2. Marketing Aspect

Mr. Arifin's Tempe products only rely on one main menu, namely tempeh with several sizes of small, medium and large units. The market segment is the consumer market with both demographic and geographical variables, namely dividing the market based on the Pekalongan Regency area. Such segmentation is not limited to the level of education or consumer income. The core strategy that will be carried out and focused on for the next few years is to expand market share and innovate product differentiation. This was done with the ultimate goal so that Mr. Arifin's Tempe UMKM in the future can continue to grow and become a market leader in the Pekalongan Regency area.

2.2 Discussion

1. Production Aspect

a. Business Business Location

This Tempe business is located in Padukuhan Sebakung, RT 03 RW 06, Jeruksari Village, Tirto District, Pekalongan Regency. The location of this business production house is very strategic because it is on the side of the road in a residential complex area. The place of production for this business is not separated from the owner's residence. So, this business is said to be feasible because the business location is easily accessible to consumers.

b. Technology

The technology used in this business is a chopping machine used to break soybeans apart from their epidermis for the production of tempeh.

c. Production process

The production process in this business is carried out every day, because making tempeh takes quite a long time, which is around 50 hours.

2. Marketing Aspect

a. Market Shape

The form of the producer market for Pak Arifin's Tempe Business is a perfect competition market. The selected consumers are the sales market through distributors and direct sales, because this Tempe Business has a fixed production site for marketing its products.

b. Competition Analysis

So far the competition between Tempe Business entrepreneurs is quite tight, making Tempe entrepreneurs have to work hard to think of innovations in selling them, so as to create great business opportunities to increase sales. The marketing strategy carried out by Tempe Business Owner Mr. Arifin is to market his products as follows:

1. Product

This business produces soybeans as a consumption material, namely tempeh. The main composition of this product is soybeans and added yeast specifically for tempeh. The product strategy used by the owner so that consumers are not disappointed is to use high-quality raw materials, so as not to damage the taste produced and the method of processing in production and the appropriate dosage so that the resulting taste is not bad, you can also add flavor to the tempeh. such as adding a level of spiciness, seaweed etc., so that it becomes a characteristic of the product so that it can increase sales.

2. Price

In determining the price, the owner certainly considers the factor of the high production costs, especially the cost of procuring imported quality raw materials. The price set by the owner for tempe is that there are 8 sizes, for Tempe the Smallest Size Box is Rp. 2,500, Tempeh Box Small Size Rp. 3,000, Medium Size Box Tempe Rp. 4,000, Tempeh Medium Size Box Rp. 5,000, Large Box Tempeh Rp. 6,000, the largest box size of tempe is Rp. 7,000, Small Round Tempeh Rp. 4,000, Large Round Tempeh Rp. 7,000. Determination of the selling price is certainly calculated by the owner of the cost of procuring raw materials, wages for labor and profits to be obtained. With cheap and affordable prices for all people, this business can be said to be feasible.

3. Distribution

The distribution channel for tofu and tempeh products is carried out directly at the production house, entrusted to vegetable stalls, vegetable retail traders, and resellers around the Tirto District area. It is said to be feasible because the distribution is quite wide.

4. Promotion

The beginning of the establishment of this business is still a lot of people who do not know. In the past, the owner only consumed it himself, but over time the owner has the intention to develop it. With that, the owner offers his product in stalls around his house or often called word of mouth. Then the owner also tries to sell his product by selling in the market. Over time, the products from this business began to be recognized by many people and more and more requests from consumers.

3. TO CONCLUSION

Based on the results of the analysis above, several conclusions can be drawn regarding business feasibility in the development of Pak Arifin's Tempe Business, Jeruksari Village, Tirto District, Pekalongan Regency, namely:

a. The production aspect with an assessment of location factors, raw materials, technology and production processes is declared feasible to be developed.

b. The marketing aspect shows that the business carried out by Mr. Arifin's Tempe Business is quite feasible to be developed by looking at the development of sales from small to bigger.

4. REFERENCE

Purwanda Ika, Permatasari Permatasari *Multidisciplinary Madani Journal (MUDIMA) Vol.2, No.4, 2022: 2029-2042.*

ANALISIS STUDI KASUS PADA *ONLINE SHOP* OMAH SANTRI

Dina LUTFIYANA

Ekonomi dan Bisnis Islam, Universitas Islam Negri K.H. Abdurrahman Wahid Pekalongan

Abstract

This study aims to find out whether the online business of Omah Santri as an online business for men's and women's fashion is feasible or not. The approach used in this study uses a qualitative method approach, namely by conducting interviews with the owner of this online shop. The analytical method used in this business feasibility study includes market and marketing aspects. The results of this study indicate that the online business of Omah Santri is feasible to run.

Keywords: business feasibility, market aspect, marketing aspect

1. PENDAHULUAN

Perdagangan atau yang sekarang biasa disebut dengan bisnis telah berkembang dengan sangat beragam, memungkinkan penjual dan pembeli untuk melakukan transaksi melalui berbagai saluran (*multichannel*), seperti internet, jaringan katalog, aplikasi mobile, dan lain sebagainya. Inovasi tersebut digunakan untuk meningkatkan operasi bisnis hingga memenuhi harapan pelanggan. Untuk menyelesaikan proses itu, bisnis harus sangat meningkatkan kecepatan dan fleksibilitasnya untuk memproses transaksi dan mempromosikan barang atau pakaian.

Meskipun belanja konvensional belum sepenuhnya ditinggalkan, tren global saat ini dalam saluran pembelian bergerak menuju sistem pembelian *online* dan menjauh darinya. Belanja konvensional yang mengharuskan pembeli dan penjual untuk bertemu di tempat perbelanjaan (*store*), kini dirasa lebih efisien karena menawarkan kemudahan belanja *online*. Kenyamanan ini antara lain meliputi tidak adanya kebutuhan pembeli untuk mengunjungi toko guna memperoleh barang atau jasa yang diinginkan; sebaliknya, ketika terkoneksi dengan internet, pembeli dapat memperoleh barang atau jasa yang diinginkan kapanpun dan dimanapun mereka mau.

Fenomena belanja online tidak hanya berkembang pesat di dunia, namun juga di kalangan bisnis lokal Indonesia. Hal ini disebabkan oleh perkembangan infrastruktur dan teknologi internet di Indonesia. (Noor, Chumaidiyah, and Aryani 2016)

Menurut laporan *We Are Social*, Indonesia memiliki 212,9 juta pengguna internet per Januari 2023. Ini berarti tingkat penggunaan internet di Indonesia sekitar 77%. (Anon n.d.)

Keadaan ini menunjukkan bahwa ada prospek yang luas untuk bisnis *online*; memanfaatkan peluang tersebut akan meningkatkan volume transaksi jual beli *online* serta keragaman produk dan layanan yang tersedia. Kebiasaan belanja masyarakat umum, terutama pengguna internet yang beralih dari transaksi *offline* ke *online* untuk pembelian dan penjualan tradisional, akan berubah sebagai akibatnya. (Noor et al. 2016) Melalui belanja *online* pelanggan dapat menemukan barang yang diinginkan dengan mudah sehingga menghemat waktu. Selain itu alasan “Tidak perlu membawa/mengangkut barang” menjadi salah satu alasan terbanyak dalam penggunaan internet untuk belanja online, dan faktor-faktor lainnya yang menjadi alasan penggunaan internet untuk belanja online. Produk yang paling banyak dibeli oleh konsumen saat berbelanja *online* adalah fashion, baik dari fashion wanita, pria, remaja, dan anak-anak.

Studi Kelayakan Bisnis menurut Suliyanto (2010:3), “Studi kelayakan bisnis merupakan penelitian yang bertujuan untuk menentukan apakah suatu ide bisnis layak atau tidak. Proposal bisnis dianggap realistis jika memiliki potensi lebih menguntungkan semua pihak daripada merugikan mereka. (Kristian and Indrawan 2019)

Sunyoto (2014: 32) mendefinisikan pemasaran sebagai kumpulan strategi bisnis yang ditujukan untuk menciptakan, menentukan biaya, memajukan, dan memilih barang yang cocok yang dapat memuaskan kebutuhan pelanggan dan mencapai target pasar dan tujuan teman. Kenyataannya bahwa tidak ada perusahaan yang dapat melanjutkan tanpa minat pelanggan pada administrasi atau produknya, analisis perspektif pasar sangat penting. Sudut pandang pasar mencakup, namun tidak terbatas pada, menentukan ukuran pasar, tren permintaan, dan pangsa industri keseluruhan dari item yang dipermasalahkan. Meneliti keadaan persaingan pabrikan dan siklus hidup produk juga penting. Permintaan dapat didefinisikan sebagai jumlah barang yang dibutuhkan oleh konsumen dengan daya beli yang bervariasi. Jumlah barang yang ditawarkan pada berbagai titik harga di pasar disebut sebagai penawaran. (Rofa et al. 2021)

Menurut Suliyanto (2010:83), bauran pemasaran merupakan kombinasi dan empat variabel yang merupakan inti dari sistem pemasaran yang dapat dikendalikan oleh perusahaan. Variabel-variabel tersebut dapat dikelompokkan menjadi empat kelompok utama yang dikenal dengan 4P, yaitu *product* (produk), *price* (harga), *promotion* (promosi), *place* (tempat/distribusi). (Kristian and Indrawan 2019)

Oleh karena itu pada penelitian ini peneliti tertarik untuk melakukan penelitian tentang aspek pemasaran dan aspek pasar yang dilakukan oleh Omah Santri dalam mempertahankan bisnisnya apakah hasil dari usaha tersebut layak atau tidak.

2. METODE PENELITIAN

Jenis data pada penelitian ini menggunakan data primer yaitu diperoleh dengan teknik wawancara kepada pemilik bisnis *online* ini. Pendekatan yang digunakan yaitu pendekatan kualitatif, yang digunakan untuk menganalisis aspek pasar dan aspek pemasaran guna mengetahui layak atau tidaknya bisnis ini.

3. HASIL DAN PEMBAHASAN

3.1. Gambaran umum tentang bisnis *online shop* Omah Santri

Online shop Omah Santri merupakan bisnis yang bergerak dibidang fashion muslim baik muslim pria maupun anak yang menyediakan baju koko dengan berbagai macam ukuran, sarung batik. *Owner* Omah Santri merintis bisnis ini sejak awal tahun 2021 dengan modal Rp 10.000.000,- dan sampai saat ini telah mempunyai pengikut sebanyak 23 ribu *marketplace* Tiktok dengan jumlah produk yang terjual mencapai 13 ribu dan rating penjualan dengan bintang 4,6. Omah Santri sekarang telah memiliki 8 karyawan.

3.2. Analisis kelayakan terhadap aspek pasar dan bauran pemasaran

a. Permintaan pasar

Permintaan barang/ produk pada Omah Santri akan selalu ada setiap apalagi mendekati bulan Ramadhan, biasanya dari 5 sampai 3 bulan menjelang Ramadhan sudah mulai ramai kurang lebih bisa mencapai 100-200 pcs per hari. Sedangkan sebulan menjelang Ramadhan bisa mencapai 300 pcs per hari.

b. Pesaing

Pesaing bisnis *online* seperti Omah Santri sangatlah banyak, variasi produk yang dijual juga beragam dari berbagai merk, motif, bahan dan ukuran baik dari koko maupun sarung.

c. Pangsa pasar

Pangsa pasar dari bisnis *online* Omah Santri sangatlah luas karena *e-commerce* menjangkau seluruh wilayah Indonesia terutama untuk umat islam.

d. Bauran pemasaran

1) Produk (*Product*)

Omah Santri memiliki produk baju koko dengan lengan panjang dan pendek serta sarung dari merk El Rumi. Untuk baju koko sendiri tersedia mulai dari ukuran M dengan ukuran ld 100 dan pb 70 sampai ukuran 3XL dengan ld 124 dan pb 76. Menggunakan bahan katun Toyobo grade A yang memiliki karakteristik halus, adem ketika dipakai dan tidak mudah kusut. Serta tersedia model atau motif terbaru.

2) Harga (*Prince*)

Harga yang dipasang untuk produk koko mulai harga 70.000an sampai 120.000an sama halnya untuk produk sarung dimulai dari harga 70.000an sampai harga 80.000an. Untuk penentuan harga tersebut *owner* telah mempertimbangkan segala aspek dan mengikuti harga pasar untuk koko dengan merk El-Rumi.

3) Distribusi (*Place*)

Lokasi usaha ini berada di Perumahan Griya Andalan Blok D2 Kabupaten Pekalongan. Sedangkan untuk *online storenya* menggunakan *marketplace* Tiktok dan Lazada.

4) Promosi (*Promotion*)

Dengan adanya kemajuan teknologi seperti saat ini akan memudahkan promosi untuk produk-produk agar dikenal masyarakat luas. Media sosial dapat menjadi tempat untuk memasarkan berbagai produk misalnya pada bisnis *online shop* Omah Santri melakukan promosi ketika adanya promo tanggal dan bulan kembar, gratis ongkir ketika ada *event* tertentu, serta untuk pengguna baru pada aplikasi Tiktok dan Lazada. Selain itu adanya promo dan bonus menarik ketika bergabung pada *live streaming* di Tiktok setiap harinya. Kita juga bisa mendapat diskon harga ketika *live* sedang berlangsung.

4. KESIMPULAN

Dari hasil tinjauan aspek pasar dan pemasaran bisnis Omah Santri ini menunjukkan bahwa prospek dibidang bisnis ini layak untuk dijalankan, hal ini dilihat dari permintaan produk yang selalu ada setiap harinya apalagi menjelang bulan Ramadhan. bisnis Omah Santri memiliki cakupan pemasaran yang sangat luas karena mengandalkan salah satu *e-commerce* yang akhir-akhir ini *viral* dikalangan masyarakat. Dan dalam melakukan promosi Omah Santri banyak memberikan promo dan diskon kepada *customernya* terutama ketika *live* sedang berlangsung.

5. UCAPAN TERIMAKASIH

Puji syukur penulis panjatkan kepada Allah SWT karena atas berkat dan rahmat-Nya dapat menyelesaikan penelitian ini. Penulis mengucapkan terimakasih kepada Pak Taufiq Abadi M.M selaku dosen mata kuliah studi kelayakan bisnis dan pihak yang bersangkutan dalam menyusun naskah penelitian ini terutama *owner* Omah Santri yang telah meluangkan waktunya serta pihak lainnya yang tidak penulis sebutkan.

6. DAFTAR PUSTAKA

- Anon. n.d. "Pengguna anaInternet Di Indonesia Sentuh 212 Juta Pada 2023." Retrieved March 1, 2023 (<https://dataindonesia.id/Digital/detail/pengguna-internet-di-indonesia-sentuh-212-juta-pada-2023>).
- Kristian, Widra, and Felix Indrawan. 2019. "Studi Kelayakan Bisnis Dalam Rangka Pendirian XX Cafe." *Jurnal Akuntansi Maranatha* 11(2):379–400. doi: 10.28932/jam.v1i2.1932.
- Noor, Luthfi Muhammad, Endang Chumaidiyah, and Sinta Aryani. 2016. "Analisis Kelayakan Pembukaan Toko Online Kaos Karoseri." *E-Proceeding of Engineering* 3(2):2314–21.
- Rofa, Iir Tsamrotur, Ade Rizki Meilani, Nur Mija an Hasibu, Ahmad Kurnia Nasution, and Suhairi Suhairi. 2021. "Analisis Aspek Pemasaran Dalam Studi Kelayakan Bisnis." *VISA: Journal of Vision and Ideas* 1(2):222–35. doi: 10.47467/visa.v1i2.945.

FEASIBILITY STUDY ANALYSIS OF PURING FABRIC IN PAKISPUTIH VILLAGE KEDUNGWUNI SUBDISTRICT

Laila AMELIYA

Faculty of Economics and Islamic Business, State Islamic University KH. Abdurrahmad Wahid Pekalongan Indonesia
ORCID ID: 0009-0003-3646-0615

Muhammad TAUFIQ ABADI

Faculty of Economics and Islamic Business, State Islamic University KH. Abdurrahmad Wahid Pekalongan Indonesia
ORCID ID: 0000-0001-9705-7756

Muhammad Sultan MUBAROK

Faculty of Economics and Islamic Business, State Islamic University K.H. Abdurrahman Wahid Pekalongan Indonesia
ORCID ID: 0000-0002-6168-0439

Abstract

This study aims to find out whether the purging cloth business is feasible or not and about the market and production aspects of the business. In this study, the researcher used a qualitative type of research with interview methods conducted on the croton cloth entrepreneurs by observing the conditions of the croton cloth business starting from the production and marketing of the croton cloth, as well as interviewing consumers who came to find out more information about the business. The results showed that the analysis of the feasibility study of the croton

cloth business can be said to be feasible. This can be seen from the production aspect where the location, production process, and production technology can be said to be feasible and market aspects when viewed from competitors, product, price, place and promotion. it can also be said that it is feasible to run and where the business has experienced an increase in income from the start of opening a business until now.

Keywords: Business Feasibility Study, Production Aspect, Marketing Aspect

1. INTRODUCTION

A business feasibility study is a study used to check whether a project or business can be successfully implemented or not. Projects under investigation can be direct or involve construction (Aneli et al., 2016). Currently, the business world is experiencing very rapid progress (Rofa et al., 2021). Anyone who intends to engage in business activities can take advantage of the opportunity to improve their life. Even in this day and age, people can achieve success through their business if they are able to spot opportunities. Indonesia's economy is highly unstable, which has contributed to skyrocketing poverty rates of the laid off and educated unemployed who have never found a job. In this case, the government is asked to take smart steps and quick and effective solutions to overcome the large number of educated unemployed and reduce poverty. To reduce poverty and unemployment in Indonesia, young, small and medium enterprises or MSMEs are currently needed (Study et al., 2022).

Marketing is a set of business practices designed to design, decide on costs, promote and select products that will satisfy customer needs and achieve the goals of target markets and partners. (Sunyoto, 2014: 32). According to Jumingan (2011), the production aspect is an aspect that looks at business aspects, such as how warehouses, machinery and equipment are arranged and rooms for business expansion.

Pakisputih is a village that can be said to be a warehouse for the jeans manufacturing industry where in every hamlet there are several jeans manufacturers, so this business opportunity is suitable, especially in Pakisputih Village. The croton cloth business in Pakisputih Village itself is one of the businesses in the village so that this business is the main center if there is anything related to croton cloth used for lining jeans pockets. This business is called Tuman's Puring, which is located in his own house in Pakisputih Village, Dukuh plutungan Rt 001 Rw 002. This business has been established for 6 years, this business was founded by a businessman named Mr. Tusmono, he has a Puring Cloth business where the puring cloth is already cut and then sold which is used to make jenas bags.

Based on the explanation above, the puring cloth business needs business analysis because this analysis activity is important and must be carried out in running a business. The importance of doing business analysis is to find out whether the business is profitable or not and to find out whether the business being run is feasible or not to be cultivated and developed, therefore the author is interested in raising the title "Analysis of the Feasibility Study of the Puring Cloth Business in Pakisputih Village" Kedungwuni District.

2. RESEARCH METHODS

This research was conducted in Pakisputih Village, Dukuh Plutungan, Kedungwuni District, Pekalongan Regency. The type of research conducted is qualitative research with the interview method which aims to obtain data that is as accurate as possible in accordance with its authenticity. The data source used in this study is based on primary data obtained from interviews with business owners and consumers.

3. RESULTS AND DISCUSSION

a. Research result

Overview of Puring Cloth

The Puring Cloth business is a business that has been managed since 2017 until now, located in Pakisputih Village, Dukuh Plutungan, Kedungwuni District, Pekalongan Regency. Puring cloth is a fabric that is usually sewn on the outside of jackets, shirts, pants, or other clothing to coat the inside or to be used as clothing. as a lining for jeans pockets. As for the use or function of puring cloth asfollowing :

3. Repairing Stitches
4. Minimizes discomfort caused by hard materials
5. Pocket lining

Based on the explanation above, this Croton fabric business is used to line jeans bags. In this business, there are 2 types of croton fabrics, namely Asahi type croton fabrics and TR type croton fabrics.

The results of research conducted on the puring cloth business in terms of the marketing aspect use the WOMM (Word of Mouth Marketing) technique where the promotion is carried out directly interacting with consumers with the aim that the person can immediately recognize the business being run and with interaction the greater the opportunities the name of the business will spread. The capital expended in this kai puring business is quite productive. Viewed from the production aspect, this business uses production tools that are easily available and affordable. Even though there are many business competitors engaged in this field, this puring cloth business still makes its business in great demand by consumers show to maintain the quality of the puring cloth.

b. Discussion

1. Production Aspect

c. Business Location

The location of this business is located in Pakisputih Village, Dukuh Plutungan, Kedungwuni District, Pekalongan Regency. The production location for this business is very strategic because the location of the production site is not separate from the home of the business owner and many people produce jeans in the surrounding area, thereby opening up great opportunities for puring cloth business. Apart from being close to consumers, it is also close to suppliers of raw materials and other convection equipment. So, based on the location of this business, it is feasible to operate because of the strategic location and easy access by consumers.

d. Production Technology

The technology used in this business is a small cloth cutting machine with the Octa brand.

e. Production process

The production process of this business is carried out every day, because the production process takes a long time, so it must have stock in advance so that consumers who buy do not wait long. Puring cloth is in the form of meter sheets which are then cut according to the size the consumer wants, one bunch of puring cloth contains 100 pieces of cloth.

2. Market Aspect

3. Marketing Area

The puring cloth industry belongs to or belongs to the type of regional market because the marketing process is through an area where sellers and buyers of this puring cloth are still in the same area as the products produced or it can also be said that the regional market is where supply and demand are still in one area.

4. Market Competition Analysis

Competitors in business are really an obstacle, this is because the production of croton cloth business in Pakisputih Village, Dukuh Plutungan, has many competitors. The marketing strategy carried out by the owner of this business is as follows:

d. Product

The strategy used in the puring cloth business is to maintain the quality of the goods so that consumers are not disappointed. Thorough in cutting the material to match the size of consumer demand.

e. Price

The price determined by the owner of this business is for puring asahi cloth with a standard size of 1 bunch of 100 pieces for Rp. 725,- . As for the standard size TR croton cloth, 1 bunch of 100 pieces costs Rp. 800,-. The owner's price determination has taken into account the financing of raw materials and anticipated profits when determining the selling price. You could say this company can sell at low prices and affordable by everyone. So, this puring cloth can be said to be worth running based on price.

Marketing of puring fabric production is carried out directly from the production house, the owner will send goods if there are consumers who buy the puring cloth. Within a week the production of croton fabrics is capable of selling approximately 60 bundles or 6,000 pieces of puring cloth, both Asahi and TR.

f. Place

The location of this business is located in Pakisputih Village, Dukuh Plutungan, Kedungwuni District, Pekalongan Regency. The production location for this business is very strategic because the location of the production site is not separate from the home of the business owner and many people produce jeans in the surrounding area, thereby opening up great opportunities for puring cloth business. So, based on the location of this business, it is feasible to operate because of the strategic location and easy access by consumers.

g. Promotion

At first, no one knew about this puring cloth business and it took a long time to sell the cloth. Over time, the business owner intended to further develop his business. In terms of business promotion, it uses the WOMM (Word of Mouth Marketing) technique where the promotion is carried out directly by interacting with consumers with the aim that that person can immediately recognize the business being run and with interaction the greater the opportunity the name of the business will spread. As said by the source, for customer or consumer income, he has to visit every jeans production place and then promote his business, but as the business grows, there are some consumers who already recognize this business and no longer need to carry out this promotion.

4. CONCLUSION

The puring cloth business in terms of the marketing aspect uses the WOMM (Word of Mouth Marketing) technique where the promotion is carried out directly interacting with consumers with the aim that the person can immediately recognize the business being run and with interaction the greater the chance that the business name will spread . If viewed from the production aspect, this business uses production equipment that is easily available and affordable.

Analysis of the feasibility study of the puring cloth business can be said to be feasible, this can be seen from the production and marketing aspects, as well as where the business has experienced an increase in income from the start of opening the business to the present.

5. THANKYOU NOTE

Praise be to Allah SWT because of his blessings and mercy the writer can finish this research. The author would like to thank Mr. Taufiq Abadi MM as a lecturer in the Business Feasibility Study course and the parties involved in compiling this research paper, especially Mr. Tusmono as the owner of the puring cloth business who has taken his time, as well as other parties that the author cannot mention.

6. REFERENCE

- Aneli, D., Yusuf, M., Administration, J., Polytechnic, B., & Sriwijaya, N. (2016). Business Feasibility Assessment for Convection Umkm Blessing as Foster Partner of Upt Textile Division of Apparel Products Industry and Trade Office of South Sumatra Province Based on Financial Aspects to Develop. *Business Oration: Scientific Journal of Business Administration*, 16(3), 99–113. <https://jurnal.polsri.ac.id/index.php/admniaga/article/view/678%0Ahttps://jurnal.polsri.ac.id/index.php/admniaga/article/view/678/511>
- Rofa, IT, Meilani, AR, Hasibu, Nman, Nasution, AK, & Suhairi, S. (2021). Analysis of Marketing Aspects in Business Feasibility Studies. *VISA: Journal of Vision and Ideas*, 1(2), 222–235. <https://doi.org/10.47467/visa.v1i2.945>
- Studies, A., Business, K., Sari, K., Deli, D., Reviewed, S., Aspects, D., & Marketing, A. (2022). 2022 Business Feasibility Study Analysis of Kerupuk Sari Business. 2(2), 160–171.

**THE IMPORTANCE OF PAYING ATTENTION TO PHYSICAL AND MENTAL
WELL-BEING
PENTINGNYA MEMPERHATIKAN KESEJAHTERAAN TUBUH DAN PIKIRAN**

Adhi Riza AULIA

UIN K.H. Abdurrahman Wahid Pekalongan, Indonesia

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0003-6154-3279>

Abstract

Health is a crucial aspect of human life. Well-being of body and mind is the key to living a healthy and productive life. It encompasses not only physical well-being but also mental well-being. This abstract discusses the importance of paying attention to both physical and mental well-being. The background of this abstract is the increasing number of cases of diseases caused by an unhealthy lifestyle and constant mental pressure. Therefore, it is vital to pay attention to physical and mental well-being to avoid illness and face life pressure better. The purpose of this abstract is to provide an understanding of the importance of physical and mental well-being and ways to achieve optimal health. The research method used in this abstract is a literature review and data analysis. The results show that physical and mental health are interrelated and influence each other. Paying attention to aspects of health such as balanced nutrition, regular exercise, sufficient rest, and stress management can improve overall health. In conclusion, paying attention to physical and mental well-being is crucial to maintaining overall health. Health is important for the survival of humans, and needs serious attention to improve quality of life and productivity. By taking appropriate measures, everyone can achieve optimal health and improve their quality of life.

Keywords: Health, Disease, and the body.

ANALYSIS OF BUSINESS FEASIBILITY STUDY ON “DASUKI” PATTERN CUTTING SERVICES

Erika Dwi Septiani

Faculty of Islamic Economics and Business, UIN KH Abdurrahman Wahid Pekalongan
ORCID ID: 0009-0003-7822-8195

Muhammad Taufiq Abadi

ORCID ID: 0000-0001-9705-7756

Abstract

In the business world, quality can be said to be a very powerful tool in an effort to maintain a company's business.(Machfudi, Wahyudiet al. 2019)To be able to win the competition, companies need to pay close attention to aspects of customer satisfaction. Therefore the purpose of this study is to analyze the business feasibility test on the "Dasuki" pattern cutting service. The research approach used is qualitative in the form of field observations by conducting direct interviews with informants as well as information from the internet as a reference so that data can be easily processed and presented systematically. Sampling used the Purpose Sampling Technique where the researcher took the customer criteria from the "Dasuki" pattern cutting service. The results of this discussion are that the "Dasuki" material cutting service business is feasible because apart from the aspect of exploiting business opportunities that exist in Karang Sari village also from market aspects, business partners or competitors, promotions,

Keywords: Business Feasibility Study, Market and Marketing Aspects

1. INTRODUCTION

In mass-producing clothing or textile products, it is necessary to support qualified human resources and technology. There are various mass cutting technologies, namely straight knife, round knife, band knife, laser cutting and so on. This machine has been widely applied in garment and professional garment companies. because the price is very expensive, so not all convection have it. For those who are starting a business, especially in textile products, but do not have enough capital to buy a sophisticated cloth cutting machine, cloth pattern cutting services are very useful.(Kezka nd)

The aspects of the business feasibility study that the researchers examined focused on market and marketing aspects where the things discussed were demand in the form of types of consumers, business partners and demand projections. Another aspect of market and marketing is the offer which discusses business development from the start of the pilot to future estimates as well as the factors that influence the offer. Then there is a price comparison with other similar competitors, their marketing strategy as well as sales and market share estimates that can be mastered by business people, especially in the "Dasuki" pattern cutting service.

Pekalongan is a city that is a center for convection and garments whose products have been distributed to many cities in Indonesia. One area that has a large number of convection production is in Karang Sari Village, Bojong District, where there are more than 30 convection entrepreneurs, starting from the production of hijab, clothes and pants. The large number of convection businesses has created other business opportunities such as cloth pattern cutting services. It is not certain that there is a fabric cutting facility at each convection making cloth cutting services much sought after by these convection owners, because this service provides cutting of materials according to patterns that have been made by previous clients.

In the "Dasuki" cloth pattern cutting service, he began to work on it since 2018, seeing a possible business opportunity to open this service, Mr. Dasuki as the business owner dared to start this business. Supported by a relationship of friends who also have a confectionery, they offered Mr. Dasuki to open a cloth pattern cutting service so that they could work together later. With a loan capital of IDR 15,000,000 from a bank, the "Dasuki" pattern cutting service business still exists today, and even more convection manufacturers are using this service.

The purpose of this study is to analyze how feasible or not the business is in accordance with the criteria for the due diligence aspect. In this case the researcher focuses on market and marketing aspects which include demand, supply, price, marketing program as well as forecast sales and market share that can be mastered. By using a qualitative approach in the form of direct interviews and data collection methods in the form of primary data from informants and secondary data from internet information in the form of literature, as well as purposive sampling, researchers can conclude whether the opportunity for cloth pattern cutting services "Dasuki" is a promising business and worth it or not.

2. RESEARCH METHODS

2.1 Types and Research Methods

This research is included in field research because primary data will later be explored and obtained from sources in the field. The method used in this research is descriptive qualitative. Qualitative methods are used to gain a broader and deeper

understanding of the problems studied, especially regarding business feasibility in the "Dasuki" pattern cutting service.

2.2 Research sites

This research took place in Karang Sari Village, especially the owner of the "Dasuki" pattern cutting service business. Karang Sari Village was chosen because this area has a lot of people who have convection businesses, so it opens up new business opportunities, one of which is cloth pattern cutting services. Then the "Dasuki" pattern cutting service business was chosen because this business has been running for quite a long time, namely about 5 years and already has quite a number of business partners and is steady. In addition, it is strategic because it is close to where the researcher lives so that it can facilitate access to research later.

2.3 Research Subjects and Sampling

The subjects of this study were Mr. Dasuki as the owner of a cloth pattern cutting service business and customers of Mr. Dasuki's services. The sampling using purposive sampling technique.

2.4 Research Data Sources

The data used are primary data and secondary data. The primary data here is obtained by means of direct interviews with informants as well as passive observation of matters related to the object under study. While secondary data obtained from literature sourced from the internet.

2.5 Data collection technique

Data analysis techniques were carried out through stages. The first stage is data collection followed by data presentation then data verification and the last is drawing conclusions. By using qualitative research methods, it will be easier to find existing problem points and the results will be described in accordance with the problems found. Researchers used many methods to collect data, including interviews, documentation, recording, and observation. However, dominantly the researchers used an interview strategy from the four data collection methods.

3. RESULTS AND DISCUSSION

3.1. Research result

The results of research conducted on the "Dasuki" pattern cutting service business use a simple marketing method that utilizes relationships, honesty, service and customer satisfaction. The capital used in the "Dasuki" pattern cutting service business is classified as not too large. With a capital of approximately Rp. 15,000,000, if you look at the results of the provision of these services, Mr. Dasuki's business is sufficient to generate income from the income received each month. Even though there are many competitors from businesses engaged in this field, the owner of a cloth pattern cutting service business can make the services of choice for convection business owners, especially around Karang Sari Village by prioritizing honesty, service and customer satisfaction.

3.2. Discussion

Feasibility Analysis of Market and Marketing Aspects

1. Market Demand

The demand for "Dasuki" fabric pattern cutting services from the beginning of its establishment until now has increased. Judging from the narrative of the business owner, at the start of the service business only had one work partner, but after running until now Mr. Dasuki as the business owner already has 4 permanent work partners. This is influenced by the factor of people's tastes who choose the services of Mr. Dasuki over the others. Business owners who prioritize honesty in the form of leftovers from scraps of cloth will later be returned to customers where this is not always applied to other cloth pattern service providers with the aim of fostering trust in customers and for service satisfaction.

2. Market Offers

The offer of "Dasuki" pattern cutting services has increased. Where at the beginning of the pioneering service for cutting cloth, Mr. Dasuki was only able to accept one customer, with a "wholesale" system. This is because it is still in the beginner stage and the technology is not yet sufficient. But now Mr. Dasuki's cloth pattern cutting service already has 4 regular customers with a wholesale system, due to the additional cutting tools used. Later, the "Dasuki" pattern cutting service is likely to experience a more significant increase due to the addition of workers who were previously only done by Mr. Dasuki himself and the improvement of increasingly sophisticated technology, of course accompanied by relations with convection entrepreneurs both from Karangasari village itself and from other areas. .

3. Competitor analysis

The "Dasuki" pattern cutting service has three business competitors in the closest area and also nine other competitors in Karangasari village who have similar businesses. However, in all competitors, there are five that are still small businesses and the rest already have a broad reach, including the business of Mr. Dasuki.

4. Market share

The market share of the "Dasuki" pattern cutting service business targets convection entrepreneurs, especially in Karangasari village and then expands its market segmentation to the sub-districts in Pekalongan district itself.

5. Marketing Mix

a) Product

Fabric pattern cutting service "Dasuki" provides cloth pattern cutting services where the pattern of the cloth adapts to customer requests. The work, armed with prioritizing customer satisfaction, brought the services of Mr. Dasuki to the demand of local convection entrepreneurs so that the position of opportunity for Mr. Dasuki's cloth cutting services still stands in the midst of competition for similar services, especially in his environment.

b) Price

The price for the "Dasuki" cloth pattern cutting service fixes the tariff from IDR 1,000,000-1,500,000 per roll of cloth. This service business implements a "Wholesale" system in running its business because its target consumers are convection entrepreneurs who need these services a lot.

c) Distribution (Places)

The distribution of the "Dasuki" pattern cutting services is to convection entrepreneurs who need these services through Word Of Mouth (WOM) and other social media.

d) Promotion

The "Dasuki" pattern cutting service business carries out promotions through Word Of Mouth or through direct speech. Armed with the relationship from the owner of this service business to the surrounding convection entrepreneurs, it has led to Mr. Dasuki's business becoming known among the convection entrepreneurs. Apart from WOM, the owner of the "Dasuki" cloth pattern cutting service also promotes through social media such as Facebook and the WhatsApp snap. Even though in terms of social media it is still lacking, the WOM method is still quite effective until now as evidenced by the increasing number of partners since the beginning of the pilot. Market and marketing analysis shows that the business prospects for cloth cutting services, namely the "Dasuki" pattern cutting service, are quite good. This can be seen from the demand for services which is always there every year without experiencing a very significant decrease. With affordable prices and a pretty good marketing mix strategy.

4. CONCLUSION

It was concluded that the "Dasuki" pattern cutting service business is feasible to market, judging from the demand for services, which is always there every year or even month, as well as the utilization of business opportunities in the surrounding environment that has been practiced. The results of the analysis show that the "Dasuki" pattern cutting service business targets consumer satisfaction and trust by prioritizing honesty as well as promotions that adapt to the conditions of the customers being sought. It can be concluded that this business is feasible.

5. THANK-YOU NOTE

The researcher would like to thank Mr. Dasuki as the owner of the cloth pattern cutting service business who has helped in contributing to the completion of this research paper. As well as the customer from the business of Mr. Dasuki who is willing to assist researchers in obtaining empirical, objective and valid data so that it makes it easier to process in this writing and can be presented systematically

6. REFERENCE

Kezka. nd "The Fastest And Cheapest Experienced Fabric Pattern Cutting Service." Retrieved March 4, 2023 (<https://www.kezkaprinting.com/jasa-gulung-pola-kain/>).

Cases, Studies, Independent Business, Hijab Products,) Machfudi, Wahyudi Lecturer, Permanent Program, Science Studies, Business Administration, High School, and Student Administration. 2019. "PRODUCT SERVICE SUPERVISION FUNCTION IN BUSINESS IMPROVING THE QUALITY OF SERVICE IN THE CITY OF BOGOR." JISIA (SCIENTIFIC JOURNAL OF ADMINISTRATIVE SCIENCE SYNTHESIS) 4(1).

**BUSINESS FEASIBILITY STUDY ANALYSIS ON TOFU MSMES IN BONDANSARI
VILLAGE
(CASE STUDY OF PAK NUR'S TOFU BUSINESS)**

Septiana Mufidah

¹Faculty of Islamic Economics and Business, State Islamic University KH. Abdurrahman
Wahid

ORCID ID: 0009-0007-7283-8442

Muhammad Taufiq Abadi

Orchid en Lecturer Supervisor : 0000-0001-9705-7756

Faculty of Islamic Economics and Business , UIN KH Abdurrahman Wahid, Pekalongan ,
Indonesia

MUHAMMAD SULTAN MUBAROK

Faculty of Economics and Islamic Business, State Islamic University K.H. Abdurrahman
Wahid Pekalongan Indonesia

ORCID ID: 0000-0002-6168-0439

SYAMSUDDIN

Faculty of Economics and Islamic Business, State Islamic University K.H Abdurrahman
Wahid Pekalongan, Indonesia

ORCID ID: 0009-0006-4915-1151

Abstract

The purpose of this research is to analyze the feasibility of the tofu micro business in Bondansari Village in terms of marketing, technical, social and environmental aspects. This study uses a descriptive method with a qualitative approach, the data collection technique is through field study activities such as observation, interviews and document review. The results showed that the level of business feasibility of micro, small and medium enterprises in terms of business production aspects was stated to be feasible, because the business location was strategic and easily accessible to consumers, the technology used was modern, the production process was easy. Proper marketing aspects, with high quality products, affordable prices, so that all people can buy them and wide enough distribution. The social aspect shows that this business opens opportunities for residents around the place of business in terms of work. Analysis of industrial environmental aspects shows that there are few competitors so that this business still has wide opportunities to develop its business. Analysis of environmental aspects shows that the waste generated from this business has been managed properly so that it does not pollute the surrounding environment.

Keywords: Business Feasibility Study, Feasibility Study Aspects, Tofu Enterprises

1. INTRODUCTION

The business world is currently growing very rapidly. Throughout daily life, various types of businesses can be found. Everyone who has the desire to do so can afford to get involved in commercial operations, which can be an opportunity for a better life. In the modern world, if a person is able to recognize business opportunities, his business will be successful.

Rising unemployment and poverty rates in Indonesia—among those who have lost their jobs and the educated unemployed who are unable to find work—are a result of the country's currently faltering economy. In this situation, it is imperative for the government to take swift and effective action to combat high rates of educated unemployment and poverty reduction. In order to eradicate poverty and unemployment as little as possible, Indonesia currently needs young entrepreneurs and growing small and medium enterprises, or MSMEs.

Micro, Small and Medium Enterprises are one of the most important components of the Indonesian national economy. The backbone of the Indonesian economic system is MSMEs. MSMEs were able to overcome the financial crisis because they operate in the real economy, which is less vulnerable than the financial sector. Due to the development of MSMEs, many new work units are generated which support household income while reducing poverty. MSMEs also assist government programs in terms of job creation while minimizing reaction rates.

A tofu business in Bondansari Village produces and processes soybeans into consumer goods as one of the SMEs there. Currently, it is not only selling in the market but direct marketing to customers in production facilities which are the distribution channels for Pak Nur's tofu. Craftsmen are aware that they are not involved in promotional initiatives to increase their sales. This situation is caused by a lack of marketing expertise and the provision of tofu only lasts a short time (maximum 3 days), so that the craftsmen cannot produce significant quantities of tofu.

The absence of Good Manufacturing Practices (GMP) in the production process is a challenge for Pak Nur's tofu craftsmen. This situation can be seen from the lack of space for storing raw materials, the floor of the production room which is not tiled, and the unfinished processing procedures resulting in contamination from each production procedure. Because Pak Nur's tofu production still uses traditional equipment, they cannot yet produce tofu in large quantities or on a large scale. Until now, the tools for making Pak Nur's tofu have not been upgraded, and until now, tofu cutting is still classified as traditional.

From the production and marketing problems, the authors chose to examine the business feasibility study on tofu production in Bondansari Village, Wiradesa District with the title "Feasibility Study of Micro, Small and Medium Enterprises (UMKM) Tofu Enterprises in Bondansari Village".

2. RESEARCH METHODS

This research was conducted in Bondansari Village, Wiradesa District. This study uses a qualitative technique, which is a method of collecting descriptive data from written or spoken words of people and observable behavior. This type of research is descriptive in nature, describing many states and objects in their current state. Primary data and secondary data are the two types of data used. Three data collection methods are observation, interviews, and document analysis.

3. RESULTS AND DISCUSSION

3.1 Overview of Mr. Nur's Tofu Business

Pak Nur's tofu business is a household business managed in 2008 until now, which is located in Bondansari Village, Wiradesa District, Pekalongan Regency. At the beginning of the establishment of this business only employed 2 workers and a factory with a size of 5 x 14 m² with a daily production scale of 50 kg of soybeans. This business continues to experience development, and until now the business has employed 6 workers with a production capacity of 2.5 quintals per day.

3.2 Marketing Aspect

a. Market Form

The form of the producer market for Tofu Enterprises is a perfectly competitive market. The selected consumers are the sales market through distributors and direct sales, because the business knows that it has a fixed production site for marketing its products.

b. Competition Analysis

It is understood that the competitiveness of business owners has not become a hindrance. This is because Wiradesa Subdistrict only produces tofu in small quantities, so the market opportunity for this business is still quite large. Business owners in Bondansari Village use the following marketing tactics to promote their wares:

1) Product

This business produces soybeans as a consumption material, namely tofu. Soybean is the main raw material in this product. Pak Nur's tofu product strategy is to use high-quality raw materials, so as not to sacrifice the taste created, as well as the method of processing in production and the right dosage, so that the resulting taste will not disappoint.

2) Price

Production costs, in particular the cost of obtaining high-quality imported raw materials, are undoubtedly taken into account by the owners when setting prices. The owner sets a price of IDR 30,000 per board, IDR 150 to IDR 500 per piece, and IDR 20,000 per sack for tofu dregs. Of course, the owner has included the cost of acquiring raw materials into the buy and sell prices. What

will be obtained are profits and labor wages. This business is considered feasible because the price is cheap.

3) distribution

The tofu distribution channel is carried out directly in the production house and sold in the market. Currently, Mr. Nur's tofu business has been distributed in many places, namely Pernalang Market, Petarukan Market, Comal Market, Pekalongan Market, Kajen Market, Wiradesa Market, and Kesesi Market.

4) Promotion

One technique for disseminating information about goods being sold to the general public and potential customers is through promotion (Kalimah, Nadhiroh, and Malikah 2019). Pak Nur's tofu business uses word of mouth advertising. The owner then makes additional efforts to sell his product by doing so in the market. As time went by, more and more people became aware of Pak Nur's tofu products, and demand from customers increased.

5) Place

Based on interviews with business owners, the place needed for the business is the production section. Pak Nur's Tahu Production is located behind the house, although it is not wide enough to be used for tofu production.

3.3 Technical and Production Aspects

Aspects that must be examined are the location of the business, the determination of the layout of the warehouse, machinery and equipment as well as the layout of the room for the expansion business (Florentina Br Bangun, Yuniar, and Wulandari Bugis 2022). Market location, availability of raw materials, transportation, availability of labor, and other supports such as water and electricity, all have an impact on where tofu production businesses will be established.

Bondansari Village, Wiradesa District, Pekalongan Regency is the location of Tofu and Tempe Businesses. The owner's home and the business production facility are one and the same. The business location is convenient for customers, so this business is considered feasible to run.

Soybean is the main raw material needed to make tofu. The tofu factory in Pak Nur uses imported soybeans because the quality is higher, the price is lower, and the milk content is higher than local soybeans. The need for raw materials is obtained from supply suppliers. Purchases of soybeans are made every day, for each purchase of soybeans, which is equal to 2.5 quintals of soybeans.

A 5 x 14 m² piece of land of his own is where the tofu factory is located. This production company is manageable when viewed from the perspective of a very large production. Pak Nur's tofu business unit can also be managed in terms of the production area because the current factory architecture has been able to guarantee the safety of the workers there. The technology and equipment used in Pak Nur's tofu production business unit is able to support the production business, so that Pak Nur's tofu production business unit can operate with the existing equipment. It can be concluded that Pak Nur's tofu production business unit is feasible to run in terms of technology as a whole.

3.4 Social and Environmental Aspects

To assess the existence of Pak Nur's tofu production business unit from an environmental perspective, a socio-economic analysis of relevant factors was carried out. The existence of Pak Nur's tofu production business unit has a positive impact on the surrounding environment, according to observations and interviews with residents.

Pak Nur's tofu factory has an impact on the environment in the form of air pollution from the liquid waste produced during tofu production, which can cause an unpleasant odor throughout the factory. The waste is immediately disposed of by throwing it into the river. Pak Nur's Tofu Factory has managed the impact of water pollution caused by manufacturing activities by educating the public that liquid waste pollution is not dangerous and does not have a significant impact on the environment.

Based on the findings of environmental analysis observations, Pak Nur's tofu factory unit is feasible to operate because it has managed the environmental impact caused to businesses in the surrounding environment by handling waste pollution due to the tofu business.

4. CONCLUSION

Many conclusions about the continuity of the business at Pak Nur's tofu business can be formed based on the results of the analysis seen from the marketing, technical, social and environmental aspects, namely:

- a. The marketing component shows that Pak Nur's Tofu Business operations are highly developed when looking at sales growth from small to large.
- b. Development of technical features is possible after considering location variables, availability of raw materials, technological advances, and production methods.
- c. By looking at the community's supportive response and effective waste management, social and environmental elements show that Pak Nur's tofu business is feasible to develop.

5. ACKNOWLEDGMENTS

Praise the author goes to Allah SWT because of His grace to complete this research. The author would like to thank Mr. Taufiq Abadi, M.M as a lecturer in the business feasibility study course and the owner of the Tahu Pak Nur business who has given his time and other parties that the author did not mention.

6. REFERENCE

- Florentina Br Bangun, Cantika, Vira Yuniar, and Sri Wulandari Bugis. 2022. "Transformasi Manageria Journal of Islamic Education Management Analisis Studi Kelayakan Bisnis Pada Pengembangan UMKM Usaha Tahu Dan Tempe Di Desa Pondok Jeruk Ditinjau Dari Aspek Produksi, Aspek Pemasaran Dan Aspek Keuangan." *Islamic Education Management* 2 (2): 142–51. <https://doi.org/10.47476/manageria.v2i2.929>.
- Kalimah, Sri, Umi Nadhiroh, and Rosyidatul Malikah. 2019. "Analisis Studi Kelayakan Usaha Home Industry Pengolahan Dan Pengemasan Tahu Pada UD Djawa Mandiri." *STATERA: Jurnal Akuntansi Dan Keuangan* 1 (2): 54–64. <https://doi.org/10.33510/statera.2019.1.2.54-64>.
- Kurniawan, A. 2018. "Analisis Kelayakan Usaha Tahu Gemilang Di Karawang." *Jurnal Valtech* 1 (1): 193–99.

- Sa'id, Nur Ali, Amar Ma'ruf, and Delfitriani Delfitriani. 2020. "Analisis Kelayakan Usaha Produksi Tahu Sumedang (Studi Kasus Di Pabrik Tahu XY Kecamatan Conggeang)." *Jurnal Agroindustri Halal* 6 (1): 105–13. <https://doi.org/10.30997/jah.v6i1.2681>.
- Sari, Intan Permata. 2019. *Studi Kelayakan Bisnis Usaha Mikro Kecil Menengah (Umkh) Pembuatan Tahu Di Desa Lubuk Sahung Kecamatan Sukaraja Kabupaten Seluma Ditinjau Dari Perspektif Ekonomi Islam*.
- Rostwentivaivi, Vela, and Atia Fizriani. 2019. "Kelayakan Bisnis Dan Pemasaran Tahu Jojoh Di Kecamatan Karangpawitan Kabupaten Garut." *Jurnal Dedikasi Masyarakat* 3 (1): 59–67.
- Yuniar, Vira, Cantika Florentina Br Bangun, Sri Wulandari Bugis, and Suhairi Suhartini. 2022. "Analisis Studi Kelayakan Bisnis Pada Pengembangan UMKM Usaha Tahu Dan Tempe Di Desa Pondok Jeruk Ditinjau Dari Aspek Produksi, Aspek Pemasaran Dan Aspek Keuangan." *Transformasi Manageria: Journal of Islamic Education Management* 2 (2): 142–51. <https://doi.org/10.47467/manageria.v2i2.929>.

THE REMAINS OF THE DAY BY KAZUO ISHIGURO: FINDING MEANING IN LIFE

Irina-Ana DROBOT

Technical University of Civil Engineering Bucharest, Romania, Faculty of Engineering in Foreign Languages, Department of Foreign Languages and Communication,
ORCID ID: 0000-0002-2556-6233

Abstract

The purpose of this paper is to look at the novel *The Remains of the Day* by Kazuo Ishiguro from the perspective to the search for a meaning in life. The main character, Stevens the butler, together with his father, have their personal identities merged with their profession. The butler had been a landmark of British identity and culture, and is now a profession that no longer exists. Thus, the world described in the novel can be understood as a hierarchical one. From the point of view of Hofstede's (2019) theory of cultural dimensions, the British society depicted at the time was high power distance, meaning that authority was obeyed, which is visible in the relationship butler – lord, and also respectful of traditions, meaning it was short-term oriented. Such strict landmarks on the cultural dimension scale also led to high uncertainty avoidance, meaning that uncertain situations could generate anxiety, and measures were taken to stay away from them. Everything in the household in the novel seems very clear, with everyone knowing how to behave, and where everyone's place is. Miss Kenton does not feel at ease in such an environment. She is the most natural of all the characters, yet, even herself feels constrained by

the other persons' behaviour. She goes into a marriage with a man she does not love against her will, just to spite Stevens, expecting a reaction from him which does not come. Stevens is very self-controlled and does not express his true feelings for Miss Kenton. For Stevens and for his father, the profession of butler becomes synonymous with finding meaning in life. Miss Kenton is thrown, apparently, in a chaotic world, losing it. Eventually, Stevens, years later, hopes for a reunion with Miss Kenton.

Keywords: existentialism, change, cultural dimensions.

1. INTRODUCTION

The novel *The Remains of the Day* by Kazuo Ishiguro can be understood through the perspective of a universal human experience, that of finding meaning in life. Stevens, the butler, just like his father, have both merged their identities with their profession. In turn, we could go as far as to claim that their profession merges with finding meaning in life.

What is problematic in the case of the father and son that are butlers, and identify their own personality and purpose in life with this job is the fact that they cling on to this meaning in life and are not open to change. Finding meaning in life is, in fact, an ever-changing process, not a static one, no matter how much we would like to find something stable to hang on to. Thus, “the meaning of someone’s life may [...] be created by an active process of interpretation, in which the individual chooses and cultivates certain meanings, typically altering his or her course of action to suit those meanings” (Baumeister, 1991). Neither father nor son show much sign of wishing to go through a change in their lives. The father does not see his own identity as being independent of his profession as a butler. Thus, he wants to be a butler until he dies. At some point he keeps forgetting where he leaves the broom, or he even trips with his tray on some cobblestones, yet he does not accept to retire. His son, in turn, is not willing to make exceptions to his established code of behaviour as a butler. This can be concluded from the way the young butler Stevens behaves in relation to Miss Kenton: even after many years, when he goes on a trip invited by her to visit her, he does not admit his feelings towards her. While it can be clear to other characters, as well as to the readers, that he loved Miss Kenton, he never says this directly. Miss Kenton eventually accepted the marriage proposal of another man, trying to start a reaction from the part of Stevens. Yet, Stevens never did anything to stop her or to confess his true feelings towards her. While Miss Kenton seemed so natural throughout, when she reached the moment of the marriage proposal, she did not do anything either, and never said directly how she felt about him.

Here, readers can witness the consequences of an indirect communication culture (Nishimura et al, 2008). The two characters show through body language and through their behaviour how they actually feel about one another, but never put it into words, or, at least, only communicate through hints even years afterwards, when it is given to understand that the marriage of Miss Kenton did not go very well, and that she was never genuinely happy. The two of them will see each other again after a long time – 20 years.

According to Beech (2016), *The Remains of the Day* is “the tale of a man so burdened by propriety that he lets the love of his life slip through his fingers.” Even 20 years afterwards, Stevens the butler never talks openly about feelings. Thus, he only caims that “he wants to ask her if she’d consider returning to work: ‘Miss Kenton, with her great affection for this house, with her exemplary professionalism, was just the factor needed to enable me to complete a fully satisfactory staff plan for Darlington Hall.’” However much the butler avoids to admit his feelings about Miss Kenton to himself and to the others, through his keywords and through his attitude, as well as through details he mentions, he lets everyone know that he feels hopeful to

meet her again and this time to be truly together: he “lets slip that a letter (‘her first in seven years, discounting Christmas cards’) contains hints her marriage is falling apart.” Therefore, it is expected for Miss Kenton and Stevens to be, finally, together. The ending of the novel is left open, with hints here and there about what could happen. Just like the communication between Miss Kenton and the butler has been indirect throughout the novel, in spite of Miss Kenton’s leaving her feeling clear in sight, so is the ending. While we could view Miss Kenton as more natural and more open to express her feelings, she never clearly expresses how she feels about Stevens in words, either. Sometimes, however, she may tease Stevens, but she is controlling her emotions of love towards him herself.

Miss Kenton is so upset that Stevens does not do any gesture to stop her marriage or her leaving the house of the master, that she ends up entering a marriage where she is not happy. Gradually, however, she has no choice but to adapt. Eventually, however, she makes a step towards returning to the Hall, although neither of them confesses directly their feelings. They can sense their feelings for each other, however, just like everyone around in the fictional world, as well as the readers can, from their actions and attitudes.

We could claim that, for Stevens, the meaning of life is a stable and clear one, as he relies on his profession of butler, where he knows his role and what is expected of him with clarity. Miss Kenton, however, begins to question the rules and the meaning of life, as she would like to get Stevens to confess his love for her. At some point, she wishes to make a change in her life, although it is not the one she was actually hoping for. Disappointed, she marries the man who proposed to her. As she does this, Miss Kenton is thrown into chaos, as she does not feel she has attained her intended meaning in life. This is why she wishes to return to the Hall. In the meantime, it is suggested, through the actions and reactions of the butler, that he himself is beginning to question his complete overlap between his profession, his identity and his meaning in life. It is suggested that affection has been missing in his life and that he regretted having let Miss Kenton leave the Hall 20 years ago.

Miss Kenton does not seem so attached to her profession, as she leaves the hall and tries to find a new meaning in life for herself, by getting married and starting a family. However, this does not bring her happiness, as she is still always thinking about Stevens the butler. The butler himself needs more than just his professional identity, but he would not admit this to himself. However, he is portrayed as having found the possibility of a more meaningful life once Miss Kenton gives him to understand the opportunity that waits for both of them when they are reunited at the Hall, namely to be together.

While the butler looks more static and more clinging to the meaning of life which he assigns to his profession, he also seems more willing to become flexible by including feelings of love for Miss Kenton in the end.

All their lives, Miss Kenton and Stevens seem to search for the genuine meaning of life, and for a meaning that would suit them and make them happy. Why do they do this? This attitude could have to do with the fact that there is “A strong association [...] between meaning in life and well-being” (Zika & Chamberlain, 1992). Both Stevens and Miss Kenton hope to find a meaning of life and, by extension, happiness, and they search for it in their own ways. Stevens believes that he should hang on to his profession, while Miss Kenton begins searching for love, yet she marries another man. She started it all only as a means to spite Stevens, yet he did not

act in any way to stop her, and she felt she had to go on with the marriage because of his hesitation.

2. MATERIALS AND METHODS

Ultimately, the search for the meaning in life is about the search for personal happiness, as readers can imply from the story of Miss Kenton and the butler Stevens from *The Remains of the Day*. Both Stevens and his father focus on their work, hoping to achieve a meaning in life and happiness, with it. Yet, for Stevens, work is not enough, and he begins longing for love. Miss Kenton also begins to want to be loved, but Stevens hides and controls his feelings, to the point where he does not tell Miss Kenton he loves her to stop her leaving. Yet, he is offered one more chance when Miss Kenton, after 20 years, offers him the opportunity to visit her and we have in sight the promise for them to be together again at the Hall.

For Sigmund Freud, in order to be complete, life needs to include two basic elements: love and work, as is visible from a quotation that is frequently present on social media and on the world wide web in general.

Love can include, in Freud's acceptance, as mentioned by Hoffman-Counselling.com (2023), romantic love, but also love we feel under the form of affection for various family members and friends throughout our lives. Based on the idea that "The need to be close to others seems to be hardwired into the human psyche" (Hoffman-Counselling.com, 2023), in order to have a happy life and, thus, to find the meaning in life, we also need love, an idea which is illustrated through the novel *The Remains of the Day*. Regarding work, according to Hoffman-Counselling.com (2023), Freud believed that, first and foremost, "humans have a need for a productive role in society." Such a productive role did not necessarily mean getting paid for the work, but mostly to feel satisfied about the job and to feel that we can be useful for the others. Once we feel that our profession is productive, we tend to believe that we are happy, and, just as in the case of the two butlers, to merge personal and professional identities to the point where they believe this is what they were meant to be and to do in their lives, and, more than this, that this job is their entire life.

We could notice how, at some point, we may feel that something is missing if we do not have either productive work or love in our lives. Miss Kenton is portrayed by Stevens, as he is hoping to be together with her again at the Hall after 20 years, as also merging, in his imagination, her professional identity as housekeeper and her personal identity as his love interest. In the meantime, Miss Kenton has done productive work while married to the man who asked her in marriage, by taking care of the house, of the children, and of the family in general. Up to some point, she has always been a housekeeper, at the Hall and then for her family, in her own home.

Happiness, just like the meaning of life, is a process of constant change and evolution. As Hoffman-Counselling.com (2023) draws attention to Freud's theory on happiness claiming that "The more we pursue it, the more we do things to benefit ourselves, the more it slips from our grasp," the same could be said about the meaning of life. Throughout our lives, we change, or, at some point, our needs and our wishes may change. This is why we constantly need to redefine our sources of happiness and our meaning in life. While there may be some constant needs and wishes, some new ones can be added to these, as we can see in the cases of Stevens and Miss Kenton.

According to Atkinson (1995), Ishiguro's novel is about a "tragic vision of professionalism, somewhere between the perfectionistic and the nihilistic." Indeed, professionalism is always present with the main characters, with the two butlers, father and son, and with Miss Kenton. Part of the identity of the characters, if not all, is related to their profession. Miss Kenton refers,

in her letter, to how she considers returning to be a housekeeper at the Hall, instead of saying, directly, that she would like to be reunited with Stevens. Stevens also begins to talk about the benefits of bringing back Miss Kenton to do the housekeeping at the Hall. Yet, behind this talk everyone knows that personal reasons and feelings are, in fact, at stake.

While the characters could be understood as stereotypical British men and women, who are not expressing their feelings, but instead are very controlled, and follow a protocol of doing small talk in the manner of talking about the weather, in order not to intrude on one another by asking personal questions, they are also seen as the victims of “flawed professional visions” (Atkinson, 1995).

The profession becomes a symbol of looking, finding and questioning the meaning of life. For Stevens, it is the purpose of life, until 20 years later when he hopes to be together again with Miss Kenton. However, he never gives up his professional identity which merges with his personal identity; he just adds one more purpose to life. Miss Kenton, as adaptive as she seems at first, also remains stuck with the identity of housekeeper throughout her life.

The tragic consequences of professionalism could be seen from the way Stevens believes that domestic servants should not get married among themselves or have relations with one another, as this would not bring good consequences to the way they do. In the end, however, he shows signs of starting to question this idea, and, while the readers would never have access to an exact ending, they can compose one based on the indirect communication elements and context, based on various hints they get throughout the story from the characters’ behaviour.

Stevens projects on Miss Kenton his own perception of the strong connection, to the point of merging, of professional and personal identity. He refers to “her great affection for this house,” and to “her exemplary professionalism” (Ishiguro, 1989). This is his ideal, and in attributing a good professional image to her, Stevens also adds the element of affection, which is connected to the house. Yet, the house becomes a symbol of extension to himself, as he is also preoccupied by the house through his duty as a butler. Instead of directly thinking about Miss Kenton’s affection for him, he places the work next to the house, as in an act of indirect communication, control of emotion, or psychological defense mechanism, as he is afraid to admit his hopes and feelings.

Scherzinger (2004) draws attention to the way that Stevens sees himself as the butler at Lord Darlington’s mansion. Namely, he refers to “the dignity in keeping with his position” (Ishiguro, 1989), an abstract idea which is confirmed by corresponding concrete images. The butler, thus, is placed “on thresholds, beneath arches and [...] along the passage of the back corridor that forms the service spine of Darlington Hall.”

We could, from these details, understand, as readers, that the butler considers his profession a valuable one, merging it with a sense of personal and professional dignity value at the same time. His profession of a butler equals, for him a high status. It is presented in relationship with the mansion, a symbol of the Lord’s status in itself.

The hierarchical social order in *The Remains of the Day*, meaning the relationship between Lord Darlington and butlers and housekeepers, as well as the relation between butlers and housekeepers themselves, from a hierarchical viewpoint, leaves little room for uncertain situations. Each and every one of their roles is fixed and stable in time. Everyone knows where they stand and, ultimately, who they are and what the course of their lives is going to be. We could interpret the butler Stevens as wishing for stability and as avoiding uncertain situation, which can generate anxiety (Hofstede, 2011). The high uncertainty avoidance dimension can be present generally in certain cultures, but it can also be adopted by certain members of society based on their own personal preferences. Through questioning the meaning of life, all sense of

stability would be gone. If Stevens begins to question his previous values, it could bring on him too much anxiety that he would have to cope with. The high power distance traditional British culture, considering the fact that during the time of the novel there was aristocracy and persons in domestic service, according to Hofstede (2011), shows a relationship of dependence, of the employee doing whatever he/ she is told by the employer. This situation places Stevens in a situation of dependency, which ensures for him clearly-cut tasks and lifestyle, sheltering him from ambiguous situations. Everything will change, however, when it comes with his relationship with Miss Kenton.

When he visits Miss Kenton “in the west of England,” Stevens goes on a trip that can be interpreted as “a pilgrimage,” as well as “a rite of passage” (Scherzinger, 2004). The trip can, thus, be seen as both a concrete and an abstract image, which juxtapose. We may well recall the “Life is a journey” (Lakoff, 2006) conceptual metaphor. Stevens begins to understand himself, introspectively: “The country lanes that Stevens travels along are described as tunnels and conduits that vividly recall the corridors of Darlington; more specifically, they become the physical structures down which Stevens must pass as he moves toward self-knowledge” (Scherzinger, 2004).

Stevens could be understood as making a transition from one mindset to another. He turns from strong respect towards traditions, which is a short-term oriented (Hofstede, 2011) mindset, to a long-term oriented mindset, which is open towards new perspectives. He also becomes more open towards uncertain situations, which make him feel uncomfortable, such as those regarding expressing his feelings and entering a romantic relationship. As a matter of fact, such relationships are never certain, and we never know when something can go wrong. The relationship between butler and lord is a clearer one: as the butler is loyal and respectful of his profession, everything should be going on well.

Cultures can change, societies may come to think in a different way, just as individuals can begin to change their mindset, question their previous ways of action and previous beliefs. The way the world works is a matter of perspective which, at some point, needs to be changed so that the individual accommodated additional needs he/ she discovers they have.

3. RESULTS

Questioning the meaning of life at some point comes up as a result of a change in someone’s needs. Questioning can simply be a natural part of our lives, as we naturally change as we grow up and as we age. Some aspects of ourselves may remain stable in time (such as the way we identify with our profession), while others may need to change as dictated by the need to adapt. We cannot keep going on with a rigid attitude if we feel that we want to make some beneficial changes in our lives. If we want to start a relationship, for instance, we need to adapt to the needs and wishes of the other person, to communicate our own wishes and needs, and to reach an agreement. Along the way of a relationship, we may need to take turns in making certain compromises. While relationships can and should be chosen based on common interests and compatibility of personality, some differences may need to be accommodated and to this purpose we need to adopt an open, flexible attitude.

Based on the two basic needs in a human being’s life, identified by Freud, love and work, we can find how the two characters, Steven and Miss Kenton, oscillate to act in order to achieve the experience of love. They seem to wait, each of them, for the other’s reaction, and direct confession. Love is never expressed directly in words, yet it is implied through their dialogues and body language, as well as through their attitude towards each other. When Stevens father dies, he controls his feelings to the point where he considered that his father would have

preferred him to carry on with his duties as a butler. Miss Kenton is the one asking for his permission to close his father's eyes, which is, in turn, a gesture of affection towards Stevens, as if she were a member of the family. This shows a very close emotional connection between them, even if they never confess their love to each other directly, using the exact words, they understand one another through gestures. However, the emotions are controlled, to some extent, by both, and not truly admitted until 20 years later, when the same indirect communication is used. This could be a cultural specificity of British culture members, yet it also resonates with the characters personally.

The characters are depicted in a process of change, regarding their understanding of the meaning of life. This idea is deduced by the readers from witnessing the story of Stevens and Miss Kenton, as they witness how they interact with one another.

Being in the service of Lord Darlington provides a sense of security for Stevens, knowing that he has a stable job, that he enjoys doing it correctly, and that he only needs to obey some familiar rules. The anxiety caused by the unfamiliar can be seen on a par with high uncertainty avoidance, which is supposed to help the character resort to measured to diminish ambiguous situations.

It could be in human nature a tendency towards comfort. For Stevens, expressing emotions, considering a relationship, as well as another dimension in life than the profession, together with the both concrete and symbolic trip suggest anxiety due to the unfamiliar experiences.

The changing meaning of life is visible in the changing needs of both Stevens and Miss Kenton.

4. DISCUSSION AND CONCLUSION

Stevens challenges himself in the end to change his vision on life, which likely means a change in values and, ultimately, in lifestyle. Miss Kenton also challenges herself by inviting Stevens on a trip to visit her, rather than simply go on with a life she was not willing to choose in the first place. She decides to no longer wait for a reaction from Stevens, but she goes for the reaction herself, by taking the initiative. Stevens accepts her invitation, and thinks ahead regarding their future together, which is suggested by him mentioning her good professional housekeeping skills and her feelings for the Hall, which are equivalent for her feelings for him.

Since the meaning in life and our understanding of happiness are both in a changing process throughout our lives function of our changing needs as we grow up and age, or as we pass through various life experiences, it is significant to notice how the novel follows the progress of Miss Kenton and Stevens. They need to learn to detach themselves from their old habits, and act differently than they had grown accustomed to.

We could claim that loneliness, together with affection for one another, has made both Miss Kenton and Stevens to reconsider the meaning of life. While, apparently, Miss Kenton seemed to leave the Hall and go towards freedom, it was not so. Perhaps this is the meaning of her return to the Hall. Freedom is not, necessarily, found elsewhere, and, by leaving, we do not leave our problems behind. In the case of Miss Kenton, her journey underlines her problems further, and she was left, at first, with no solution. After 20 years, she has made an attempt to solve the situation. In contrast with hers, the trip Stevens goes on is a trip that can improve both his and her lives. However, both trips, of Miss Kenton and of Stevens, reflect the process of their introspection, and of discovering who they are and what they want. While their professional identities remain unchanged, the relationship between them should be given a chance to evolve.

REFERENCES

- [1] Baumeister, R. F., *Meanings of life*, Guilford Press, 1991.
- [2] Nishimura, S., Nevgi, A., & Tella, S., Communication style and cultural features in high/low context communication cultures: A case study of Finland, Japan and India. *Teoksessa A. Kallioniemi (toim.), Uudistuva ja kehittyvä ainedidaktiikka. Ainedidaktinen symposiumi*, 8(2008), 783-796, 2008.
- [3] Beech, P. (2016). The Remains of the Day by Kazuo Ishiguro – a subtle masterpiece of quiet desperation. Retrieved from: <https://www.theguardian.com/books/booksblog/2016/jan/07/the-remains-of-the-day-by-kazuo-ishiguro-book-to-share>
- (Accessed: 10.07.2023)
- [4] Zika, S., & Chamberlain, K., On the relation between meaning in life and psychological well-being. *British journal of psychology*, 83(1), 133-145, 1992.
- [5] Hoffman-Counselling.com. (2023). Love and Work: The Route to Happiness. Retrieved from: <https://www.hoffman-counselling.com/single-post/love-and-work-the-route-to-happiness>
- (Accessed: 10.07.2023)
- [6] Atkinson, R., How the Butler Was Made to Do It: The Perverted Professionalism of The Remains of the Day. *The Yale Law Journal*, 105(1), 177-220, 1995.
- [7] Ishiguro, K., *The Remains of the Day*, Alfred A. Knopf, 1989.
- [8] Scherzinger, K., The butler in (the) passage: The liminal narrative of Kazuo Ishiguro's The Remains of the Day. *Literator: Journal of Literary Criticism, Comparative Linguistics and Literary Studies*, 25(1), 1-21, 2004.
- [9] Hofstede, G., Dimensionalizing cultures: The Hofstede model in context. *Online readings in psychology and culture*, 2(1), 8, 2011.
- [10] Lakoff, G., Conceptual metaphor. *Cognitive linguistics: Basic readings*, 34, 185, 2006.

**DEFINITION OF HALAL AND HARAM IN THE PERSPECTIVE OF ISLAMIC
LAW**

FIFI MAULANI ELIZATUNNISA

UIN K.H. Abdurrahman Wahid Pekalongan, Indonesia
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0003-6660-5854>

NURUL ISMA AINUS SHOFA

UIN K.H. Abdurrahman Wahid Pekalongan, Indonesia
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0005-6410-759x>

NUR LAELATUL ISA

UIN K.H. Abdurrahman Wahid Pekalongan, Indonesia
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0001-6460-3703>

MUHAMMAD ARIS SYAFI'I

UIN K.H. Abdurrahman Wahid Pekalongan, Indonesia
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0182-8593>

HAPPY SISTA DEVY

UIN K.H. Abdurrahman Wahid Pekalongan, Indonesia
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2966-6389>

Abstract

The purpose of this research is to know the definition of halal and haram in Islam. The source of this writing comes from books related to halal and haram in Islam. The results obtained from this literature review are that everything created by Allah is halal and permissible. Everything

is permissible unless there is a valid text that forbids it and if there is no valid text because the hadith is weak which shows it is haram, then it returns to its origin, namely mubah. Only Allah has the right to determine halal and haram. Humans who violate are called polytheists. Islam denounces the attitude of people who like to make lawful and forbidden things because it is considered shirk, especially since they are excessive because Allah himself gives flexibility in what is lawful and what is unlawful. Allah as the substance that created humans and the giver of extraordinary favors has the right to determine halal-haram and give orders and sharia worship to humans. Halal is clearly permissible and haram is clearly not allowed. But between these two issues there is doubt, which is an issue that is not very clear between halal and haram so that Islam provides limits for its followers to stay away from doubts so that they are not dragged into unlawful acts because Allah hates haram. However, Islam makes it easy for its people in an emergency where prohibited things are permissible.

Keyword: *Halal, Haram, Islam.*

ANALYSIS OF THE RAMPANT CASE OF TOFU WITH FORMALDEHYDE BASED ON ISLAMIC PHILOSOPHY AND SCIENCE

Eka Nur KHARISMA

Faculty of Economics and Islamic Business, State Islamic University K.H Abdurrahman Wahid Pekalongan, Indonesia
ORCID ID: 0000-0003-3393-1250

Rohayatul AKYANI

Faculty of Economics and Islamic Business, State Islamic University K.H Abdurrahman Wahid Pekalongan, Indonesia
ORCID ID: 0000-0001-7041-0505

Muhammad Sultan MUBAROK

Faculty of Economics and Islamic Business, State Islamic University K.H. Abdurrahman Wahid Pekalongan Indonesia
ORCID ID: 0000-0002-6168-0439

Abstract

Purpose: This paper aims to explain the views of Islamic philosophy and science as the essence of human wisdom regarding the rampant cases of tofu with formaldehyde by formulating the following questions: First, what is Islamic philosophy and science? Second, how does Islamic philosophy view the case of tofu with formaldehyde? Third, How is the case analyzed when viewed based on the philosophy of science?

Design/methodology/approach: This paper uses a qualitative approach, because data sources and research results in library research, inductive data analysis, grounded theory (towards the direction of theory building based on data).

Findings: First, Islamic philosophy is an attempt to achieve deep knowledge and truth about the teachings of Islam, the object of which can be from God, humans and nature, which is oriented towards the Qur'an or God's revelation. Islamic philosophy seeks to combine revelation with reason, between faith and wisdom, between religion and philosophy and explain to humans that revelation does not conflict with reason. Thus it can be seen that the use of reason in discussing religious issues in Islam is not only found in the field of Islamic philosophy but also in the fields of kalam science, Sufism, ushul fiqh and science. Secondly, the Islamic view of the rampant cases of tofu is that in Islamic philosophy itself it is explained that Islamic philosophy is as a result of philosophers' thoughts about divinity, prophethood, humanity, and nature based on Islamic teachings as a logical and systematic rule of thought. Therefore, based on the view of Islamic philosophy, this is certainly a fraud that violates Islamic philosophy because in the teachings of Islam itself humans are required to be honest. With honesty, it is not only beneficial for oneself but also for others. This is certainly in accordance with the purpose of Islam itself, which is for the benefit of the people. Third, if reviewed based on the philosophy of science, the case violates Islamic philosophy and the science of Ushul Fiqh. As is known, Ushul Fiqh is the science of rules and language used as a reference in determining sharia law regarding human actions based on detailed arguments. In usul fiqh divides the haram law into two parts, namely haram lidzatih and haram lighairih, in this case the seller sells by deceiving. In principle, buying and selling is permissible but because it is done by deception, then buying and selling is prohibited or the law is haram, this is in accordance with the words of the prophet narrated by Abu Hurairah that the Prophet Muhammad once passed a food trader (fruit), then he put his hand into the food, then the Prophet's fingers felt something wet, the Prophet asked the trader, why is it like this? The merchant replied, it is because of the rain, O Messenger of Allah. Why don't you put it on top so that people know who will buy? Then he said: whoever cheats is not among us (HR. Muslim).

Originality/value: This paper comprehensively describes the moral value of human action based on Islamic philosophy.

Keywords: Philosophy, Islamic Philosophy, Science, Islamic Philosophy of Economics

PHILOSOPHICAL FOCUS : ISLAMIC ECONOMICS TRILOGY

Zulfa AZNI FALAH

Faculty of Economics and Islamic Business, State Islamic University K.H Abdurrahman
Wahid Pekalongan, Indonesia
ORCID ID : 0009-0004-0412-0330

AISYAH

Faculty of Economics and Islamic Business, State Islamic University K.H Abdurrahman
Wahid Pekalongan, Indonesia
ORCID ID: 0009-0004-9751-5250

Muhammad Sultan MUBAROK

Faculty of Economics and Islamic Business, State Islamic University K.H Abdurrahman
Wahid Pekalongan, Indonesia
ORCID ID: 0009-0002-6168-0439

Abstract

Purpose : This paper aims to explain the focus of philosophy (economic trilogy) by formulating the following questions: first, How is Islamic Economic Theology? second, How is the Cosmology of Islamic Economics? and the third, How is Islamic Economic Anthropology?

Design/methodology/approach : This paper uses a qualitative approach, because the data sources and research results are in library research, inductive data analysis, grounded theory (towards developing theory based on data).

Findings : Islamic Economic Theology as a concept Thought is a notion that was developed in order to fulfill Muslims' hopes regarding economic matters, where the idea of Islamic economic theology has a practical application. For instance, mu'amalah in terms of Islamic political economy, Islamic legal politics, development plan for Halal tourism, Halal food, cash waqf transactions, and so on. Two basic ideas are taught by Islamic economic theology. The first is that there are plenty of resources available from Allah to satisfy human needs. These resources are viewed as limitless gifts in Islamic theology. Second, Islamic economics is based on monotheism, which holds that all resources in the earth are creations that absolutely and indispensably belong to Allah. Allah is the one who controls everything, including how people interact with one another, how things work, and how we get our food. According to Islamic Economic Theology, Allah essentially guarantees that mankind will have food and riches.

Islamic cosmology is to provide knowledge about the cosmos to know the opacity of cosmic reality transparently, from the curtain to the means of revealing the divine reality, which the cosmos is shrouded and exposed by its own nature. The goal of this is to have people understand the nature of existence and recognize the keesaan Ilahi (al-Tauhid) that is threatened by apostasy. Al-Quran contains information on every inhabited world in detail, making it very simple for us to understand the concept of cosmic awareness. As creatures that live in a cosmic environment, humans must have two basic principles to live their daily lives, namely: Prohibition of Doing Damage and Reality of the State for Common Prosperity Islamic cosmology seeks to highlight every nation as a means to increase unity in prosperity. Islamic economic cosmology seeks to explain that, among other things, all reality is god, and that economic entities must be god. Consequently, all existence is divine, and economic entities cannot function in cosmic existence.

Islamic Economic Anthropology explains that the human factor apart from being an economic and business subject is also a very important object in economic and business activities. As subjects, humans are capable of acting as leaders as well as followers, both as business owners and as hired employees who are involved in various economic and business activities. Humans act as entities both as consumers and as buyers of certain goods. Therefore, economic and business goals will be determined by the quality of the individual's daily labor. Explanation of the human concept in Islamic economics because with the clarity of the human concept, the concept of Islamic economics can be developed. Without a clear understanding of human equality in Islam, it appears that Islamic economic principles are not supported by strong evidence. According to economic anthropology, people cannot survive in a society that values individualism. According to Asy'arie, Islamic economics views economic activity as a component of culture that encompasses a broad range of life, is dynamic in character, and takes on a variety of forms and activities.

Original/value : This paper comprehensively explains the focus of philosophy in the form of an economic trilogy which includes theology, cosmology, and Islamic economic anthropology.

Keywords : Philosophy, Islamic economic theology, Islamic economic cosmology, Islamic economic anthropology

THE ROLE OF ICT IN EDUCATIONAL SYSTEM

Tanimu BALA

Research Assistant, Kano University of Science and Technology Wudil, Faculty of Science and Technology Education, Department of Computing and Mathematics Education, Kano-Nigeria

ORCID ID: 0000-0002-7598-6316

Surajo Isa GAYA

Dr, Kano University of Science and Technology Wudil, Faculty of Science and Technology Education, Department of Computing and Mathematics Education, Kano-Nigeria

Isyaku Umar RURUM

Research Assistant, Kano University of Science and Technology Wudil, Faculty of Science and Technology Education, Department of Education Foundations, Kano-Nigeria

Abstract

Computers and information communication technologies in general are playing a very vital and important role in the information age. They deeply impact in many or almost all areas of life, undoubtedly, in the area of education to improve the quality of teaching and learning as well as practical training. Computer technology should be used to reform the teaching methods and curriculum program and the author also present a report on the usage of computer in the field of education. Various resources and technologies have been used to improve the quality of the education system. Prospective teachers, as well as teachers in-service, must aware about the

impact of computers in the field of education as well as their subject area to make learning effective. Computer can be used in education by three different ways such as “As a teacher”, “As a learner”, and “As an assistant”. Computer has become an important part of every walk of life such as on campus, at home and in office. Computer and related technologies have been used in distance learning through various ways such as Teleconferencing, video-conferencing, audio graphics, Teletext, video text, multimedia and hypermedia, e-books, online database, online discussion, on-demand call in course etc. This will help teachers to know the integrated technologies helps in and outside their classroom teaching. This paper will discuss the various usages of computers which make effective teaching and learning as well as a training process.

Keywords: Computer, Education system, learning, teaching, ICTs (Information and communication Technology

ANALYSIS OF BUSINESS KALAYAKAN STUDIES ON FILADAILY HIJAB
(Marketing Aspects And Marketing Mix)

Ghina JAZILA

Faculty of Economics and Islamic Business, State Islamic University K.H Abdurrahman
Wahid Pekalongan, Indonesia
ORCID ID: 0000-0002-0044-7713

Muhammad TAUFIQ ABADI

Faculty of Economics and Islamic Business, State Islamic University K.H Abdurrahman
Wahid Pekalongan, Indonesia
ORCID ID: 0000-0001-9705-7756

Muhammad Sultan MUBAROK

Faculty of Economics and Islamic Business, State Islamic University K.H. Abdurrahman
Wahid Pekalongan Indonesia
ORCID ID: 0000-0002-6168-0439

Abstract

Filadaily Hijab is a business engaged in Muslim fashion hijab. Filadaily Hijab sells various types of hijab. Filadaily Hijab was founded by Ulfi Nabila and was established in 2020 and is located on Jl. Pramuka no.63 Pasirkratonkramat Pekalongan City. This study aims to analyze the business feasibility study on the Filadaily Hijab business. This research method uses a

qualitative descriptive type of research with interview and documentation methods. There are several aspects discussed in this study, namely the marketing aspect and marketing mix. Research shows that Filadaily Hijab has a wide marketing scope because it maximizes sales to consumers by adding a reseller system, has a good financial analysis with its own capital so that Filadaily Hijab has feasibility in its business.

Keywords: Filadaily Hijab, Marketing, Eligibility, Business

Педагогикалық идея

Тақырыбы: «Математика пәнін ақпараттық технологиялары арқылы оқыту»

Авторы: Нурекешова Айгуль Сагидуллиевна

Автордың тегі, аты, әжесінің аты: Нурекешова Айгуль Сагидуллиевна

Педагогикалық идеяның атауы: «Математика пәнін ақпараттық технологиялары арқылы оқыту»

Педагогикалық идеяның аннотациясы :

«Ақпараттық технология заманы» деп аталып кеткен осы ғасырдың адамзат үшін пайдасы көлкөсір. Кез –келген үздік идеяның барлығы қазіргі таңда тікелей ақпаратпен байланысты. Әлемнің үздік елдеріндегі практика көрсеткендей оқушының заманауи адам болып қалыптасуы үшін мектеп қабырғасындағы оқытатын кез-келген пәннің маңызы орасан зор. Рас, ақпараттық заманның оқушының «қалай қызықтырамын?» деген ой әр мұғалімнің ойында болғаны сөзсіз. Ғылымның атасы саналатын математика пәнін қалай қызықтырып оқыта аламыз? Балаларды жаңа технология арқылы өзін –өзі дамытуға қалай бағыттай аламыз? Бұл сұрақтардың жауабын өзімнің педагогикалық идеямда іздеп көрдім.

I бөлім Кіріспе

Идея тарихы

II Негізгі бөлім

Идеяның басты міндет-мақсаты

III Қорытынды

I – БӨЛІМ КІРІСПЕ

«Білім әлемді тербетіп тұрған бесік» дәл осындай керемет сөздердің астарында ұлы қуат пен құштарлық жатыр. Иә, білім адамзатты алға жетелеп, оның дамуына өзіндік үлесін қосып келеді. Біздің «білсем» деген бір ғана әркетіміз тұтастай өркениеттерді алға жетелеуде. Білімді іздемек бар, білімді алмақ бар, білімді ұстап қалмақ бар. Алған білімді дамытып отыру оқушы үшін қашанда үлкен маңызға ие. Бұл тұрғыда ұстаздар қауымының берер ақылы һәм көмегі орасан зор! Жаңа заманның оқушысын қалай бағыттауымыз керек? Оны қалай қызықтыра аламыз? Негізгі әрі басты кейстер осы. Аталмыш сайысқа қатысуға бел буған күннен бастап өз пәнімді егжей –тегжейлі зерттеп, саралап, оның даму жолын, оқыту процесін және білім саласына тигізер үлесі жайында біраз ойландым. Одан бөлек осы математика пәнінің түрлі салалары туралы да біраз форумдар мен чаттарды, жазылған оқулықтарды ақтарып, оқып шықтым. Зерттеу жұмыстарын жүргіздім. Зерттеу жұмысымның нәтижесіне сәйкес білімді берудің жаңа жолдарын қарастырдым. Бұл тұрғыда математика пәнінің қажеттіліктері мен маңыздылығын ескердім.

Қазіргі таңдағы мектептің мақсатының өзі түлектерден жан-жақты дамыған, өзіндік ойы бар кемел тұлға тәрбиелеу. Бұл тұрғыда математика пәнінің атқарар рөлі маңызды. Біз оқушыларды ақпараттық технологияларды қолдана отырып жаңа заманға бейімдей аламыз. Жаңа заманның жаңа азаматтарын ескі стандарттарға сәйкес оқыта алмаймыз. Жаңа бағытта оқушына оқыту үшін не істеуіміз керек?! Біріншідей оқушының ішіндегі «жасаушыны» яғни шығармашылық қасиеттерін оятуымыз қажет. Оның ішкі әлемінде барлық мүмкіндіктерді пайдаланып, өз күш –қуаты негізінде дамуға деген ұмытылыс пайда болуы керек. Екіншіден оқушының дамуға деген ұмтылыс жасауы үшін бағыт беріп, жағдай жасауымыз қажет.

Мұғалім - оқушы үшін қашанда оның сырласы, досы, бағыттаушысы болып көрінеді. Оқушының білім, білік дағдыларын дамытып, адам болып қалыптасуы үшін ұстаздардың атқарар ісі орасан зор. Менің ұсынғалы отырған идеям қарапайым. **Мақсаты математика пәнін оқыта отырып, оқушылардың ақпараттық ойлауларын ояту.** Арнайы дайындалған мобилді қосымша және сайттардың көмегімен оқушының пәнге деген қызығушылығын арттырып, оның функционалдық сауаттылығын дамыту.

II НЕГІЗГІ БӨЛІМ

Педагогикалық идеяның басты міндеті оқушыларға және ата –аналарына ыңғайлы бағдарлама құру. Бағдарламаның өзектілігі, қызметі жаңа технологиямен тікелей байланысы.

Президентіміздің бастамасымен еліміздің білім саласын толықтай цифрландырылған жүйеге көшіп жатыр. Ақпарат толықынындағы заманда цифрлық құзіреттіліктерді іске асыратын мұғалім, оқушы қашанда жоғары бағаланбақ. Оқушылардың іс -әрекеттері, мұғалімнің бастамасы барлығы аталмыш бағдарламаның іске асуына көмек болмақ. Бағдарламаның алғышарттарын ескере отырып, оқушының дамуына қандай да, бәсекеге қабілетті азамат болуына көмектесе алады демекпін. Сіздерге «Информатик» мобилді қосымшасының прототипін ұсынсам. Бұл қосымшаның алгоритімі қарапайым жасалған. Яғни басты интерфейс, кіру тетігі

орналасқан. Бұл тетік арқылы қолданушылар өз логиндарын енгіп қосымшаға кіреді. Келесі:

1. Профиль. Бірінші бетте оқушының профилі тұрады. Бұл жерде оқушының пән бойынша да пәннен тыс алған жетістіктері тұрады. Ол жерден оқушы өзіне керекті ақпараттарды ала алады. Өзінің қызығушылығы туралы блок ретінде жазып отыра алады. Және есептерді шығаруға арналған формулалары тұрады.
2. Оқу бөлімі. Бұл жерде оқушыға мұғалім берген сабақ тапсырмалары шығып тұрады. Оқушы оны қабылдап, орындауға әрекет жасайды. Егер тест сұрақтары т.б. ерекше тапсырмалар болса жауаптары бірден қабылданып, арнайы алгоритм көмегімен дұрыс я бұрыс жауаптары шығып тұрады. Оқушы тапсырманы орындап болғаннан кейін мұғалімнің жұмыс үстеліне жібереді. Мұғалім сол жерден жауаптарды қарап, оқушыға баға қойып отырады. Осы жерден сабақ бойынша БЖБ, ТЖБ алуға болады. Бір жақсысы БЖБ,ТЖБ жауаптары бірден шығып, оқушы профиліне қанша балл алғандығы көрініп тұрады.
3. Үшінші бетте оқушыға қызықты ақпараттар, видеосабақтар топтастырылған. Бұл жерден оқушы өзіне қажетті курстар бойынша қосымша сабақтар алады;
4. Төртінші бетте оқушы оқыған курстарының негізінде алған білімін практика жүзінде қолданып, оны іске асыратын тапсырмалар орындайды;
5. Білім бөлімі. Бұл жерде оқушы википедия ашық кітапханасының ақпараттарын пайдаланып, өздерінің білімдерін дамыта алады.
6. Түрлі тестер, ойындар бөлімі. Бұл жерде оқушы өзінің интеллектуалдық қабілеттерін дамыта алады.

Аталмыш жобаға байланысты дайындалған мұғалім сайты көрсетсем. Бұл сайтта оқушының орындаған тапсырмалары мұғалімнің жұмыс үстеліне кеп түседі. Мұғалім сол жерден тапсырмаларды тексеріп, оны бағалап отырады. Одан өзге оқушыға қажетті түрлі ақпараттар мен тапсырмаларды дайындап, қосымшаға салып қояды.

Жоғарыда сіздерге айтып өткен бағдарлама математика пәнін оқытуда өзіндік септігін тигізеді деген ойдамын. Цифрлық заманның ағымына еріп, өзіміздің жаңа бағытымызды қалыптастыра алсақ - ел педагогикасының дамуына өлшеусіз үлес қосамыз.

Идеяның орындалуы мен үшін үлкен маңызға ие. Оның орындау процесі де ұзақ уақытты алмайды. Жоғарыда айтылғанның барлығын ескере отырып және мен ұсынған әдісті пайдалана отырып біз бастауыш сынып оқушыларын дамытып, білімді де білікті азамат қылып тәрбиелеуге мүмкіндік аламыз.

III Қорытынды

Жоғарыда аталған бағдарламаны SWOT -талдау арқылы қортындыласам:

Күшті жақтары – жобаның ақпараттық кеңістікті пайдалануа байланысты оқушының бәсеге дайын, әрі қабілеттерін ашуға мүмкіндік алуы;

Әлсіз тұстары - оқушылардың барлығын қамту үшін көптеген уақыттың және мұғалімнің күш-қайтарын көптеп пайдалану.

Мүмкіндіктері - жаңа технологиялардың барлық әлеуетін және мүмкіндігін пайдалануға бағыттау;

Қауіпі: бағдарламаға қатысуға барық баланың және ресурстардың дайын болмауы;

Оқушылардың дауысын қоюда вокалдық қабілетін жетілдіру әрекеттері

Нұрлыбаева Олболсун Хамзаевқызы

«Оқушы орталығы» КММ

«Ән салу» үйірмесінің қосымша білім педагогы

Маңғыстау облысы Ақтау қаласы

Ән салу пәнінің білім беру педагогикасы – зерттеу аясы кең ғылым саласы. Зерттеу пәнінің кендігі өрісті болғандықтан оның мәнін тек өзге ғылымдармен байланысы негізінде ғана түсіндіруге болады. Ән салуда тәлім-тәрбиенің мәні мен мақсаттарын анықтауға, оның адамның тұрмысы мен ой-санасына ықпал-әсерін дұрыс есепке алуға көмектеседі, тәрбие бағытын дұрыс жобалауға септігін тигізеді. Ғылым мен қоғамда болып жатқан уақиғалар жөніндегі мағлұмат береді.

«Ән салу» өнерінің мақсаты халықтық, қазіргі заман және балалар әндерінің кәсіби музыкалық байланысын бекіту. Ұлттық колоритке бай рухани қазынасымен таныстыру, оның озық үлгілерін үйренуіне ықпал ету арқылы оқушының білімін ұлғайту.

Дұрыс ән салу-дауыс ырғағының тазалығы, ол есту қабілетінің дамуына әкеледі. Ән салудың техникасын (*тыныс алу, таза дыбыстау, үннің анық та дұрыс айтылу дәрежесін*) үйренген соң оқушыларға гамма, қысқа этюд, арпеджио т.б үйретуге болады.

Оқушыларды ән салуға баулуда үйірме қызметінде дауыстық сабақтар, дененің сөйлеу қызметін жақсартуға деген үлкен мүмкіндік ашады.

Оқушылардың дауыс түрлері сапрано, меццо сапрано және альт т.б бөлінеді

Дауыс тыныс - ішкі ағзалардың өзін-өзі массаж жасауының ерекше құралы. Адам ән салған кезде дыбыстың 20% -ы ғана сыртқы жаққа бағытталатын болса, 80% - біздің денемізге, қарқынды түрде ерекше әсер береді.

Әсіресе, ерекше білім беруді қажет ететін оқушылардың әсіресе сөйлеу қабілетінің тежелуі, психологиялық даму тежелісі бар және кекештенуде ән айту арқылы емделгендігі тәжірибеден белгілі. Қаншалықты ертерек сөйлеу қабілетінің тежелуі, психологиялық даму тежелісі мен кекештігі бар балалардың ән салып үйренуінен, соғұрлым көп бұл кемшіліктен құтылу мүмкіндігі жоғары.

Мысалы:

- Тынысты ішке алып тысқа шығару арқылы қосарланып келген екі-үш дауыссыз дыбыстардың «ням-ням» барлығында анық, түсінікті етіп айту. Дауыссыз дыбыстар қосарланып келген кезде буынды ауыратпас үшін соңғы дауыссыз дыбыс

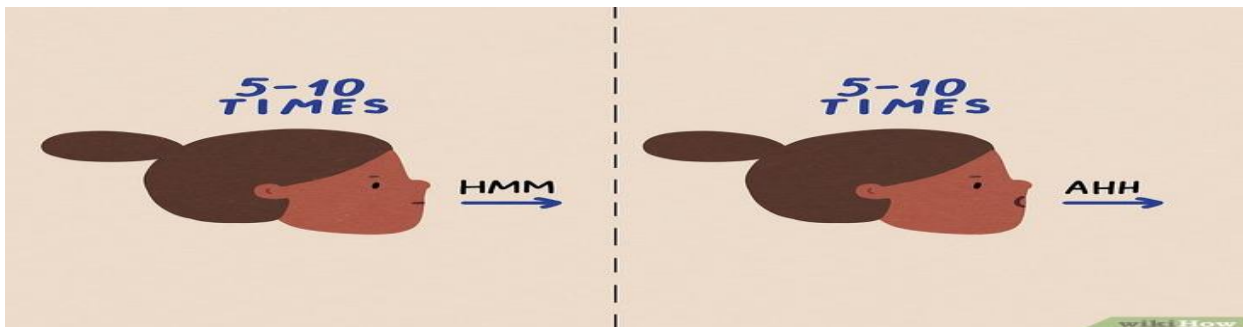
бәсеңдетіп айтылады. Бұл дыбыстар сонымен қатар бір- біріне барынша жақын, қысқа айтылуды талап етеді.

- Сонымен қатар сөзбен музыкадағы күшті үлестің бәріне бірдей екпін түсірмей, логикалық екпін түсіру арқылы сөйлеу тұтастығын сақтауға болады. Оқушылардың ән айту сәтіндегі көңіл күйі: зейінінің шоғырлануы, қызығушылық сезімінің сақталуы, ерекше күш түсіп, шаршамауы қарастырылады. Бұған ән айтуға бөлінген уақыт ұзақтығы мен сабақтың дұрыс жоспарлануы (ән салудың іс- әрекеттің қай түрінен кейін қойылуы) ықпал етеді.
- Ән салудағы педагогтың басшылығы мен бақылауы: оқушылардың әуендік және гармониялық есту қабілетін жүйелі түрде жетілдіріп отыру. Ән салу сабағының барлық жүйелері бір- бірімен тақырыптық желі бойынша тығыз байланыста болып келетіні белгілі.

Осыған байланысты педагог әрбір жаңа әнді үйреткен кезде, сабақтың негізгі тақырыбынан ауытқымай, қайта оны тереңдете, өрбіте түсуді мақсат еткені жөн. Түрлі ой салу, бағыт беру, іздендіру, көрнекі құралдары пайдалану сияқты, балалардың ынтасын арттырып, қызықтыратын тиімді әдістері көптеп қолданса, оқушылардың санамен жұмыс істеу дағдысын дамытады. Сонда олар зерек, ойшыл, аңғарымпаз болады. Бұл олардың басқа сабақтарда да жақсы үлгеруіне себін тигізеді.

Дыбыстың ғажайып күші әлемде өз лайықты бағасын алды, тіпті лайықты бағасы берілді де ән салудың өзіндік керемет рөлі бар. Қарапайым мысал: жарақат алғаннан кейін адам ыңырсып ауырсынуының өзінде ағзаның жағдайының бір қалыпқа түсуіне көмегі мол.

Қазір белгілі болғандай, ыңырсыған сөздердің бәрі дерлік мидың кейбір бөліктерінің жұмысын ынталандыратын және басатын анестезиялық әсері басқалардың қызметінен ағзаның жазылуына көп пайдалы әсерін береді.

«Физвокализ» туралы дауыстың қалпына келтіруге және жетілдіру жүйесіне арналған бірсыдырық зерттеуі бар.

Әншілік жолында бұл кісі ұзақ қиын жолдан өтіп, баға жетпес құндылық жасады әсіресе сауықтыру жүйесінде - адамдарды құтқара алмайтын аурулар кешенінде физикалық вокал арқылы кәсіптік аурулардан, сонымен қатар денсаулықты жақсарту, толықтай өмірді ұзарту, қарттықты артқа тастау мүмкін екеніне көз жеткізді.

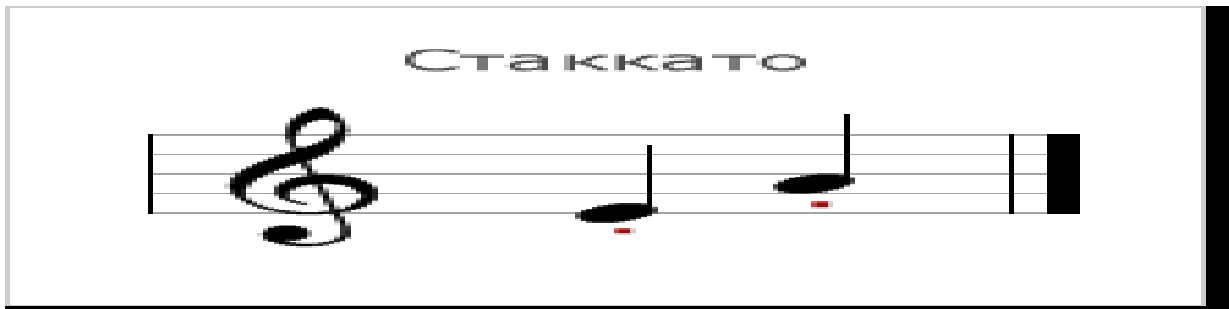
Физикалық вокалмен айналысу өкпесі суыққа шалдыққан аурулардың көңіл-күйіне жақсы әсер етіп ағзалардың дұрыс жұмыс жасауына мүмкіндік береді. Әсіресе тонзиллит және бадамша бездердің қабынуы. Ән шығармаларын күнделікті дауыстап оқу дауыстың күшін қалпына келтірсе сонан соң әндетіп дауысты қаттырақ шығарып үйрену оның жұмысы қызметін жақсартады.

Мысалы: «Р» дыбысына ерекше назар аудару керек, себебі ол әуенді алға жылжытады. «Р» дыбысын біз тониканың T5/3 кеңейтілген тұрақты үш дыбысында айтып үйренуімізге болады.

- «Ра-ро-ри-ра-ро-ри-ра» буындарында да тез ән салуды үйреніп бұл жылдам ән тек, жақсы емес дауыстағы үздіксіз әуендердің байламдарын және адамның тамақ

бөлігін жылытады, сонымен қатар диапазонды кеңейтуге тамаша тәсіл болып есептеледі.

Стокаттоға арналған жаттығулар:

- «Ми-и-и-и-и» буынымен октаваларда төменнен жоғары $T5/3$ бастап ән айтып біртіндеп хроматикамен жүрісті жаттауға болады.

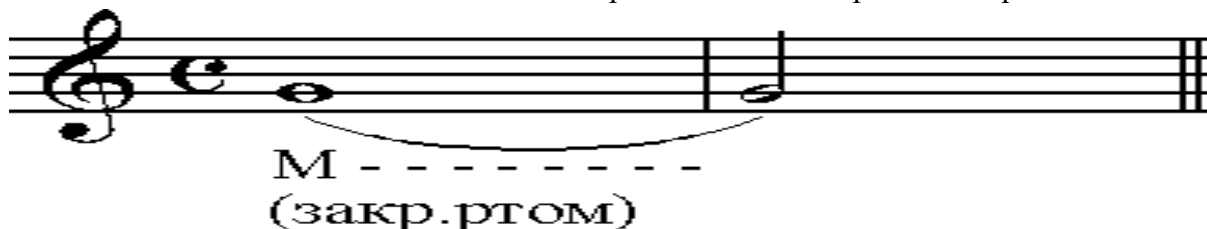
- «Ай-ы-я!» жоғарыдан төмен, кенеттен және кенеттен арпеджиолық жүрістерді пайдалануда өте пайдалы.

Глиссандо жаттығуы және йодельдеу кезеңінің техникасын дамыту:

Кіші октава яғни, төменнен жоғарыға және бірінші, екінші октаваларда пайдалануға болады. Бұл жаттығу бүкіл кең тыныс алуды және дыбыстың біркелкілігін қажет етеді ауқымы:

Мысалы: «М» буынынан бастап

«А» нотадан бастап келесі октаваның «А» нотасына дейін және екі рет артқа, содан кейін сол нотадан бастап екінші октаваның ре нотасы және бір деммен артқа

Әншілік дауысты және вокалды дамытуға және нығайтуға арналған жаттығулар дағдыларында әр оқушының ерекшеліктерін қарай жаттығуларды таңдай білуден соң ең бастысы, бала өзін жайлы сезінеді және қуанышпен ол оң нәтижеге көшеді.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Т.М.Орлов «Балаларды ән салуға баулу» балалар дауысына арналған нұсқаулар. «Просвещения» баспасы, Алматы-1986ж
2. Ю.Б.Алиев «Музыка сабағында ән салу» «Владос Пресс» баспасы, Алматы-2005ж
3. О.Далецкий «Ән салуды үйрету» «Владос Пресс» баспасы, Москва-2003ж